

Titel: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19

Citation: "Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_019-root.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Den Lære om Helvedes Evighed prøvet,

og dens skræksomme Følger viste af en

Selvtænkende.

Betænkning

over den

Lære

om

Arvesynden.

Kjøbenhavn, 1771. Trykt hos Johan Rudolph Thiele, boende i Peder Hvitfeldtsstræde.

2

3

Tanker

om Helvedstraffens Evighed.

En uden viis Hensigt har Gud frembragt sine Almagts Gierninger; men hvor skulle vi søge denne Hensigt? meente vi at finde den i den livløse Verden, eller vilde vi i vore Tanker opstige til den Uskabte, ansee ham selv som det sidste Øyemærke af alle hans Gierninger, men disse, som Midler til hans Æres og Fornøjelses Forøgelse? Da forudsatte vi i første Fald uden Tvivl et ganske falsk Begreb om livløse Tings Natur, hvilke, da de ey føle sig selv, og ey kunne glæde sig over at

4

Tanker om

de ere til, ingenlunde for deres egen skyld kan være frembragte, men allene i Hensigt paa de Levende: i anden Fald derimod maatte vi forestille os Gud, som et af sine Skabninger afhængende, og efter en forfængelig Ære tørstende Væsen. I samme Hensigt, som en viis Menneskeven, ønsker, at hans Dyder og Fortrin maa erkiendes af hans Medmennesker, fordrer Gud af sine Skabninger sin Ære: ey som noget sidste Øyemærke; thi han er sig selv nok, og trænger ey til Støvet, men allene som et Middel til Lyksalighed. Alle hans Gierninger vise os kun til den Ende en uindskrænket Forstand og udsigelig Godhed i det klareste Lys, at ved deres Betragtning vores Forstand maatte dannes til Fuldkommenhed, og vores Villie henledes til det Gode. — Allene de levende Skabninger, og selv kun deres Lyksalighed kan vi med Rette ansee for Skabningens sidste Øyemærke. Jeg siger kun deres Lyksalighed! thi ey i enhver Tilstand, ey i en saadan, hvilken Skabningen maatte ønske at omvexle med sit forrige Intet, kunde den betragtes, som Skabningens sidste Øyemærke; men allene saa vidt dens Tilværelse indeholder flere fornøiede end misfornøiede Øyeblikke.— Naar vi i Tankerne gennemvan-

5

Helvedstraffens Evighed.

dre den hele os bekiendte Skabning, hvilken Overeensstemmelse til en saadan lykkelig Tilstands Erlangelse iaqttage vi da ikke i alle dens saavel større, som mindre Dele. Vederqvægende Lys og Varme udbreder sig i behørig Grad, og med den meest velgiørende Afvexling til alt det, som lever.— Luften bærer og tilfører os Skyerne, som befrugte vor Jord, underholder Ildens Bevægelse, som varmer os, og skienker os hvert Øyeblik Livet ved sin kiøldende Forfriskning. — Jorden føder utallige slags Urter, og hvert har sin Elskere, hvis Gane det er velsmagende. — Et Liv uden Drifter og Begierligheder vilde været os ligegyldig; men disse uden Midler til at opfylde dem vilde været liig en Lue, som hemmelig fortærer det Rum, hvori den er indsluttet. Ey allene Drifterne bleve ved Skaberens Haand hver Siæl indplantet, men de fik og med Legemet Bygning og de til deres Tilfredsstillelse foranstaltede Midler den beundringsværdigste Overeensstemmelse.

Overalt, saa vidt vores Øye naaer, viser sig os i det Hele intet uden en alviis Godhed, der, liig en Strøm, som i utallige Arme fordeler sit frugtbringende Vand, udbreder sig

6

Tanker om

over den hele Skabning. I Henseende til den ufornuftige skabning opnaaes næsten altid dens Øyemærke; hvert Dyr nyder den Fornøjelse, som Skaberen har tiltænkt det, og bliver end dets Fryd nu og da ved imellemkommende smertelige Fornemmelser underbrudt, saa fordobler dog ingen ængstende Frygt det tilkommende Onde, og ingen nagende Ruelse forbitter dem det nærværende Gode. I kort Tid opnaae det den Fuldkommenhed, til hvilken de ere bestemte, og da overrumpler en ufyrgtet Død de Ubekymrede.

Men Mennesket, det til evig Tilvext i Fuldkommenhed skabte Menneske, hvor vidt finde vi det ey afveget fra hans høye Bestemmelse! hvor faa, o traurige, ved alle Tidens Historie og vores daglige Erfaring alt for vel beviste Sandhed! hvor meget faa af vore Medbrødre bestræbe sig her ved en ægte Dyds Udøvelse at berede sig til et renere og fuldkomnere Liv.

Blant den første Verdens Millioner vare tilsidst kun otte, hvis Vandel blev fundet ustraffelig for Gud, og hvor snart besmittede ey

7

Helvedstraffens Evighed.

en vanærende Letsindighed denne liden Hob. Dommen var forbi, og Skrækken forsvandt. Jordkloden bekom ny Indbyggere, og tillige ny Overtrædere. Endnu levede de Frelstes Fader, da Mørket indbrød over den største Deel af hans Efterkommere, og det moralske Onde allevegne udbredde sin giftige Aande. Han hensov, og de, som med ham fremvandrede paa Dydens Vey bleve efter kort Tid samlede til deres Fædre. Nu var overalt Nat. Selv de Troendes Fader bekom Livet af en Afgudstienere, og hans Sønnen bevarede ey uden Møye sin Familie reen fra Afguderie.

Hvor var nu? Hvor i alle følgende Aarhundrede indtil Christum et Folk, som ey beviste den nedrigste Skabning guddommelig Ære, og hvilket endnu er skrækkeligere, som ey for at tilfredsstille sine indbildte Guders Vrede, besmittede sine Hænder med Menneskeblod? Den kunsterfarne Ægypter underkaste sig lige saa hastig Overtroens Aag, som andre mindre sædede Nationer; og Grækenlands med Rette saa kaldte Viise, formaaede ey at lindre, meget mindre ganske at afkaste det. Hine ophøvede deres Fæ til Guddommens Rang, og disse for-

8

Tanker om

nedrede deres Guder til Fæ. Det stolte Rom føyede de sidstes til sit eget allerede uhyre Antal. Saadan var den hedenske Verdens Tilstand.

Selv hun liden Hob, Hiint udvalgte Folk, var det Dyden troere? vare dets Begreb om Gud og det Tilkommende sundere og en fornuftig Skabning værdigere? Et Øyekast i dets Historie opvækker hos Menneskevennen en sørgende Medlidenhed, og opfylder det følesløseste Hierte med Forskrækkelse. Hvad er den andet end en Kiæde af forskrækkelige Overtrædelser, en ubegribelig Gudsforlemmenhed og derpaa følgende guddommelige Straffedomme. Gav det end hos dem rolige Tidspunkter, saa syntes de dog kun at indtreffe, for at samle et nyt Uveyr. Utallig er den Mængde, som den hevrende Almagt fortærede i deres Synder: endnu umaadeligere er det Tal, hvilke enten Fiendens Grumhed eller Jakobs Børns Sværd imod hverandre maatte udrydde. Deres Gudstieneste var for Fængslet intet uden en ved korte Bedringer underbrudt Afguderie; og efter Tilbagekomsten af det samme med Hvilken skammelig Blandning af latterlige Drømme og Menneskesætninger blev den da ikke besmittet!

9

Helvedstraffens Evighed.

Christus kom i Verden, og Sandheds og Dydens Lys opgik Jorden paa ny; men endnu beskindede det kun en liden Punkt deraf. Saaledes, som den udvidede sit Herredømme, saa fordunklede Vildfarelse og menneskelig Anseelse dens første Glands. Neppe vare Afgudernes Templer lukte, og den udvortes Fred givet de Christne, førend Lærerne tabte sig i forfængelige Tvistigheder, og den tykkeste Uvidenhed, ledsaget af en fæisk Overtroe, omgav den store Hob. Den fordervede Tilstand gav Mahomet Mod, og det lykkedes hans Blandning af Sandhed og Vildfarelse, at indtage det fordrevne Christendoms Sted i hele Orienten.

Roms Afgud gjorde, ved Overtroens Vaaben styrket, sin Magt idelig frygteligere, og sit Aag fra Tid til Tid utaaleligere. Den uddøde Sandhed laae begravet under en uhyre Bygning af de skrækkeligste Vildfarelser. Ey sand Dyd, men Gierninger, hvortil intet uden den geistlige Stolthed og Egennyttighed forbandt Mennesket, vare de Midler, som skulle aabne ham Indgang i Himlen. — Ey

10

Tanker om

Gud, men Billeder og Reliquier af Helgene, som maaskee aldrig har været blant de Levendes Tal, vare Hovedgjenstandene for deres Tilbedelse, — Var det den guddommelige Barmhertighed, som den Christne anraabte om sine Synders Forladelse? eller købte han den ey meget mere, som en Falvare, af den ryggesløseste Misdæderes Hænder? — Den ædle Menneskekierlighed, den i vores Natur saa dybt indgravede Medlidenhed, syntes ved Overtroens Magt ganske at være qvalt. Den Christne saae med umenneskelig Følesløshed sin indbildte vildfarende Broder paa Baalet at opgive den piinte Aand. — Det hellige Raserie udgød først sin Galde over Abrahams ulykkelige Slægt, og da blev dets forrige Eyendom Umenneskelighedernes Skueplads; men Naturen, skiendet ved idelig nye opfundne Afskyeligheder, afrystede Støvet, og til samme Tid dens Uhyrer; thi Orienten opflugede, liig en umættelig Løve, den Christne Verdens Millioner, hvilke Overtroe, Røversyge, og andre lige skammelige Hensigter havde hidført. Men du, o ulyksalige nye Verden! hvorfor skulde du og være et Offer for den christelige Umenneskelighed? Hvorfor skulde bog dine gamle Mænds, værge-

11

Helvedstraffens Evighed.

løse Qvinders, og umyndige Børns fordoblede Død give det traurige Beviis, at Grusomhed og Blodgierighed var de Christnes herskende Tænkemaade. Endnu sørge dine øde Egne over det Blod, hvilke de drak. Og den hele ulykke, uudgrundelige Forsyn! kunde en Bølge paa den strandende Columbi Hoved have afværget. Dog, Hvo overseer Følgernes lange Rad?

O skræksomme Aarhundrede, mørkere end Natten! hvo kunde have haabet, at fra eder en Straale skulde udbryde, hvis Glands og kunde lyse for eders Efterkommere? Himlen vidste Middel! den opvakte i nogle bedre Menneskers Hierter en uhyklet Iver for Dyd og Sandhed, deres Bestræbelser fik Fremgang under Forsynets Føvelser, og den forglemte Sandhed blev stilt den christelige Verden for Øyen.

Men og her havde Sandheden sin sædvanlige Skiebne, den blev af den største Hob forkastet og forfulgt, og kun et lidet Tal kiendte den. Ere nu de, som antog den rensede Religion, i Forhold mod de, som endnu underka-

12

Tanker om

ste sig Roms Løve et lidet Tal, da er unægtelig det hele Christendom sammenlignet med Alcoranens Tilbedere, og med de, som endnu leve uden Aabenbaring, ey anderledes at ansee, end en liden Bæk imod en stor Strøm. Af alt dette vil jeg ingenlunde slutte, at de fleste Mennesker blive fordømte, fordi de færreste ere Christne. Ney, jeg troer hverken at Dyden er bunden til noget vis Land, ey heller at Saligheden skulle allene være aabnet for Tilhængerne af et eneste Religionssystem; men jeg er meget mere fuldkommen overbeviist, at alle, som vil, kan være dydige, og at enhver Dydig kan haabe en salig Evighed. Jeg slutter allene det, som jeg troer med Rette at kunde slutte, nemlig, at da Laster og Vildfarelser i den naturlige Religions væsentligste Sandheder til alle Tider har overveyet Dyd og Sandhed, eller da de Dydiges Tal altid har været ringere, end de Lastefuldes, saa maa og de Saliges Tal være lige saa vidt under de Usaliges. Men er det vel nødig med historiske Vidnesbyrd at bevise det, som Skriftens klareste Udsigender bekræfte? Ere der efter dens egne Udtryk ey saa, som paa den smalle Ven indgaae til Livet, men mange, som paa den brede Vey vandre til Fordervelse?

13

Helvedstraffens Evighed. Er nu den efter Døden begyndende Tilstand for de fleste Mennesker usalig, og er denne usalige Tilstand af en uophørlig Varighed, saa overstiger jo den ved Skabningen forarsagede Ulyksalighed vidt Lyksaligheden, den har fød af sig, og altsaa er Skabningens oven beviste sidste Øyemed, nemlig Kreaturenes Lyksalighed tilintetgiort.

Hvor er da Forsynet, som leder alt til det Gode? Jeg seer her intet uden Forvirring, hisset evigvarende Død.

Forvirret, men ey saa skræksom viser sig Verden for den, som nægter en Gud og et tilkommende Liv. En saadan var vel i uforskyldt Lidelse trøstesløs, og i Døden uden Haab, men han havde dog ey heller nogen Aarsag at græmme sig over, at han var til, og kunde ansee Døden ey som sin Elændigheds Begyndelse, men som en Ende paa al Modgang. —

Men, hvad om en nys frembragt paa nogle Øyeblikke med Liv og Fornuft begavet Skabning, af sin Skabere saaledes blev tiltalt, af to Ting vælg dig een: Enten bliv i Besid-

14

Tanker om

delse af Fornuften, og Udødelighed være dig under de Vilkaar skienket, at du først indtræder i en Tilstand, hvor du skal nyde en Blandning af Glæde og Smerte, men efter denne begynde en nye, hvor din Fare, at blive evig ulyksalig, langt overstiger dit Haab, at blive evig salig. Antag dette, eller vend tilbage i dit forrige Intet. Vilde da en saadan ey med Skræk og Afsky betragte sin Tilværelse. Men dersom det er en Ulykke at være til, hvo er da det menneskelige Kiøns større Velgjørere? enten den Erobrere, som i det han opofrer Millioner for sin Ærgierighed, og forvandler hele Provintser i Ørkener, tillige forhindrer mange tusinde Efterkommere at blive til; eller den Landsfader, som ved en viis og mild Regiering opfylder sit Land med Indbyggere? Følgen er hesselig, jeg tilstaaer det, men den følger (om jeg ey tager Feyl) uden Tvang af den Lære, om de fleste Menneskers evige Fordømmelse. Den Indvending, at vi selv ere Aarsag til vores tilkommende lyksalige eller ulyksalige Skiebne, og vi følgelig, for saa vidt vores Skiebne er i vores egen Magt, heller vilde ønske os Sted iblant fornuftige og udødelige Skabninger, uagtet al den Fare dermed er forbunden:

15

Helvedstraffens Evighed.

Denne Indvending, siger jeg, kan ey gøres Mig, uden af dem, som ikke har eftertænkt, at det er vores Legems og Siæls naturlige Beskaffenhed, Opdragelse, og udvortes Forbindelser, lutter Omstændigheder, som ey afhænge af vores fri Val, der bidrage det meste til at danne Menneskets moralske Character.

"Men, siger man, Jorden er i Skabningen kun en Punkt, og lad være den største Deel af dens Indbyggere bleve evig ulyksalige, saa tør vi dog en tvivle, at de andre utallige Verdens Legemer jo indeholder saa mange lyksalige Beboere, at Lyksaligheden i Guds Stat, i det Hele betragtet, maa have et stort Overvægt." Var denne Slutning sandt, saa fulgte deraf dog ey ringeste Trøst for os; men mig synes, den er halv analogisk og halv vilkaarlig. Af Planeternes beregnede uhyre Storhed, af den bemærkede Afvexling af Lys og Varme, som de ligesom vores Jord nyde, af andre lagttagelser, hvorved vi finde dem endnu mere liig vores Planet, slutte vi uden Tvivl med Rette, at de, ligesom vores Jord, ere bestemte for levende Creature. Men her seer jeg intet, hvoraf man kan slutte, at alle deres

16

Tanker om

Skabninger ere lyksalige. Med mere Ret kunde man uden Tvivl af Planeternes nys omtalte Liighed med vores Jord slutte, at og deres Indbygges Skiebne, Summen af deres Lyksalighed, og Ulykfalighedens Overvægt her og der omtrent maatte være hinanden liig.

Men kan dog vel det Onde i den beste, viseste og mægtigste Monarks Stat overstige det Gode? Kan Guds Øyemærke tilintetgøres? — Uvidenhed om de tienlige Midler til en fattet Hensigts Udførelse; indfaldende uformodede Hindringer; Mangel paa de udforderlige Kræfter til at hæve slige Hindringer: disse ere de Aarsager, som tilintetgiøre et afmægtig Menneskes Øyemærke. Lukker Ufuldkommenheder, som ere intet uden Følger af en manglende Kundskab og begrændset Magt, og følgelig ey lade sig tænke hos det fuldkomneste Væsen. Han forudsaae enhver Skabnings Skiebne fra Evighed, afveyede alles Lykke og Ulykke nøye med hverandre; og da han til sin Saligheds Forøgelse ey trænger til andre Væsener uden for sig; hvad andet da, end disses tilkommende Lyksaligheds Betragtning kunde have bestemt ham, at fremkalde dem af deres Intet? Saa længe

17

Helvedstraffens Evighed.

altsaa ingen Tvivl vakler min Overbeviisning om den guddommelige Almagt, Viisdom og Godhed, saa betragter jeg uden Skræk al Forvirrelse i Verden. Jeg anseer det nærværende Liv, som vores Værelses første Trin, og de onde Ting, der her treffe os, som lutter Ufuldkommenheder, der med en saadan Tilstand nødvendig maatte være forbundne; og haaber med Tillid, at al anskinnende Uorden i det Tilkommende skal udvikle sig til det Gode. Men strider ey hiin Straffes Uophørlighed med Begrebet om en saadan Gud? Og kan man vel tænke sig noget fornuftig Øyemærke af en evig Straf? Enhver veed, at de Straffedes Bedring og Advarsel for andre ere de Hensigter i hvilke en øm Fader tugter sit ulydige Barn, og en viis Regent straffer den oprørske Undersaat. Men hvilken af disse kunne vel her finde Sted? Ey Bedring; thi hvilken Ulyksalig vilde forsage det Onde, naar han var overbeviist om, at hans Bedring ey kunde lindre hans Elændighed? Og hvad skulde antænde Kierlighed mod et Væsen hos mig, om hvilket jeg vidste, at det evig vilde martre mig? Ey Advarsel; thi da maatte jeg forestille

18

Tanker om

mig den Udvalgte langt under den Fuldkommenhed, som en Dydig i dette Liv er i Stand til at opnaae som en Nederdrægtig, der ey af Kierlighed til det Gode, men allene af slavisk Frygt for Straffen skyer det Onde. Al Følelse af Medlidenhed, fornuftige Væseners ædelste Tilbøyelighed, maatte hos den Salige ganske være qvalt, naar han uforstyrret i sin Roe kunne udstaae at see eller vide om evig døende Medskabninger. Man indvende ey at en saadan Straf dog var exemplarisk, i Hensigt paa os i dette Liv; thi det mindste Tal Mennesker veed noget om denne Lære, og mon det lidet Ondes Afværgelse, som en skrækkende Tanke om de tilkommende Straffes Evighed, i Livets faa Øyeblikke hos denne liden Hob maatte virke, paa nogen Maade kunde opveye det udsigelige Onde, som de fleste Menneskers uophørlige Jammer vilde indbefatte. "Men Gud, paastaaer man, har et indvortes Øyemærke i sine Fuldkommenheder." Naar jeg med disse Ord skal forbinde noget Begreb, saa kan det vel kun være dette, at evige Straffe tiene til de guddommelige Fuldkommenheders Herliggjørelse. Men hvilke ere da vel de Fuld-

19

Helvedstraffens Evighed.

kommenheder, som sig deri aabenbare? maaskee Godheden? Hvor er da den Lyksalighed, som derved bevirkes? Eller Viisdommen? Til hvilket got Øyemærke ere de da et Middel? Skulde jeg ey snarere see Guds Fuldkommenheder i uforbederlige Skabningers Tilintetgjørelse? For Skabningen var det i det mindste største Godhed, den kunde imodtage; og dersom Straffens exemplariske Øyemærke efter Døden skulde være nødvendig, synes da ey en til evig Saligheds Nydelse frembragt, men ved sit eget ilde Forhold ulyksalige og uforbederlige Skabnings Tilintetgjørelse, paa en noksom skrækkelig Maade at vise Syndens Afskyelighed, og Guds Had derimod, for at tiene andre Skabninger til Advarsel mod lige Overtrædelser? Men da fornuftige Skabningers Tilintetgjørelse synes at stride med Skabningens Øyemærke, og altsaa at forudsætte en Afmagt hos Gud i at udføre sit Øyemærke; saa kunne jeg da først bifulde denne Mening, naar jeg var overbeviist om, at de Usaliges Bedring efter Døden var umuelig. Men med hvilke Grunde lader vel en saadan Bedrings Umuelighed sig bevise? Et af to maatte uden Tvivl gotgjøres, enten at den Usa-

20

Tanker om

lige var aldeles uforbederlig; eller at Gud ey vilde hans Bedring og Frelse. — For at bevise det første, beraaber man sig paa den Erfaring, at de lastefulde Færdigheder, som engang beherske Mennesket, pleye med Tiden at erlange en større Magt over ham, følgelig og i hiin Tilstand uophørlig maa tiltage. Hvo kiender ey saavel gode Færdigheders lykkelige, som de Lastfuldes beklagelige Herredømme? Men hvilken Erfaring beviser dog, at de ere aldeles uudryddelige? Hvilken Lastefuld er vel i dette Liv saa fordervet, at han ey da, naar de hvilende Sindslidelser tillade ham et moden Overlæg, skulde erkiende den Dydiges lyksalige Tilstand, og med Afskye betragte sin egen? Hvor ofte fatter han ey efter saadan Indsigt de beste Forsæt, og ey sielden paafølger en virkelig Bedring? Vel hendøer ofte de helligste Forsæt uopfyldt; men hvorfor dette? Den Gienstand, som pleyer at antænde ham, fremstiller sig ham uformodentlig, de opvaagnende Begierligheder døver ham imod Fornuftens Røst, og da bliver den Ulyksalige, for afmægtig til en virksom Modstand, henreven

21

Helvedstraffens Evighed.

af den rasende Lidenskab. — Men hvor ganske anderledes maa hans Tilstand ey være paa hiin Side af Graven, de legemlige Fornemmelser forvirre ham ey mere. Han seer enhvers Skiebne afveyet efter sit forrige

Forhold, og Dyd og Last fremstiller sig ham altsaa i deres naturlige Skikkelse. Hvad skulde da gjøre ham sin Bedring umuelig? Gud skulde ey vilde den Usaliges Frelse! — En øm Fader bærer Medlidenhed med sin forlorne Søn, som igien vender tilbage til ham af Forvirrelsen. — En Fornærmet nøder ved Ædelmodighed sin Fiende til at tilstaae, at han har handlet ilde imod ham. Han tilgiver ham, de omfavne sig, og deres Venskab bliver uopløselig. — Skulle da han, som er alle Levendes Fader, — — den Ven, hvis Kierlighed ingen Grændser kiender, — skulde han ey forbarme sig over den uraadelige Søn, som anraabte hans Barmhertighed? — Skulde han ey altid ville forlade, som erklærer Kierlighed og Forsonlighed for de Dyder, der adskille hans lydige Børn fra den store Hob.

22

Tanker om

Forgieves indvende man, at Mennesket kun kan bedres ved Naademidlerne, at disse Høre op med Livet, og følgelig efter Døden ingen Bedring er muelig; thi kan da Gud uden disse Naademidler, eller hvilket det samme er, uden den aabenbarede Religions Hielp ingen Dyd skabe hos Mennesket? Har da den ganske hedenske Verden i alle dens Aarhundrede ey havt en eneste Dydig, følgelig og ingen Salig efter Døden? Den har efter denne Sætning ey allene ingen havt, men og umuelig kunne havt nogen. Forskrækkeligste Tanke! gid jeg aldrig maatte finde dig grundet i den Religion, som jeg holder mig forbunden til at antage for den sande af Gud selv aabenbarede! maatte min Overbeviisning derimod blive uryggelig, at den ey er uden en Affødning af den menneskelige Stolthed! — Ved den Sætning, at de guddommelige Naademidler kun i dette Liv finde Sted, paastaaer man ey allene, at Gud ved ingen videre Aabenbaring giver den Afdøde sin Villie tilkiende; men man siger tillige, at Gudskundskaben af de i denne Verden om Guds Villie underviste Siæle efter Døden enten aldeles udslettes, eller dog i det mindste saaledes fordunkles, at den ey mere kan virke

23

Helvedstraffens Evighed.

til dens Bedring. Er det første grundet, saa møder dog derved de Afdøde intet haardere, end det, som allerede paa denne Side af Graven er vederfaaret den største Deel. — Men hvad det sidste angaaer, saa synes mig, at man derved enten ganske eller dog tildeels ophæver Erindringen om den forrige Tilstand hos de fraskilte Siæle, hvilken Mening just ey er meget gunstig for den Lære om Siælens Udødelighed. Ubevisende og falsk synes mig følgende ofte igientagne Slutning. "Jo høyere den fornærmede Person er, desto større og langvarigere "maa og Overtræderens Straf være. En Forbrydelse imod den jordiske Majestæt hevnes med en Straf, der varer saa længe, som den Skyldige er i den Fortørnedes Magt. Nu er den ved Synden vanærede guddommelige Hellighed og Retfærdighed uendelig, følgelig maa og den Straf, hvorved dens Ære skal reddes, være uendelig; men da en endelig Skabning ey kan udstaae en, i Henseende til Graden, uendelig Straf, saa maa den være det i Henseende til Varigheden." — Jeg finder i denne Slutning Begrebet af Straf forvandlet til Hevn; Følger dragne af et maaskee uvidende, maaskee hevngierig Menneskes Forhold paa den

24

Tanker om

viiseste og beste Guds Straffe; og tilsidst et Ordspil med det Ord Uendelig. — Til et sand Begreb om Straf Udfordres ey allene et Overherredømme hos den Straffende, ey blot en Forskydelse hos den Straffede; thi endnu kunde den være Hevn. Det er allene Øyemærket der adskiller den sidste fra den første. Den, som straffer, blot fordi han er fornærmet, fortienner ey en Straffendes Navn, men hans Handling er en Virkning af Hevngierighed. Den allene fortienner dette Navn, som kun af Kierlighed til den Straffede, eller til de, som ved hans Overtrædelse maatte lade sig forlede til lige Feiltrin, forbinder uangnemme Fornemmelser med ulovlige Handlinger. En saadan søger med varsomste Omhyggelighed at iagttage det nøyeste Forhold imellem Overtrædelse og Straf; eller hvilket er det samme, han lader intet mere Ont treffe den Skyldige, end til hans gode Øyemedes Erlangelse udkræves. Det sidste Slag, som befordrede dette Øyemærke, var endnu Godhed; men det første, som intet dertil bidragede, vidnede enten om Uvidenhed eller Hevngierighed. Men hvor meget Ont skal en Dommere paalægge den Skyldige, og hvorefter skal han i enhver Fald bestemme

25

Helvedstraffens Evighed. dens Grad? Enhver veed, at en Handlings større eller mindre Forsætlighed, og det derved givne mere eller mindre farlige Exempel er herved hans eneste Rettesnor. Men hvo seer og ikke, at Dommeren, for at kunne bedømme en Handlings Forsætlighed, ikke allene nøye maatte kiende den Handlendes da værende hele Gemyts Tilstand, men og alle udvortes Omstændigheder, som havde nogen Indflydelse paa Hans Handling. Men hvilken menneskelig Dommere kan vel rose sig af denne Kundskab? Og forholder det sig vel anderledes med en given Forargelses større eller mindre Farlighed? En ond Handling, som bliver mange bekiendt, hvortil de fleste Mennesker drives af Naturen, som let, uden at blive straffet, lader sig udøve: En saadan giver ganske vist et farligere Exempel, end en anden, ved hvilken dette i ringere Grad finder Sted. Men unægtelig afhænger den større eller mindre Skade, som et ont Exempel i Gierningen

foraarsager, af deres moralske Tilstand, som faaer Kundskab derom; thi et og det samme onde Exempel kan for et Menneske til en vis Tid og paa et vis Sted være forførerisk, som for et andet, ja det samme Menneske paa et andet Sted og til en anden Tid ey

26

Tanker om

har noget farligt. Er da ey aabenbar, at en Dommere, som fuldkommen skulde være overbeviist, at den af ham paalagte Straf stod i rigtig Forhold med Exemplets Skadelighed, fuldkommen maatte kunne indsee, hvad Virkning det vilde have hos alle de, hvilke det blev bekiendt; men overstiger ey saavel denne Kundskab, som den, at bedømme fri Handlingers Forsættelighed den menneskelige Forstands Grændser? Er og ey samme Uvidenhed Aarsagen, hvorfor de, som har gjort sig skyldig i grove Forbrydelser, bebyrdes med en Straf, som ey ophører uden med Livet. Enten kan Dommeren ey være overbeviist om den Straffedes Bedring, eller han veed ikke, om ey Straffens Hævelse, i Hensigt paa det Hele, maatte være et større Onde, end den for den Straffede var et Gode. Er alt dette saa, hvo kan da finde en Slutning fra det, som er Ufuldkommenhed i et Menneskes Forhold paa det, som besluttet og paalægges af den viiseste og beste Gud, paa nogen Maade taalelig. Og er vel den Følge, som drages af de guddommelige Fuldkommenheders Uendelighed, hvilket man foregiver ved Synden at være vanæret, rigtigere; dersom den var sand, maatte man

27

Helvedstraffens Evighed.

da ey ligeledes af enhver anden guddommelig Fuldkommenheds Uendelighed kunne slutte, at dens Virkning paa Skabningerne var uendelig, og hvor meget urimeligt kunde da ey paa denne Maade udledes. Man tillade mig, at tilsidesætte det Ord Uendelig; og i dets Sted at antage det Ord Fuldkomnest; da jeg uden Tvang og Ordspil troer at kunde gjøre følgende Slutning: Da Gud er det allerfuldkomneste Væsen, saa maa de Straffe, som af ham paalægges, være de allerfuldkomneste; men de Straffe ere de fuldkomneste, som hverken ere større eller mindre, end den Straffedes Bedring og Forargelsens Afværgelse udkræver, da nu uophørlige Straffe gjøre al Bedring umuelig, og i den anden Hensigt, efter al fornuftig Formodning, ingenlunde synes nødvendig. Saa ere de ey de fuldkomneste, og kan følgelig af den fuldkomneste Gud ey tildømmes. — Vanæres og virkelig ved Synden den guddommelige Hellighed og Retfærdighed? Er en jordisk Konge vel derfor mindre ærværdig, fordi hans Lov er overtraad, eller bedømmer man hans Retskaffenhed, efter deres Mængde, som ære eller foragte hans Befalninger? — Uden Tvivl er den Mening om Guds Vanærelse

28

Tanker om

ved Synden, intet uden en Følge af den sorte Formodning, at Synderen allene i den Hensigt at fortørne Gud, overtræder hans Villie. — Hvad Syndens naturlige Straffe i dette Liv angaaer, da synes mig, at de ingenlunde ere af den Beskaffenhed, at de kunde give et analogisk Beviis for de tilkommendes uophørlige Varighed. De Sygdomme, Armod og Foragt, hvoraf den urene Kierlighed, Umaadelighed i Mad og Drikke, Vrede, Gierighed &c. ere ledsagede, disse ere intet uden Advarseler mod et større Onde; thi er end en ulægelig Sygdom undertiden den ulyksalige Følge af en heftig Lidenskab Udbrud, ja paafølger vel ofte en pludselig Død, saa skeer dette dog kun derfor, at Mennesket er enten, for uvidende, eller for efterladet til at bruge de Hielpemidler, som Naturen derimod frembyder ham.

Saa ugrundet, som ofte igientagen, er efter min Tanke den Indvending, at dersom de Usaliges Fordømmelse skulde faae Ende, saa maatte og de Udvalgtes Salighed engang ophøre? Thi følger da og, at dersom de Saliges Tilstand engang endtes, de Fordømtes da og maatte ophøre? Beviser vel den ene Tilstands Evighed den andens uophørlige Varighed?

29

Helvedstraffens Evighed.

Og grundes Visheden om vores tilkommende Saligheds Uophørlighed sig allene paa den Lære om Helvedes Evighed? Ney! min egen Siæls med Tiden sig udbredende Kræfter, sammenlignet med Dyrenes uudvidelige Formuer, lader mig haabe, og dette, forenet med min Skabers Fuldkommenheders Betragtning, giver mig allerede en fuldkommen Overbeviisning, at hans Hensigt med mig ey er noget ringere, end en evig Tilværelse i Fuldkommenhed, førend jeg nogensinde eftertænker hine Straffers Varighed. Vilde man til Overflødighed endnu søge noget Beviis for den tilkommende Saligheds Uophørlighed, saa maatte man maaskee finde det i den Mening, om den imodsatte Tilstands Ophør. Thi naar jeg af en Stat borttænker en Deel af dets nærværende moralske Onde, saa hæver jeg tillige i Tankerne Aarsagen til meget tilkommende; men tænker jeg den befriet fra alt dens nærværende Onde, saa forsvinder tillige Aarsagerne til alt tilkommende, og

følgelig bliver intet uden Got tilovers. De Fordømtes Tid efter anden paafølgende Omvendelse vilde gjøre den tilkommende Verden liig en saadan Stat. — Saa længe jeg blot spørger Fornuften til Raad, saa finder jeg

30

Tanker om

meget for mig, som synes mig af Vigtighed, og intet, som kunde overtyde mig om den mig saa kiere Menings Falskhed, at Dyden i det Tilkommende skal indlægge en fuldkommen Seyer over Lasten, og at det Ondes Sted engang en mere skal findes i Guds Stat; men kaster jeg et Øye paa den hellige Skriftes Udsigender, da synes de ey at være denne Mening saa aldeles gunstige. Kierlighed til Sandhed byder mig at tilstaae, at den har adskillige Steder, som aabenbare synes at ankyndige evige Straffe. Iblant saadanne ere de tvende bekiendte, Matth. 25. og Marc. 9., de, som uden Tvivl sige meest. — Men man tillade mig at erindre, at, da vi om Salighedens evige Varighed ved andre Grunde noksom kan være overbeviste, og den Lære om en evig Fordømmelse staaer i aabenbar Strid med den sunde Fornuft, saa findes her en Nødvendighed paa det første Sted at afvige fra det Ord evigs sædvanlige Betydning, og forklare det saaledes, som det paa utallige Steder i den hellige Skrift maa forklares, nemlig om en endelig, men ubestemmelig Varighed. Christi Ord Marci 9 angaaende, da seer enhver, at man maatte antage en aabenbar Urimelighed, i

31

Helvedstraffens Evighed.

Fald man ey vilde ansee dem for figurlig, men forklare dem efter deres sædvanlige Bemærkelse. Skulde da den Forklaring, som den fortreffelige Hr. B. derover har givet, synes nogen Fordreyelse, nemlig at den omtalte Orm, som ikke dør, og den Ild, som ikke udslukkes, betyder en Straf, som, uagtet den af sig selv, eller ved naturlige Aarsager ey vilde ophøre, desuagtet ved guddommelig Foranstaltning, eller Synderens Omvendelse kunde endes. Disse vare de Udsigender, som syntes sterkest at vidne imod mig; men skulde jeg vel tage Feyl, om jeg troede at finde andre, hvoraf der i det mindste kunde drages gunstige Følger for den Tanke, om det Ondes tilkommende Ophør. Naar jeg uden Fordom, og overensstemmende med den Talendes Øyemærke, betragter Christi Tale om Synd imod den hellig Aand, saa finder jeg, at det er kun de allerforsætligste Syndere, som han frakiender en tilkommende Forladelse; thi naar enhver Synd overalt efter Døden ey kunde forlades, saa kunde dette ey tillægges denne Synd i Besynderlighed, som noget distinctivisk fra andre Synder, men de Ord,

hverken her eller i det tilkommende Liv,

stode da uden Fynd, og til ingen Nytte. Et

32

Tanker om

andet Sted hos Propheten Esaiam i det 34 Cap. har draget min hele Opmærksomhed paa sig. Jeg seer der Edoms tilkommende ødelæggelse skildret just med samme, ja endnu skrækkeligere Udtryk, end paa noget Sted Helvedstraffen beskrives. Bækkene i Edom (*) siges at skulle forvandles til Beeg, og Jorden til Svovl; ja dets Land skulde blive til brennende Beeg, som hverken Dag eller Nat skulde udslukkes, men hvoraf en evig Røg vilde opgaae; fra Evighed til Evighed skulde det ligge øde, saa at ingen skulde gaee derover i Evighed. Gjør ikke denne med den sædvanlige Beskrivelse af Helvede fuldkommen overensstemmende Skildring af det ødelagte Edom, den i sig fornuftige Tanke endnu mere antagelig, at Helvede ingenlunde er en brennende Ild- og Svovl-Søe, men et naturlig ulykkelig, og ved sine lastefulde Indbyggere endnu mere beklageligt Land? — Bemærker ikke her det Ord evig, og den Talemaade, fra Evighed til Evighed, aabenbare

(*) Om man tager det Ord Edom i sin. egentlige eller i en mystisk Bemærkelse, er her ligegyldig; da Prophetens Forudsigelse efter begge Forklaringer har en timelig Straf til Gienstand.

33

Helvedstraffens Evighed.

bare en endelig Varighed? Og undskylder ikke en saadan Brug af denne Talemaade

de, som, naar de troe, at finde en Nødvendighed at afvige fra Ordets sædvanlige Bemærkelse, ey tager det i sin strengeste Mening; ikke om en uophørlig, men endelig Varighed. Tilmed, da vi dog, som forhen er erindret, maatte antage Urimeligheder, dersom vi ey som figurlig og billedriig, men, efter Ordenes sædvanlige Betydning, vilde forklare den Beskrivelse, som den hellige Skrift giver os om hiin ulyksalige Tilstand.

Trykfeil:

Paa. 10 Lin. 14. i steden for udgød, læs udgydede. Ibid. Lin. 19. udeluk det Ord Støvet.

— 12. Lin. 1. burde ey staae Løve, men Love. — 21. Lin. 20. i steden for uraadelig, læs selvraadig.

— 24. Lin. 5. i steden for Forskydelse, læs Forbrydelse.

— 28. Lin. 14. i steden for Lidenskab, læs Lidenskabs.

34

Betænkning

over den Lære om

Arvesynden.

I hvilken moralsk Tilstand er Mennesket af Naturen? Er han ganske uformuende af egne Kræfter at udøve sand Dyd, eller har han i sig en Blanding af Got og Ont? Og dersom han fra det første Øyeblik, han bliver til, er ganske fordervet, kan da Gud, som et retfærdig Væsen, tilregne ham saavel denne Tilstand selv, som det Onde, han deri nødvendig maa begaae? Kan han lade ham føle nogen Revselse derfor?

Det Spørsmaal, om Mennesket af Naturen er udygtig til alt Got, indeholder og foranlediger en Mængde andre; thi naar Mennesket er fordervet, hvor har da Fordervelsen sit Sæde? I Forstanden, eller i Villien? I Fald den er i Forstanden, bestaaer den da deri, at den er aldeles uvidende om alle de Sandheder, som skulle drive Villien til det Gode?

35

Tanker om Arvesynden.

Eller er den Kundskab, som den har, saa svag og uvirksom, at den slet ingen Indflydelse kan Have paa Villiens Bestemmelse til det Gode? Men om den er i Villien, bestaaer den da deri, at den ey er Forstandens Forestillinger underkastet, eller at den mere adlyder de forvirrede, end de tydelige Forestillinger?

Vores Forstand er svag, og med en alt for tyk Taage omgivet, til at den med altid jevne Trin skulle kunne frelede os paa Sandhedens snevre Stie. Ofte lader den os svæve omkring i Vildfarelsens uoverseelige Rige; det Sande, som den viser os, er kun lidet; og dette lidet viser den os sielden med det nødvendige Liv og Styrke. Opdragelse, Sædvane, og vore Begierligheders Hede forene sig samtlig, for at røve os denne liden Eyendom. Desuagtet er det unægtelig!, at de Sandheder, som skal tiene vores Billie, som Drivefiedre til det Gode, ligge saa aabenbare for Dagen, at neppe den svageste Forstand skulle kunne miskiende dem. — Hvem ere de utallige Beviis en tydelige, som den hele Skabning stiller os for Øyen om et højest Væsens Magt, Viisdom og Godhed. Den, som nu er underrettet om denne Sandhed, han kiender tillige den

36

Tanker om Arvesynden.

Lære om Forsynet, og har fundet den sande Kilde, hvoraf vi maa øse al Vished om vor Siæls Udødelighed. Den leder ham til Kundskab om det, som er ret og uret; men Paa Det Mennesket er allene maatte kiende sine Pligter, men og paa det sterkeste drives til at opfylde dem; saa har Gud saaledes indrettet hans Natur, at ey allene hans Villie af de frie Handlingers forskellige Følger skinner ham i Øynene; men at og nagende Ruelse fødes i hans Inderste efter den begangne Misgierning, og vederqvægende Glæde og Rolighed ledsage enhver liden Dyd; ja at Menneskelighedens Følelser opløfte deres lydelige Røst endog i de mindst sædede Folkes Siæle.

Forgieves vilde jeg vel beraabe mig paa de store Mænds Exempel iblant de gamle Græker og Romere, for at bevise, at den Religions Kundskab, som en Hedning kan erlange, er i Stand til at gjøre ham dydig; thi man er nu engang bleven eens om, ey at lade deres ædelste Handlinger gielde for andet, end skinnende Laster. --- Jeg vil derfor blot spørge, hvad den Kraft at gjøre got egentlig er: Om den er noget andet, end Kierlighed til Gud: om denne ey antændes ved Godhedens Betragtning: og om

37

Tanker om Arvesynden.

en Christen ey paa samme vey maa komme til Kundskab om Guds Godhed, som en Hedning: Vel kiender den sidste ingen Forløser, men han kiender ey heller en Forløseres Nødvendighed. Han anseer Gud, som en Fader, der altid er bereed at tilgive sine Børn deres Feilirin, — og skielver ey for nogen guddommelig Retfærdighed, som uden Hensigt paa Bedring, blot fordi den er uendelig, maa hevne Overtrædelser med

uophørlige Straffe.

Da alle veed, at vores Villie er Forstanden saa aldeles underkastet, at den kun kan begiere det, som Forstanden viser den, som et Gode, og kun afskye det, som den anseer for et Onde; men af flere gode eller onde Ting kun kan vælge det, som Forstanden erkiender for det største: saa kan man en tilskrive den nogen oprindelig Fordervelse, men hele Beskyldningen falder tilbage paa Forstanden. Thi at vore Handlingers tilkommende, men vigtigere Følger har mindre Indflydelse paa vores Forsæt, end de, som ere nær og mindre betydelige, dette rører Hid fra det mindre Liv, med hvilket vores Forstand forestiller os det Fraværende; og at Forestillinger om sandelig Fornøjelse eller Smerte formaae mere over os, end de, som har vores

38

Tanker om Arvesynden.

aandelige Vel eller Ilde til Gienstand; dette Har ligeledes sin Grund i de sandelige Forestillingers Beskaffenhed, nemlig i den Mængde enkelte Forestillinger, som en sandelig Forestilling sætter i sig, og som derved til en Tid virke paa os.

Naar vi rette vores Opmærksomhed paa de Tilbøyeligheder, som har deres Grund i utydelige Forestillinger, og betragte dem saaledes, som de yttre sig hos Børn, og de Folk, som i Henseende til Forstanden ere Børn: saa finde vi, at de i Grunden ere gode, og kun ved Udvortes Omstændigheder, hvori Mennesket bliver sat, ved forderver Opdragelse, forargelige Exempler, stor Overflødighed eller Mangel blive ond, og at de endog under disse Omstændigheder mere nytte, end skade det menneskelige Kiøn; saa at det vilde være til dets største Skade, om nogen Tilbøyelighed var mindre almindelig, eller aldeles udryddet.

Uden Egenkierlighed, eller den Drift at afværge det skadelige fra os, og gjøre vores Tilstand lykkelig, uden Fornøjelse over egen Fuldkommenhed og Lyksalighed, til hvad Nytte var da den hele Skabning? Og hvilken Drivesieder vilde sætte alt Levende i Bevægelse?

39

Tanker om Arvesynden.

Men saa nødvendig, som den er, saa farlig vilde den dog være, og saa frygtelig vilde den gjøre det ene Menneske for det andet, dersom ey Sympathien, eller Følelse af vor Næstes lykkelige eller ulykkelige Skiebne holdt den Modvægten. Men denne er Mennesket saa naturlig, som Egenkierligheden; thi det er den, som gjør Barnet Elændighedens Beskuelse utaalelig; det er den, som opfylder os med Glæde, naar vi erfare, at en Deel af det menneskelige Kiøn er bleven reddet fra en truende Ulykke, eller en Menneskeven at være kronet med den fortiente Belønning; det er den, som ey lader os være ligegyldige ved Næstens Vee, naar og hans Skiebne ey har ringeste Indflydelse paa vores egen, og den Ulykke, som traf ham, var af den Beskaffenhed, at vi efter al rimelig Formodning ey har noget sligt at befrygte. Den er en Kilde til de ædelste Handlinger i det menneskelige Liv; og hvad for en Skueplads af Grusomhed og Umenneskelighed Jordkloden uden den vilde blive, det viser de Regenters Exempel, som just derved ere blevne det menneskelige Kiøns Ødelæggere, at de ved ganske at overgive sig en udsveisfende Ærgierighed og fæisk Vellyst har qvalt denne ædle Tilbøyelig-

40

Tanker om Arvesynden.

Hed hos sig, og de Nationers tyranniske Medfart, af hvilke den ved Røvesyge og falsk Religionsiver aldeles synes at være qvalt.

Arbeydsomhed har med Menneskets opvakte Kræfter langt mere Overeensstemmelse, end Lediggang; og et fornøyet Liv er kun en Frugt af lykkelig udførte Bestræbelser; da derimod Væmmelse og qvælende Uroe ere den uvirksomme Tilstands traurige Ledsagere. Dersom denne Dyd ey enten ved en forkielnet Opdragelse blev Ungdommen utaalelig, eller ved ufornuftig Strenghed giordes den forhadet, og den mandige Alder ey ved Nærings Sorge afskrækkedes fra at træde i en Forbindelse, hvori Driften til det andet Kiøn kunde paa en Maade, som var overeensstemmende med Skaberens Øyemærke, tilfredsstilles; saa vilde saavel denne, som den Drift at nære sig, hvis vanslægtede Børn nu anretter saa sørgelige ødelæggelser hos det menneskelige Kiøn, sielden overskride Naturens Skranker.

At Gierighed, eller Begierlighed efter Eyendom, som et sidste Øyemærke, ingenlunde er Mennesket naturligt, beviser de vilde Folks Exempel, som om Middagen, ubekymret for Aftenen, dele med deres trængende Næste det med

41

Tanker om Arvesynden.

Møye erhvervede Bytte. Den fødes kun med Begierlighedernes, og følgelig Nødvendighedernes Forøgelse i det menneskelige Liv; af den Æres og de Bequemmeligheders Betragtning, som ere forbundne med Rigdom, og den Foragt og de Besværligheder, som ere Følger af Armod.

Begierlighed efter Ære forstyrrer utallige Menneskers Roe, og utallige ere de Strømme af Menneskeblod, som til alle Tider ere opofrede for den; men den er tillige de skønneste Handlingers Skaberske, og Moder til alt det usædvanlige og fortreffelige, som Menneskene nogensinde har frembragt i Konster og Videnskaber, og med mange ædle Idrætter alt for nøye forbunden, til at den uden det menneskelige Kiøns ubodelige Skade kunde svækkes. Den tilskynder en Sylla og Cæsar at lægge sine Landsmænd Kiæder paa; men giver en Cato og Brutus Mod til at forsvare Republikens Frihed. Hvor den hersker, flyer Kielenhed og Feighed. Den føder og nærer Heltemodet, og den Lyst at opnaae al slags Fuldkommenhed. Intet krænker mere en Ærekiær, end naar han seer sig nødet til at fornægte sit Hjertes Fornemmelser, og at spille en nedrig Hyklers Rulle. Gavmildhed og

42

Tanker om Arvesynden.

Uegennyttighed vilde være langt ubekjendtere Navne, dersom Ærekiærhed var mindre almindelig. Og mon jeg tager Feil, naar jeg siger, at alle store og ædelmodige Handlinger, hvorpaa Alderdommen maaskee var rigere end vore Dage, udflyde, som Strømmen af sin Kilde, af en med Sympathie forenet Ærekiærhed.

Vrede er en heftig Begierlighed efter at straffe vores enten indbildte eller virkelige Fornærmere. Naar den tilføiede Skade ey bliver os efter Ønske opreyst, eller vi ey ere forsikrede om vores Fiendes Sindsforandring imod os, saa vedvarer den endskiønt med mindre Heftighed, og er Had eller Hevngierighed. Antændt af Vrede, skride vi ofte til Gierninger, som efter faa Øyeblikke blive fortrydt. Bestride vi den ey i Tide, saa berøver den os al Magt over vore Handlinger, og bestemmer os ganske. Skader den derfor mere, end den gavner, og var det bedre, at vi udholdt alle Fornemmelser med Ligegyldighed? Jeg troer ney: thi hvo vil nægte, at Frygt for Vredens Virkninger er en Dæmning, som tilbageholder mange Ugudelighedens Udbrud; og hvad endnu mere er, dersom det var en Feil i vores Natur, i Fald vi med Følesløshed kunde see den svagere at trykkes

43

Tanker om Arvesynden.

under den mægtigere Tyrans Aag, og ved at see den lidende Uskyldighed kunde blive urørt; skulde vi da være mindre ligegyldig imod Fornærmelser, som tilføyes os selv? Og er det ey got, at vi tage os vare mod den, som søger at skade os. — Vel er den Begierlighed ey af anden Aarsag, at skade vor Næste, end fordi han har fortørnet os, i sig selv ond; men den oprinder af en Tænkemaade, som er god, af en Tragten efter i al Ting at fre en Harmonie.

Misundelse i den Mening, at den er en Misfornøyelse over Næstens Velgaaende, som ey skulde have nogen anden Aarsag, end at han er lyksalig, en saadan sort Egenskab findes maaskee hos ingen Dødelig. Den er i de allerfleste Tilfælde intet uden en Misfornøyelse, som virkes af den maaskee sande, maaskee falske Forestilling, at vores Fortjenester ey vederfares Ret; og at vi ere en eller anden Lykke bedre værd, end dens Besiddere.

Vores Siæl har endnu mange andre Tilbøyeligheder, som udspire af de oven antagne tvende Grundbegierligheder; men jeg forbigaaer dem med Stiltienhed, deels fordi de med de allerede berørte paa det nøyeste ere forbundne, deels fordi de har en aabenbar Indflydelse paa

44

Tanker om Arvesynden.

vores Lyksalighed, og drager kun af det, som allerede er sagt, den Slutning, at da vores Villie er Forstanden ganske underkastet, og Forstanden unægtelig kan kiende de Sandheder, som skal bestemme Villien til det Gode; vores Tilbøyeligheder og i Grunden ere gode, og driver os til langt mere Got, end Ont, faa følger, at Mennesket ingenlunde er ganske fordervet, men at han meget mere uden Høyere Bistand kan være dydig. — Man tage heraf en Anledning at slutte, at jeg holder den aabenbarede Religions Kundskab og den hellig Aands Naadevirkninger for overflødige; ney, vel kan vi lede os ved Hielp af et Øye, men to Øyne lede os dog sikrere. Et Skib, som kun havde et eneste Seyl, kunde vel endog ved en svag Vind føres til den ønskede Havn; endskiønt et andet, der førte to eller flere, som bleve udspendt af en drivende Vind, i langt kortere Tid vilde opnaae sit foresatte Maal. Den naturlige Gudskundskab kan efter min Tanke giøre os dydige, følgelig og salige; men den, som kiender Aabenbaringens høyere bevægende Grunde til det Gode, den, for hvis Forstand

Gud selv fremstiller disse høyere bevægende Grunde i et virksommere Lys, end de naturlig Viis havde, maa ufeylbar-

45

Tanker om Arvesynden.

lig med snarere Skrit nærme sig Fuldkommenhed.

Nu kan jeg vende mig til at besvare det andet Spørsmaal. I Fald nemlig Mennesket ganske er fordervet, om Gud da, som et retfærdig Væsen, kan saavel tilregne ham denne Tilstand, som det Onde han deri vil begaae? — Da Gud kun skaber, for at have andre Væsener uden for sig, som han kan giøre lykkelige; saa synes det ey at være modsigende, at han frembragte Skabninger, som fra det første Øyeblik de bleve til, vare begavede med saa høye Fuldkommenheder; at deres Forstand, ophøyet over al Forvirrelse, altid viste dem Dyden i sin sande Skønhed, og Lasten i dens naturlige Afskyelighed; og Villien den oplyste Forstand altid lydig, intet kunde begiere uden det Gode; og at han lod saadanne Skabninger stige fra en Grad i Fuldkommenhed til en anden. Denne Tanke, siger jeg, indeholdt ey noget modsigende, saa vist som det dog er, at ingen egentlig Belønning kunde tilkomme en saadan Skabning.

Ganske anderledes forholder det sig modsatte Tilfælde. Skabninger, som fra deres Lives første Øyeblik havde en uimodstaaelig Drift til alt moralsk Onde, i det høyeste ey kunde

46

Tanker om Arvesynden.

udøve uden Skindyder, ey heller havde faaet noget Middel til at udfrie sig af denne ulyksalige Tilstand, kunde ey være frembragt af noget got Væsen, og det moralske Onde, som de nødvendig maatte begaae, kunde af ingen retfærdig Gud tilregnes dem; thi et got Væsen vilde ved at frembringe saadanne ganske onde Skabninger handle tvertimod sine egne Fuldkommenheder, og det Øyemærke i hvilket han skabte. Og efter den sunde Fornufts Udsigende finder kun en Tilregnelse Sted ved saadanne Handlinger, som enten ere umiddelbare Virkninger af et fri Val, eller Dog i det mindste ere grundede i andre foregaaende fri Handlinger.

Naar man, for at hæve den Vanskelighed, hvorledes Gud kan tilregne Mennesket en saadan medfødt Fordervelse, paastaaer, at Gud med de første Mennesker har indgaaet et Forbund, efter hvilket deres Forhold skulle bestemme Efterkommernes Skiebne. Saa siger man for det første noget ganske vilkaarligt, uden derfor at kunde give noget Skin af Beviis; for det andet er det klart, og fornuftige Theologi tilstaae det, at en saadan Tilregnelse af Forfædrenes Forbrydelse, uagtet et foregaaende Forbund, selv hos Mennesker var uretfærdig,

47

Tanker om Arvesynden.

og at den formedelst en bedrøvet Nødvendighed ved et skrækkeligt Exempel, at tilskynde andre til deres Pligters Opfyldelse, kun paa nogen Maade kan undskylde. Skulde og vel Gud, som forudsaae vore første Forældres ubegribelig barnagtige Forhold, have overgivet alle deres Efterkommeres Skiebne i deres Magt? — Lige saa lidet hjælper det, at beraabe sig paa Guds Forudseelse, efter hvilken alle Mennesker, om de havde været sat i samme Forbindelse, hvori Adam befandt sig, ligesaa grovelig, ja endnu groveligere vilde have forsyndet sig; thi her forudsættes atter, som enhver seer, noget ganske vilkaarlig, og tillige urimeligt. Ey at tale om, at dersom det var sandt, at Gud tilregner Mennesket det Onde, som han i en anden Forbindelse vilde have begaaet, ingen, uagtet sit beste Forhold, kan være fuldkommen vis om sin tilkommende Skiebne. — Vilde man indvende, at fordi alle Mennesker befinde sig af Naturen i den samme syndige Tilstand, hvori Adam var efter Faldet, saa maatte Gud og holde dem for lige saa skyldig og værd en lige Straf. Da er det ey anderledes, end om man vilde paastaae, at tvende Borgere, af hvilke den eene ved modtvillig Ødselhed, men den anden

48

Tanker om Arvesynden.

ved uomgiengelige ulykkelige Tilfælde var bleven uformuende til at tilfredsstille sine Creditorer, af Øvrigheden maatte findes lige strafværdige. Christi Forløsnings Tilregnelser har intet, som modsiger den sunde Fornuft; thi naar en Dommere, som havde en Misdædere for sig, hvilken han, for at vise en alvorlig Iver for sin Lovs Helligholdelse, og til Skræk for andre maatte tildømme Livsstraf, lod denne Straf treffe Misdæderens Ven, som, dreven af Kierlighed og Ædelmodighed, frivillig tilbød sig at bøde for den Skyldiges Forbrydelse: saa syntes Dommeren derved ey at begaae nogen Uretfærdighed. Dersom altsaa Christi Forløsnings Tilregnelser var ligesaa almindelig, som Adams Falds Tilregnelser, saa kunde ingen med Grund

beklage sig over denne sidste. Men da Christi Fortieneste efter vores theologiske Lærebygning kun tilregnes de Troende, og den christelige Religion er kun prædikedet en liden Deel af det menneskelige Kiøn paa en Maade, at de, som retskafne Mennesker, kunde antage den; og da man tillige nægter, at Christi Fortieneste kommer de efter Døden Usalige til Deel, saa hæver den Lære om Forløsningen vel tildeels, men ey ganske Vanskelighederne i den Lære om Arvesynden.

1

Nødvendige Erindringer til Forfatteren af Skriftet om Helvedes Evighed og

Arve-Synden ved
en efter Skriften tænkende.

Audiatur et altera pars.

Kiøbenhavn,

trykt hos P. H. Höecke. 1771.

2

3

1ste Capitel.

Om Helvedes Evighed.

Forfatteren lover paa Titel-Bladet, at vise os skræksomme Følger af den Lære om Helvedes Evighed. Efter dette skulde man vendte, at høre noget om den Skade, denne Lærdom maatte foraarsage, endten den sande Religions Udbredelse eller Menneskenes borgerlige Nytte; Men i dets Stæd vises ikke andet, end den Indvending, som saa ofte er opkaagt imod denne Lærdom, som at den ey kunde bestaae med Guds Godhed og Barmhjertighed.

Nu er det vist, at gjør den Lærdom om Straffernes Uophørlighed noget virkeligt Skaar i de sande Begrebe, man bør have om Gud, fortiente den ey at bifaldes; men saa burde dette nøyere, i en rigtigere Orden og af stærkere Grunde bevises, end hidtil og

4

i dette Skrift er skeet; Og saa dernæst vises, hvad Skade det in Praxi bragte med sig hos dem, som ligefrem troe Straffernes Evighed i Sammenhæng med de andre bibelske Lærdomme.

Lader os undersøge, om den Lærdom fornærmer Guds Godhed.

For at gjøre dette med nogen Vished, maae vi ey skiere et eller andet Attributum fra Gud, og betragte det særskildt fra hans andre Egenskaber: Ligesaa lidt som vi maae betragte en eller anden theologist Lærdom afrevet fra sin Sammenhæng med de øvrige Lærdomme; thi saa er det ikke at undre over, om Lærdommen

bliver uforstaaelig, ja vel og stridende mod de fremmede Concepter, man vil forbinde den med. Naar der derfor handles om en af Guds Egenskaber, maae den betragtes, som den er i sig selv, forbunden med de øvrige Guds Egenskaber, og Gud bør igien ansees, som han selv har aabenbaret sig, og efter sin hele Huusholdning med Menneskene.

Følgelig bør Spørsmålet være, om Straffenes Evighed kunne bestaae med Guds Egenskaber, saaledes, som han har aabenbaret sig i sit Ord; thi havde vi ey hans Ord, hvori han selv beretter os, hvorledes og hvad vi skal troe om ham, kunde den nu brugelige

5

Maade nok gielde, og blev fornøden, som er først at gaae til Fornuftens Domstol; Men da Gud selv har draget Omsorg for at aabenbare os, hvad han er, maae vi nok gjøre ham den Ære at høre ham selv først, førend vi begynde at tale.

Og da beretter hans Ord os, at han vil ikke en Synders Død: Saa sandt jeg lever, siger han, vil jeg ikke en Synders Død, men at han skal omvende sig og leve: Høyere kunde han ikke forsikkre det. Fremdeles læres vi, at Gud har elsket Verden saa høyt, at han gav sin eenbaarne Søn, paa det at alle de, som troe paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv. Og endelig byder den Gud, som vil alle Menneskers Salighed, alle Mennesker allevegne at omvende

sig, og vil, efter Jesu Ord, give dem sin Aand, som bede ham derom: Saa her fattes ikke paa Guds og Jesu kierlige Hiertelaug til at ville forsamle dem alle til Naaden; men det skal paa hin Dag hede til alle dem, som blive fordømte for Jesu Domstol, af hvilket Folk de end ere: I vilde ikke. Ligeledes fattes her ikke paa Magt til at frelse, da Gud er selv den, som udretter baade at ville og udrette efter sin Velbehagelighed, hos alle dem, som ey imodstaae hans Aand forsætlig, men ville lade Lyset skinne ind i deres mørke Hier-

6

ter, det Lys, som oplyser hver den, der kommer til Verden. Her er da aabenbaret en Magt og Kierlighed og Naade, som kan og vil saliggjøre alle, skiøndt den ey virkelig gjør det ved alle for deres forhærdede Hierter Skyld.

Den Gud nu, som kan og vil gjøre alle salige, kan dog ikke gjøre syndige Mennesker salige, saalænge de ere Syndere, uden at fornærme sin Hellighed. Hans Hellighed er ham lige saa nær og lige saa væsentlig, som hans Godhed; ja hans Godhed er ikke andet, end hans Hellighed, for saavidt den udøves. Efter hans Hellighed taaler han ey den mindste Synd, men fordrer en fuldkommen Hellighed; thi uden Hellighed skal ingen see Herren; og han vil have os uden ringeste Lyde, ustraffelige og rene for sin Dom i den Herres Jesu herlige Aabenbarelse. Da ingen saadan Hellighed kan faaes eller vendtes af Menneskene, saaledes som de ere af dem selv, hvilket endog de maae tilstaae, som ey kiende Arve-Synden i dens fulde Begreb, har han selv beredt en fuldkommen Hellighed i hans Søn Jesu, saadan en, som fyldestgjør alle hans Fordringer, og hvormed ene han som den hellige Gud er fornøyet. Hvor nu denne findes og sees af Gud, der kan han uddele Saligheden, som ved den ene er for-

7

tient og beredt; og hvor den ikke findes, seer Gud intet, som er hans Egenskaber værdigt, men maatte forlade sin Natur, om han der skulde skienke nogen Salighed.

Nu er Troen, som Gud holder alle for, og ved sit Ord i sin Aands Kraft vil pirke i alle, det eneste Middel til at fatte og annamme denne fuldkomne Hellighed; Thi den Retfærdige af Troen skal leve; Og de, som annamme Jesum, dem giver Gud Magt til at vorde Guds Børn, dem, som troe paa hans Navn: Saa ingen menneskelig Dyd er i Stand til at imodtage denne guddommelige Gave, hvorved ene Veyen aabnes til den tilkommende Salighed; thi Jesus ene er Veyen; hvilket dog Forfatteren synes at sige, naar han skriver, at man ved Dyder bør beredes til Evigheden; da Troen ene bereder til Evigheden, og Dyderne ere kun Pant, Beviser og Kiendetegn paa, at man har annammet den Hellighed i Troen, som kan bestaae for Gud, og som Gud ene vil see efter; thi indtet Menneske skal blive retfærdiggjort af Lovens Gierninger, men ved Jesu Christi Troe.

Skal der da i Straffenes Evighed foregaae en Forandring, maae der hos de Fordømte tillige skee den Forandring, at de ved Troen annamme den fuldkomne Hellighed, hvormed ene Saligheden er forbunden;

8

Thi Gud er fra Evighed til Evighed den samme, og uden Omskiftelse. Nu kunne Straffe i og for sig selv ey udrette saadan en Sinds Omskiftelse hos er Menneske, som Troen er; thi Troen er, efter Guds Ord, Guds kraftige Styrkes Gierning. Lad være, Straffe og Elendigheder her i Tiden synes undertiden at forandre og forbedre Mennesket, saa har det dog ikke Stæd her; thi (a) er den Forbedring, som skeer her ved Straffe og Modgang i Almindelighed, kun en Moralsk naturlig selv-virket Omvendelse, fra en og anden enkelt grov Last

til et udvortes ærbart Levnet, men ikke til nogen sand Troe paa Jesum, hvorved Hiertet forandres: (b) Naar end saadan en Forandring her gaaer for sig, som sielden skeer, at et Menneskes Hierte ved Modgang bøyes til en sand Omvendelse, saa er Guds Ord, og Guds Aand ved Ordet, Aarsagen dertil; og Modgangen kun en Drivere til at agte paa Ordet, og give der Rum. Og (c) vise 1000 Exempler af Elendige, at Straffe og Ødeleggelser snarere gjøre Hiertet følesløst, frekt og forhærdet end bøyeligt til Forbedring: Følgelig vilde en uendelig Straf ey forbedre Hiertet, skabe nogen Troe, eller aabne nogen Vey til Salighed. Naar derfor ingen guddommelig Naade kom til, som i og under Straffene bøyed

9

Hiertet til en sand Omvendelse og Troe, vilde de Fordømtes Hierter efter Millioner Aars Forløb være i samme syndige Tilstand, som da Straffene begyndte og følgelig endnu lige langt fra Naaden og Guds Salighed: Saa der altsaa i Straffenes Uendelighed ingen tilstrækkelig Aarsag indeholdes til, at Gud skulde tage de lidende til Naade: Naar derhos tages i Betragtning, at Straffene i Evigheden ere ikke blot en Betalning for de her i Livet begangne Synder, skiøndt de indeholde en tilbørlig Erstatning i sig for hver en syndig Tanke, Ord og Gierning, som her er begaaet; men de ere og nødvendige Følger og Domme over den Tilstand, Mennesket fra dette Livs Ende og siden hen i Evigheden befinder i. Af Mangel paa tilbørlig Oplysning og Betragtning over Arve-Synden, som Menneskernes Hierter fødes med, ja ere besmittede med fra deres Undfangelse af, betænkes ikke nok, at det Fiendskab mod Gud, som de vantroe Mennesker have ladet sig regiere af her i Verden, tage de med sig ind i Evigheden; hvilket er en bestandig Kilde til nye Straffer, eftersom vi ikke maae forestille os dem, som fordømmes, som blotte Machiner, der ikke due til andet, end at tage mod Pinsler; thi saalænge de forblive Mennesker, i hvad Tilstand de end ere, maae de kunne

10

tænke, attraae og være i en Virksomhed, som maae svare til deres Hierters Beskaffenhed, det er: som Guds Fiender, og saalænge de ere det, kunne de ikke andet, end vise deres Fiendskab mod ham midt under Strafferne. Den Medynk derfor, som reyser sig over Straffernes Evighed, ligesom de vare for store mod Menneskenes nærværende Opførsel, er ilde grundet, saasom Guds Ord ingen Steds siger os, at Menneskene skal evig straffes for det, de her har begaaet, men uden saadan Limitation viser de Fordømte hen til en evig Ild, og lader os følgelig med Grund slutte til en evigvarende syndig Tilstand hos Mennesket, som maae medføre evig Straf.

Fremdeles maae disse evige Straffe ikke betragtes, som noget arbitrairt, der her i Tiden sættes for en Forseelse efter Dommernes Behag, men som nødvendige og ufraskillelige Følger fra Synden, som saalænge maae være forenede dermed, som Synd er Synd, og Gud er Gud; thi som Gud er all Godheds Kilde, og det høyeste Gode, saa maae de, som i deres Hierter ere afvigede fra ham, tillige være skildte ved alt det, som er godt, og i dets Stæd have og lide det, som er ondt; thi der gives ikke flere Slags Ting til, end Godt og Ondt; Hvor der ikke er Lys, maae

11

der være Mørkhed; hvor der ikke er Glæde, maae der være Sorg: Gud gjør derfor ikke andet ved de Fordømte, end lader dem være forviste fra sig og alt sit Gode, og saa bliver der intet andet, end Sorg, Jammer og Smerter tilbage, som betegnes i Guds Ord ved Ild og Mørke; hvilket allerede opfyldes og kiendes her paa Jorden hos dem, som kommer i nogen Angest over deres Synder, og lærer at kiende at Gud er vred paa Synden: Saadanne Folk flye, og ingen forfølger dem. Men eftersom denne Guds Huusholdning med Menneskerne her i Tiden sigter egentligt ikke til at straffe nogen, eller fuldkommen at aabenbare sin Retfærdighed; men søger paa alle muelige Maader at bringe Menneskene ved Godhed til at erkiende hans Retfærdighed for at undgaae den tilkommende Vrede; saa er det derimod forbeholdet til Evigheden, at gjøre en nøye Forskiel imellem dem, som i Troen har elsket og fremdeles elske Gud, og dem, som ere hans Fiender, da enhver skal faae det, deres Gierninger fortjene, uden saadan Blanding, som her i Verden ofte har Stæd, at Retfærdighed og Barmhiertighed samles, ja at ofte, til de Troendes Anstød, Barmhiertigheden synes allene at vises mod de Vantro, Retfærdigheden derimod synes nøye at udøves mod

12

Guds kiereste Børn, som ofte revses af Guds faderlige Haand for deres Afvigelser, og i det øvrige de fleste Tider maae staae langt neden for Verdens Børn i det timelige Godes Uddelelse. Men i Evigheden skal Skiulet borttages, og Gud skal aabenbares heel god mod sine Venner, og deres Fiende, som hade ham; Og altsaa kan de Fordømtes Tilstand ikke blive andet, efter alle Guds Egenskaber, end bestandig stor Jammer, saalænge deres Hierter ere bestandig afvigede.

Saalænge et Menneskes Hierte regieres af Fiendskab mod Gud, kan han ikke attraae Guds Salighed, eller de Saliges Sælskab, eller finde sig i de Forretninger, som øves af de hellige Hierter. Deri er altid noget Ubehageligt og anstødeligt for de uomvendte Hierter, som tydelig kan kiendes af saadanne Menneskers Sindelaug mod Guds Naade-Virkninger, de Troendes Forretninger og Omgang her i Verden. Menneskene ere

de samme i Evigheden. Haarde Pinsler og Smerter ville vist nok gjøre dem kiede af deres Opholds-Stæd, men aldrig villige til at blive salige efter Guds Orden og Maade, uden for saavidt det kunde være et Middel til at hielpe dem af med deres Pinsler; men Gud vil da ingen Hyklere vide af i sit Rige. Endnu mindre vil han indrette sit Rige paa Ma-

13

homeds Facon, for at befordre deres Begierlighed derefter. Saalænge de da ingen sand Begierlighed har efter Guds Salighed; thi Guds Salighed er ey en Herlighed for Kiødet; og saalænge man er uigienfødt, siger Jesus, kan man ikke see Guds Rige: Kunne altsaa de fordømte Siele i deres jammerlige Tilstand ikke see, kiende og forstaae sig paa Guds Rige, saa ville de vist heller ikke attraae det; og saalænge de ikke have nogen sand Begierlighed efter Saligheden, kan man ikke disputere Gud hans Godhed af, fordi han ikke slæber sine Fiender ind i en Tilstand, de ikke skiøtte om at være i, saalænge de ikke have ladet sig skienke Hierter til at elske Gud, og det ham hører til: Ligesom ingen tager en Monarkes Godhed i Tvivl, fordi han udelukker den bestandig fra sit Hof, som bestandig er misfornøyet med hans Person, Regiering, Indretning, og Hofstat, naar Monarken i det øvrige har viist, at det er ham om at gjøre, at befordre alles Beste. Vanskelighederne da i at fatte denne Lærdom om Straffernes Uendelighed reise sig 1) deraf, at man seer paa Straffen, uden at see paa Personerne og deres indvortes Beskaffenhed, som straffes; 2) seer man paa Guds Godhed, uden at betænke hans Hellighed, og uden selv at vide det, betragter man Gud, hvilket man

14

dog beskylder andre for, som et vredt og hevngierrigt Menneske, som straffer allene paa en Tid for at fyldestgjøre sin Hevn; da Guds Straffe derimod ikke ere andet, end at lade Mennesket blive i den Tilstand, som svarer til hans indvortes Forfatning, og altsaa i sig selv den viseste Uddeling af det, som tilkommer enhver. Endelig 3) Agter man ikke nok paa, hvad det bør være for en Forandring, som skeer hos et Menneske, der gaaer over fra Mørket til Lyset, og som aldrig kan udvirkes ved Straf allene; Man har allene Øye paa den udvortes Forandring, som ved Tvangs-Midler kan opnaaes her paa Jorden, men som aldrig allene medbringe eller give noget Hierte til at elske Gud. Naar dette tilbørlig overveyes, haaber jeg, meget af den Taage forsvinder, som man kan falde paa at blande ind i denne Lærdom under Skin af at redde Guds Ære; da dog Gud allerbest æres af os, naar vi tage hans Ord, som de staae der, og uden at beskadige den nærmeste Mening af dem, som strax falder i Øynene, lempet den overensstemmende med hans øvrige Huusholdning, som han har aabenbaret, saa vi troe ham til, at han, som er Fader til al den Ret, som er paa Jorden, og Menneskene kunde dømmet efter, ikke skal gjøre en eneste Siel et Haarsbred Uret, som han henviser til Straf i Evighedernes Evigheder.

15

Men lader os endnu gaae et Skridt ind i denne Sags Betragtning i Henseende til Guds Omgang med Hiertet for at give det den Troe, hvorved allene man kan slippe ud af al Fordømmelse, og i Christo Jesu faae fuld Ret og Adgang til Guds Salighed, tilligemed det Sind og Hierte, som elsker Gud og finder Behag i hans Gode. Da er det vist, at Gud vil alle Menneskers Salighed, har ladet Saligheden forhverve til alle, og ved sin Aand i Evangelio tilbyder den kraftig til alle, som ville lade ham arbejde og virke i Hiertet, saa at ingen Siel fra det spædeste Barn af indtil den Gamle og Forstandige ved Døden gaaer ind i Evigheden, at jo Guds Naade har arbejdet tilstrækkelig paa hans Sieles Frelse og Befrielse fra den forestaaende Jammer. Thi hvad de Lænder angaaer, som bekiende sig til Christi Lærdom, er Guds Ord, som er mægtigt til at gjøre Sielene salige, naar det er indplantet i Hiertet, eller dog endeel deraf, bekiendt og forkyndes: Lad dem end have ulige Meninger derom og ulige Forstand derpaa, den Sandhed maae dog af og til komme frem med, at Troen til Jesum gjør salig, som bliver dem til Nytte, der oprigtig søge Saligheden. Hvad derimod de Hedenske og Tyrkiske Lænder angaaer, er fast intet Land, at der jo findes Christne,

16

det er, i det mindste nogle Bekiendere til Christi Lærdom, foruden Jøderne, som allevegne ere adspredte, og have en vigtig Deel af Guds Ord hos sig, skiønt de ey selv forstaae det. Følgelig er der overalt, vel et Stæd mere, et andet Stæd mindre, dog nogen Leylighed til at undervises om Guds Vey og Villie til Salighed; hvori vi maae troe den himmelske Fader til, som lod sin Søn døe for alle Mennesker, at han har uddeelt sit Ords Kundskab efter den Nytte, det kunde gjøre, og efter den Søgning, det vilde faae. Fremdeles har Gud ey bundet sig saa til hans Ords udvortes Forkyndelse, at han jo uden den, som han viser i Daaben, arbejder paa deres Hierter, som ingen udvortes Overbeviisning kan fatte og tage imod, hvor han ifører dem sin Søn Christum, at de retfærdiggjorde af hans Naade skulde blive Arvinger efter det evige Livs Haab, om de blive ved i den Troe, som der er dem skienket; thi hvo som troer, og bliver døbt, skal blive salig. Og hvorfor gjør han dette ved Børn, uden for at lede os til at betænke, at Mangel paa Ordets udvortes Forkyndelse holder ham ey fra at arbejde paa Hiertet, men at han kan og vil fuldføre sin Naades Gierning endog der, hvor dette Middel savnes. Følgelig kunne vi ikke sikkert slutte: der

17

eller der høres indtet Guds Ord, følgelig bliver ingen der salig; ellers maatte vi af samme Grund forkaste og tvivle paa Børns Salighed, som døe før deres skiønsomme Aar; Men vi bør fra Daaben og fra alle de Sprog, som handle om Guds Kierlighed til alle Mennesker, slutte til hans Naades Arbeyde paa alle, uden at indskrænke det efter vort Syn eller vore Formodninger. Thi er Jesus Verdens Lys, som han kalder sig, og ikke et Lys for en Part eller liden Deel af Verden, saa maae Skinnet og Straalerne af dette Lys strække sig over hele Verden, ligesom Solen oplyser den hele Overflade af Jorden, som den ved sit Skin kan fatte, og hindres ey fra at lyse, fordi een eller vel alle lukte deres Øyne, og ey vilde agte det. Lægge vi endnu til, at Apostelen siger om Hedningerne, at Gud har ikke ladet sig uden Vidnesbyrd for dem, da han gav dem Regn og frugtbare Tider, samt at han haver gjort, at al Menneskens Slægt boer paa Jordens Kreds af eet Blod, og haver bestemt forordnede Tider og deres Boeligs beskikkede Grendser, at de skulde søge Herren, om de dog kunde føle og finde ham; som og at han overalt i sit Ord har lovet, at hvo som søger ham af gandske Hierte, skal finde ham; saa sees, at Gud over hele Naturen har udbredt og tilbyder den Naade at søge ham, for at

18

findes af alle, saa at de, som ingen levende Erfaring faae af hans Naade, enten det er Hedninger eller Christne, ere efter Apostelens Ord uden Undskyldning; Og for saavidt er jeg gandske enig med Forfatteren, at Saligheden ey er bunden til noget Land eller Clima, men betragter Sagen fra en anden Syns Punkt, og troer, at da Apostelen siger: At hvo, som frygter Gud og gjør Retfærdighed, er Gud behagelig iblant alle Folk, maae der følgelig iblant alle Folk tilbydes tilstrækkelig Naade til at frygte Gud og gjøre Retfærdighed, skjønt den tilbydes rigest og overflødigt der, hvor Guds Ord reent og rettelig forkyndes. Da nu ikke eet Menneske gaaer frie for Naadens tilstrækkelige Arbeyde her i Tiden, men en mere, en mindre, dog alle tilhobe maae erfare Guds Ords guddommelige Kraft paa Hiertet, at de i det mindste for en kort Tid komme til at føle deres elendige Tilstand i Henseende til Evigheden, og sættes i Skræk derover; som jeg er vis paa, enhver af mine Læsere, om det endog var den ryggesløseste og stolteste Frietænker, maae tilstaae, naar han vil lade hans Hierte tale, at i det mindste eengang i hans Liv har en eller anden guddommelig Sandhed trængt ind i hans Hierte, og gjort ham bekymret for sin Tilstand for Dommen og i Evigheden, skjønt de fleste ulykkelig dæmpe og have dæmpet saa-

19

danne begyndende Virkninger af Naadens Kraft, og derover blive skildte ved de paafølgende større: Saa bliver tilbage at betragte, om det er Guds Egenskaber imod, at lade det beroe ved dette Naade-Kald her i Tiden, eller om der er noget enten hos Gud eller Mennesket, som udfordrer en Continuation af Naadens Arbeyde i Evigheden, og om Skriften giver os noget Haab om saadan Continuation. Tage vi nu det sidste først, om Skriften giver os noget vist Haab om en Prolongation af Naadens Arbeyde efter Døden, saa findes der ikke eet Sted, som positive udtrykker det, men vel følgende, som betage os det Haab: (a) Saasom ikke allene Sielen, men og Legemet er besmittet med Synd, og begge Dele følgelig bør hielpes ved Naaden, saa kan intet Naades Arbeyde foretages med de Afdøde i det Intervallo, indtil de faae deres Legemer igien; thi Gud vil have og oprette alt det samme hos Mennesket ved Troen, som han gav det i Skabelsen, hvilket ikke allene strakte sig til Sielen, men og til Legemet, som staaer i nøyeste Forening med Sielen; derforuden heder det, at de Troende skulde ære Gud, ikke allene med deres Aand, men og med deres Legemer, hvilket ikke kan skee, førend Siel og Legeme samles igien; da vi (b) har at agte, at saa skal denne For-

20

ening imellem Siel og Legeme ikke skee, for at gaae ind igien i en nye Naades Huusholdning, men for at stilles for en Dom, hvor de Fordømte skal reent forvises fra Gud og Christo. Nu kunde de ikke siges, at være reent bortviiste fra Gud og Frelseren, dersom hans Naades Tilbud og Arbeyde fulgte med i deres Straffe; thi hvor Guds Naades Tilbud er, der er Gud selv paa den høyeste Maade nær, i hvilken Henseende Gud siges her i Naadens Tid ikke at være langt borte fra nogen af os; men, naar Gud er borte, saa er og al hans Gode borte med, hvorunder ikke allene befattes Saligheden i sig selv, men og Naaden, som bereder til Saligheden; thi det ene med det andet hører til det Gode, som ved Jesum er fortient og forhvervet Menneskene; hvorfore og Jesus ey tillægger den rige Mand i Lignelsen nogen Begiering om at faae Guds Ord forkyndet for sig, men for sine Brødre, som levede endnu. Og skal det endelig være det yderste Mørke, de Fordømte henkastes i, saa kan det aldeles ikke hede saa, saalænge Naadens Tilbud kommer der; thi hvor den Hellig Aand arbeyder, der bringer og tilbyder han Oplysning og Hielp fra Gud, og hvor Jesu Forløsning tilbydes, der maae det hede, at Lyset er opgaaet over dem; Nu kaldes Jesus ingen Stæds Helve-

21

des, men vel Verdens Lys, hvoraf vi seer, at det er kun denne Guds Huusholdning her paa Jorden, Guds Naades Tilbud er indskrænket til, efter Guds Ord. Spørge vi fremdeles, om der er noget hos Gud eller Mennesket, som kunde udfordre eller dog haabe en Prolongation af Guds Naades Arbeyde i Evigheden? Saa, hvad Mennesket angaaer, maae enhver tilstaae, at Mennesket bliver derfor ikke værdigere til Guds Medynk, fordi han ved Døden er blevet afklædt sit Legeme, og indsat i Forvaring til Evighedens paafølgende Dom; ligesaa lidt som Misdæderen bliver derfor værdigere til sin Konges Barmhertighed, fordi han afklædes og

føres til sin Dom, naar han har forskudt den Pardon, ham var tilbuden, og derhos ey vil afstaae fra sit Sind og Lyst til fremdeles at begaae samme Misgierning, som han skal straffes for. I samme Casu er det med de Usalige; ved Døden skilles de vel af med deres Legemer, og Evne til ved deres naturlige Lemmer at udøve deres syndige Lyster; men derfor omvender Døden ikke deres Siele, eller skaber dem om, saa de træde ind i Evigheden med Siele fulde af Fiendstab mod Gud og Beredvillighed til at fortørne ham. Hvad er der i saadanne Sieles Beskaffenhed, som skal bevæge Gud til videre Naades Arbeyde?

22

ja, sad Synden saaledes i Legemet, at den ved en Aareladning kunde forsvinde, saa Sielen ved Døden traadde bøvelig og villig for Gud ind i Evigheden, saa kunde her være noget at haabe. Men Synden er ikke en saadan Incommodite, som en naturlig Sygdom, der ved Urter svækkes og brydes, men af en langt anden Beskaffenhed, som siden kortelig skal vises. Lader os nu sætte, at Gud desuagtet tilbød de fraskildte Siele sin Maade, og nogle, ja vel alle ved den bleve villige til en sand Omvendelse og Troe, saa maae her spørges, hvorledes kunde disse Omvendte da, naar Dommen skal holdes, faae efter det, de have giordt i Legemet? Thi hvor der er Omvendelse og Troe, der ere alle Synderne udslettede, og i Evighed glemte: Jeg vil aldrig ihukomme deres Synder og Overtrædelser, siger Gud; Saa kom jo Skriften til at sige sig selv imod, som siger: at hvo, som saaer i Kiødet, skal høste Forkrænkelse af Kiødet. Lad derimod disse Siele faae Naadens Tilbud efter Dommen under deres Straffer, og da ville give dem Rum, saa maatte jo Gud i samme Tid baade straffe dem, og tillige lade Straffen ophøre for at hielpe dem, hvilket er en Modsigelse. Thi i den Tid Gud straffer disse Usalige, nægter han dem al sin Naade: thi det hør og til

23

Strafferne, og er egentlig Hovedsagen i dem: Og samme Tid skulde han lade Strafferne ophøre for at arbeyde paa deres Hierter, det er, han skulde eftergive Straffen i det mindste for en Tid, førend der var nogen Troe udvirket, som er det eneste Middel hos Mennesket for Gud til at lade Strafferne cessere. Ved at antage dette for sikke Hierter ønskelige Haab, seer man da, at man indvikler sig i Modsigelser mod Guds Ord og mod Tingen i sig selv.

Betragte vi nu Sagen fra Guds Side af, saa maatte han, naar han i Evigheden skulde antage de Fordømte til Naade, og hielpe dem ud af deres Jammer, enten gaae en anden Vey, og lade sig bevæge af andre Aarsager, end han her i Naadens Tid seer paa; eller og han maatte følge samme Vey og Maade, som han her i sit Ord har betegnet. Skulde han blot af de Fordømtes Elendighed lade sig bevæge til at Tage dem til Maade; saa kunde jo samme Aarsag have bevæget ham til strax at tage Adam og med ham det hele faldne menneskelige Kiøn til Naade, uden at anordne nogen Forløsning og Betalning ved sin Søn for Synden, og saaledes med eet forekommet de mange Elendigheder, som Menneskene allerede her maae lide, som alle ere Følger af Synden; følgelig

24

maa vi jo beskyldte vor Gud for Mangel af Viisdom, at han glemte at gjøre det her, som man maatte tænke, han kunde gjøre i Evigheden; Og saa maatte de, som her ere Guds Naade-Kald lydige, heller vælge her at nyde Syndens timelige Lyst, i Stæden for den trange og for Kiødet ubehagelige Vey, naar de da i Straffernes Begyndelse eller deres Løb kunde være vis paa, at komme ud deraf. Hvad Efertryk laae der da i, at Gud med saa megen Omhue i sit Ord lokker, kalder og drager Syndere, som det var det eneste Arbeyde, der laae ham Magt paa? Videre: der der skulde bevæge Guds Barmhertighed midt under Strafferne, maatte og røre ham ved deres Begyndelse. Kan han, som Gud, gjøre det siden, saa kan han og gjøre det da; følgelig faldt Strafferne hen med eet, og der blev indtet andet af, end en theatralisk Forestilling af hvad der kunde møde. Skulde nu Gud gaae en anden Vey med disse, end han gaaer her i Tiden, skulde han med en uimodstaaelig Magt tvinge og omskabe deres Hierter; thi Hiertet maae forandres til at kunde finde Behag i Gud og hans Salighed; saa, at jeg ikke skal tale om, Gud saaledes ophævede den Naades Orden, han her har etableret, modsagde sig selv, og følgelig ikke var Gud længere; flød og deraf,

25

at det var ikke de samme Skabninger, som vare fordømte, der nu bleve tagne til Naade; deres forrige Natur blev derved annulleret, og nye Skabninger bleve frembragte for at tage Deel i Herligheden. Men Gud vil have, at de samme Skabninger, som have synder, skulle, naar de troe, erfare og nyde hans Salighed, følgelig kan han ikke andet end virke paa en modstaaelig Maade, saa det maae staae til dem, enten de ville lade ham virke eller ey. Jeg sætter nu, Gud bliver ved at arbeyde med denne Naade paa deres Hierter, saa enten modstaae de den fremdeles eller ey. Imodstaae de den ikke, saa maae de nu have mindre Hindringer fra at imodstaae Naaden eller tvertimod. Er det første, saa var det jo Guds Viisdom anstændigst at bie med alle, indtil de kom i en Tilstand, hvor der formodes mindre Hindringer, end her, og saa lade Menneskene uhindret nyde Verdens Gode her. Er det sidste, at Hindringerne ikke ere blevne færre, men vel og flere og større, eftersom de, der uden Troe gaae ind i Evigheden, komme der ind med en større Gienstridighed mod Gud i deres Hierrer, end de kom til Verden med, da en forskudt Naade altid forlader Hiertet haardere, end den

fandt det; Naar nu saaledes Modstanden og Hindringerne ere blevne flere,

26

deels ved Siels og Legems Adskillelse, deels siden ved den aldeles Udelukkelse fra alt Gode, hvad Rimelighed bliver der da under større Hindringer, at de ville lade den Naade virke, som her er under mindre Hindringer blevet foragtet. Imodstaae de derimod fremdeles Naaden, saa sees ikke, hvi Gud skal blive ved at tilbyde den for at forskydes, og saaledes i Stæden for at formindske, heller formere deres Elendighed, thi Naadens Foragt bør jo og straffes; saa blev Gud jo en Bøddel, som tilbød dem sin Naade for desmere at pine dem. Vil man endnu tænke, ja Gud kunde med en større Naade-Kraft, end her arbejdede paa dem, saa gav de sig nok; saa maae vi ikke forestille os Guds Naade, som en fysisk Kraft, der bliver nogle Grader stærkere eller svagere; thi Naaden er, som Gud selv, noget udeelt, der ey kan afveyes eller afmaales i Portioner, og den samme Naade, Gud bruger til den frekkeste Synder, bruger han til det spædeste Barn; thi vi ere alle Syndere, behøve lige stor Hielp, og Troen skal virkes i alle, som frelses, og dertil hører een og den samme gudommelige Kraft hos Manasses som hos David; saa vi maae heri gjøre Forskiel paa Naade-Midlerne, som et Stæd ere overflødige end et andet, og Da Naaden selv, Guds Aand, som virker

27

ved disse Naade-Midler med een og den samme guddommelige Kraft; og altsaa falder Haabet hen om nogen formeent større Naade-Virkning i Evigheden; og da vi bør troe den allene Viise Gud til, at han øder intet bort til Unytte, saa kan Fornuften ikke fordre, at han skal gaae forgæves med sin Naade efter de Fordømte i Evigheden, som de her med mindre Hindringer og Vanskeligheder have forkastet. Efter disse Betragtninger sees da, at det er det Gud værdigste, med hans Ord meest overensstemmende, paa de Usalige sig meest passende, og for Fornuften det rimeligste at troe Straffernes Uendelighed, saa den Lære ikke rokkes ved, at gjøre sig en Forestilling i sine Tanker, kalde den Gud, og foreskrive det Malerie, hvorledes det skal bære sig ad med de Fordømte. Det kan gaae an i en poetisk Drøm. Men naar vi handle om Menneskenes evige Vel og Vee, maae vi tage Gud, som han har aabenbaret sig, Menneskene, som de der beskrives, og hans Ord, som de forefindes; saaledes ære vi rettest en Regent, naar vi ikke bedømme ham efter en eller anden enkelt Handling, og deri foreskrive ham, hvad os godt synes; Men vi maae see til det Hele, tage hans hele Regjerings-Naade, og Subjecterne, han regierer

28

over, i Betragtning, saa kan mange Ting blive rette, som ellers synes krogede.

Nu gaae vi til en anden Post. I Fald der var nogen Misforstand i den Lære om Straffernes Uendelighed, og den ey hvilte paa saa stærke Grunde, som den har, lader os da see, hvilke skræksomme Følger den førte med sig hos dem, som antage samme; Thi de, som ikke bryde sig, om Strafferne ere uendelige, eller ey, tilstaaer enhver mig nok, komme ikke her i Betragtning. Endten maatte den da lægge nogen Hinder i den sande Christendom, og en Christens fortroelige Tillid til og Omgang med Gud, eller og hindre de borgerlige Dyder. Det første kan ikke have Stæd, thi en Christens Fortroelighed og Kierlighed til Gud, fødes ikke af nogle Speculationer over Straffernes Endelighed eller Uendelighed, men udøses i Hiertet ved den hellig Aand hos dem, som ere Evangelii Ord lydige, hvilket Ord bringer den hellig Aand, og alle hans Gaver med sig til dem, som ved Troen annamme det. Endnu mindre kunde det Begreb om Straffernes Uendelighed opholde eller skrække dem, som ved Troen ere blevne forligte med Gud, og have faaet Fred med ham, thi der er jo ingen Fordømmelse for dem som ere i Christo Jesu, og følgelig angaae Strafferne dem ey. Skul-

29

de noget skade dem, maatte det snarere være den Lære om Straffernes Evighed; thi om de troede den, kunde de let i store Fristelser og Farligheder i Verden forledes til et Fald, og trøste sig med, at deres Sag blev dog ikke saa farlig i Evigheden, thi de kom dog engang ud af Straffen. Dette kunde meget let formindske og svække den Aarvaagenhed, Bøn, Striid og Troeskab, der skal findes hos en Christen, som vil være vis paa Livets Krone, thi det heder: Vær troe indtil Døden; Og: Strider for den Troe, som er eder overantvordet. Betragte vi derimod Sagen fra den politiste Kant i Henseende til de borgerlige Dyders Udøvelse, saa kan ingen Grund anføres, at der skulde være mindre Troeskab mod sin Regent, Lydighed mod Lovene og Kærlighed til sine Landsmænd, hvor man troede Helvedes Straffers Evighed, end hvor man tænkte tvert imod. Det falder, som enhver seer, langt rimeligere, at Frygt for uendelige Straffer, hvor de virkelig troes, kunde lægge en langt større Hindring for Laster, som ingen menneskelig Domstol kan straffe, end det Modsatte. Man maatte vel indvende, hvoraf kommer det, at saa mange, som dog troe uden nogen Tvivl Straffernes Uendelighed, dog ey opholdes eller hindres i deres Lasters Udøvelse. Det kommer sig deraf:

30

De troe derefter, de troe der, ligesom en Fabel eller Drøm, de troe det, ikke med den Overbeviisning, som de ellers troe at en Tyv skal hænges og en Morder aflives; thi gjorde de der i Sandhed, havde deres Troe og andre Følger i Udøvelsen. Videre vil jeg ey denne Gang indlade mig i den Materie om Straffernes

Uendelighed. Det er nok, at have viist, denne Lære hverken er farlig eller urimelig, eller skrift-stridig. Skulde det gøres fornødent, og Leylighed forundes, kan det og en anden Gang vises, at Forfatterens Indvendinger mod denne Lærdom ey have den tilbørlige Styrke eller Rigtighed.

2det Capitel.

Om Arve-Synden,

Skulde den, som plantede Øret, ikke høre, skulde den, som dannede Øyet, ikke see? Skulde Gud, som skabte os Mennesker, og bær os ved sit Kraftes Ord, i hvilken vi ere, leve og røres, som randsager Hierterne, og prøver Nyrene, skulde han ikke kiende os langt bedre, end vi selv kiende os? Og maae ikke vor Kundskab om os selv billig tages i Tvivl, naar den løber imod den Efterretning,

31

som Gud giver om os i sit Ord? Vil man betragte Arve-Synden, for saavidt den kan kiendes ved naturlige Speculationer, naar man efter Forfatterens Ord er selv-tænkende, og en mere, giver jeg ham gierne Ret i noget, at den Fordervelse er vanskelig at fatte, som skulde være total; skiøndt Forfatteren i sine Følger, han udrager deraf, gaaer langt neden for all naturlig og hedensk sund Morale, og prædiker en Morale, som man maatte finde Behag i, om man hverken troede nogen Gud eller Evighed. Men fordi en Ting er vanskelig at fatte, derfor bliver den hverken Utroelig eller urimelig, naar Gud, Sandheden selv aabenbarer os den. Og hvad den Lærdom om Arve-Synden angaaer, da er det ingen Under, om den er vanskelig at fatte, eftersom den er Naturen sig selv overladt ubekendt, indtil Talsmanden, den hellig Aand kommer, og Hiertet aabnes for ham; Thi naar han kommer, siger Jesus, skal han straffe Verden for Synd. Det maae ikke være de udvortes Laster, han skulde overbevise om; thi dem kunde en Cato og en Brutus, en Sylla og en Cæsar gierne kiende uden den hellig Aands Virkning, da den daglige Erfarenhed viser, at Mennesker, som vist ikke lade sig regiere af Guds Aand, eller bekymre sig om hans Regiering, men leve friet og

32

frekt i de Laster, de ere tilbøvelige til, meget vel kiende og kunde bevise, at de Laster, de endog selv udøve, ere onde og skammelige. Men den Synd, den hellig Aand maae overbevise om, er efter Jesu Forklaring, at de troe ikke paa ham. Følgelig er denne Mangel af den Beskaffenhed, at den af Naturen sig selv overladt ey kan kiendes; thi Gud gjør intet Overflødig. Kunde naturlig Forstand og Skarpsindighed selv opdage denne Feyl, og dens Art, arbejdede Gud ikke selv ved sin Aand at gjøre den bekendt, men saa opmuntrede han kun til selv at eftertænke den, og til at blive en selv-tænkende. Nu kan man endog med et maadeligt Begreb let vide med sig selv, hvilke Sandheder man bifalder, troer, og hviike man derimod nægter og tvivler paa; følgelig maae den Troe, Jesus taler om, der mangler, være af en langt anden Art, end det man i Almindelighed kalder Troe; og Mangelen deraf være noget andet og større, end det som i Almindelighed kaldes Tvivl og Vantro: Nu er Guds Aands Arbejde ikke blot, at vise os een betydelig Feyl hos Mennesket, og lade de andre staae, eller overlade dem til Mennesket selv at undersøge; thi hans Arbejde er at straffe for Synd; følgelig for alt det der hører hen under dette Navn. Altsaa er Vantro, eller Mangel

33

af den sande Troe paa Jesum, Kilden og Moderen til alle de øvrige Synder og Fordervelser. som findes hos Mennesker, og i Kraft af Jesu Forløsning igien skal oprettes; Thi i Jesu Christi Kundskab, der er i Jesu Christi Troe, blive alle de Ting skienkte, som høre til Livet og Gudfrygtighed. Da nu Vantro er Hoved-Sagen, hvorfor de Usalige blive fordømte; thi hvo som ikke troer, bliver fordømt, saa vises vi derved hen til Arvesynden og Kilden til all menneskelig Fordervelse, og til et Principium, som adæquate indbefatter alle Synder; thi ellers maatte Jesus have sagt: Hvo som ikke troer, og derforuden bedriver de eller de Laster, bliver baade for sin Vantro, som og for sine andre Laster fordømt. Et saadant Principium, som adæquate indbefatter og frembringer alle de Synder, Menneskene kunne begaae, findes hverken i deres Forstand, eller deres Villie, eller deres Begieringer separatim, ikke heller i dem alle 3 under eet. Forstanden indeholder ikke dette tilstrækkelige Principium til alle et Menneskes Handlinger; thi lad være den har Indflydelse paa mange Foretagender, som bestyres efter Fornuftens Udsigende, saa gives der dog i et hvert Menneskes Liv utallige Handlinger, som foretages uden Overlæg, efter blotte Drivter, og ofte mod Fornuftens Raad,

34

da ingen nægter, at han jo en og anden Gang er i samme Casu med Poeten, som siger: Video meliora proboque-deteriora sequor.

At jeg ikke skal tale om de mange Handlinger, hvor en blot Mechanismus synes at drive os. Fremdeles kan Villien ey angives for en tilstrækkelig Kilde og Aarsag til alle et Menneskes Foretagender, da den snart hindres af Forstanden, snart af de sandselige Begieringer; thi den Enighed imellem Forstand og Villie, som Autor paastaaer, findes vel paa Papiret og i de philosophiske Lære-Bygninger, men i Erfarenheden meget sielden. At endelig de sandselige Begierligheder, ligesom de ofte hindre Forstanden og Villien, ligesaa ofte

forhindres af dem, er bekendt, og kunne altsaa ikke betragtes, som den ene tilstrækkelige Kilde til de Menneskelige Handlinger. Enten maae vi da tage dem alle tilsammen, og deri søge Grunden til Menneskenes Fordervelse, eller og søge dette Principium i Sielen uden for disse bekendte Sielens Evner. Sætte vi det første, at Forstanden, Villien og de sandselige Begieringer indeholde tilsammen dette Principium til Menneskets Synd og Fordervelse, saa faae vi et sammensat Principium ud deraf, da Skriften kun viser os et enkelt, og saa maatte Troen, som er det Modsatte mod Vantroen, og være noget

35

sammenfat; Dernæst fik vi da ikke Kilden til Fordervelsen, men antog Fordervelsen selv for Kilden, hvad enten den er efter Autors Mening i Forstanden, eller i Forstanden, Villien og Begierlighederne. Altsaa maae vi antage et Principium i Sielen uden for disse Sielens bekendte Evner, som har sin Indflydelse paa alle disse Evner, og følgelig bestyrer alle et Menneskes Handlinger. I den daglige Erfarenhed kendes ikke til noget mere i Sielen, end Fornuft og Villie med de sandselige Begierligheder; men Skriften taler endnu om noget andet i deres Siele, som ere komne til Troen, som Guds Ord kalder Aanden, og som udtrykkelig skilles fra foranførte Evner i det bekendte Sprog om Siel, Legeme og Aand. Som nu denne Aand, der skienkes ved Igienfødselen, egentlig er Troens Sæde hos de Troende; thi med den forventte de Troende, efter Apostelens Ord, den tilkommende Herlighed; hvilken Aand hersker over de andre Sielens Evner, og gjør, at den ved Troen kan staae i Samfund med Gud, og være een Aand med Herren: Saa er Mangelen af denne Aand, som er hos alle Uigienfødte, negative betragtet, Vantroens Sæde, der holder sig fra Gud, vil ey lade ham virke og raade for sig, og alle sine Handlinger, hvori egentlig Vantroens Actus bestaaer, at

36

den ey vil lade Forstanden oplyse, Villien bøye og regiere af Guds Aand; Thi som Gud er den, der hos de Troende udretter at ville og udrette efter sin Behagelighed, og Gud gaaer ingen anden Vey med de Troende, end hjælper dem til den Tilstand, hvori de efter Skabelsen skulde have været; saa sees at Vantroen, som er Contrarium, bestaaer i ey at lave ham udrette det hos sig, men selv arbejdede paa at ville og udrette Tingene efter vor Behagelighed. Som nu alt det er en Feyl, som skeer mod Guds Indretning, saa ere og alle et Menneskes Handlinger Overtrædelser mod Guds Villie, saalænge Gud ey faaer Lov ved sin Aand at regiere Mennesket, og drive det i dets Gierninger, thi de Troende drives af Guds Aand; Hvo som ikke har Christi Aand, den er ikke hans. Betænkes endnu mere, at saalænge Mennesket saaledes er afviget fra Gud, og vil gaae efter sit eget Sind, ligger han under en anden Magt, efter Skriftens klare Ord, nemlig under denne Verdens Gud, Dievelen, som forblinder de Vantroes (det er alle dem, som ey ved en sand Omvendelse og Igienfødselse have faaet Troen) Sind, saa kan saadant et Menneske, endog med de ærligste Hensigter, ey andet, end begaae Feyltrin og Synd, om end hans Handlinger synes udvortes gode. Thi naar

37

der tales om gode Gierninger og Dyder, maae de betragtes, ey som de kan bestaae for menneskelige Øyne, men betragtes efter Guds Ord, hvor der Udfordres et godt Principium til en god Gierning, og Guds egen Virkning maae være i til at Gierningen kan være god.

Paa det saadanne ey skulle tænke, man gjør dem Uret, og at det kan Kendes, hvilke Gierninger der ere onde og gode, efter Guds Ord, har Gud aabenbaret os sin Lov, hvori han viser, at de Gierninger, som ere gode, gaae af Kierlighed til Gud og Næsten; og ikke blot af Égenkierlighed eller Harmonie med andre, som Autor anfører; thi saa forøve Straten-Røvere ogsaa gode Gierninger; thi de harmonere og med sig selv indbyrdes i at plyndre og myrde Folk.

Naar nu en Gierning skal være god, skal den ikke blot stemme overeens med eet Bud af Guds Villie, eller og med den 2den Tavle allene, men og med den første; thi hvo, som holder den gandske Lov, men støder an i eet Bud, er blevet skyldig i dem alle. Den første Tavle forlanger, efter Jesu Forklaring, Kierlighed til Gud af gandske Hierte, af gandske Siel og af gandske Sind. Tager man da fra i de store Actioner, som have giordt og gjøre Opsigt i Vetden, hvad der er giordt blot af Egennytte, som er mange

38

Slags, af Ærgierrighed, af Stolthed, af Kierlighed til sine Venner og Landsmænd, af Forvovenhed, af Hevngierrighed, af Vellyst, af naturlig Blødhed, skiult under andre Navne, af Herskesyge, og seer efter, hvad Der er giordt af Kierlighed til Gud, og en indvortes Drivt til at behage ham, saa vil vist Tabellen paa de dydige og skønne Hand-Anger blive saare ringe, og Autor vil maaskee finde ligesaa mange sande gode Gierninger og høye Dyder nu, som før, naar de prøves efter Guds Ord. Hvad Cato Uticensis har Øvet, som gjør ham saa stor i manges Øyne, har mangt et desperat Menneske, men med mindre Ceremonier, giordt ham efter, uden at nogen Religion eller Kierlighed til Gud har drevet ham dertil; og hvad en Brutus har giordt sig berømmelig ved, har Ravailac og andre i senere Tider, skiønt under mindre prægtige Titler, efterlignet ham i, og med mindre Success og Berømmelse. Naar derfor et Menneske er Guds Aands Oplysning i Lovens Ord lydig, at han deraf i Sandhed vil lære at kiende, hvad Gud fordrer af ham indvortes og udvortes, i den

Agt deraf at kiende sit Hiertes Tilstand, og lade sig forandre, rette og forbedre i det, som fattes, og ikke blot i den Mening, som de fleeste i vore Tider, allene for at udtænke, mestre og

39

formindske dens Indhold, saa kommer han først til Erkiendelse af, hvad den, Synd og Fordervelse er, som har besmittet hans hele Natur; thi da Loven kom, siger Apostelen, nemlig da det: ved den hellig Aands Kraft blev lagt paa Hiertet, saa blev Synden aabenbar, saa saae han først, hvad Synd var; Jeg vidste ikke, siger han, at Begierlighed var Synd, førend Loven sagde: Du skal ikke begiere; Og naar saaledes Loven faaer sin rette Virkning hos ham, som er at frembringe Syndens Erkiendelse, saa lærer han at give Gud Ret i sine Ord, som har i Skriften indsluttet alting, ikke blot Menneskernes hæftige Passioner, eller deres svage Indsigter allene, eller deres slette Opdragelse allene, eller deres Overilelser allene, men all deres Viisdom og Dyder, saa længe de ere uden Naade, all deres Kraft og Formue, under Synd, og Gud kalder vist intet Synd, som ikke er det; og det har han gjort, at Forjettelsen af Jesu Christi Troe skulde gives dem, som troe, Naar Mennesker paa denne Vey lader sig overbeviise, og omgaaes Guds Ord og Lov, som et guddommeligt Ord efter Guds Orden og Villie, og ikke som han havde Lycurgi eller Minos Love for sig til en blot Undersøgning, saa lærer han af kiende, at Arve-Synden er ikke blot en Grille i For-

40

standen, eller ubesindighed i Villien, eller en Sygdom i legemet, men at den er Hiertets gamle Afvendelse og Gienstridighed mod Gud i Vantroen, og at denne Afvendelse og Gienstridighed deels skiller ham af med alt det Gode, som er i Gud, og som de nyde, der ere i Forening med ham, nemlig sand Oplysning i Forstanden; thi de, som ere i Herren ere et Lys i ham: I ere et Lys i Herren, det til de omvendte Epheser, og sand lyst og kraft til det Gode i Villien; thi de, som ved Troen til Jesum ere forenede med Gud, have Livet og have det overflødig: Derimod er, hvor denne Hiertets Gienstridighed imod Gud hersker, Forstanden overgivet til det Modsatte, nemlig til Mørkhed, Uvidenhed og Vankundighed i de aandelige Ting; thi det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre Guds Aand til, thi de ere ham en Daarlighed, og han kan ikke kiende dem, thi de dømmes aandelig; og man maa have Guds Aand, og lade sig regiere af ham, for at vide og forstaae de Ting, som os ere skienkte af Gud. Ligeledes er en Vantroes Villie henvendt til det Modsatte, at den hverken kan, efter Guds udtrykkelige ord, eller vil være Guds Lov underdanig; thi et Medium gives ikke, hvor naturlige Dyder og buldrende prægtige Handlinger kunne faae Sted; Men hvad

41

der ikke hører Gud til, er i Dievelens Vold, hvor der ikke er Guddommeligt Lys og Liv, der er idel Mørkhed, Vankundighed og Død, i hvad Anseelse, det end kan have for blotte menneskelige og naturlige Øyne. Det hjælper derfor ikke, om Sandhederne, der efter Autors Mening kunne bestemme os til de skønne og dydige Handlinger, ligge der saa klare, hvad enten det er i Naturen eller Guds Ord; thi jeg tilstaaer ham gierne, at der ligge mange herlige Vidnesbyrd om Gud i Naturen, i hver en Insekt og Blomst, som fordre, at vi skal ære, takke, frygte, og forlade os paa Gud; Men Sagen er, om vi har Troe til at fatte og benytte os af disse Sandheder, og faae Forstanden og Villien bøyelige og enige med hinanden i at gjøre det, da vi af os selv, blot med vor Forstand og Villie, ikke kan tænke noget Godt, end sige, gjøre det, førend Guds Naade virker i os, det er, førend Troen, som er Guds Naade-Virkning i os, omskaber og omstøber Sind, Villie og Lyst, og gjør os skikkede dertil. Saa heraf tillige sees, at Troen, som vore Systemata efter Guds Ords Indhold drive saa høyt, at de ansee den for en Kilde til alt Godt (hvilke de ikke gjøre, blot for det Sprog: Hvad som ikke gaaer af Troen, er Synd, som mange Vankundige ansee for deres ene-

42

ste Grund; Men for Sagens Natur i sig selv:) er ikke en blot Speculation og Bifald i Hierum til de guddommelige Sandheder; thi det lærer den daglige Erfarenhed, at saadant Forstandens Bifald meget ofte er samler med der sletteste Levnet, og altsaa ikke kan ansees som et tilstrækkeligt Principium til rette gode Foretagender, end sige til alle er Menneskes Handlinger; Men den er en Evne og Kraft, som udover sin Magt over Forstand, Villie og det hele Menneske, oplyser Forstanden og helliger Villien. Irringen deri reyser sig af det vrangte Begreb, man ey efter Skriften, men efter daglig Brug gjør sig om det Ord Troe, som og af den Fordel man har af at flippe igiennem med sin naturlige og udstuderede Troe, uden nogen sand Hjertets Forandring. Heraf komme og de mange urimelige Indvendinger imod Troens og Naadens Lærdomme, som ingen Stæd have, men falde hen, naar Ordet ret forstaaes.

Men maatte nogen indvende, Skriften kalder os jo til at betragte Troen, som en Forstandens og Villiens Virkning, deels af Navnet selv, Troe nemlig, deels og af de Stæder, som handle om at kiende Gud, at bifalde ham, at være overbeviiste om hans Godhed, at have Tillid til ham. Men her maa agtes, at paa saadanne Stæder tales

43

dels om Veyen til Troens Liv og Kraft, som faaes ved det man i sin Angst og Bekymring over sine Synder og

Guds Vrede derover holder sig til Guds Naades Ord, og trøster sig ved at man for Jesu Skyld har faaet Maade og Synds Forladelse. I denne Erfaring ligner den den naturlige Troe og Tillid, men med den Forskiel, at der er i Angest og Bekymring at den udøves. Deels tales der og om de Frugter, som flyde af Troens Liv, naar man under Siele-Angest har trøstet sig ved Jesu Christi Fortiegeste, og derved har faaet det Liv fra Gud, ere blevne Guds Børn, have faaet den Aand, hvori Gud vil være og boe, da flyder deraf at man ret kiender Herren, raaber Abba Fader, har en fortroelig Tillid til Gud og Kierlighed til ham. Kort Grenene maae ey skieres fra Træet, ikke heller Stammen fra Roden, men alting maae være samlet i sin Orden.

Efterat vi da have seet den Gift og Smitte, som har fordervet den hele Natur, og befundet, at nogle smukke Talemaader og Vendinger ville ey forslaae til at gjøre Gud til en Løgnere, som beskylder det hele Menneske for Fordervelse fra Top til Taa, og kalder os af Naturen Vredens Børn, Løgnere, uduelige til alt Godt, døde, blinde, nøgne, skildte ved Guds Ære, det er ved alt det,

44

hvorved Gud kan æres af os; Saa bliver endnu at betænke, hvad Ret Gud har at tilregne Menneskerne denne Smitte og Mangel? som er det andet, Forfatteren finder mange Vanskeligheder i. Enten er Spørsmålet, hvad Ret har Gud til at betragte Menneskerne, saaledes, som han forefinder dem? Og da bliver Svaret meget let, at Gud har dertil samme Ret, som en Konge har at domme sine Undersaatter efter deres Beskaffenhed, de strafværdige til Straf, og de uskyldige til Frikiendelse; eller som en Huusfader i sit Huus at caffere og forkaste det unyttige og skadelige. Men maatte man indvende, her er Forskiel, Herren og Huus-Faderen er Skaberen selv, han har selv skabt Menneskene saaledes, og for de kunde tænke, arvede de en Fordervelse, som ikke de, men deres første Forældre vare Aarsag i. Dog, hvad Skabelsen og Faldet angaaer, maae agtes, at Mennesket kom fra Skaberens Haand i en fuldkommen Stand med Siel, Legeme og Aand, og med Evne at formere sig med Afkom sig selv lig i det Naturlige, nemlig i Legemet og Sielens naturlige Evner. Havde nu Mennesket faaet i sin Uskyldighed, saa havde ikke allene han, men og hans Efterkommere, beholdt en Gud lydige Natur, og saa havde Gud gjort ved hans Efterkom-

45

mere, som ved Adam selv, at der staaer: Der Gud havde skabt Mennesker (NB. Sielen allene kaldes ikke Mennesket, ikke heller Legemet, men begge Dele tilsammen), saa blæste han en Livs Aande i hans Næse, og han blev til en levende Siel. Det samme havde Gud gjort ved alle hans Efterkommere, som saasart det Naturlige hos dem var blevet dannet i samme Tilstand, som deres Stamme-Faders, uden nogen Modstand og Gienstridighed mod Gud, saa havde de og faaet en Livs-Aande fra Gud, og saaledes, som Adam, vare blevne levende Siele. Men nu faldt Adam; derved foregik den Forandring, at det Aandelige hos ham døde ud fra Forening med Gud, blev ey en Aand længere med Herren; det Naturlige hos ham kom i Uorden, og blev efterhaanden overgivet til Døden. Ved Naadens Tilbud blev der Aandelige hos ham fornyet; men Naturens Uorden beholdt han, og kunde ey forløses fra før i den timelige Død. I samme Tilstand lod Gud der forblive med hans Efterkommere, som Tingene nu vare i, uden at cassere Millioner Skabninger, som i denne Situation kunde blive til, og som alle kunde frelses, om de ey ville hindre Gud, ligesom Adam blev frelst. Han lod Adam avle Børn, som avlede hans nærværende Natur, nemlig fordervet, men beredte, og

46

tilbød samme Lægedom for dem alle, som Adam blev hiulpen med; Han tilbød og tilbyder dem alle det aandelige Liv igien her i Tiden, ved Troen til Qvindens Sæd, og det herliggjordte Naturens Liv i Evigheden. Thi vi maae ikke see efter, om der stod saa mange Prædike-Stole i de første Tider, som nu, hvorfra der blev forkynder, men allene lade os Nøye med, at Lægedommen, Ordet eller Guds Forjettelse om Qvindens Sæd, der skulde sønderknuse Slangens Hoved, var i Werden fra Falder af, og eftersom det ey var et Ord til Adam eller Eva allene, saa maae vi overlade Guds Viisdom Maaden, hvorledes dette Ord er blevet aabenbaret for dem alle. Saa meget kan dog Fornuften allerede see, at Fædrenes langvarige Leve-Aar kunde bringe dette Ord omkring til alle deres Efterkommere; og hvor Guds Forrettelses Ord er og annammes, der er og der aandelige Liv, Frelse og Salighed. Nu spørges, om Gud har ikke Ret til at betragte syge Folk, som kunde læges, men en ville der, som syge, og lade dem blive udelukte fra de Sunde? Eller om han skal gaae sin Orden forbi for deres Skyld, betragte dem, som sunde, skjønt de have forskudt Lægedommen, saa kunde han jo have sparet at anordne noget Middel mod Sygdommen. Lægges nu til, at Gud vil

47

paa hin Dag ikke føre Proces med Menneskene, fordi de ere fødte blinde, uduelige og vanhellige Guds Fiender, men fordi de ey have vildet lade sig hielpe ud af den Tilstand; thi hvo som ikke troer, bliver fordømt, saa maae han jo betragte dem, som de ere, og forsætlig har fremturet i at være. Sandt, var der ingen Jesus til, var der ingen Naadens Tilbud, saa giældte Indvendingerne noget. Var jeg ikke kommet, siger Jesus, og havde talet til Verden, havde de ikke Synd; men nu jeg er kommet, have de ikke end et Skin at aarsage sig med. Ved disse Jesu klare Ord er det best, min Herr Forfatter tillige med mig lader det beroe, og troer enfoldig, at alle Undskyldninger for Synden ere ved Jesu Komme og Forløsning tilstrækkelig ophævede, da de

efter hans udtrykkelige Ord ey have et Skin at aarsage sig med.

M.P.O.

48

1

Billige Tanker om Helvedes Evighed og Arvessynden, i Anledning af en Selvtænkendes Skrift

om disse Materier,

offentlig meddelte

af

Henr. Ussing,

S. S. Minist. Candidat.

Jordens og Himlens Skikkelse vide I at prøve; men hvi prøve I ikke denne Tid af dens Tegn? Luc. 12, 56.

Kjøbenhavn, 1772. Trykt og findes tilkiøbs hos J. R. Thiele, boende i Store Helliggeiststræde

2

3

I. Om

Helvedes Evighed.

Endskiønt den Lære om Helvedes Evighed, i de nyere Tider ofte har været angrebet, samt ligesaa ofte grundig forsvaret, og det, som Forfatteren af den, fra det Thieliske Bogtrykkerie i forrige Aar udkomne Piece, mod denne Lærdom har anbragt, ikke just indeholder noget synderligt nyt til denne Læres Kuldkastelse eller Svækkelse, (skiønt han kalder sig en Selvtænkende), har dog, siden det er det første Skrift iblant os, som saa egentlig af-

4

handler denne Materie, og mueligt derfor kunde bringe nogle Enfoldige til Tvivl, og vel til at samtykke, saa torde det vel ikke være uden Nytte eller Fornødenhed, at man offentlig viser disse Indvendingers Ugrund og Svaghed, helst da jeg har erfaret, at nogle vil ansee denne Piece for et Mesterstykke i sit Slags, og dens indholdende Tvivl saa vigtige, at de neppe grundig kan igiendrive. — Langt fra dog, at jeg Har nogen Grund til at haabe, ved disse faa Blade, at bringe Forfatteren og hans Lige paa andre Tanker, endskiønt han forestiller sig tvivlende og begierlig efter Overbeviisning; thi man seer i øvrigt af hans afgjørende Sprog, at han noget nær alt har fastsat sin Mening, og hvor vanskelig i sær for en Lærd da at forandre den? Det skal derfor være mig nok, om jeg kunde være saa lykkelig at afvinde ham nogle Proselyter, og give een eller anden nogen Anledning til Oplysning og Tilfredsstillelse. — Min Forfatteres Fodspor faaer imidlertid at være

min Ledesnor:

Han begynder meget pathetisk, han anfører een, ellers ikke ilde udarbejdet, Historie over Verdens moralske Tilstand igiennem alle Aarhundrede, for deraf at bevise, "at det er kuns faa Mennesker, som blive salige." Men da Skriften ogsaa siger dette, saa maa man dog ikke lade sig forskrække af denne gode Mands Historie, som et og andet Sted

5

falder i det overdrevne, og ofte betragter kuns Sagen paa den verste Side. De Saliges Tal er vist nok lidet mod de Fordømtes, men just saa lidet, som denne Mands Malerie vil aftegne det, er det dog ikke; thi de Udvalgte er en utællelig Skare, lad dem end være faa mod de andre.

Men just heraf tager Forfatteren (Side 13.) sit første Beviis mod den Lærdom, om Helvedstraffernes Evighed; han slutter: "At, da de færreste Mennesker blive salige, saa maatte Guds Øiemed med Verdens Skabelse have feilet, i Fald alle de mange Fordømte evig skulle blive ulyksalige," thi han har allerede (Side 3. s.) fastsat, "at de fornuftige Kreaturers Lykjalighed er Skaberens eneste Øiemed," — og var denne sidste Sats ning rigtig, saa kunde Indvendingen synes af Betydenhed, men den er aldeles falsk, uagtet den har mange og dertil store Tilhængere. Grundene paa hvilke denne Forfattere bygger Sætningen, ere de sædvanlige, man troer ikke at anden Hensigt er Gud anstændig, man bør ikke antage, siger man, at Gud fornemmelig skulle have skabt Verden for sin egen skyld, eller dog ligesaa meget derved have sigtet til sin egen Ære, som til Skabningernes Lyksalighed. Men hvorfor tør man ikke antage dette? da dog Skriften siger i Herrens Navn: "Jeg har skabt den til min Ære," (Esa. 43.) og forsikrer: "At alle skabte Ting ere skabte saavel af

6

ham, som til ham," (Rom. 11.) ja, "at han er værdig at tage Æren og Prisen, just fordi han har skabt alle Ting; " (Aabenb. 4.) og dog meener man, at det skulle være Gud uanstændigt, at have havt Hensigt til sin egen Ære ved Skabelsen? — men af hvad Aarsag? fordi Gud da maatte ansees for at være ærgierig, siger man, eller at jeg skal tale med min Forfattere, at tørste efter en forfængelig Ære, og trænge til sine Creature; men hvilken usel Slutning! Gud bliver vist nok Gud, een i sig selv lige stor og salig Gud; enten Kreaturerne faa eller mange, eller ingen ærer ham! en Taabe meener andet. Gud behøver ligesaa lidet for sit eget Væsens skyld Menneskenes Tilbedelse, som deres Lyksalighed; men Gud Har jo en frie Billie, Han var Gud, men nu ville Han ogsaa være een af Menneskene æret Gud, og derfor skabte han Mennesket. Skulle Gud derfor være ærgiærig? Vederstyggelige Slutning! Men hvor kommer man dog til slig Urimelighed? Sandelig! allene fordi man maaler Gud efter os Mennesker, man gjør det til en General-Regl, at man ikke maa tillægge Gud noget, som er en Last hos Mennesket; og saa slutter man saaledes: Naar et Menneske gjør noget i Hensigt til sin egen Ære, saa er han ærgiærig, og dette er sandt; men hvorfor er Mennesket i saa Fald ærgierig? Fordi han har ikke Ret til at søge sin egen Ære, han er skabt til Guds Ære,

7

og denne bør han allene have sin Hensigt til; men med Gud er det jo langt anderledes? har Gud ikke fuld Rettighed til den Ære, som han forlanger? er han ikke den Allerhøieste, det sidste Øiemed af alle Ting ? tilkommer ham ikke al den Ære, som kan faaes og optænkes? hvorfor maa Gud da ikke forlange den, og søge at faae den? og skulle det være Gud uanstændigt, at ville være een paa adskillige slags Maader æret Gud? hvilket underligt Begreb om den Allerhøieste! man gjøre dog Forskiel paa en Gud og et Menneske. Hvor ofte taler Gud ikke i Skriften om sin egen Ære, og sætter den til Grund for sine Gierninger? hvor ofte roser Gud ikke sig selv, og ophøier sig over alle andre? Dette ville sandelig være et Menneske uanstændigt, men er det derfor uanstændigt hos Gud? Gud har jo tusinde Rettigheder, som Menneskene mangler, og derfor kan han og gjøre mange Ting, som Mennestene ikke kan gjøre, hvoriblant ogsaa dette, at han uden Ærgierighed kan have Hensigt til sin egen Ære. — Man maa derfor ikke ansee det, som en afgiort Sag, at Guds Hensigt med Skabelsen har allene sigtet til Menneskenes Lyksalighed; thi da Udfaldet viser, at kuns faa Mennesker af Verdens Millioner naaer den sande Lyksalighed, saa er det jo klart, at Gud maa have sigtet til mere end denne; og hiint Foregivende har ogsaa hverken Grund i Skriften, eller Fornuften, men er kuns een nogle Nyeres selv-

8

giorte Sætning, fot at tiene i deres selvgiorte Lærebygning; men meget meere: det er overensstemmende med Skriften, og strider aldeles ikke mod Fornuften, at Gud har skabt Menneskene af frie Villie, saavel til sin egen Ære, som til Menneskenes Lyksalighed, og det NB. i den Orden, at de Mennesker, som ikke godvillig ville tiene til begge Hensigter, nemlig baade Guds Ære og deres egen Lyksalighed, de skulle dog, skiønt mod deres Villie, tiene til den første, nemlig Guds Ære, og altsaa ikke være skabt forgiveves.

Det følger derfor ikke, at Helvedstrafferne engang maa ophøre, paa det at Menneskenes Lyksalighed, som Skaberens Hensigt kan opnaaes, thi her er en anden Hensigt tillige, som er Skaberens Ære, og da denne kan opnaaes uden Helvede straffernes Forandring eller Ophør, saa falder al den Bygning ned af sig selv, som

Forfatteren har Oprettet paa denne selvgiorte urigtige Grund, og altsaa kunde jeg forbigaae en stor Deel af hans Afhandling. Men jeg vil følge Ham, for at vise, at hans Sætninger om Skabningernes Ulyksalighed, i Fald Helvede er evig, ikke engang ere saa visse, som Han maaskee indbilder sig.

Han paastaaer (Side 13. s) "at Mennesket var fød i en ulyksalig Tilstand, og maatte hellere ønske sig ufødt, i Fald de Fordømtes

9

Pine er evig; thi da, siger han, er Faren for evig Ulyksalighed i vor nærværende Tilstand langt større end Haabet om Frelse." — Men jeg kan ikke noksom forundre mig, hvor denne Mand nu kan tale i saadan en Tone, da han dog strax før (Side 12.) forsikrer, at han er overbeviist om, at alle Mennesker, som vil, kan være dydige og blive salige. Altsaa er jo Faren ikke saa stor; altsaa dependerer det jo endog i Menneskets nærværende Tilstand, allene af Menneskets frie Villie, om de vil være salige eller ikke; og nu forsikrer han derimod, at det dependerer meest af Siæls og Legems naturlige Beskaffenhed, og mange andre udvortes Omstændigheder, som ikke Hænger af vores frie Valg, hvilket er en klar Modsigelse. — Dog! lad være! hvo nægter, at Menneskene

nu fødes i ulyksalig Tilstand? Forfatteren nægter det, seer man i det øvrige af Skriftet, men Guds Ord forsikrer det, og den daglige Erfarenhed stadfæster det. Jeg troer altsaa, at Menneskene fødes nu i en ulyksalig Tilstand, og at Faren er større end Haabet, naar man skal regne efter Mængden. Men min Ven! det er jo ikke noget Lotterie! ikke noget Lykkespil! Her er jo et vist og fast Haab, skønt i en vis Orden! her er jo en uudtømmelig Saligheds Kilde, for alle dem, som vil søge den? og Naademidler til at erlange den; saa jeg tør nok sige, at det, ved de Anstalter, som Gud haver gjort, nu staaer i Men-

10

neskets frie Willie, at bestemme fin tilkommende Skiebne. Jeg formoder altsaa sikkerlig, at om Gud end ville sætte det i Menneskenes eget Valg, at skabes eller blive uskabte, at de allerfleste af Egenkierlighed og Selvtillid ville udvælge at skabes, i Henseende til den elændige Tids Korthed, Salighedens Storhed og Vished, og den lette og salige Vei, som Gud har bereed til at erlange den. — Men Hvortil alt dette Drømmeverk?

Gud spørger os ikke til Raad, om vi vil skabes eller ikke, og han behøver det ikke heller. — Vi

tilstaae altsaa, at Verden er ond, og fuld af Ont, men at der Onde hænger dog for største Deelen af vores egen Omgang og Sindelag; ja vi kan tilstaae, at det Onde har endogsaa Overvægten i vores Verden; men er det derfor afgjort, at det Onde ogsaa har Overvægten i heele Guds Skabning? er der noget Beviis, at denne ikke er større end vores Jordklode? eller er det i det mindste ikke dog muelig, at den kan være det? og hvem veed da, om der ikke er andre Stæder Millioner lykksaligt Menneske paa Jorden, og følgelig at det Gode dog kan have Overvægten i den hele Skabning? Dette erdet, som denne Forfatters nægter, (Side 15.) men uden al Beviis og Grundighed. Han maa endelig tilstaae, "at de øvrige store Verdens Legemer, Planeterne, kan være beboede af fornuftige Skabninger, men han troer ikke, at alle disse

11

Skabninger ere lykksalige, men snarere, al de ligner os" Og sandt at sige, begge Deele ere lige uvisse, og en Daare maatte fastsætte enten det ene eller det andet; men saa meget kan man sige: Det er NB. mueligt, at de kan være beboede, og ligesaa mueligt, at alle Beboerne kan være lykksalige, og denne Muelighed er alt nok til at bevise det vi forlanger, nemlig, at det er mueligt, at det Gode kan have Overvægten i Guds Skabning, og at man følgelig ikke har nødig at gjøre Helvedes Evighed om, for at gjøre det mueligt, da det meget vel kan være det, uagtet Helvedes Evighed for Millioner af vores Jordklode.

Af anførte seer man da, Hvor urigtig Forfatteren og hans Lige slutter, naar de raisonnerer saaledes: "Guds Øiemed med Skabningen kan ikke tilintetgjøres. Nu er Guds Øiemed med Skabningen alle Menneskers Lykksalighed; altsaa kan denne ikke tilintetgjøres og udeblive, og følgelig maa Helvede engang ophøre;" men det første er falskt, følgelig ogsaa det sidste. At Guds Øiemed ikke kan tilintetgjøres, det er for det første tvetydigt, i visse Henseender kan den visselig tilintetgjøres af Kreaturer, som Gud har givet deres frie Villie, det seer man jo daglig Exempler paa. Guds Hensigt er, at Menneskene skulle leve tugtig, retfærdig og gudelig i denne Verden; men hvor kiendelig tilintetgjøres ikke

12

denne Guds Hensigt? Gud vil, at enhver Syndere skulle leve og frelses. Det er hans virkelige Hensigt, en Hensigt, som han har gjort store Ting for at faae opfyldt; men hvor mange Mennesker gjør ikke denne Hensigt til intet? Man seer altsaa, at Gud tillader, at hans Hensigter tilintetgjøres, og kan dette skee i en Henseende uden Guds Æres Fornærmelse, saa kan det vel og skee i en anden. Kan Guds Hensigt med Forløsningsen, hans Hensigt med sit Evangelium, med Naaden og Naadens Tid, kan denne tilintetgjøres, Hvorfor da ikke ogsaa hans Hensigt med Skabelsen? Jeg seer ikke nogen Forskiel, da det ene er saa vigtigt,

som det andet; men lad være! man vil sige: "Ja det er Guds endelige Hensigt, Guds alleryderste Øiemed, som ikke kan tilintetgjøres." Vel! jeg vil skye alle unødige Disputer; men hvad da? Slutningen bliver dog falsk og urigtig, thi jeg har allerede viist, at Guds Hensigt med Skabelsen er ikke allene Menneskenes Lyksalighed, men ogsaa hans egen Ære, Ja saa gar, at begge Deele kan opnaaes uden Helvedes Ophør; og altsaa gjør alle disse Ophævelser mindre end intet til at bestride Helvedes Evighed; men videre:

Forfatteren har endnu meget at indvende, han spørger: (Side 17.) "om der vel kan tænkes noget fornuftigt Øiemed af en evig Straf?

13

han mener, nei; og hvad Aarsag? fordi enhver Straf, som ikke skal være en, Gud uanstændig, Hevn, den maa enten have de Straffedes Bedring eller og Advarsel for andre til Hensigt." — Nu kan de Straffedes Bedring ikke finde Sted ved den Lære om Helvedes Evighed; det er rigtig. Men kan da Advarselen for andre heller ikke være der? maa jeg spørge. Forfatteren mener, som sine øvrige Tilhængere, atter: nei. Af Aarsag, at de salige Udvalgte ikke behøver saadan Advarsel. Men hvoraf veed da Forfatteren saa vist, at de Udvalgte ikke behøver den? eller i Fald de ikke behøver den, at der da er slet ingen andre Skabninger, som behøver den? og alt dette maa dog først uimodsigelig gotgjøres, førend man vil slutte noget med Grund om saadan Hensigts Urimelighed. — At de salige Udvalgte vil synde, er utroligt, men at det jo var mueligt, at de kunde synde, saa længe de beholder deres frie Villie, kan ingen nægte, alt hvad der derfor skal forhindre de Udvalgtes Synd, det skal være Guds Naade, Forsyn og Bekræftelse. Hvorom vi, Herren være Lovet! ere forsikrede, men hvad om Guds Naade og Forsyn ogsaa iblant andet vil bruge Helvedestrafernes Evighed til et Middel, hvorved at bevare og afskrække de Udvalgte fra at synde? — jeg har selv derom ingen Overbeviisning; men er det ikke dog mueligt? — og overalt! hvo har bildt Forfatteren ind, eller forvisset

14

Ham, at det er allene de Udvalgte, som Helvedestrafen skal kunde være til Advarsel? kan der ikke være mange Millioner andre fornuftige Skabninger, som dette skal tiene til en hellig Skræk og Afskye? er slige Skabninger ikke muelige? og Hvor let kan en almægtig Gud ikke gjøre dem virkelige, om de ikke allerede ere det? — Altsaa er det ganske vel gjørligt, at tænke et fornuftigt Øiemed af en evig Straf, og følgelig er denne aldeles ikke urimelig, som Forfatteren ønsker at kunde gjøre den.

Men denne kiere Mand troer endog, til sin Menings Stadfæstelse, "at det allerede skulle være nok til at forstyrre de Salige i deres evige Roe, i Fald Helvede er evig, og de Salige da skulle være vidende om deres Medskabningers evige Pine." Men her maa jeg tilstaae, at Forfatteren bliver mig noget for høi. Jeg maa rundt ud bekiende, at jeg ikke har saa nøie en Kundskab om de Saliges Tilstand og Gemytsbevægelser, som der udfordres til at opløse denne Knude; saa meget kan jeg dog see, at den Slutning, som Forfatteren vil drage af denne Tvivl, for Helvedes Ophør, er ikke mindre end rigtig; thi paa den Maade skulle der enten aldrig være noget Helvede til, eller og de Salige skulle være i Uroe, faa længe den skal vedvare. Nu troer jeg dog ikke, at Forfatteren tilstaaer det første, og altsaa for-

15

moder jeg med god Grund, at da de Salige en lang Tid kan taale, al vide deres Medmenneskers Usalighed, uden at tabe noget i deres egen Lyksalighed, saa vil Gud - nok sørge for, at de ogsaa skal kunde taale det evig, og det saa meget mere, som Guds høie og hellige Hensigter med den evige Straf, da kan blive dem nøiere aabenbaret til deres Tilfredsstillelse, helst da deres Gemytsbevægelser i alle Henseender, da vil staae i en bedre Overeensstemmelse, end vores i nærværende Tilstand; thi nu røres vi ofte til Medlidenhed og Graad ved Hændelser, hvor vi meget mere burde ære Gud og glæde os. — Vi behøver da ikke at see Helvedestrafene engang ophævede, for at bringe de salige Siæle i Rolighed, thi de ere alt strax efter Døden der, hvor ingen Pine skal røre dem, men Suk og Sorg er flyet langt fra dem.

At Forfatteren videre (Side 18) ikke vil troe, "at Gud med Helvedestrafene skulle have nogen Hensigt til sine egne Fuldkommenheders Herliggjørelse," det kan man let tilgive ham, thi han troer saa ikke, at Gud gjør noget i Hensigt til sig selv eller sin egen Ære, og han synes heller ikke stort at kiende til andre Guds Fuldkommenheder, end hans Godhed, Magt og Viisdom. Nu Godheden kan neppe æres ved et evigt Helvede; men kan da ikke Magten desto mere? kan ikke Viisdommen? Dog det er sandt! Forfatteren

16

troer ikke, at Gud kan have nogen viis Hensigt med et evigt Helvede; men jeg troer, at Gud dog meget vel kan have den, fordi Forfatteren og mange flere ikke kan see den, — og hvad giver man os saa videre for Guds Retfærdighed og Sandhed? skulle disse heller ikke kunde bekiendtgjøres for Guds øvrige Skabninger ved Helvedes Evighed? jeg mener jo, og det paa det tydeligste. Og hvad om Guds Hensigt med denne for Verden, og i sær adskillige dens Lærde, faa utrolige Straf, er just evig at vise, at Gud ikke vil straffe Synden, efter Synderens Begreb og klygtige Udregning, men efter sin egen fuldkomne Retfærdighed? ja hvad om Guds Hensigt er at vise, at han sandelig vil Holde det, som han engang har truet med, om end mange lærde

og kloge Skabninger ikke kan forstaae eller troe det? — Skulle denne Hensigt ikke være Gud værdig? og skulle den ikke ogsaa meget vel kunde opnaaes? Jo! jo! da vil de ulyksalige Helvedes Indbyggere, evig vise Guds Sandhed, endog i de for en indskrænket Forstand utrolige Ting, med deres eget bedrøvede Exempel.

Men vor Mand har endnu mere at besmykke sin Sag med, Han troer ikke, at Helvede er evig, af Aarsag, "fordi han kan ikke indsee, at de usalige Menneskers Forbedring efter Døden skulle være aldeles umuelig." Nu Umueligheden i sig selv vil jeg ikke meget disputere om, for jeg kien-

17

der saa lidet de Fordømtes Tilstand nøie, som de Saliges; men det faaer dog aldrig nogen mig til at troe, at et piinligt Liv, liig Helvedes, skulle være skikket til Omvendelse, ja saa gar mere skikket dertil, end dette nærværende, hvilket Forfatteren dog søger at indbilde os; han mener, at der paa hin Side Graven ikke mere vil findes legemlige Fornemmelser, som kan forvirre Menneskene; men er da Helvedes Pine ingen Fornemmelse? dog Forfatteren mener nok de vellystige Fornemmelser: og er det da allene disse, som forhindrer Menneskets Omvendelse? disse hviler jo i Alderdommen og paa Sygesengen? men hvorfor bliver da ikke alle Gamle og Syge omvendte? Vist nok, fordi der er mere, som forhindrer Omvendelsen, end de vellystige Fornemmelser og heftige Sinds Lidelser, og fordi der udfordres mere til Omvendelsen, end at disse skal hvile, og Mennesket da gjøre et Overlæg, og fatte et got Forsæt, som Forfatterens cavaleerske Sprog lyder, men endog allene at tale om Overlæg. Mon ikke de Fordømtes Pine og Angest nok kan forvirre deres Overlæg? og mon her ikke er den allerstørste Anledning til Uroe og Bitterhed, Følelseshed og Fortvivlelse? Sandelig! man maa gjøre sig et eget forunderligt Begreb om Helvede, og endnu forunderligere om en Siæls Omvendelse, naar man kan overtale sig til at troe, at Helvede er mere skikket hertil, end Tiden. — Overalt er de

18

Beviser, som Forfatteren fører for de Fordømtes Bedring og Frelse aldeles utilstrækkelige.

Han mener, "at Gud kan nok gjøre de Fordømte salige uden Naademidler," og det af en forunderlig Aarsag, fordi han troer, siger han, "at der ere mange Hedninger blevet salige uden den aabenbarede Religions Hielp;" men den ene Troe er ligesaa ugrundet, som den anden, og Slutningen ikke mindre end rigtig. — At der er

mange blevet salige, uden for den synlige Kirkes Samfund, det er der vel ikke mange, som nægte ham, men følger deraf, at de ogsaa ere blevne det uden den aabenbarede Religions Hielp? uden Naademidler? uden Ordet og Sakramenterne? uden den guddommelige Aand og Naades Virkning? intet mindre. Lad end de, uden for den synlige Kirkes Samfund, ikke have havt Sakramenterne, de har dog kundet havt Ordet, i det mindste en stor Deel af dem. Ordet har aldrig været indskrænket inden for den synlige Kirkes Grændser, skjønt det der har været overflødigst og klarest; men viser ikke en Jobs, en Jetrois, en Abimeleks, en Tirams, Cyri og Dari Exempler, foruden mange flere, at der ogsaa har været Guds Ord der, hvor den aabenbarede Religion ikke var Herskende? Lad da end mange, ja mange Millioner Mennesker været blevet salige uden for den synlige Kirke, er de derfor blevet det uden ved

19

Ordet? — ja lad det end synes os, som en Deel af Hedningene dog ikke vel kan have havt det skriftlige og os aabenbarede Ord. Hvad da? var Guds Haand derfor bundet? kunde Gud ikke ved besynderlige Aabenbaringer tilkiendegive mange af disse sin Villie, da de paa ingen anden Maade kunde vide den? og har vi ikke Exempler endog, at han virkelig har gjort det? men hvormed vil man da bevise, at slige Mennesker ere blevne salige uden den aabenbarede Religions Hielp, og uden Naademidler; ja at de Fordømte i Helvede ogsaa paa samme Maade skulle blive det?

Dog! denne Forfattere er ikke af de forlegne, "han tør endogsaa haabe Naademidler i Helvede selv." Men dette tilkommer det Ham da at vise os tilstrækkelig Grund for, førend vi kan troe ham; thi det kommer da vist nok allene an paa, om Gud vil gjøre det, og gjøre det tvertimod det, som han nu i sit Ord har aabenbaret os, hvilket Forfatteren med alle sine Tilhængere aldrig skal kunde bevise, og uden dette Beviis var det et daarligt og dumdrigt Haab at gjøre sig eller andre; — thi at Forfatteren (Side 23.) mener, at Erindringen af Guds Villie, som de Fordømte har kiendt i Livet, at denne skal omvende dem, det er ligesaa urimeligt, som umueligt, da Kundskab allene er ikke nok til Omvendelsen, om den end kan nu og da overtale til et got Forsæt, men der

20

udfordres Guds Aand og Maade: til at sætte det døde Hierte i Bevægelse, drive og forandre det, og at Gud kan frelse Mennesker i Naadens Tid ved det sidste, endog uden Kundskab, det har vi et velgrundet Haab om, men at slig Naade skal finde Sted i Helvede, kan aldrig gotgjøres, thi det stemmer slet ikke overens. med det Helvede, som Skriften taler om, og et andet har vi slet ikke Grund til at indbilde os.

Artig nok er ellers det, som Forfatteren bygger sit Haab paa, om de Fordømtes Frelse, han bygger det paa Guds Godhed og Kierlighed; han troer, "at Gud er saa øm en Fader, at han af inderlig Forbarmelse ikke skal kunde taale de Fordømtes evige Pine;" men hvilket underligt Beviis! er det ikke just den samme slibrige Grund, som saa mange Mennesker synder saa frit hen paa. De troer, at Gud er naadig, siger de, han er alt for barmhjertig til at kunde straffe dem saa haardt, han siger det nok et og andet Sted i Skriften, men det maa forstaaes anderledes, mener de, Gud er ikke saa stræng, som Præsterne prædiker, han lider jo ingen Skade ved vore Synder, vi gjør det ikke i den Hensigt at fortørne Gud, o. s. v. See! er dette ikke Verdens Sprog? en Grund for Millioners Ubodfærdighed? og skulle Gud da ikke gjøre Ont verre? ja skulle han ikke gjøre denne Verdens daarlige Tænkemaade til Sandhed, i

21

Fald han, tvertimod sine klare Ord, engang ville ophæve Helvedstrafferne? skulle da ikke andre fornuftige Kreaturer tænke og tænke med rette: See ! der var dog noget i det, som de ryggesløse Mennesker i Verden tænkte, det gik ikke heller faa haardt til med Straffen, som Gud havde truet? — nei! nei! min Ven! just for at gjøre saadanne Tanker evig til intet, derfor skal Helvedstrafferne ikke ophøre, just for at vise de øvrige Skabninger, at de ikke maa gjøre sig saa kiødeligt og egennyttigt et Begreb om Guds Godhed, at de ikke maa saa højt ophøje denne, at de glemmer eller forringer Guds Retfærdighed, just derfor skal Helvedstrafferne vedblive. Skabningen skal lære, at det er Alvor med Guds retfærdige Vrede mod Synden, og ikke en Forestilling, som Verden længe har drømt, og endnu drømmer om; den skal lære, at Guds Retfærdighed er ligesaa ædel og fuldkommen en Egenskab, som Godheden, skjønt denne synes syndige Skabninger behageligere, ja det skal sees, som nu ikke vil troes, at Gud baade kan vredes og straffe, uden derfor at sættes i den taabelige Rang med et hevgierigt Menneske, ligesom han ogsaa kan forbarme sig, uden derfor at ligne et vellystigt kielent Kreatur, som er medlidende uden tilstrækkelig Grund og Hensigt. — Guds Godhed forbinder

ham derfor ikke til engang at ophæve Helvede, uden anden tilstrækkelig Aarfag, og at han af sin egen frie Villie vil gjøre det, det er aldeles ube-

22

viisligt, og følgelig dette Haab ikke bygt paa andet, end den blotte Indbilding. — Men vor Forfattere, som nødig vil lade sig dette vedgaae, søger derfor at rydde nok en Anstødssteen af Veien, ret ligesom alle Bierge saa vare overstegne.

Han anfører (S. 23.) at den Slutning er urigtig, med hvilken nogle vil forsvare Helvedes Evighed, nemlig denne: "At fordi den Gud, som de Fordømte har fortørnet, er saa stor og høi en Person, saa meene de, at Straffen maa ogsaa være derefter, nu er Gud uendelig og evig, følgelig man Helvedstrafferne ogsaa være det." — Dette Beviis vil Forfatteren ikke

ansee gyldigt, og jeg har heller ikke just i Sinde at forfægte det, dels fordi jeg aldrig har paataget mig at bevise Helvedes Evighed allene af Fornuften. Jeg paastaaer allene, at den ikke strider mod den, — deels ogsaa fordi jeg aldrig har fundet den ommeldte Slutning aldeles vel grundet, skjønt den dog noglunde kan oplyse Sagen. Jeg troer

altfaa med Forfatteren, "at al Straf bør have et got og fornuftigt Øiemed, enten til Straffedes Forbedring, eller andres Advarsel og et større Ondes Afværgelse, og at dette egentlig bør være den Vægtskaal, ved hvilken Straffen bør bestemmes, og ikke just den Fornærmedes Højhed." Jeg troer derfor ogsaa, at Menneskene ofte paalægger en Misgierning mod en høi Person med en

23

høi Straf, mere af en slags uovervindelig Uvidenhed og Ufuldkommenhed i at indsee tilfulde al den meere eller mindre befrygtelige Skade, som saadan en Misgierning vil drage efter sig, end just altid af nogen naturlig Grund og unægtelig Nødvendighed, men nu har saadan Ufuldkommenhed ikke Sted hos Gud, han indseer meget vel al den Skade, som de fordømte Menneskers Synder evig vil drage efter sig, og derefter er det egentlig han straffer dem; og altsaa er Lignelsen og Beviset ikke passende. — Alt dette vil jeg tilstaae, men hvad da? er Helvede derfor ophævet, eller har vi derfor nogen Grund til at troe det? intet mindre, uden Forfatteren først uimodsigelig kan vise os alle de onde Følger, som de fordømte Menneskers Synder har havt, og evig kan have, og dernæst beviser, at der ikke behøves en evig Straf, for at tilintetgjøre disse onde Følger; — men hvo kan indsee alt dette uden den alvidende Gud? og just derfor, kiere Ven! just fordi vi ikke kan indsee alt det, som kunde følge af Synden, saavel i den hele nu værende moralske Verden, som i de, maaskee mange tusinde, slige tilkommende, just derfor er vi ikke i Stand til at agere de syndige Menneskers Dommere, og fastsætte hvor stor eller liden, kort eller lang deres Straf bør være; thi hvo af os veed, hvor mange tusinde Skabninger det i al Evig-Hed kunde forlede til Synd og urigtige Begreb om Gud, i Fald Synden ikke evig blev straffet? hvo

24

af og veed, hvor meget Onde sligt derimod nu kan afværge, naar det skeer? og dog tør vi saa frit snakke vel om Proportioner imellem Synd og Straf, som vi ikke kiender; er det ikke at dømmе, som den Blinde om Farverne? og kan slige daarlige Domme vel bruges til at kuldkaſte de tydeligſte Guds Ord om Helvedes Evighed? En ſtor Daare maatte bruge dem, og en ſtørre antage dem for gyldige; dog! hvad ſiger jeg?

Vores kloge Forfattere meener uden Tvivl at gjøre dem temmelig betydelige, naar han ſiger (Side 27.) trækker frem med det tvivlsomme og høiſt uforſkammede Spørſmaal: "Om Guds Hellighed og Retfærdighed ogsaa virkelig ved Synden vanæres?" Han meener efter al Anſeende ſelv: nei; thi han anfører til Beviis,

"at en jordisk Konge er lige ærværdig og retſkaffen,

enten Hans Befalninger æres eller foragtes,

og at den Tanke, at Gud ved Synden vanæres,

er kuns en Følge af den blotte Formodning, at

Synderen allene ſynder, for at fortørne Gud." Men her maa man nok spørge den gode Mand, om Han ogsaa har betænkt, hvad han ſelv har ſkrevet? thi begge Beviſerne ere lige urimelige. Jeg vil ikke tale om, at Sætningen i ſig ſelv er aldeles ſtridende mod Skriften, da denne ſiger med klare og bare Ord: (Rom. 2.) "At Gud vanæres ved

Menneskenes Synder, at han vil ſtraffe dem,

25

for at redde ſin Ære, ja end meere, at Han indlægger ſig Ære ved at ſtraffe Syndere" (2 Mos. 14.) og er det ikke da meere end driſtigt, at fordre flere Beviſer? men ikke allene dette: Sagens egen Natur fører det ſelv med ſig. Verden er jo Guds Stat, Gud er jo dens almægtige Regent og Styrere; og er der ikke en Regent en virkelig Vanære, om han lader Misdædere, Fredsforſtyrre og Ugudelige raade ſig ſelv i Landet? Forfatteren mener: Nei; men alle fornuftige Folk meener jo, og det med al Rette. Jo mindre Overtrædelſer mod gode Love, jo meere Ære er det ſandelig for Regenten, thi det er Tegn til, at han er baade viis og mægtig nok til at ſtyre ſit Land ſaa vel; og derimod jo meere Ugudelighed og Uorden mod Lovene, der begaaes uſtraffet i Landet, jo ſlettere Tegn er det paa Regentens Duelighed, thi det er Tegn til, at han enten ikke vil ændre det, men er en ſkiødesløs Regent, eller og at han ikke kan ændre det, hvilket ſidſte dog altid bliver en Ufuldkommenhed, og denne kan nogenledes undskyldes en Konge, ſom er et Menneske, naar man veed, at han har gjort alt hvad mueligt er til Overtrædelſernes Afſtraffelse og Hemmeſe, ſaa er hans Ære ſaa vidt reddet, og han, ſom et Menneske, undskyldt. Men denne Undskyldning paſſer ſig aldeles ikke paa Gud, og følgelig bliver det altid en virkelig Vanære for Gud, naar Han ikke noksom ſtraffer Synden, og derved giver andre

26

Skavninger Anledning til urigtige Tanker om ſig; thi hvad kommer det Sagen ved, enten Overtræderne ſigter til at fortørne Gud med Synden, eller ikke'i ſigter de dertil, ſaa er Overtrædelſen deſto afskyeligere, men ſigter de end ikke dertil, ſaa er jo dog Synden begaaet; og da nok! — nok, at Gud ved Synden miſter den Ære, ſom Synderen ved ſin Lydighed ſkulle givet ham; — nok, at Guds Skat derved forſtyrres, og hans Viise og gode Love foragtes; — nok, at mange uſkyldige Skavninger ved Synden fornærmes, dem Gud bør forsvare, og til ſin egen Ære beſkierme; — nok, at Synderen har givet Lejlighed og Anledning, at andre Skavninger kan forarges, tænkte ilde om Gud, og ligesom han unddrager Gud ſin Lydighed. Er dette ikke Vanære nok? og kan Gud vel uden ſin Æres Fornærmelse lade ſligt gaae uſtraffet? men hvor kan da Forfatteren tvivle om ſaa tydelig en Sag? Slige Tvivl forraader enten Dumhed eller Frekthed, og Forfatteren har liden Ære af nogen af Deelene. — Overalt er det ſoleklart, at Gud endog for ſin egen Æres ſkyld maa ſtraffe Synden, og at der ellers vil følge et ſtørre Onde deraf, og da Gud ſiger, at han vil ſtraffe Synden evig, ſaa kan vi ogsaa meget vel være forſikrede, at intet mindre end en evig Straf er tilſtrækkelig til at afhielpе dette Onde, og derfor bør tie i en Sag, ſom vi er aldeles blinde

27

og uvidende til at raiſonnere om, hvorvidt den bør gaae eller ikke.

Endelig kommer vi til Forfatterens ſidſte, men ret uſle Beviis for Helvedſtraffernes Ophør, da han (Side 28) meener at finde en Lighed imellem Helvedſtrafferne, og de Straffe, ſom følger Synden her i Livet. Han troer, "at al den Straf, ſom Gud paalægger Menneskene i Verden, ſigter til deres Forbedring, og deraf ſluttes, at den Straf i Evigheden ſkal være af ſam, me Beſkaffenhed." Men hvem har bildt Forfatteren ind, at det ſkal gaae eens til baade i Tiden og Evigheden? Lad ham beviſe os dette for det første, og dernæſt faaer han ogsaa beviſe, at alle Guds Straffe og Domme i Verden ere forbedrende, naar de ere naturlige Følger af Synden; thi dette ſtrider baade mod Sandhed og Erfarenhed. Ofte er vel Syndens naturlige Straffe i Verden

forbedrende, og sigter til Menneskenes Advarsel og Frelse; men at de alrid skulle være det, er aldeles ikke rigtig. Allene et eneste Exempel! hvor ofte udfalder ikke en heftig og fyndig Vrede til en dødelig Rørelse, en Rørelse, som strax fordærver Menneskers ædle Deelee, ja vel i øjeblikket dræber ham; hvad kan siges urimeligere, end at denne Straf er forbedrende, da her er hverken Tid eller Muelighed til Forbedringen? og var det ikke en aabenbare Daarlighed i slig Tilfælde at raabe med

28

denne Forfattere; nei! Rørelsen var ikke dødelig, der vare nok Midler imod den, i Fald I havde vidst dem, thi hvormed skal det bevises, at slige Midler ere her? og det er jo desuden alt nok, at intet Menneske veed dem, og at Gud, som seer denne vor Uvidenhed, ikke aabenbarer os dem, og altsaa kan man jo dog tydelig see, at Gud dog ikke vil, at denne i Øieblikket dødelige Rørelse Dulle være forbedrende. — Da dette nu er aldeles uimodsigeligt, saa seer man jo, at der endog gives Straffe i denne Verden, som ikke har Forbedring til Hensigt, og følgerig at dette Beviis til at svække Helvedes Evighed er af ligesaa liden Betydenhed, som alle de forrige, og dog er det sandelig de allerbeste, som denne Lærdoms Forfægtere eier.

Men sandt at sige! man kan slet ikke vente sig dem bedre, naar man vil med Vold og Magt bevise noget, som er lige tvertimod Skriften, og mindst kan man vente sig dem anderledes, naar den menneskelige Fornuft allene vil afgjøre en Sag, hvortil den er ganske uberettiget, da den hverken har den udfordrende Indsigt, eller den fornødne Upartiskhed til at være Dommere i den Trætte om Helvedes Evighed; thi hvor lidet veed dog den sig selv overladte Fornuft om de Ting, som hører til Evigheden? Hvor daarlig hører man ikke ogsaa Hele Flokke af lærde og forstandige Mennesker, at dømme om Synden og Straffen, om Guds Ret-

29

færdighed og Hellighed? hvor lidet indseer den blotte Fornuft alle Syndens naturlige Følger; ja hvor partisk er ikke Mennesket at dømme i sin egen Sag; men hvo kan da troe slig en Dommere, og det i saa betydelig en Sag? en Sag, som Guds Ord allerede har afgjort; nei! nei! Fornuften kan umuelig afgjøre enten Helvede skal være evig eller ikke. Dens Indvendinger betyder intet mere,

end at man kan prøve dem, og see, om der er noget aabenbare fornuftstridigt i denne Lærdom, at Helvede ikke skal ophøre, og dette vil Forfatteren nok indbilde os, at han har beviist, men vi Har ogsaa seet, at hans Beviser ere af slet ingen Betydenhed, da de ere bygte enten paa urigtige Grunde, eller forkierte Slutninger og løse Formodninger, og dog tør han til Slutning dristig forsikre os, "at den Lære om Helvedes Evighed staaer i aabenbare Strid med den sunde Fornuft!" hvilket grunder sig paa intet mindre end, Kierlighed til Sandhed; thi den sunde Fornuft kan vel finde Vanskeligheder i denne Lære, og Forfatterens Fornuft har vel opkastet en Hob selvgjorte Tvivl imod den, men aldrig skal en sund Fornuft finde aabenbare Fornuftstridigheder i den. Thi man maa ikke kalde en Hob Tvivl og Indvendinger af et slags Skin med dette Navn, da man ellers ligesaa let kan gjøre enhver Lærdom fornuftstridig, men til at bevise dette, maa man kunde gotgjøre, at Lærdommen indeholder sig selv modsigende Sæt-

30

ninger, eller Sætninger, fom staae. aabenbare Strid med Fornuftens rene, klare og udisputeerlige Kiendelser; men aldrig er dette beviist om Helvedes Evighed, og aldrig kan det bevises. Ja vi har endog seet, at der ikke er en Sætning eller rigtig Følge af denne Lære, som Fornuften jo kan finde muelig og rimelig, og dog tør man kalde den fornuftstridig; men saa længe dette ikke overtøydende bevises, saa er vi forbundne til at troe Skriftens klare og tydelige Ord i denne Materie. Men til Skriften gaaer denne Menings Forfægtere ikke gerne uden af Nød, og de ønsker intet Hellere, end at de kunde aldeles forbigaae den.

Dog gjør denne Forfattere ogsaa deri nogle artige Vendinger. Han er saa oprigtig, at han af Nød gjør sig en Ære, og tilstaaer, "at Skriften er hans kiere Mening ikke gunstig, ja at den endog adskillige Stæder synes aabenbare at forkynde evige Straffe." — Denne Tilstaaelse

af en saa kiæk Forfægtere af den modfattede Mening er sandelig af Betydenhed; men jeg maa dog pynte lidt paa den, det ikke allene synes saa, at Skriften forkynder evige Straffe, men det er virkelig saa, ja det er saa aabenbare, at ingen uden de, som læser den med Hovedet fuld af forudfattede Meninger, kan tvivle det allermindste om Sagen. Skriften taler ikke allene een eller to Stæder i denne Tone, men den taler mange Stæder, og allevegne

31

eens, og der findes ikke et eneste Sted, som taler om Helvedes Varighed, at den jo allevegne beskrives evig vedvarende. Man betænke dog følgende: Skriften kalder Helvede: "en evig Ild, — "en evig Pine, — "en evig Skam, — "en evig Fordærvelse, — "evige Baand, "Mørkets Dumhed indtil evig Tid," — og det, hvor der efter de Modtænkendes egen Tilstaaelse tales om Helvede; men de got Folk siger da, ligesom denne Forfattere, "at Skriften bruger ogsaa det Ord evig om en lang Tid, som dog faaer Ende, men hvis Ende er endnu ikke bekiendt." Alt dette til staaer jeg, men hvad da? følger da ogsaa deraf, at Ordet bruges just i denne Mening,

naar der tales om Helvede? Forfatteren maa jo dog vel tilstaae, at Ordet: evig ogsaa bruges om en uendelig Varighed, thi det bruges om Gud; da nu Ordet efter begge Parters Tilstaaelse bruges i begge Meninger, saa kommer det ikke an paa, hvem der kan raabe høist, at det tages i denne eller Hirn, naar der tales om Helvede, men det kommer an paa at det bevises, og bevises grundig.— Men her slipper denne Forfatter meget let fra det, han raaber kuns, at det er fornuftstridigt, at Helvede ikke skulle ophøre, og derfor meener Han at finde en Nødvendighed i at vige fra Ordets sædvanlige Brug; men vi har seet, at sligt Foregivende er en blot Digt, og at Helvedes Evighed ikke strider mod noget klart Fornuftens Principium, men

32

kuns mod nogle forudfattede Meninger om Skabelsens Hensigt, Guds Godhed og alle Menneskers tilkommende Lyksalighed, som selv strider baade mod Skriften og Fornuften, og altsaa er dette Forfatterens Beviis mod det Ord: evig, af slet ingen Betydenhed, og jeg troer ikke, at han har flere, som han med nogen Grad af Rimelighed kan anføre.

Jeg vil derfor bevise ham det modsatte, nemlig, at det Ord: evig, bruges om Helvede til at betegne en uendelig Varighed, hvilket jeg dog ikke havde fornøden, thi da Manden og hans Tilhængere selv tiltager, at dette er Ordets sædvanlige Brug, saa tilkommer det dem og ikke mig at føre Beviset, da det er dem og ikke mig, som gaaer den usædvanlige Vei; dog Sagen er let beviist, thi

1) Bruges dette Ord aldrig i det nye Testamente, uden om en uendelig Varighed, saa at dette er saa vidt Ordets eneste Betydning, — at det bruges anderledes i det gamle Testamentets Sprogs Talemaader, beviser intet i Sagen.

2) Sættes det evige Helvede aabenbare mod den evige Salighed. Frelseren siger i et og det samme Vers: "At de Forbandede skal gaae i den evige Ild, og de Retfærdige i det evige Liv." — Nu spørge man

33

man alle fornuftige Mennesker, jeg vil ikke sige Skriftens kyndige Forklarere, men tag os kuns fornuftige og i Sagen upartiske Mennesker, og lad os spørge dem, om man med noget Skin af Grund kan forklare det Ord: Evig, i saa kort en Tale i tvende ganske ulige og stridige Meeninger? og om det ikke er aldeles urimeligt. da det staaer lige imod hinanden, og bruges det ene Sted saavel som det andet uden mindste Indskrænkning, at der dog skulle tales om anden Evighed, det ene Sted mere end det andet? Jeg er forsikret, at dette støder al sund Forstand; og skulle det forstaaes anderledes, saa maatte man ansee det for en tvetydig Tale; og naar et andet Menneske ville tale eller skrive saaledes, saa maatte man dømme et af to, enten, at han ikke kunde skrive og tale forstaaeligere, eller og at han ikke ville forstaaes. Det første strider mod Jesu Viisdom, og det andet mod hans Redelighed, og i Fald Jesus med Hensigt ikke ville forstaaes tydeligere, hvor tør man da driste sig til mod hans Hensigt at forklare hans Ord anderledes end som han har udsagt dem? men her er virkelig ingen Tvetydigheder, her er en ganske enfoldig og tydelig Tale, og ingen anden Udvei end den alle

34

Forstandige maa tage, nemlig at tage Ordet paa begge Steder i en Meening, da nu Meningen ved Saligheden er aabenbare en uendelig Varighed, som alle tilstaaer, saa maa det ogsaa være samme Meening om Fordømmelsen; thi at Forfatteren raaber, "at hans egen Fornuft kan uden Skriften sige ham, at Saligheden er evig," det er snarere sagt, end beviist, helst af en Forfatter, som finder Siælens Tilintetgørelse i visse Omstændigheder ikke urimelig (Side 19.), og det er vist, at fortiene vore Synder ikke evig at straffes, saa fortiener sandelig vore Retfærdigheder langt mindre evig at belønnes; thi disse ere langt ufulkommere i deres Art end hine i deres. Men herpaa kan man see Partiskheden; — det sidste kan vi troe, fordi vi see det gierne, men det første er utroligt, fordi vi hemmelig ønske: Gid det var det. Men Gud har længe tilforn forud seet disse Menneskenes Daarligheder, og derfor taler Guds Aand i Skriften langt oftere og eftertrykkeligere om Helvedes Varighed, end om Salighedens. Thi

3) Skriften bruger ikke allene det Ord: Evig om Helvede, men den bruger endnu efter-

35

trykkeligere den Talemaade: "Fra Evighed til Evighed." Deres Pines Røg, Heder det, skal opstige fra Evighed til Evighed, — "de skal gvæles Dag og Nat fra Evighed til Evighed," (Aabenb. 14, 20.) Her tales, som alle tilstaaer, om Helvedes Varighed, og da nu den Talemaade: Fra Evighed til Evighed, aldrig bruges uden om en uendelig Varighed, i det mindste aldrig beviisligt, saa er det jo soleklart, at det ogsaa bør tages i den Mening om Helvede? — Dette har vores Forfattere ogsaa mærket, og derfor anfører han det Sprog af Es. 34, for at bilde Folk ind, at han dog nu har fundet et Sted, som med denne Talemaade taler om en endelig Varighed. Men i Sandhed har han ikke. intet mindre end sligt.— Propheten taler i det anførte, som han og selv siger om Edoms tilkommende ødelæggelse, og da siger han: "At efter ødelæggelsen, da skal den ligge øde fra Evighed til Evighed," Og hvad er nu Meningen? Øiensynlig er det denne: Edom skal altid ligge øde, den skal

uden Ophør ligge øde, den skal aldrig, aldrig mere blive det, som den før var; men dens ødelæggelse skal vedvare uden Ende? Handles da her om en endelig Varighed?

36

Nei! her handles tvertimod om en uendelig; thi Edom er langt fra ikke nu det, som den var tilforn, og tør Forfatteren paatage sig at bevise, at den nogensinde i Tid eller Evighed skal blive det? thi ellers er jo ødelæggelsen rigtig nok uden Ende og Ophør. Og da Forfatteren selv maa tilstaae, at her kan ligge noget mystisk under denne Edoms Ødelæggelse, nemlig de Ugudeliges og Guds Fienders Ødelæggelse, (thi disse betegnes ofte i Skriften med det Navn Edom), saa er dette Sprog just lige tvertimod hans kiere Mening om Helvedes Ophør, da man sikker kan slutte saaledes: Ligesom Edoms Ødelæggelse, som Forbilledet, skal være uden Ende, og virkelig er det: saaledes skal ogsaa de Ugudeliges Ødelæggelse, som Modbilledet være det. Og denne Slutning er ganske vel grundet, og altsaa er her et nyt Beviis paa Helvedstraffernes Evighed. Endelig er det ikke alle: neste med de Talemaader, tagne af evig og Evighed, som Skriften beskriver Helvedes Uendelighed med; men end mere:

4) Den nægter udtrykkelig med rene og klare Ord, at Helvede nogen Tid skal ophøre. Jesus taler Marc. 9. om Helvede og den

37

evige Ild, og han lægger tvende Gange til at det er der, hvor deres Orm ikke, dør, og Ilden ikke udslukkes.

Hvad kan siges tydeligere end dette til at betegne Helvedes uendelige Evighed? og kunde Jesus vel sige det klarere? aldrig; men Forfatteren søger dog endnu at fordreie det, og derfor kommer frem med tvende lige urimelige Maader. Han siger først, "at man nødvendig maa ansee disse Jesu Ord for figurlige, som betyder noget andet, end de egentlig lyder." Men hvorfor saa nødvendig? er det saa umueligt, at der kan findes en Slags bidende Orm, og en Slags Ild i Helvede? hvormed vil man bevise slig Umuelighed? Men lad os antage, at de Ord: Orm og Ild ere figurlige, og et Billede paa Helvedes Pine, ja lad dem betyde hvad slags Pine Forfatteren end vil antage; og nu siger Jesus: At slig Pine ikke dør, og ikke udslukkes. Lad og disse Ord være figurlige, for at passe sig paa Ilden og Ormen, men har de derfor ingen Betydenhed? og hvad betyder de da? det som ikke dør, det bliver jo altid levende. Nu har vi Støvet, nu faaer vi til at lægge sammen, og da bliver Meningen denne: "Pinen i Helvede bliver altid

38

levende og altid brændende;" den taber aldrig det Liv og den Fyrighed, som den har, den skal ikke forandres.— Og hvem der endnu ikke kan see, at den er uendelig evig, den har nok selv udstukket sine Øine, og saaledes er det uden Tvivl gaaet Forfatteren, da han ville fordreie dette tydelige Sprog; — men det synes, som han selv Har indseet, at denne Fordreielse med de figurlige Talemaader ikke hos alle ville holde ham Stik, han rykker derfor frem med en ganske nyemodens Forklaring over dette vigtige Sprog, han tilskriver den Hr. B., og denne forklarer det saaledes, siger han: "At Ormen, som ikke dør, og Ilden, som ikke udslukkes, det betyder en Straf,

som ved naturlige Aarsager ikke vil ophøre, men dog ved guddommelig Foranstaltning eller Synderens Omvendelse kan endes." Men hvilken urimelig og vilkaarlig Forklaring! man hørte neppe dens Mage i Daarlighed! thi hvem giver Hr. B. Frihed til at flikke de Ord: " af sig selv eller naturlig Viis," ind i Texten? og dertil endnu at lægge bag efter, hvad han selv finder for got? Paa den Maade kan man jo dreie Skriften, hvorhen man vil, og forstaae en Mands Ord tvertimod hans

39

Hensigt. For Exempel, jeg har ikke den Ære at tiende Hr. B., men om jeg dog efter Rygte ville skrive: Hr. B. er en lærd Mand; og der kommer een over det, og siger: Ja det skal forstaaes saaledes: Hr. B. ville af naturlige Aarsager være en lærd Mand, men der er kommet noget imellem, at han ikke kan være det, og følgelig heller ikke er det. Hvad ville Hr. B. tænke om slig Forklaring? Ville han ikke sige den var urimelig? Og var den det ikke virkelig? tvertimod de klare Ord, tvertimod min Hensigt, som havde skrevet den, men lige det samme er det jo, som han har gjort ved Jesu Ord. Jesus siger: "Ormen dør ikke, og Ilden udslukkes ikke." Ja af naturlige Aarsager, siger Hr. B., men hvor staaer de Ord: Af naturlige Aarsager? og naar den nu ikke udflukkes, etter dør af naturlige Aarsager; hvormed beviser Hr. B. da, at Gud vil gjøre Mirakler, for at udslukke den? dog han er saa høflig at sige: "det kunde skee;" men skeer alt det, som kunde skee? er det virkelig, fordi det er naturligt? og hvormed skal det bevises, at det kan skee? Jesus siger jo reent ud, "at det skeer ikke," og Hr. B. siger derimod: "Jo det kan nok skee alligevel!" Sande-

40

lig! skulle slige Forklaringer komme i Moden, saa kan man bevise af Skriften alt hvad man selv vil, og gjøre de klareste Ord til slet intet. For Exempel Jesus siger: "Der kommer ingen til Faderen uden ved mig." Dette Sprog kommer man over med Hr. B. Forklaremaade. Ja, siger man, af naturlige Aarsager er der sandt, da kommer der ingen ti! Faderen uden ved Jesum, men det kan vel skee endda ved guddommelig Foranstaltning og Synderens Omvendelse; men er denne Forklaring andet, end at gjøre Jesu Ord til Løgn? Ligeledes videre: Jesus siger: "Hvo som elsker mig, den Holder mit Ord." — Ja af naturlige Aarsager, siger Hr. B., kan det ikke være anderledes, men det kan dog af andre Aarsager være det. Jesus siger: "Hvo som ikke troer, skal fordømmes." Ja! af sig selv og naturlige Aarsager kan han ikke andet end fordømmes; men det kan dog blive ændret ved anden guddommelig Anstalt; — smukke Forklaringer! Hvorved alle Guds Trusseler, Ord og Forjættelser kan gøres til Nul og Intet! — Slige Urimeligheder falder man paa, naar man vil fordreie Skriften efter sine egne Meninger, da bliver de Lærde selv saa blinde, at man kan prikke

41

dem paa Øinene. Men just viser disse urimelige Forklaringer, hvor forlegne de er for at føre sine sprog undertrykkede, som saa lysende vidner imod dem; og saaledes er det gaaet baade Hr. B. og Forfatteren.

Dog den Sidste gaaer endnu videre, han mener endog saa aar, "at sinde et Forsvar i Skriften for sin Mening om Helvedes

Ophør og Syndens Forladelse i

den anden Verden." Han anfører til den Ende de Ord, som Jesus taler, (Matth. 12.) da han taler om Synd imod den hellig Aand, og han da siger: "At denne Synd ikke skal forlades hverken i denne eller i den anden Verden." — Af disse Ord slutter Forfatteren saaledes: Siden der er en vis Synd, som ikke forlades i den anden Verden, altsaa maa der dog være nogen Synd, som forlades der, ellers stod de sidste Jesu Ord uden Nytte og Hensigt; men denne Sætning er meget haltende. Jesu Ord har vist deres Nytte og Hensigt, men deres Hensigt er ikke at tilkiendegive Forfatteren ugrundede Meninger. Jeg vil bevise, at Jesu Ord har en ganske anden, og det en vigtig Hensigt. — Jesus taledede her

med Jøderne,

og nu veed man, hvilke

42

Indbilledinger Jøderne Havde om sig selv; de troede iblant andet, at ingen Jøde kunde blive evig fordømt, da de dog nu saae mange Ugudelige iblant sig, hvilke de ikke vel kunde troe, at have Syndsforladelse i denne Verden: saa for dog at beholde deres Mening om alle Jøders Salighed, saa bildte de sig ind, at vor Herre da maatte ogsaa forlade visse, i sær store, Synder i den anden Verden, og dette blev tilsidst en almindelig Sætning. Nu for at igiendrive denne Daarlighed, derfor er det Jesus lægger til, da han taler om denne store Synd: "At den hverken forlades her, eller hisset;" og altsaa staaer Ordene her med god Hensigt, skjønt de langt fra ikke favoriserer den Mening om Helvedes Ophør. Jeg torde snarere med god Grund kunde bruge Ordene mod Forfatteren selv; han vil efter sin kiere Mening haabe Helvede engang ophævet, og del af Aarsag, "at det Onde da ikke mere skulle finde Sted i Guds Stat." Men nu maa han jo efter dette Sprog selv tilstaae, at der er visse Synder, som aldrig i al Evighed skal forlades. Følgelig bliver der jo dog et evigt Helvede for nogle Mennesker? følgelig bliver der jo endnu noget Ont i Guds Stat? og altsaa er han jo

43

endnu lige nær med sin smukke Indbildning?

See! saa klart vidner Skriften allevegne mod den Mening om Helvedes og det Ondes ganske Udryddelse. Det er derfor ikke at undre, at slige Meningers Forfægtere dels skyer Skriften, saa længe det er mueligt, dels fordreier den til yderlig Urimelighed, og dels ogsaa anfører Sprog til deres Menings Stadfæstelse, som enten ere dunkle, og derfor bør forklares efter de tydelige, eller som slet ikke handler om Helvede, eller endelig er deres Mening ganske imod. — Hvilken Sandhed ogsaa har skinnet een af denne Menings store Forfægtere saa stærk i Øinene, at han offentlig Har tiltaget, at Gud for at forhindre al Misbrug, ikke har aabenbaret denne Lærdom tydelig i Skriften. Men saa maatte man da vel spørge disse Herrer: Hvem der da giver dem Frihed at bekiendtgjøre det, som de veed at Gud ikke vil have aabenbaret, og de dertil aldrig kan bevise? Men jeg er overbeviist om, at dette er kuns en usel Udflugt, thi da Skriften taler ikke allene nydelig med dem, men den taler endog ganske tydelig tvertimod dem; saa er det aabenbare, at deres Mening aldrig kan være Sandhed. Ligesaa daarlig en Udflugt er det ogsaa, som Forfatteren griber tilsidst til med at raabe paa Skriftens Beskrivelser over Helvede

44

selv, hvilke han ikke kan forstaae lige efter Ordene; thi alt dette er jo ikke Sagen. Helvede er et, og dens

Varighed er andet. Og om der sidste siger Skriften udtrykkelig, at den skal være evig, og ikke ophøre, hvilket staaer fast, enten man da forstaaer Helvede selv om denne eller hiin Slags Pine. —

Dette anførte maa da være nok til at veilede Forfatteren, i Fald han, fem han nogle Stæder forestiller sig, er begierlig efter Sandheden, og jeg haaber, at enhver anden ogsaa deraf skal kunde indsee, at den Mening om Helvedes Ophør haver slet ingen fast Grund, men meget mere strider mod Skriftens klare Ord, og derfor ikke med nogen god Samvittighed eller sand Overbeviisning af Christne kan antages. — Hvo som derfor

endnu maatte Have nogen Tvivl i denne Henseende tilbage, den betænke: At den Lære om Helvedes Ophør er farlig, og til stor Forargelse i vores kiødelige og letsindige Tider, og at den vil engang føre et stort Vee over sine Forfægttere, naar det findes, - at den er usandfærdig. — At denne Mening

er sikre Syndere behagelig, og dem en virkelig Trøst i deres Ugudelighed, følgelig baade Kirken og Staten skadelig, og at man allene af denne Grund Har største Aarsag at have den mistænkt, og forkaste den. — At den Mening om Helve-

45

des Evighed er uden al Fare, om den end skal feile; — og endelig, at Helvede lader sig ligesaa lidet ophæve, som forlænge, om man end disputerer derom saa længe Verden staaer; og naar dette overveies, saa vælger en fornuftig Mand at tale og troe med Skriften, og lader det være sin helligste Bekymring, at vogte sig selv og andre fra at erfare Helvede, kort eller længe, samt at overgive den store Gud Dommen, da vi er sikre, at han ikke vil gjøre nogen Syndere Uret, men dømmе Verden med Retfærdighed, skjønt hans

Domme ere urandsagelige, og hans Veie usporlige; — og dog tør man saa frit og frek raisonnere om dem. —

46

II. Om Arvesynden Her finder vi vores Forfattere i et ganske nyt Optrin. Han foretager sig at undersøge den vigtige Lære om Arvesynden; han opkaster adskillige Spørsmåle, og besvarer dem. Nogle Stæder vil Forfatteren vel ligesom skiule sine Hensigter, men man behøver kuns liden eftertænkende Sammenligning for at see, at han ikke søger andet, end at svække den Lære om Arvesynden, ja aldeles at nægte den, hvilket ogsaa, saa grovt det end er, dog ikke er hans øvrige Principia uliigt, og gid han ikke allerede havde alt for mange lærde Brødre iblant os, som underholder og udbreder den Crypto-Socinianske og heel naturalistiske Religion, som sniger sig omkring i Mørket iblant os! Vist er det, at han i det mindste røber disse deres Sætninger, at tilintetgiøre Arvesynden, og forringe Guds Vrede og Retfærdig-

47

hed; det sidste har han viist Prøver paa i det fo regaaende Stykke, og det første seer man tydelig at være hans Øiemed i dette, hvor han opspinder alle slags Tvivl, og, som Han vel troer, fornuftige Indvendinger imod denne vigtige Lære.

Besynderlig nok er det, at han i dette Stykke aldeles ikke befatter sig med Skriftens Udsigende, ret ligesom Skriften ikke synderlig talte om denne Materie, eller som det var kuns nogle faa og dunkle Stæder, som man kunde give en Mening eftersom man syntes rimeligst; — men heri maa Forfatteren forlade mig, at jeg ikke kan følge ham, helst da han dog nok endnu vil ansees for en Christen, og at antage Guds Ord, thi vidste jeg det forholdt sig anderledes, kunde det være nok at erklære Ham for en Hedning, og i øvrigt at lade ham have hans hedenske Tanker, saa længe han selv vilde, da var det ikke Umagen værd paa denne Maade at angribe ham. Men da Publikum endnu antager ham for en Christen, der troer Guds Ord, saa er Skriftens Udsigende i den berørte Lære om Arvesynden alt for mange og alt for tydelige, at man kan forbigaae dem med Stiltienhed. Men noget nær har Manden ikke seet sig i Stand til at binde an med Skriften i denne Materie, for ikke at gjøre sig selv til Skamme for alle fornuftige Folk og dem, som endnu bærer nogen Ærbødighed for

48

Guds Ord; thi hvorledes vil han dog kunde rime det med sin Mening, at Mennesket er ikke af Naturen fordærvet, naar Skriften siger, "at vi ere alle af Naturen Vredens Børn," — at vi undfanges og fødes i Synd, — "at vort Hiertes Tanker ere onde fra Ungdommen af," — at der er en i os boende Synd, som virker endog mod vores Villie. — "Hvorledes vil han kunde forklare de Sproge, som taler om Menneskene," som en syndig Ild, af Naturen blinde, døde, afvigede, allesammen Syndere, udygtige til at tænke noget Got af sig selv, "Kiød fødte af Kiød, og just NB. derfor uskikkede til Guds Rige?" — Sandelig! han har gjort saare viselig, at han ikke har givet sig af med slige tydelige Sprogs Fordreielse, da han vist havde udviklet sig i Irgange, fra hvilke han ikke uden med Skamme skulle kunde udreddet sig. Men skulle han da ogsaa vel være værdig at igiendrive, da han bærer saa liden Ærbødighed for Guds Ord, at han tvertimod dets klare Vidnesbyrd opkaster en Hob tvivlsomme Spørsmåle, for lige mod Skriften at besvare dem? Det christelige Publikum maa dømmе. Imidlertid vil vi dog bese de Skingrunde, som hans Fornuft har skrabet sammen, for derpaa at bygge sine Indvendinger, med hvilke at gjøre Arvesyndens vigtige Lære fornuftstridig. Hart fremsætter da egentlig

tvende Spørsnaale, han spørger:

49

"1) I hvad moralsk Tilstand er Mennesket af Naturen? i en god eller fordærvet?" og

"2) I Fald Mennesket er fordærvet, om Gud kan da med Rette tilregne ham de Synder, som han i denne Tilstand nødvendig maa begaae?"

Vi vil da følge ham:

Han besvarer det første Spørsmaal med en Mængde andre, men endelig løber det ud paa denne Slutning: "At Mennesket er ikke af Naturen ganske fordærvet, at Forstanden kiender de fornødne Sandheder, at Villien er i Stand til at følge dem, at alle Tilbøjelighederne ere i Grunden gode, at man uden høiere Bistand kan være dydig og blive salig," og kort at sige, det kan i denne fornøielige Mands Tanker aldrig være herligere med os af Naturen, end det er, ja var det anderledes, i sær med Tilbøjelighederne, ville han forsikre os, at det var til det menneskelige Kiøns største Skade. — De kiere Læsere

maa nok spørge, hvorpaa han grunder denne smukke Indbilding? Jo Beviserne ere disse:

Han sætter for det første forud, "at Villien ikke kan røres ved andet end det, som Forstan-

50

den viser den som Got eller Ont, ja at den er Forstanden saa aldeles underkastet, at den intet kan udvælge eller forskyde uden efter Forstan« dens Forestillinger." — Dette er Grundstyttten, saa vidt jeg kan see, for hele Bygningen. Men da dette Foregivende strider ikke allene mod Skriften, (thi den tør jeg ikke vel bebyrde ham med), men endog mod hele Verdens og vel hans egen Erfarenhed, saa seer man vel, at den er grundfalsk og opdiget, skiønt han dristig forsikrer, at alle veed det, ret ligesom det var en afgjort Sag, og vist er det, det skeer undertiden, at vore moralske Gierninger grunder sig paa Forstandens Dom og Overlæg, men allersnarest bliver Fornuften aldrig spurgt til Raads, og tusende gange tusende af Villiens Handlinger foretages uden Eftertanke, af blotte sandsilige Drifter og Begierligheder. — Man hører vel, at der raabes og skrives en Hob om saadan Forstandens Kommando over Villien, ret ligesom vi havde to Siæle, af hvilke den ene kommanderede den anden, eller ret ligesom Villien selv ikke var saavel en Kraft i Siælen, som Forstanden; thi hvad er de begge uden Siælen, som virker snart paa denne, og snart paa den anden Maade? Naar Siælen gjør sig Begreb, Forestillinger og Slutninger om Tingene, saa kalder vi det: Forstanden, og naar den derimod forlanger Tingene, saa er det Villien. Jeg kan i det

51

mindste ikke forestille mig det anderledes, men hvem siger nu, at Siælen alkid bruger Forstanden først, førend den bruger Villien? Forfatteren og flere siger det, men faa kan troe det, thi det er mod Millioners egen daglige Erfarenhed, da vi faaer tusende gange Lyst til Tingene uden derom i Forveien at gjøre os mindste fornuftig Forestilling. Men jeg veed, hvad Forfatteren vil sige! "Ja I kan ikke mærke det," vil han sige, "Forestillingerne ere saa mørke og utydelige, saa man ikke engang kan observere dem;" men saa gad jeg nok vidst, hvoraf Forfatteren kan vide, at de just altid er der, siden Mennesket ikke engang selv kan mærke dem? og jeg gad nok ogsaa vidst, hvorledes slige mørke og utydelige Forestillinger kan virke faa heftige og utrolig mægtige Begierligheder, da tydelige Forestillinger mange gange ikke kan virke det allermindste? og han maa jo dog selv efter sine Principia tilstaae, at Villien da maa drives lidet eller meget, alt eftersom Forstandens Forestillinger ere tydelige eller utydelige, svage eller stærke til? thi det fører Sagens Natur med sig. Men jeg er overbeviist om, at den Udflugt med de Mørke og utydelige Forestillinger er et blot Hiernespind, og om det ikke i Grunden gjør Mennesket til en halv Maskine, saa tiener det dog ikke til andet, end at bilde os ind, at vi haver det vi ikke kan fornemme, og aldrig eier; thi det gaaer

52

sikkerlig meget seent til, naar Villien skal allene drives til noget ved Forstanden, da skal Forestillingerne sandelig være ret tydelige, og Bevæggrundene meget vigtige, og saa kan det endelig imellem lade sig gjøre, men ofte gaaer det endda Feil, hvilket endnu yderligere gjør Forfatterens Sætning til intet. — Langt fra, at Villien er Forstanden aldeles underkastet, det sker endog utallige Gange, at den ikke engang æstimerer den, men meget mere begierer det, som Forstanden ganske vel og tit og grundig har overbeviist den om at være syndigt, farligt, og den selv i øieblikket skadeligt. Er det Tegn til, at den staaer under dens Kommando? Intet mindre. Lad Fornuften kuns indsee, lad den vælge og beslutte, lad den tømre sin Bygning færdig, lægge Grunde paa Grunde, Forestillinger paa Forestillinger, hvad gielder det, at jeg dog skal vise tusende Exempler paa, at det er en Bygning uden Grund? Den kaa see got ud, og gjøre Parade til en Tid, men naar Begierlighedernes Vandløbe, og Sandsernes Stormvinde støder paa den, da falder ofte hele Bygningen i Grunden, og Fornuften selv forundrer sig, sukkende over sit Arbeides Ruin. — Saa lidet er sandelig Villien hos Menneskene underkastet Forstanden, hvilket Forfatteren selv saa: gar et andet Sted (Side 35.) tilstaaer, da

han siger, "at Begierlighederne berøver os den liden Førstand,

53

som vi eier;" — skal Villien derfor kaldes Forstandens Tiener, saa er den vist alleroftest en ulydig og trodsig Tiener, som intet mindre end holder sig Forstandens Forestillinger efterrettelige, og dog er Manden paastaaende, at Villien er Forstanden aldeles underkastet. Og dernæst

Forsikrer han, "at al Menneskets Fordærvelse ligger i Forstanden;" thi at der er Fordærvelse ved Mennesket, det tør han dog ikke nægte, men han mener, at den er ikke arvelig, den er ikke medfødt eller naturlig, — ikke naturlig, og dog Forstanden, hvordan gaaer det til? Forfatteren forsikrer, "at vor Forstand er svag, den kiender ikke altid Sandhederne fra Vildfarelserne, den viser os dem ikke altid med den fornødne Liv og Styrke;" men Hvorfor ikke dette? fordi den er svag; men hvorfra har den da denne Svaghed? den har den af sig selv, den er nu ikke anderledes, mener han. Man seer altsaa, at han tænker, at Gud ikke har skabt den stærkere, thi han vil jo ikke troe, at vi har arvet nogen Fordærvelse af Adam. Følgelig er den omtalte Forstandens Svaghed os medskabt, som den findes ogsaa hos Børnene i høieste Grad fra Fødselen af. Altsaa er den i Forfatterens Tanker en Følge af vor Natur, af vor Skabning, af vor Sandfelighed, (som Sproget ellers lyder). Men saa maa jeg

54

nok spørge, hvem der har Skyld i denne vores Narurs Svaghed? uden Tvivl den Gud, som ikke gjorde os stærkere, og nu er Svagheden Skyld i Synden, og hvem da første Aarsag til denne? Jeg skammer mig ved at sige det, men Gud faaer virkelig ved en rigtig Følge Skyld for al Menneskets Fordærvelse. i Fald vores medskabte Svaghed er den første oprindelige Aarsag til vor Fordærvelse, og andet end dette kan man umuelig faae ud af Forfatterens Forestilling; thi han siger først, at vor Forstand er svag, og forsikrer derhos siden, at Opdragelse og Sædvane forener sig med Begierlighederne, for at berøve vs denne liden Eiendom, nemlig den medskabte svage Forstand; men hvilken afskyelig Lære, som tilsidst gjør Gud til Aarsag i Synden.

Dog det er sandt! jeg har læst hos en anden Lærere af denne nye Troe, "at de meener Gud ikke kunde skabe Mennesker, det er saadanne sandselige

Skabninger, som vi er, med saadanne emfindtlige, ømme og vel skikkede Legemer, som

kunde have anden Natur, end den vi har, eller

en fuldkomnere Forstand end vores." — Men dette er saa daarligt, at det behøver ikke at igiendrive, thi man beholder jo samme Legeme, endog naar Forstanden er meget stærkere end i Begyndelsen. Og hvormed vil man da bevise, at Gud

55

ikke lige saavel kunde gjort Forstanden stærkere strax? thi at han vil have den stærkere, det viser tydelig Aabenbaringen, og altsaa seer man, at det feiler Gud hverken paa Villie eller Magt, eller Sagen paa Muelighed, og følgelig er det en løgnagtig Digt, at det ikke er skeet. — Dog heri synes denne vor Forfattere at være af en anden Mening. Han nægter just ikke Sagens Muelig« Hed (Side 45), men han synes at ville bilde Folk ind, at naar Menneskene fik en fuldkomnere Forstand, saa tabte de deres frie Villie, og kunde intet begiere uden det Gode, og derfor ikke kunde tilkomme dem nogen Belønning; men han skal have Tak; det er ikke sagt, at de stulle være saa fuldkomne, at de ikke kunde synde, Mennesket kan nok Have en stærk Forstand, og dog være Menneske og vise Lydighed, saa den svage Forstand hører sandelig ikke til Menneskets Natur, og de gode Herrer maa derfor see til, hvorledes de kan redde Guds Ære, som de paastaaer, at have givet ham den, da de dog antager den til Aarsag i al Fordærvelsen; — men just dette søger vores Mand at redde sig fra. Thi

Han forsikrer strax efter, "at de Sandheder, som skal drive os til det Gode, ligger faa tydeligen for Dagen i Skabningen, at den svageste menneskelige Forstand neppe kan miskiende dem,"

56

og dette skal da nok igien frikende Gud, som har givet ham den, svage Forstand; men denne Frikiendelse falder igien bort af sig selv, naar man betænker, at hvad Forfatteren her siger er ganske usandfærdigt, tvertimod baade Skriften og hele Verdens Erfarenhed i mange tusende Aar, thi man mærke: Forfatteren forstaaer ved de Sandheder, som skal drive os til det Gode, "alle de Sandheder, som vi behøve til at kiende Gud og hans Viillie, være dydige og blive salige." Meningen af Mandens Foregivende bliver da denne, at Menneskene kan ved deres egen naturlige Forstand, af sig selv, formedelst Skabningens Betragtning, lære at kiende, elske og ære Gud paa den Maade, som det til Menneskenes Salighed behøves. — Men hvor tydelig strider ikke sligt

et naturalistisk Foregivende mod Skriften, som forsikrer, "at Menneskets Kiøds Sands er Fiendskab mod Gud," — at det naturlige Menneske, end ikke den Viiseste, fatter de Ting, som hører Guds Aand til, thi de ere ham en Daarlighed, og kan ikke kiende dem; — "ja at ingen kan blive salig uden ved Jesum, og ingen kiende ham uden ved den hellig Aand." — Men ikke allene dette:

Forfatterens Foregivende strider ogsaa mod en lang Erfarenhed i Verden af nogle Aarhundrede tillige, thi da Hedningene ikke havde andet, end deres naturlige Forstand, hvad blev de ikke da for Daa-

57

rer? og hvor lidet kiendte de da af Guds Billie, endog de Klogeste af dem?

Hvem vil ellers nægte, at den menneskelige Forstand jo kan kiende mange og vigtige Sandheder ved Skabningen, egen Eftertanke og Erfarenhed; men Spørsmaal, om den derfor kan kende alle de til Salighed fornødne Sandheder? og atter et andet og ligesaa vigtigt Spørsmaal, om den menneskelige Forstand nogen Tid eller nogen Sted har kiendt alle de Sandheder, som den kunde have kiendt? Ingen af Spørsmaalene kan med nogen Grund bejaes. Ikke det første, thi et er det, hvad den menneskelige Forstand maa samtykke, og kan finde Grund i, naar det først er blevet den bekiendt, og et andet, hvad den af sig selv kan udfinde, samt med en tilfredsstillende Vished gjøre beviislig og antagelig for sig selv og andre. Disse to Ting vil nogle vore Tidens Lærde gjøre til et, men her er en himmelhøi Forskiel for, det er jo langt fra ikke et, selv at opfinde en Kunst, og saa at see og lære den af andre, og da at finde den rigtig og rimelig. — Man har nu, efterat Guds Ord har aabenbaret os hans Villie, lettelig kundet gjøre sig fornuftige Begreb om saadan Guds Villies Grund og Hensigter, man har let kundet bringe dem ind i et System af en naturlig Theologie, og uddraget Følger af visse Grundsætninger.

58

Alt dette praler mange lærde Taaber nu med, ret ligesom det kunde være Fornuftens eget Foster, da dog en sig selv overladt Fornuft aldrig ville faldet paa det meste, og aldrig kunde fastsat det øvrige til sin egen, mindre til andres Tilfredsstillelse.

Men lad os antage, at Menneskene ved en lykkelig Brug af Fornuften havde kundet baade opfinde og udvikle alle de Sandheder, som NB. i en rigtig Forstand hører til den naturlige Religion, — er det derfor sagt, at den naturlige Religion var nok til at gjøre dem dydige til Salighed? Skriften siger tydelig nei! "at der er ikke nogen Salighed for Menneskene at faae uden i Jesu og i hans Navn," hvilket sidste maa i

det mindste sige saa meget, som: "For Jesu skyld og ved ham," og følgelig kan intet Menneske faae Salighed ved sin egen naturlige Dyd, eller, som Sproget ellers lyder, ved sin egen fornuftige Naturens rette Brug. Ja Fornuften kan selv i visse Maader kiende sin egen naturlige Religions Ufuldkommenhed, som ogsaa de viiseste Hedninger har beklaget baade deres Uvished og Uvidenhed, thi 1) er der saa meget, som udgives for Fornuft og Religion, at faa Mennesker er i Stand til at sige, hvad der er det rette iblant saa mange stridige Meninger, 2) saa seer Menneskene

59

sig heller ikke i Stand til altid at følge Fornuftens beste Forestillinger, og endelig 3) finder de ingen tilstrækkelig Samvittigheds Roe ved disse Lærdomme. Det sidste vil denne Forfattere gjerne bilde os ind, naar han siger, "at Hedningene have ikke kiendt og kiende ikke en Forløseres Nødvendighed, men have anseet Gud, som en Fader, der er altid villig at tilgive sine Børn." — Men dette er sagt uden al Beviis, ja tvertimod Hedningenes egne Vidnesbyrd og Gierninger; thi hvad skulle bevæge Hedningene til saa møisommelig at forsone sig med Gud ved Ofringer, Bønner, Toelser, Salvener, ja med tusende Slags legemlige Pnnsler og Døden selv, i Fald de ikke følte en stærk Overbeviisning om Guds retfærdige Vrede mod Synden i deres Inderste? og i Fald de troede, at den var tilfredsstillelig uden sliig Forsoning. — Aldrig vil Forfatteren kunde nægte slige Hedningenes Foretagende igiennem alle Aarhundrede? men hvorledes tør han da nægte Hedningenes Kundskab om en Forløseres Nødvendighed? — Sandelig! mange tusende Hedninger vil opstaae paa hiin store Dag, og fordømme vore Tidens naturalistiske Christne ogsaa i den Henseende. — —

Saa lidet, som det da er giørligt, at den menneskelige Forstand af sig selv kan indsee alle til

60

Salighed fornødne Sandheder, saa vist er det tillige, at Menneskene ikke engang nogen Tid eller Sted har indseet alt det, som de kunde indseet, og følgelig kan den menneskelige Forstand overmaade let miskiende disse Sandheder, skjønt Forfatteren vil indbilde os, at det er neppe mueligt; men mange Aarhundredes almindelige Erfarenhed taler tilstrækkelig imod ham, og den hele hedenske Verdens bedrøvede Tilstand viser os, at saare faa Mennesker har ved deres egen naturlige Forstand bragt det saa vidt i det sande, at

man kunde kalde deres Religion rimelig. Den store Hob har til alle Tider ubekymret og i Blinde fulgt deres Forfædres Overtroe, andre har bekymret sig nok om Gudsdyrkelsen, men derved kuns forøget Overtroen endnu mere, og fordybet sig i latterlige og diævelske Ceremonier, ikke en liden Flok har speculeret paa Gud og Mennesket, Synden og Guds Villie, Verden og Evigheden; men hvor urimelige, hvor daarlige, ja Gudsbespottelige var ikke de fleste af disses elændige Fornuftfostere? faa, ja saare faa, af de hedenske Viise prædikede en Religion, som var rimelig, men hvor er den af dem, som man ikke af egne Skrifter kan overbevise om Grundvildfarelser? Hvor er den, som har viist Menneskene en grundig, sammenhængende og rigtig Vei til den Lyksalighed, som de meget vel saae at Menneskene fattedes, og derfor saa meget raabte paa; ja hvor

61

er en eneste, som har prædiket Dyden uden Laster, og selv fulgt sine Lærdomme uden billige Mistanker af Hemmelige og aabenbare Synder og syndige Hensigter? viis os en eneste; — og lad end een eller anden have indseet adskillige Sandheder, er det derfor afgjort, at de har indseet dem ved deres egen naturlige Forstand? var ikke Aabenbaringsens Lys allerede fra først af i Verden? kunde ikke en gammel Sagn af Fædrene lære en Eftertænkende iblant dem meget? kunde Aabenbaringsens Lys ikke ogsaa let med nogle Straaler naae til de hedenske Viise? lærte de ikke meget af andre? reiste de ikke hen i langt fraliggende Lande, for at lære? kom de ikke ogsaa til Ægypten og Kanaans Grændser, Hvor der var Jøder nok, som havde Aabenbaringen? blev ikke disse ogsaa ofte adspredte, og førte Guds Ord omkring med sig? Men kiere! hvormed vil man da kunde bevise, at det er allene den menneskelige Forstands egne Fostere, alt hvad de hedenske Viise have indseet i Religionen? og maa man ikke med al Rette slutte sig til, at deres Indsigter ville endnu have været slettere og urimeligere, i Fald Aabenbaringen slet ikke havde været i Verden? Sandelig! man skulle aldrig troet, at den Menneskelige Forstand var saa grundfordærvct, i Fald Hedningenes Exempler ikke saa tydelig ved nogle tusende Aars Erfarenhed havde beviist det. Men hvormed kan vor Forfattere med sine Lige da

62

gotgiøre, at de til Salighed fornødne Sandheder ligger saa aabenbare for Dagen, at neppe den svageste menneskelige Forstand skal kunde miskiende dem? Her er jo ikke et Menneske os bekiendt af Verdens mange Aarhundrede, som man kan sikker fremvise, at have kiendt af sig selv disse Sandheder? og her er derimod Flokke af Exempler, at de viiseste Mennesker selv ikke have fundet dem, da de dog møjsommeligt have ledt efter dem. Dette er vist et uomstødeligt Beviis, at der let kan gaaes Feil af dem, hvorføre Gud ogsaa har sendt dem Aabenbaringen, som ellers var ufornøden. — Forfatteren maa derfor snoe sig, hvorledes han vil, han kan efter sine Principia aldrig faae Gud frikiendt fra Syndens og Vildfarelsernes første Aarsag, saa længe han paastaaer, at al Menneskets sædelige Fordærvelse hidrører fra hans Forstands naturlige og medskabte Svaghed, helst da Gud tillige, efter hans Sætninger, har sat Mennesket i en Tilstand, hvor han forud saae, at mange Omstændigheder ville forøge denne Svaghed.— Da nu slig Tanke om Gud er bespottelig, og tvertimod den sunde Fornuft, saa seer man allerede, at Forfatterens Foregivende: Forstandens Svaghed er ene Aarsag i Synden, er aldeles urigtig.

Men den er endogsaa i Henseende Sagens Natur og Erfarenhed urimelig, thi det kan med

63

Millioner Exempler bevises, at Menneskets Forstand kan være meget vel oplyst om Sandhederne, og Mennesker dog ikke følge dem. Man kan være klog og dog ugudelig, kan indsee Dydens Grund og Nytte, og dog leve og døe i Udyder, hvilket de fleste hedenske Viise selv med deres Exempler have stadfæstet, og mange Lærde iblant os endnu stadfæste. — Men hvor kunde dette skee, i Fald det allene kom an paa Forstandens Indsigter? og i Fald dennes Svaghed var den oprindelige Aarsag til det Onde? Nei! nei! her er andet Onde i Mennesket af Naturen, end mørke og utydelige Forestillinger, ja her er endogsaa andet Onde i Forstanden selv. — Her er en kiendelig og aldeles unægtelig Klogskab i det Syndige, Verslige og Jordiske, frem for i det Aandelige, Vigtigere og Evige. Og besynderlig er det, at Forfatteren maa selv saa got som tilstaae dette, da han siger: "At de sandselige Forestillinger har mere Magt over os end de aandelige." — Og hvor kan han andet end tilstaae det, da hele Verdens Erfarenhed stadfæster det, og Hedningene selv vare kloge og Viise i verslige Konster og Videnskaber, da de vare de største Taaber i det Aandelige, skjønt de spekulerede nok paa begge Delene; men naar nu Forfatteren ikke allene tilstaaer en Forstandens Svaghed, men endogsaa en Færdighed i denne, at drive os mere til det Sandstlige end til det Aandelige:

64

saa tilstaaer han jo herved selv en virkelig Fordærvelse og Daarlighed i Mennesket, thi hvad daarligere end at foredrage et mindre Gode et større? Men Forfatteren vil atter bilde os ind, at dette kommer af sine naturlige Aarfager, "af en Mængde enkelte Forestillinger," siger han (Side 38.) som en sandselig Forestilling virker paa os med frem for de Aandelige." Men hvoraf kommer da denne Forskiel? af eders Skabning, siger han, af eders sandselige Naturs Beskaffenhed. Men hvem gav os da denne Natur? det gjorde jo den

Allerhøieste. Følgelig er jo den Allerhøieste, efter dette nye Lærebegreb, den første og egentlige Aarsag til, at det Sandselige og Kiødelige har mere Magt over os, end det Aandelige og Evige. — Hvilken ugudelig Sætning! og den følger dog uden al Modsigelse af Forfatterens Grunde; — men ikke nok med dette, det er ikke allene Forstanden, som er svag, og svagere i det Aandelige end i det Naturlige og Kiødelige, men hele Mennesket er kiendelig indvortes fordærvet. Villien er selv ligesaa tilbøielig til det Onde, endog naar Mennesket kiender det som Ont, som den er træg til det Gode, naar man endog selv antager det som Got.— Hukommelsen er selv færdigere til at glemme det Gode, end til at erindre det, og færdigere til at erindre det Onde, end glemme det. — Indbildningskraften er dygtig og villig til de onde, og

65

derimod uskikket og træg til de gode Forestillinger. — Legemet selv er beqvem til at tiene en syndig, og derimod ubeqvem til at tiene en hellig Siæl. — Alt dette er unægtelige Sandheder, Sandheder, som grunder sig paa Millioners lange og ofte igientagne Erfarenhed, og dog gaaer Forfatteren alt dette stiltiende forbie, for at bilde os ind, at Mennestets Fordærvelse har sin første og eneste Oprindelse i Forstandens medskabte Svaghed. Hvilken Urimelighed! men vi maa følge ham videre:

Han forsikrer os, "at alle menneskelige Tilbøieligheder ere i Grunden gode, og at de kuns blive onde ved de udvortes Omstændigheder af Opdragelse onde Exempler, o. s. v. ja at de i denne onde Tilstand selv ere mere til Nytte end til Skade for det menneskelige Kiøn;" og deraf slutter han, at Arvesynden er intet, og at Mennesket er ikke naturlig fordærvet. — Sandelig! et forunderligt Beviis! for hvilket han har gjort sig megen forgieves Umage, da han vidtløftig beviser, at Egenkierlighed, Arbeidsomhed, Drift til Kiønnet, Begierlighed efter Eiendom og Ære, ja at Vrede og Misundelse selv ikke ere onde, naar de bruges i deres rette Orden. Han gjør til den Ende en Hob Beskrivelser og Indskrænkninger, som i sær ved de Laster, Vrede, Gierighed og Misundelse falder tydelig i det fattige og urigtige; —

66

men lad ham beholde den Fornøielse paa slig Maade at forsvare Lasterne, lad ham have Ret i dette, at der er en uskyldig Egenkierlighed, en med Menneskets Natur overeensstemmende Arbeidsomhed, en usyndig Drift til Kiønnet, en ulastelig Begierlighed efter det Nyttige og Ærefulde, ja endog en lovlig Vrede, og det, som dog neppe kan forklares, en ikke ond slags Misundelse. Nu lad alt dette tilstaaes, men er der derfor intet Ont i de menneskelige Tilbøieligheder, og ingen Arvesynd? hvilken Slutning! Alt dette beviser jo intet mere, end at Tilbøielighederne i deres første Oprindelse have været gode; men ere de det derfor endnu? Det beviser, at de i en vis Orden og under visse Vilkaar kan endnu være gode; men ere de det derfor uden for denne Orden og uden disse Vilkaar? Intet mindre. Forfatteren maa jo selv tilstaae, at Tilbøielighederne i Menneskenes nærværende Tilstand ere syndige, og Aarsag til Ont; men hvor ere de blevne det? de vare ordentlige, hvorledes ere de blevne uordentlige? Forfatteren svarer ved Opdragelsen ved forargelige Exempler; men hvorfra kom da Uordenen første gang, da der endnu ikke var nogen onde Exempler, som kunde forføre de øvrige, da alting gjorde deres Pligter, da alting var ordentlig? Her staaer vi. Nu faaer vi vist nok gaae tilbage til den gamle Troe, at Mennesket ved et stort Fald første gang er blevet syndigt,

67

thi det er soleklart, at Exemplerne og Opdragelsen kan ikke være den første og eneste Aarsag. Og dette stemmer ogsaa overeens med den daglige Erfarenhed, thi vi finder Børnene allerede onde, førend Exempler eller Vane kan virke noget paa dem, førend de endnu kan gjøre sig fornuftige Forestillinger. — Vi finder Her et Barn arrigt og

egensindigt, som aldrig endnu har seet nogen saaledes at være det.— Vi finder et Barn flittig i det Onde, og trægt til det Gode, da det dog har de beste Flittigheds Exempler om sig. — Vi

finder Børn vredagtige og hevngierige, førend de enten har hørt nogen skiendes, eller seet nogen hevne sig. Kort: vi finder Børn af den beste Opdragelse baade at opfinde og udøve Ondskaber, som de umuelig kan have seet eller hørt af andre, det de ogsaa selv tilstaae; og hvor kan man da give Exemplerne og Opdragelsen al Skylden for det Onde? Nei meget mere! Exemplerne selv ere et klart Beviis paa Menneskets naturlige Fordærvelse; thi kan .de onde Exempler virke saa meget, saa maatte de gode jo ogsaa virke lige saa meget, i Fald Mennesket i sig selv var got, eller i det mindste ligegyldigt mod begge Delene? men nu seer man just det modsatte, man seer, at Børn, som langt fra ikke har saa mange onde, som gode Exempler, de følger dog med en utrolig Hast og Heftighed, og det for første gang, hine frem for disse. Og

68

er dette ikke det allertydeligste Beviis, at her findes en naturlig Drift i Mennesket til det Onde frem for til det Gode, hvilket just er Aarfag til Tilbøielighedernes nærværende Fordærvelse? og følgelig ere de nu aldrig fuldkommen uskyldige, i hvor meget Got Forfatteren end kan vise os, at de gjør det Menneskelige Kiøn.

Thi ogsaa dette er et af hans underlige Beviser for deres Uskyldighed; men som alle de øvrige der beviser

slet intet, thi hvem nægter, at Guds Viisdom jo kan føre meget Got udaf det Onde? men er det Onde derfor ikke ont? hvem nægter, at de onde menneskelige Tilbøjeligheder jo tilfældig Viis kan være Anledning til noget Got, men derfor ere de jo virkelig onde? thi kan man dermed forsvare dem, saa kan man ogsaa forsvare de største Misgierninger, da man meget let kan vise noget Got, som ved en Hændelse har flydt af dem. Men meener man, at Gud behøver det Onde, for at frembringe det Gode, og giøre os lyksalige, saa tager man storligen Feil, og taler tvertimod det naturlige Begreb om Gud, og tvertimod Skriften, som siger, "at Gud har ikke den Ugudelige behov, men meget mere hader og vil straffe ham." Forfatteren har altsaa ingen Gode af, at han raaber paa det Gode, som de syndige Tilbøjeligheder udvirker, og lige saa lidet af at paastaae, at de

69

menneskelige Tilbøjeligheder ikke uden Skade kunde udryddes af Veien; thi alt dette er der ingen nægter, Sagen er kuns, hvorledes Tilbøjelighederne for første gang ere blevne onde og syndige, saaledes som vi nu finder dem, og saa længe Forfatteren med hans Forgiengere og Tilhængere ikke dertil kan vise os nogen rimelig og i Almindelighed tilstrækkelig Aarsag, saa bliver vi ved Skriften, som siger, at det har sin første Oprindelse af det første Par Mennesker paa Jorden, som syndede ved en ond Aands Forførelse og deres Frivillies Misbrug, at de selv derved bleve fordærvede, og have siden avlet og opdraget ligesaa fordærvede Børn i deres Billede.

Dette er Skriftens Fortælling om det Ondes Oprindelse, som man ellers traver omkring i Mørket, for at finde, snart i en ond Gud, snart i noget ligesaa urimeligt, og endelig i vore Dage i Menneskets medskabte Sandselighed, eller fornuftige Naturs Svaghed, men man udvælge hvilken Oprindelse man vil, saa løber, det vist ud paa Urimegheder og Modsigelser, og endelig paa Gudsbespottelser og Skriftens Fordreielser.

Derimod har Arvesynden i Følge af Syndefaldet aldeles ikke noget fornuftstridigt og urimeligt i sig; thi at Forfatteren kalder: Faldet,

70

"de første Menneskers barnagtige Forhold," det kommer ikke af andet, end hans egen barnagtige Tanker om Sagen, da Sagen ellers efter Skriften er ganske rimelig og begribelig, og altid tilstrækkelig til at være det Ondes oprindelige Aarsag.

Thi det er jo aldeles ikke urimeligt, at Gud har skabt Menneskene i en fuldkomnere Tilstand, end den vi nu ere i, i det mindste siger den sunde Fornuft, at han maa have skabt dem uden Synd og syndige Tilbøjeligheder, og nu antager jo Forfatteren selv (Side 44), at Guds Aands Naadevirkninger ere baade muelige og nyttige til at drive Mennesket til det Gode, til at oplyse og bevæge ham. Og da disse, Naadevirkninger har deres Grader, er der da noget urimeligt i det, at de fandtes i en høi Grad hos det første Par Mennesker, og tillige med Uskyldigheden udgiorde Guds Billede, gav dem en oplyst Forstand, en hellig Villie, ordentlige Begierligheder. — Er der

mindste anstødeligt i dette, at Mennesket mistede disse høie Naadevirkninger, eller denne høie Grad af Guds Bistand, da de syndede? Aldeles ikke. Enhver veed jo, at Mennesker med Frivillie kan synde; og da hiin høie Bistand var en Naade, saa havde Gud jo Ret til at borttage den, da Menneskene ikke ville lyde den. Og naar nu Gud borttog den, er det da at undre, at her skede en stor Forandring med Mennesket, at Siælen blev

71

formørket, træg og Udygtig til det Gode? Nei! det Maatte meget mere naturlig Viis følge af sig selv, naar Mennesket syndede. Han syndede engang først, saa kunde han jo ogsaa synde oftere, thi det blev hver gang lettere, og Guds Billede, den beste Modstand, var borte? ved at synde oftere, blev det en Vane; og nu veed jo enhver, hvor meget Vanen kan udrette, og hvor megen Magt den har over Mennesket. Kiere! er det da saa utroligt, at en Synd hos vore første Forældre har været Moder til mange flere? er det ikke meget mere ganske begribeligt, at deres Siæle ved en Synd første gang er satte i uordentlige Bevægelser, og at disse siden ved mindste Anledning ere komne igien. Og her har vi da allerede de første Menneskers Siæle tilbøjelige til det Onde. Naar nu Siælen først var fordærvet, hvor let strakte sig da denne ikke til Legemet, da disse staaer i den nøieste Forening? hvor let har ikke Siælens Begierligheder og Affekter sat deres Blod i uordentlige Bevægelser, Bevægelser mod Legemets Natur og Bygnings Hensigt. Disse Bevægelser ofte igientagne, giorde en ond Vane, og Vanen en stærk Tilbøjelighed; og altsaa har vi de første Mennesker rigtig nok fordærvede paa Siæl og Legeme, ved en Syns Begyndelse, og det uden at antage nogen Urimeghed.

—

72

Men nu, hvorledes de første Menneskers syndige Fordærvelse kan forplantes paa de øvrige Menneskee, — er dette saa utroligt? Aldeles ikke. Fordærvelsen bestaaer i Udygtighed til det Gode, og Tilbøjelighed til det Onde; det første falder af sig selv. Saa længe Guds Billede var tabt og blev tabt, saa længe var her ingen ret

Dygtighed at vente, og den liden Dygtighed, som er Mennesket naturlig, og en Følge af hans Skabning, den overveies let af det Onde, og noget er her endnu tilbage, — men nu de onde Tilbøieligheder, seer vi da ikke daglige Exempler paa, at Børnene arver Sygdomme af Forældre? finder vi ikke utallige Beviser paa, at ikke allene Børnenes Legemer ligner Forældrenes, men endog at deres Siæle ligner dem? at de har Forældrenes Tilbøieligheder, Forældrenes Sindelav, endog naar de opdrages af andre end Forældrene? Ingen Fornuftig kan nægte, at dette jo skeer, endskiønt vi just ikke kan sige, hvorledes det gaer til, men det er lige meget. Nok at vi veed uimodsigeligt, at det skeer, og andet er Det jo i Grunden ikke, som Skriften siger, at der skeer i den høieste Grad med Arvesynden, naar den siger, at vore Forfædres syndige Sindelav og Tilbøieligheder forplantes ved Undfangelsen og Fødselen paa os, og at Evnerne til alt dette ligger fra vores første Øieblik i os. Men hvor tør vi da kalde det fornuftstri-

73

digt, som den daglige Erfarenhed viser os Exempler nok paa? og er det ikke fornuftstridigt, hvem giver os da den frekke Frihed at nægte, forbigaae, eller fordreie Skriftens tydelige Udsigende, for selv at opdigte en Aarsag til det Onde, som kan overensstemme med vores øvrige selvgiorte Sætninger? Dog just dette, at det er fornuftstridigt og urimeligt, dette er det, som vor Forfattere ved sit andet Spørsmaal sigter til, men aldrig skal han kunde bevise det.

Han spørger: "I Fald Mennesket er ganske fordærvet, om Gud da med Rette kan tilregne ham denne Tilstand, og det Onde, som han i samme nødvendig maa begaae?" — Det lader, som Forfatteren selv har tvivlet om, at hans forrige Sætninger skulde kunde holde Stik, at bevise Menneskets naturlige gode Tilstand, og derfor opkaster han dette Spørsmaal, for i det mindste at gjøre det modsatte urimeligt. Men i dette Spørsmaal forraader Manden for det første en Uoprigtighed, som røber liden Sandheds Kierlighed; thi han sætter et Fald, som aldrig er, eller har været til. Han siger: "I Fald Mennesket er ganske fordærvet," og naar man videre skal høre hans Forklaring over denne ganske Fordærvelses Beskaffenhed, saa siger han, at det er saadan medfødt Fordærvelse, som han da har beskrevet den;

74

men denne Beskrivelse er langt anderledes, end som Skriften og Sandhed medfører, da han har forestillet Menneskene, "som Skabninger, der har fra Livets første Øieblik en uimodstaaelig Drift til alt Ont, og ikke heller har faaet noget Middel til at udfrie sig af dette Onde," men begge Dele ere lige usandfærdige. Og hvo seer ikke Heraf Maadens uredelige Haandgreb, som forraader et slet Hierte og en slet Sag. Han vil søge at gjøre den Lære om Arvesynden og dens Tilregnelse urimelig. Da dette nu ikke kan skee, saa længe Arvesynden tages i sin rigtige og bibelske Forstand, saa paadigter han den selv en Forstand, paa det at den kan blive det. Thi naar har dog Skriften beskrevet os Menneskets naturlige Fordærvelse, fom en uimodstaaelig Drift til det Onde? —

Den beskriver den vel, som en stor og mægtig Drift, men aldrig som en uimodstaaelig, meget mere: Den befaler de faldne Mennesker at modstaae det Onde, at skye og efterlade det Onde. Den befaler de naturlige Hedninger selv, at de ikke skal opholde Sandheden i Uretfærdighed, eller tiene deres syndige Lyster, og gjøre syndige Gierninger; ja forsikrer, at de ere uden Undskyldning om de gjøre det. Er sligt Tegn til at Skriften skulde ansee Arvesynden uimodstaaelig? Er det ikke en aabenbare falsk Beskyldning, og ikke mindre falsk er den anden, at Mennesket ikke har

75

faaet noget Middel, hvormed at udfrie sig af dette Onde, sin naturlige Fordærvelse; thi er her ikke Jesus og hans almindelige Forsoning? Er her ikke Guds Aand og almindelig virkende Naade? Er her ikke de tilbageblevne naturlige Kræfter? Er her ikke Ordet og Sakramenterne Midler for alle og enhver? Midler baade til Forsoning og Renselse, baade til Forladelse for de forbigangne, og Kraft mod de forestaaende Synder? Alt dette er jo efter Skriften unægteligt, og dog tør Manden sige, at her er ingen Midler til Menneskers Redning. Men deri modsiger han sig endogsaa selv, thi kort før har han forsikret, at Mennesket endog kan redde sig selv, selv være dydig, og selv gjøre sig derved salig. Skiønt den første Sætning er ligesaa falsk, som den sidste, thi Mennesket kan ikke redde sig selv, hans egen Forstand og Samvittighed er ikke tilstrækkelig til hans fulde Redning, men Guds forbarmende Naade ved Forløseren, som vil tilgive ham Synden. Guds Aand og Kraft, som vil opvække og drive det af Naturen døde og forvendte Hierte, og give ham af den Naade til Syndens Modstand, som han behøver. Disse ere Midlerne, som Menneskene have faaet, og faaer endnu daglig, saa mange i alle Verdens Kroge, som vil tage imod dem.

76

Altsaa bliver det opgivne Spørsmaal langt anderledes, naar det skal passe sig paa de fordærvede Mennesker. Det maa da hede saaledes:

"I Fald Mennesket haver af Naturen en stærk Drift til det Onde, og Udygtighed til det Gode, men derhos har dog faaet Midler nok til sin Redning, naar Mennesket kuns selv vil tage imod dem; om Gud da med Rette kan

tilregne Mennesket de Synder, som han i Følge med denne sin medfødte Fordærvelse begaaer?" — Dette er egentlig det sig paa Skriftens Lære om Arvesynden passende Spørsmal, og herpaa tager jeg stet ikke i Betragtning saavel efter Skriften som Fornuften at svare: Ja! Gud har den fuldkomneste Ret til slig Tilregnelse, og jeg vil bevise det. — Men jeg maa først gjøre Forskiel paa det Onde, som er en Følge af Arvesynden, og saaledes skille det ad, som man gjerne med denne Forfattere rører sammen, for siden at fiske i rørte Vande. Thi et Onde er Arvesynden i sig selv, samt det syndige, som nu imod vores Villie, og uden at vi kan hindre det, frembryder af Arvesyndens Fordærvelse, og atter er det et andet Onde, som vel oprinder af Arvesynden, men dog ved de tilbageblevne naturlige Kræfter og Guds medvirkende Naade kunde imodstaaes. —

77

Begge disse Slags tilregnes os, og begge uden al Uretfærdighed.

Om det sidste slags Synder er det mindst Spørsmålet, thi det er soleklart, og jeg veed ingen Fornuftig at have nægtet det, at Gud jo med al Rette tilregner Mennesket de Synder, som han gjør, da Han kunde lade være at gjøre dem, og kunde faae Kraft nok til at imodstaae dem; thi her bliver Mennesket selv ene skyldig i Synden,- uagtet sin Naturs Fordærvelse. — Da dette nu beviser sig selv, og herunder indbefattes de allerfleste Synder, og det allermeeste af det Onde, som følger af Arvesynden i alle Menneskenes giørlige Tanker, Ord og Gierninger; saa falder den største Deel af Spørsmålet allerede bort af sig selv, og forkrænker aldeles ikke den Lære om Arvesynden; thi for Exempel en Konge befaler en halt og fattig Mand, at jage en stor Fiende af Landet, men denne gjør det ikke, endskiønt Kongen baade tilbyder ham Folk og Penge, og giver ham en Vogn at kiøre paa, men han vil lige saa lidet tage mod det, som Kongen vil give ham, som bruge sine egne faa Kræfter til Fiendens Udjagelse. Jeg spørger: Giør Kongen da Uret, om han straffer denne ulydige Undersaat? Aldeles ikke.

78

Han har fortient det. Enhver kan let giere Henegnelsen paa det faldne Menneske, thi aldrig skulle jeg troe, at Forfatteren vil nægte, at Gud jo har givet Menneskene den fornødne Kraft til de giørlige Synders Modstand? Han maatte ellers tale mod sig selv, saavel som mod Skriften, der siger det, og mange Millioner Mennesker, som har erfaret det, og viist det i deres Levnet, skiønt i ulige Grader, faa dog altid i Forhold til deres egen Troskab i at bruge den naturlige, samt modtage og anvende den guddommelige Naades Kraft, fom Gud dertil har vildet givet dem, og tilbyder endog dem, som ikke vil modtage dem; og derfor siger Skriften om de, som fordømmes, "at deres Fordærvelse er af dem selv, thi de ville ikke lade sig frelse." Det bliver da uden al Modsigelse, at Gud med Rette tilregner Menneskene alle deres indvortes og udvortes giørlige Synder. Og Heri er ingen Vanskelighed.

Noget vanskeligere falder Spørsmålet derimod, i Henseende til Arvesynden selv, og dens uomgiengelige onde Følger, nemlig de imod vores Villie og Vidende i Siælen opstigende onde Lyster. — Her synes virkelig Mennesket at være ganske frie, da vi ikke selv har

79

kundet give os nogen bedre Natur, og heller ikke kan hindre disse dens Virkninger, saa længe som vi har den. Vores naturlige Tilbøjelighed til det Onde derfor, vores Udygtighed til det Gode, Guds Billedes Tab, de onde uvilkaarlige Lyster, alt dette er Ting, som vi er ikke selv Aarsag i, og følgelig skulle det rigtig nok efter vores Begreb synes, som det ikke med nogen Ret af Gud tilregnes os. Men dette forsikrer dog Skriften, da det heder: "At vi ere alle af Naturen Vredens Børn, og i Følge af vores naturlige syndige Fødsel allerede udelukke fra Guds Rige." Disse og mange flere Guds Ords Vidnesbyrd ere alt for klare til at nægte Sagen, skiønt vi ikke tilfulde kunde begribe den, men saa meget kan vi dog see, at det er endda ikke saa ubilligt, som det i første Anseelse sulle synes, ja at det er slet ingen Uret, naar man tillige betragter Guds hele øvrige Huusholdning med Menneskene.

Det synes haardt, "at Gud skulle med Rette kunde tilregne Menneskene deres første Forældres Synder." — Men hvem siger for det første, at det egentlig ved Arvesynden er de første Menneskers Synd, som tilregnes dem? Det er meget mere deres egen natur-

80

lige Fordærvelse. Gud dømmes dem saaledes, som han finder dem. Han erklærer, at de i deres naturlige Tilstand ere hans Fiender, og, efter Retten, at handle med dem, saa burde de alle fordømmes. Heri er ingen Uret, thi denne Guds Dom er grundet paa Sandhed.— Men siger man: "Gud veed jo dog, at Aarsagen til Menneskers syndige og fordømmelige Tilstand ikke er i dem selv, men i det første Fald, og altsaa fordømmes de jo dog i Grunden for dette Falds skyld, naar de fordømmes for Arvesynden?" — Men

hvem har sagt, at noget Menneske er blevet fordømt allene for Arvesynden? Det staaer ikke i Bibelen. Men der staaer, at Arvesynden er fordømmelig, naar Gud ville handle efter Retten, og at den bliver ogsaa

fordømmelig, i Fald man med Villie bliver ved at vandre efter den, og ikke vil søge at imodstaae og, overvinde den. — Det er derfor Menneskets egen Skyld, om de fordømmes for Arvesyndens fyld, saa at de i den Fald ikke lider noget for de første Menneskers Synd; men dette lider de, at de maa drages med en fordærvet Natur, og at de har tabt den høie Grad af Naade, som udgjorde Guds Billede.

Sandelig Lidelse nok! men dem skeer dermed ingen Uret; thi denne Naade var en

81

Naade, og ingen Rettighed, de ere Mennesker alligevel, og de kan blive salige Mennesker, langt herligere end Adam, kan de forlange mere? de har tabt meget ved Adams Synd, de ere satte i elændige Omstændigheder. Men Hvor ofte maa ikke Efterkommerne lide for Forfædrenes Synder, naar Nødvendigheden udkræver det? Vor Forfattere maa endog selv tilstaae, "at der i Verden kan findes saadan en bedrøvet Nødvendighed, at man maa lade Efterkommerne lide for Forfædrenes Misgierning, for ved et skrækkeligt Exempel at tilskynde Menneskene til deres Pligter," og dette er slet heller ikke uhørligt og uretfærdigt. — Et Exempel! En Konge forlæner en stor Herre med et Gods i sit Rige, og med Herlige Privilegia for Ham og Efterkommere, paa de Vilkaar, at denne Herre skal være Kongen troe og lydige; men hvad skeer, Herren bliver en Forræder, og Kongen tager alle Herlighederne fra ham, og jager ham af Landet med samt sin Familie. Ingen kan sige, at Kongen heri gjør Uret, han maa saaledes gjøre det, for at statuere et Exempel for andre, for sit Riges Sikkerhed og flere Forræderiers Afværgelse. Og naar slig en Konge nu dertil gav Synderen og hans Børn det Løfte, at

82

Han igien ville tage dem til Naade og Ære, i Fald han saae deres Forbedring, saa maatte man sandelig sige, at det var en overmaade naadig Konge. — Og see! samme Omstændighed er her just imellem Gud og de faldne

Mennesker. Vel kan jeg just ikke bevise den egentlige Nødvendighed paa Guds Side saa nøie, Hvorfor han var nødt til at straffe Adam og hans Børn saa Haardt. Men kiere! kan Nødvendighed ikke nok være der, fordi vi Kortsynede ikke kan fæ den? Vi kan just ikke vise alle de Skabninger frem, som ved dette bedrøvede Exempel skal tilskyndes til deres

Pligter: Troskab og Lydighed mod Gud.

Men kan disse Skabninger ikke vel være til,

uden at vi kan see dem? vi seer heller ikke Englene; men hvo veed, hvor meget de har lært ved Guds Huusholdning med de faldne Mennesker? i det mindste har de meget med dem at gjøre, og de begierer ogsaa at kige ind i Guds Raad og mægtige Viisdom, de torde Have profiteret mere af vor Elændighed, end vi tænker. Overallt! er Guds Skat ikke meget større end vor Jordklode? eller er det ikke dog mueligt, at den kan være det? Saa længe det er mueligt, saa er det heller ikke fornødtstridigt, at der kan være mange tusende Mil-

83

lions Skabninger, hvis Velfærd og Advarsel har udfordrer det, at Gud maatte handle saaledes med Menneskene, — og just fordi vi ikke kan oversee Guds hele Stat, derfor kan vi heller ikke raisonnere over, enten saadan et Straffe-Exempel var fornødent eller ikke, og altsaa er vi forbundne til at troe, at Gud har havt sine vigtige Aarsager, da han gjorde det, og holde os Skriften efterrettelig, som forsikrer det.

Man behøver derfor ikke at tage sin Tilflugt til det af Forfatteren igiendrevne, og af andre ofte brugte Beviis, nemlig, "at Gud har forud seet, at alle Verdens Mennesker ville lige saavel og paa samme Maade syndet, som Adam og Eva." Hvilket Beviis Har aldrig forekommet mig velgrundet, da det staaer paa en blot løs Formodning, og tillige alt for meget indskrænker de uskyldige Menneskers Frivillie, samt gjør Synden næsten til en Nødvendighed; thi vel troer jeg dette, at der vel neppe skulle findes en Verden muelig, hvor der blant Millioner Mennesker med Frivillie ingen skulle forsynde sig; men derimod er det ogsaa paa den anden Side ubevisligt, at de to første Mennesker just skulle forsynde

84

sig i alle muelige Verdener, (thi at flere slags Verdener end vores er muelige, vil ingen kunde nægte, i Betragtning af Guds Almagt og Viisdom). Jeg troer derfor sikkerlig, at der vel kunde være en Verden muelig, hvori ikke just de første Mennesker havde syndet, men at Guds Viisdom dog har udvalgt denne hellere end andre, hvori en Deel af de følgende Mennesker ville falde, og hvori der altsaa ville blive baade aldeles uskyldige og aldeles fordærvede Mennesker iblant hinanden, hvilket Gud ikke har fundet nyttigt, og kan skee, at det ogsaa ville været al for stor Forargelse for de Uskyldige. — I hvad som er, saa giver jeg Forfatteren heri Ret, foregivendet, at alle Mennesker ville paa lige Maade syndet, er ubevisligt, og altsaa gjør intet til

Sagen. —

Men derimod maa man med Forfatteren ikke saa ringe agte Jesu Forløsning i den Materie om Arvesyndens Tilregnelser; thi denne er det just som gjør alle Modsigelser og Vanskeligheder med Rette til intet. — Havde Gud ikke sendt de faldne Mennesker en almindelig Frelser, saa kunde der vel blevet os nogen Tvivl tilbage om Guds Ret, til at tilregne os Arvesynden; men da her nu er en almindelig

85

Forløser for det ganske Menneskelige Kiøn, og der tilregnes Menneskene i Guds Dom en lige saa stor fremmed Retfærdighed og deraf følgende Salighed, som der tilregnes dem en fremmed Skyld og deraf følgende Fordærvelse, og det fra deres Undfangelses første øieblik: saa kan sandelig ingen sige, at Gud gjør Menneskene nogen Uret. — Forfatteren indvender vel

herimod, "at Jesu Forløsnings Tilregnelser er ikke ligesaa almindelig, som Adams Falds Tilregnelser;" og dette er sandt i Henseende til Udfaldet, som dependerer af Menneskenes egen Omgang med Jesu Forløsning; men det er ikke sandt, i Henseende til Begyndelsen og Guds virkelige Hensigt. Thi saa snart et Menneske undfanges og fødes, saa er han strax efter sin Natur een i Guds Øine fordømt Syndere. Og just lige fra samme øieblik af er samme Menneske ogsaa een i Jesu forløst Syndere. Han har Deel i Adams Dom og Skade, men han har ogsaa Ret til Jesu fuldkomne Retfærdighed og Naade, som ganske tilintetgjør hin, Allene! her er det udtrykkelige Vilkaar, at han skal vise en frivillig Troe og Lydighed mod sin Gud; men er dette Vilkaar for meget? skal ikke alle Skabninger, som Gud har givet en fri Ville, gjøre det sam-

86

me? maatte ikke Englene gjøre det? maatte ikke Adam og Eva gjøre det? og hvor staaer det beskrevet, at Adams Efterkommere ikke skulle viist nogen Prøve paa deres Lydighed, i Fald Adam ikke havde syndet? det staaer slet ingen Stæder, uden i en gammel Sagn. De skulle beholdt Guds Billede, indtil de havde syndet, eller vare blevne oversatte i en herligere Tilstand; men vi har al analogisk Grund til at troe, at Adams Efterkommere, lige saavel som han, skulle viist deres Frivillies rette Brug, og deres Lydighed mod deres Skabere, førend de vare blevne bekræftede i Naaden, og oversatte i et saligere Liv. — Og er det da ikke i Grunden det samme for Menneskene, enken de viser deres Lydighed paa denne eller hiin Maade? jeg mener, enten de viser den ved at holde alle Guds Bud i en ganske Fuldkommenhed, eller de viser den ved at antage Guds Maade, som Syndere, og bruge denne tillige med deres egne faa naturlige Kræfter til at gjøre Guds Villie i en Hiertelig Alvoriighed og Oprigtighed? Sandt er det! "her er i sidste Tilstand allerede en Tilbøielighed til det Onde, og en Udygtighed til det Gode, og altsaa er det nu vanskeligere, vil man sige, for Menneskene at vise deres Lydighed mod

87

Gud til Salighed, end det havde været, i Fald de Havde blevet i Uskyldighedsstanden." Men saa maa man igjen betænke, at her er ogsaa i denne Menneskets slette Tilstand langt større Guds Forstaansel og Barmhertighed over Syndere, end der nogen Tid kunde fundet Sted, om Menneskene havde blevet i Uskyldighedsstanden, og derfra modtvillig havde syndet. — I det mindste viser de onde Engles Tilstand Exemplet, da de syndede ved en høi Grad af Naade, saa fik de ingen Forløser. — Havde Mennesket været bedre faren, om det Havde gaaet Ham saa? ingenlunde. Det er mueligt, ja troligt, at mange tusende Mennesker villet synde, om Adam end ikke Havde syndet, og de Havde blevet i deres Uskyldighed, men naar nu en eneste modtvillig Synd i slig Tilstand skulle fordømt dem, (og det kunde den, thi det Heder: Naar du æder deraf, da skal du døe), var denne Fare ikke stor nok? Altid saa stor, som den nærværende. — Ja det bliver endog et Spørsmaal, om

Menneskene ere ikke virkelig bedre farne nu end da? Mig tykkes det. — Før kunde en modtvillig Synd fordømme dem, og nu kan ikke Millioner slige gjøre det, naar de igjen vil omvende sig, og lade sig frelse. Nu

88

har de ikke allene Ret til en fuldkommen Retfærdighed for Gud imod deres Naturs Fordærvelse, og deraf flydende uvilkaarlige Lyster, men de har endogsaa Adgang til en bestandig Kraft og Naade imod alle, endog modvillige Synder, hvor mange de end ere; naar de kuns ved en Hiertelig Lydighed mod Guds Orden og Villie vil søge den, — og altsaa er Skaden mere end oprettet, hvortil Apostelen ogsaa uden al Tvivl sigter, Rom. 5, 16. hvor den rigtige Mening bliver nok denne,

"at den naadegave, som Gud tilbyder Menneskene i Christo Jesu, er ikke at sætte i nogen Ligning med det Onde, som er kommet over Menneskene ved Adams Synd, thi hiin overgaaer langt dette, i det at Naadegaven

i Jesu hjælper til Retfærdighed for Gud, ikke allene af det ene Fald ved Adam, men af mange Fald tillige, som baade er skeet og ville have skeet, om end Synden ikke ved Adam var indkommet i Verden." — Naar dette

tages i Betragtning, som ingen skal vise at være urimeligt, saa har man sandelig intet at klage over Guds Omgang med Menneskene, og vor Forfattere har slet ingen Grund til at støde sig over, at Jesu Forløsning kuns tilregnes de Troende, thi ved Troen, naar

89

den tages i sin rigtige, vidtløftige og bibelske Forstand, er det just at Menneskene i deres nærværende Tilstand skal vise deres frivillige Lydighed mod Gud. —

Sagen har derfor aldeles ingen Vanskelighed hos alle de Mennesker, som Gud i nogen Maade har ladet sin Naade ved Forløseren aabenbare. Og dette er i Grunden den allerstørste Deel af Verden, endog saa vidt vores korte Syn kan opdage; thi det kommer heri ikke an paa, at den aabenbarede Religion skulle været de fleste Stæder bestandig herskende, eller at den skulle allevegne være offentlig prædiket, og prædiket uden al Vildfarelse i sit fulde Lys og Styrke; thi dette passer sig vist nok paa en saare liden Deel af Verden, men naar vi betænker Guds mange Aabenbareelser for Fædrene, — disses lange Liv, og derved mange aabenbarede Sandheders Forplantelse. — Guds forunderlige Viise Omgang med Jøderne, til at gjøre hele Verden opmærksom, — deres Lands Situation midt imellem de mægtigste Riger, — deres Handel, og i sær mange Adspredelser overalt i Verden. — Christendommens store Udbredelse i det nye Testaments Tid. — De vigtigste Sandheders Bevarelse midt i de mør-

90

keste Aarhundrede. — Guds Ords store Udbredelse og klare Lys ved Reformationen, — og endelig, at der nu neppe findes et Land i Verden af Vigtighed, hvor der jo findes nogle Christne, i det mindste af og til. — Saa har man visselig den største Grund til at være overbeviist, at Gud allevegne og til alle Tider Har ladet sin forbarmende Naade over Menneskene ved Forløseren saaledes bekiendtgjøre for Verden, at de allerfleste Mennesker har i nogen Grad kiendt den, eller dog let kundet kiende den, om de selv havde villet. — Og saaledes falder atter en meget stor Tvivl bort i denne Materie; men da der dog virkelig synes at være en Deel Hedninger, som umuelig har kundet høre noget om Forløseren paa de os bekiendte Veie, saa maa vi igien tilstaae, at alle Guds Veie ere os ikke aabenbarede, og at vi er ikke i Stand til at indsee alt hvad Gud Har gjort i denne Henseende til Hedningenes Oplysning indvortes og udvortes.

Desuden er det meget urigtig, "at Gud skulle gjøre Hedningene Uret, fordi han ikke strax har ladet Naaden i Jesu offentlig forkynde for dem." Thi alle tilstaaer jo, at Menneskene har en naturlig Forstand og

91

Samvittighed, der kan baade lære dem at kiende noget til Gud, og at skye mange Synder, men naar nu Hedningene ikke brugte denne deres naturlige Forstand og Samvittighed ret, men meget mere glemte og nægtede Gud, bekymrede sig lidet eller intet om Hans Villie, heller ikke ærede og takkede ham, som en Gud, det lidet de kiendte ham, men syndede fremturende mod deres bedre Vidende og Samvittighed, saa er de jo rigtig nok uden al Undskyldning, og langt fra, at Gud vil fordømme dem for Ulydighed mod de Love og den Kundskab, som ikke har været dem givet. Ligesaa lidet som egentlig for deres medfødde Fordær-, velse. Nei meget mere! Enhver skal dømmes efter den Indsigt, som Han har havt, eller kundet faaet, om han vilde søgt den til sin Siæles Redning, (Rom. 2, 12.) og ham skeer da i faa Fald ingen Uret. Den naturlige Forstand og Samvittighed er alt Kundskab nok, for en alvidende Gud, til at prøve Hedningene, om de ville frivillig lyde Gud eller ikke, og saa mange af Hedningene, som ved det lidet naturlige Lys har viist Troskab og Flid i at lyde den erkiendte Guds Villie, dem har vi aldrig at tvivle paa, at Guds Aand og Naades Forsyn jo Har ledsaget vi-

92

dere til Forløserens Naades Erkiendelse, det maa da være skeet paa denne eller hiin, bekiendte eller ubekiendte Maade. Thi Gud vil, at alle Mennesker skulle blive salige, og komme til Sandheds Erkiendelse, skjønt det sidste paa adskillige Maader, alt som hans Viisdom finder det enhver Tid beqvemmet, og meest overeensstemmende med Menneskers fri Villie og eget Overlæg. Gud er ogsaa trofast, retfærdig og upartisk, faa at han haver Behag i alle de Mennesker, som frygte ham iblant alle flags Folk. — Han er ogsaa ubunden, alviis og almægtig, saa at han kan have aabenbaret sig paa mange os uvitterlige Maader for de Redelige og Enfoldige af Hedningene, skjønt det har været skiult for deres Viise, hvilke sielden ere de Gudbehageligste, og Guds Viisdom heller ikke har fundet det tienlig just paa den Tid at gjøre slige Aabenbareelser almindelig iblant dem. —

Altsaa, naar den Lære om Arvesynden betragtes fornuftig i sin rette Orden og Sammenhæng, saa falder alle vore usle Indvendinger bort af sig selv, og Sagen bliver aldeles ikke fornuftstridig, saa at Guds Ord derved skulle rokkes. Thi lad være vi tænker

93

baade frem og tilbage, ofte meget mere end det behøvedes, saa finder vi dog tilsidst intet uden Grund, intet uden Hensigt og Muelighed, saa at Gud dog, trods alle Mistanker, skal være retfærdig, naar han taler, og reen, naar han dømmet, hvilket den store Dag og klare Evighed sikker skal vise hele Skabningen til Skaberens Lov og Ære. —

Didhen apellerer jeg og det øvrige af Sagen med min Hr. Antagonist, at faae afgjort. —

P. S.

Da Udkastet til disse Afhandlinger alt var færdig, fik jeg et Skrift at see af en ubenævnt Forfattere, til at igiendrive samme Tanker, som har givet mig Anledningen; men da jeg neppe troede, at denne ellers kedelige Mands Plan er i den Orden, at den vil

94

tilfredsstille alle Vederpartes Læsere: saa tog jeg ikke i Betænkning, at fuldføre mit Forsat, som det høistærede Publikum ogsaa vil finde, at jeg næsten haver intet tilfælles med denne mig ellers ubekjendte og meget æeede. —

L. L. den 21 December 1771.

95

96

1

Guds Villie efter det Siette Bud i en Prædiken

forklaret

ved

Adam Struense. Af det Tydske Sprog oversat.

Kjøbenhavn, 1771.

2

3

Til denne Oversættelses Læsere.

Enhver skjønner letteligen, at hverken Ærgjærighed eller Vinde-Syge, der i denne Tid have sat mange Penne i Bevægelse, kunne have nogen Deel i denne Oversættelse. Ære vilde man forgiæves søge at indlegge sig ved at oversætte en tydsk Prædiken, hvilket nesten er hver Mands Arbeyde; ligesaa lidet kan man derved vente nogen

4

Gevinst; thi i Almindelighed søger man nu kuns de Skrifter, som Trykke-Friheden har givet Anledning til.

Men saasom de udvortes Anstalter, der skulde tilbringe Ureenheds Elskere Skade og Vanære, tildeels ere ophævede, saa var det at ønske, at der i Hierterne kunde gøres desto kraftigere Anstalter mod Ukydskhed og andre i Svang gaaende ugudeligheder. Og kunde nærværende Oversættelse dertil bibringe noget, saa opnaaede Oversætteren sin Hensigt.

5

Bøn.

Hellige og levende Gud! Du har givet os de dyrebareste Forjættelser, at vi

skulle blive deelagtige i din guddommelige Natur, naar vi ville flye denne Verdens forgængelige Lyster; overbeviis os ved din Hellig Aand, at vi have det saa got i din Samfund, og skulle, naar vi lade os hellige efter dit Billede, erlange en stor og vigtig Herlighed, paa det vi maae lade alle jordiske, syndige og ureene Lyster fare, og lade alle Sielens Tilbøyeligheder og Begierligheder allene være henrettede til dig. Velsigne til den Ende i nærværende Time dit Ords Betragtning for din ævige og ubegribelige Kierligheds Skyld, Amen.

6

Indgang.

Det er Guds Villie, eders Helliggiørelse, og at I skulle flye Horerie, og enhver af Eder skal vide, at bevare sit Kar i Heiliggjørelse og Ære, ikke i Begierligheds onde Lyster, som Hedningene, der ikke kiende Gud. Disse Ord findes i Thess. Kap. 4. v. 3. 4. 5. ved hvilke Apostelen Paulus formaner de Troende, til hvilke han skriver, 1) at de i Almindelighed skulle med al Alvorvorlighed efterjage Helliggiørelsen. Og 2) i Besynderlighed flye den hedenste Last, Horerie. Han havde med saadanne Personer at gjøre, paa hvis Troes Gierning, Kierligheds Arbeyde og Haabes Taalmodighed han med Glæde kunde tænke, og om hvilke han med al Sandhed kunde sige, at de, som kiære Brødre, bleve elskede af Gud, og vare ved hans Naade blevne udvalgte til det ævige Liv. Kap. I, 3. 4.

Men som det ikke er nok, at Siæle opvækkes og omvendes ved troe Læreres Tie neste; men deres Troeskab og Forsigtighed ogsaa udfordrer, at de omgaaes moderlig med de dem af Gud skiænkte Børn, bevare dem for det Onde, og ved Bøn og Formaning ligesom inddryppe dem Evangelii Melk, paa det de maae tiltage i det Gode, og daglig voxer i det indvortes Menneske. Daa hold-

7

te Paulus det og for sin Pligt, at han alvorlig bemøiede sig for at advare de omvendte Thessaloniker mod det Onde, og videre at fortbringe dem i deres begyndte Christendom. Til den Ende beder han i det foregaaende 3 Kap. v. 12.13 ret inderlig og Hiertelig for dem: Men Herren, siger han, formere, og gjøre Eder overflødige i Kierligheden til hverandre og til alle. Til at styrke Eders Hierter, at være ustraffelige for Gud og vor Fader, i vor Herres Jesu Christi Tilkommelse med alle hans Hellige. Men i det 4 Kap. begynder han ret faderlig og kierlig at bede og formane dem i den Herre Jesu, at de maatte bestandig føre deres Vandel, ligesom de havde annammet af ham, tækkes Gud, og stedse blive fuldkomnere.

Og paa det han fremdeles kan vise dem, hvilket det Maal er, som de af alle Kræfter maae stræbe efter, saa udtrykker han det med faae Ord saaledes: Det er Guds Villie, Eders Helliggiørelse. Hermed igientager han korteligen Indholden af alt hvad de tilforn havde hørt af ham, da han først kundgiorte dem Guds Villie. Gud vil nemlig, at, ligesom han er er helligt og rent Væsen, ogsaa de, som ville have Samfund med ham, skulle beflitte sig paa den rette Reenhed. Herren har alt udtrykkelig fordret dette af Israels Børn i det gamle Testamente, naar

8

han 3 Mos. II, 44 tiltaler dem saaledes: Jeg er Herren Eders Gud, og I skal helliggjøre Eder og være hellige, thi jeg er hellig; hvilket Petrus i B. Kap. I, 15. 16. saaledes igientager: Men efter den Hellige, som Eder kaldte, vorder og I hellige i al Omgængelse; thi der staaer skrevet: vorder hellige, thi jeg er hellig.

Mod denne Hellighed ere i Almindelighed alle Synder, som begaaes mod Guds Bud, indvortes eller udvortes, ved at efterlade det Gode, eller at gjøre det Onde; men i Besynderlighed stride det 6te Buds Synder mod den; hvorfore Paulus og besynderlig advarer mod samme: Det er Guds Villie, siger han, at J flye Horerie, og at enhver af Eder skal vide at bevare sit Kar i Helliggiørelse og Ære, ikke i Begierligheds onde Lyster & c.

Hvad Indholden af disse Ord angaaer, da bliver samme ved det Siette Buds Forklaring os tilstrækkelig bekiendt. Gud give os den værdige Hellig Aand til ærbødigen og med Velsignelse at afhandle hans Ord, at vi samtligen deraf maae have en sand og blivende Nytte.

Det Siette Bud: Du skal ikke bedrive Hoer:

Vi afhandle i nærværende Time:

Guds Villie efter det Siette Bud:

som er

I. At vi skal flye Horerie.

II. At enhver skal bevare sit Legeme i Helliggjørelse og Ære.

Men dig, o hellige og levende Gud! anraabe vi ydmygeligen om din Hellig Aands Sendelse og Medvirkning, paa det at alt hvad der skal tales, maa tales i din Frygt, og anhøres uden Forbittrelse, til salig Anvendelse og velsignet Nytte. Ach Herre, vi forlade os paa din Troefasthed; beviis dig efter samme kraftig paa alles vore Siæle, for din Kierligheds og Forbarmelses Skyld. Amen.

Første Deel.

Naar Gud i det Siette Bud siger: Du

skal ikke bedrive Hoer, saa tiltaler han dermed ethvert Menneske, der af ham har annammet Legem og Siæl, og altsaa er skyldig til at erkiende Gud for sin Herre og Lovgiver, og at adlyde ham i alle Stykker. Hos Gud er ingen Persons Anseelse. Hvad han

10

forlanger af Undersaattere, Borgere og Bønder, der vil han og have iagttaget af De Høye, Konger, Fyrster, al Øvrighed, Lærde, Soldater, ja de maae have hvad Navn de ville. Han laver uden al Undtagelse sine Befalinger udgaae til unge Karle og Jomfruer, til Gifte og Ugifte. Du Menneske, siger handu Konge, du Øvrighed, du Lærde, ja du maa være, hvo du vil; jeg Herren din Gud befaler dig, du skal ikke bedrive Hoer.

Men da Mennesket bestaaer af tvende Dele, nemlig Legeme og Siæl, saa tiltaler og Gud begge disse væsentlige Deelee, og det enhver for sig i Besynderlighed.

Han seer i sin Befaling for det første paa Siælen, som den, i hvilken Kilden til alt Ont fornemmelig er at finde; og da samme af Naturen er fuld af Vederstyggelighed og Ureenhed, hvoraf, efter Christi Vidnesbyrd Matth. 15, 19. onde Tanker, Horerie, Skiørlevnet & c. kommer, saa vil Gud, at dette for alle Ting skal renses, efterdi, naar det Indvortes er helliget, saadant og nødvendigt maa vise sig i Henseende til Legemet.

Hernæst forlanger Gud, at Legemet, som er hans Skabning, med sine Lemmer, maa være et helligt og rensat Kar, og at man med stor Alvorlighed skal vogte sig for al, saavel Aandens, som og Kiødets Besmittelse. 2 Cor. 7, I. Thi der staaer ikke i er

11

Menneskes Magt, at gjøre med sine Lemmer hvad han vil; men han er skyldig at opofre dem til den, som han har annammet dem af.

Men det, som Gud vil, at man efter det Siette Bud skal flye, er Horerie.

Dette Ord tages i den hellige Skrift saavel i en mere indskrænket, som i en vidtløftigere Mening.

I en indskrænket Mening betyder det saadan Ægtefolkes slette Forhold, da de blive hinanden utroe, og overlade en anden deres Legems Brug.

Men i en vidtløftigere Mening bemærker det al Ukyskhed og Ureenhed, indvortes eller udvortes, enten den begaaes af Ægtefolk, eller ugifte Personer. Dette lærer Christus selv, thi naar han Matth. 5 Kap vil redde de 10 Guds Buds egentlige Mening mod falske Læreres forkerte Udleggelser; saa siger han og i Besynderlighed om det Siette Bud, at man endnu langt fra derefter har fuldkommet Guds hellige Villie, naar man flyer Kiødets udvortes Gierninger; men Gud fordrer og en indvortes Lydighed af os; og hvo derfor som aleneste seer paa en Qvinde med ukyske og urene Øyne, at begiære hende, den har allerede bedrevet Hoer med hende i sit Hierte.

De Synder, som hid henhøre, ere vel saa beskafne, at de ere skændige endog alee-

12

neste at nævnes, og der var særdeles at ønske, at man i Christenheden ikke engang vidste noget om deslige Slags Laster. Men da denne Vederstyggelighed griber om sig, ligesom en anstikkende, giftig Sygdom, og æder om sig som en Kreft, saa fordrer den højeste Nødvendighed, at man troligen advarer derimod, og legger enhver for Øynene, hvad Guds Villie er endogsaa i dette Stykke.

Jeg vil lade det være mig angelegen af bekiendte Aarsager at bruge al Varsomhed og Forsigtighed i disse Ureenligheders Benævnelse, og derfor mestendeels tale med den hellige Skriftes Ord. Men enhver der hører dette, bede Gud om et kydskt Øre og et reent Hierte. Man betænke alle Stykker, som i Herrens Frygt fremføres; man spørge sig i sin Samvittighed hvorledes det hidindtil har været beskaffent med Siærens Tilstand, og om man ikke i denne eller hiin Punkt har overtraadt det 6te Bud, og derved høyligen forsyndet sig mod Gud? Men den som overbevises og foruroeliges af sin Samvittighed, den sukke strax, at Gud vil fordrive den urene Aand fra ham, udredde ham af alle den fæiske Vellystes Lænker og Baand, og aftoe ham i det uskyldige, rene og ubesmittede Guds Lams Blod af alle Ureenligheder.

13

Horerie kan da, som sagt er, begaaes saavel i som uden Ægteskab.

I. I Ægteskab udøves denne Synda) Naar Ægtefælle af Ondskab forlade hinanden, eller den ene forskyder den anden.

Dette strider mod Ægtestandens Natur, som er et uopløseligt Baand imellem tvende Personer, hvilke deels til det menneskelige Kiøns Forplantelse, deels til indbyrdes Hielp, skulle blive tilsammen, indtil de af Gud ved Døden adskilles. Hvorfore, da vor Frelser af Pharisæerne Math. 19, 3. blev tilspurgt, om det og er ret, at en Mand skiller sig fra sin Huustroe, eller at en Qvinde skiller sig fra sin Mand? saa svarer han dem, at dette var mod den nøye Forbindelse der sker ved Ægteskab; et Menneste skal forlade sin Fader og Moder og blive fast ved sin Huustroe, og de to skal være eet Kiød (og være fælles om alt hvad enhver af dem besidde); derfor, hvad Gud haver tilsammenføyet, skal Mennester ikke adskille. Og da derimod skeede denne Indvending, at Moses dog har budet at give et Skilsmisse-Brev, og skille sig fra sin Huustroe; saa frembringer Jesus til Giensvar, at saadan Tilladelse er skeet for Jødernes Hiertes Haarhed, men at det ikke af Begyndelsen havde saaledes været. Herpaa fremsætter han, som den store Prophete, der er kommen af Gud, sin og

14

sin Faders Meening om denne Sag med disse Ord: Jeg siger Eder, at hvo som skiller sig fra sin Huustroe, uden for Hoer (da Skilsmissen ved denne Synds Udøvelse alt paa den anden Side er skeet), og tager en anden til Ægte, han bedriver Hoer; og hvo som tager den adskildte til Ægte, han bedriver og Hoer.

Mange Slags Undskyldninger og kolde Udflugter, som her ofte for verdslige Domstoele med stort Skin kunne fremføres, gielde intet i Guds Øyne, og skulle ikke paa hiin Dag for den almindelige Dom frikiende den, som af allehaande ugyldige Aarsager handler mod Guds Villie, og bryder den Pagt, som han for Guds Øyne har lovet at holde indtil Døden.

b) Fremdeles bedrives Hoer, naar Ægtefolk vel blive hos hinanden, men enten Manden driver Utugt med en anden Person, eller Qvinden med en anden Mand.

Dette er en af de største Synder, hvorfore og mange Hedninger have haft Afskye. Og hvo, som forfalder i denne gruelige Last, den sidder vist Satan ret dybt i Struben, og har forbandet al Tugt, Skam og Ærbarhed af sit Hierte.

Denne Last strider mod den Ægtestabs Troe, som to Personer der træde i Ægtestanden love og tilsige hinanden. Thi efter

15

Pauli Ord I Cor. 7, 4. er Qvinden ikke mægtig over sit eget Legeme (at gjøre dermed, hvad hun vil, og overlade dets Brug til en anden,) men Manden. Men desligeste er og Manden ikke mægtig over sit eget Legeme, men Huustroen. Hver Mand skal have sin egen Huustroe, og hver Huustroe sin egen Mand. Manden bevise Huustroen den skyldige Velvillighed, men desligeste og Huustroen Manden, v. 2. 3.

Hvo som handler derimod, den faarer sin dyrekiøbte Siæl, skiller sig selv ved al guddommelig Velsignelse, og drager alle de Straffe-Domme over sig, som denne Lastes Elskere trues med.

Syrach beskriver denne Synds Art og Farlighed udførlig Kap. 23, 22 og følg. v. saaledes: Et (af urene Lyster) antændt Sind er ligesom en brændende Ild, og kan ikke udslukkes, førend det er fortæret, (dette er de letfærdige Begierligheders bittre Frugts at et Menneske derved fordærver Legeme og Siæl, og bringer sig for Tiden i Graven). Et ukydsk Menneske har ingen Roe, indtil han optænder en Ild, (o en ulyksalig Tilstand, naar et Menneske paa det grusomste martres og qvæles af sine onde Lyster). For et ukydske Menneske er al

Spise sød, han holder ikke op, indtil han dør. (Ingen Møye eller Arbeyde maa der spares, det allerfarligste

16

voves ofte, aleeneste, at Kiødets Lyster kunne fuldbringes). Et Mermeske, som gaaer af Vey fra sin Seng, og tænker ved sig selv: hvo seer mig; det er mørkt om mig, og Væggene skyvlte mig, hvad skulde jeg reddes for; den Allershøieste skal ikke ihukomme mine Synder. (Saavidt bringer Diævelen det ofte hos sine Tienere, at de ansee slige Synder for ubetydelige Bagateller, hvormed Gud selv ikke engang vilde regne det Nøye; brugte de aleene den Forsigtighed, at andre ikke mærkede deres Overtrædelser, og de ikke derover skulde blive til Skamme for Verden, saa havde de intet videre at befrygte), han skyer aleeneste et menneskes Øyne, og eftertænker ikke, at Herrens Øyne ere langt klarere end Solen, som see paa alle Menneskers Veye, og agte paa de skyvlte Deelee. Ach kiære Menneske, den som haver gjort Øyet, skulde han ikke see? Skyvlte end Væggene og Mørket dig, saa seer dog den allesteds nærværende Gud, hvad du foretager dig. Mørkhed er ikke Mørkhed hos ham, og Natten skinner for ham ligesom Dagen. Mørkhed er hos ham som Lyset. Psal. 139, 11.12. Alle Ting ere ham bekiendte, førend de skabes, saavel som naar de ere skabte; han randsager og kiender dig, hvad enten du sidder eller du opstaaer, saa veed Gud det, han forstaaer dine Tanker langt fra, han omringer

17

din Stie og dit Leye, og kiender grandt alle dine Veye. Der er intet Ord paa din Tunge, ingen Tanke i dit Hierte, ingen Gierning, som du fuldbringer, som jo den alvidende Gud seer og kiender. Ja alle Gierninger, som ere skyvlte i Mørket, vil, Gud bringe for Lyset. Denne Mand (den ukydske) skal straffes offentligen, og skal gribes naar han mindst tager sig vare derfor. Hvor ofte lader Gud der skee, at den Skiendsel, som een hemmeligen begaaer, alt her bliver andre Mennesker bekiendt! Men bliver endog alting her forborgen og skyvlt, saa skal dog alt det, som her er bleven dulgt og holdt hemmelig, paa hiin den store Doms Dag aabenbares og bringes for Lyset. Og o! hvor vil da mange blive forskrekkede, som her have været anseete for uskyldige, naar de der for den høylovede hellige Treenighed, for alle hellige Engle og udvalgte, ja for det ganske menneskelige Kiøn blive erkjendte som forbandede Ægteskabsbrydere, og for ævig bortviste med de ureene Aander fra Guds hellige Ansigt. O! kiære Mennesker! betænk dette og aflader fra Synden.

Hvad nu Syrach har sagt om Mændene, der blive deres Qvinder utroe, det samme fører han og Qvinderne til Gemytte paa følgende Maade: v. 32 & c. Saaog en Qvinde, som forlader Manden, og sætter en Ar-

18

ving hos sig af en fremmet; først er hun den høyestes Bud ulydig, for det andet forseer hun sig imod sin egen Mand, og for det tredie bliver hun en Hoerkoene i Horerie, og setter Børn hos sig af en fremmed Mand, hun skal udføres til Meenigheden, og der skal skee Hiemsøgelse over hendes Børn. Hendes Børn skal ikke roedfæstes, og hendes Grene ikke give Frugt, hun skal lade en forbandet Afmindelse efter sig, og hendes Haanhed skal ikke udflettes. O! at Menneskene maatte blive kloge og lære, at intet er bedre end at frygte Gud, og intet sødere end at iagttage Guds Bud; saa skulde de blive bevarede fra deslige Vederstyggeligheder, og i Steden for Uroe og en ond Samvittighed, have Roe og Glæde i Gud.

c) Videre hører til de Synder, som af gifte Personer kan begaaes mod det Siette Bud, naar man aleeneste af Løstgæstighed indtræder i Ægtestanden, eller fører samme i fæisk Ureenlighed, og altsaa ikke betænk denne Stands Hellighed.

Ægteskabet i sig selv betragtet er i Guds Øyne en reen og hellig Sag, ligesom og Gud selv alt i Uskyldigheds Standen har stiftet og indsadt den. Den hellig Aand værdiger og Ægtestanden at bruges til en Afbildning og Forestilling paa Christi aandelige Trolovelse med en troende Siæl, Ephes. 5 , 25. & c.

19

Derfore er det deres største Skyldighed, som gifte sig, at de begynde denne Stand med rene og kydske Hierter, og føre den i Herrens Frygt med al Tugt og Ærbarhed, paa det de engang kunne beslutte den i Velsignelse med usaarede Samvittigheder, uden at lide Skade paa deres Siæle.

Hvo som nu begynder denne Stand af og efter utugtige Begjærigheders og urene Hensigters Tilskyndelse, og mener, samme kunde være ham en aaben Dør til uden Undseelse at fuldbringe al sin forventte Villies Lyst efter sit Kiøds Tilskyndelse, og dog at besmykke sin Vanart med det hellige Ægteskabs Navn, den gjør Ægtestanden til en Syndestand, og betænk ikke at Gud ikke aleene har givet ledige, men og gifte Personer Kydskheds og Reenheds Bud. Om deslige Folk maa man vel lade Engelens Raphaels Ord gielde: Tob. 6. At Diævelen haver Magt over dem, eftersom de foragte Gud, og aleeneste af Utugt tage Huustroer, som umælende Fæe.

Og da der af saadanne Personer gives en stor Mængde, saa er det ikke heller at undre over, at der af saadanne ukydske og urene Ægteskaber fødes saa ulykkelige Børn, som ere ret en Samleplads af alle

Ondskaber, og saasart de lidet komme til Aarene,

20

have Hierter og Øyne fulde af Horerie, og lade ikke af fra Synden, 2. Petr. 2, 14.

Ved saadan Slags Giftermaale er det vel at befrygte, at ingen kiødelig Besmittelses Synd er saa stor, at jo disse ukydske Personer Fulde samtykke den. Uvidenhed om denne Vederstyggelighed, og Undseelse for kydske Ørne tillade ikke at tale mere derom. Men enhver betænke Sagen hos sig selv for Guds alseende Øyne, og prøve sig, hvorledes han hidtil har levet med sin Ægtefælde. Samvittigheden vil snart overbevise og tilkiendegive mange hvorledes det heri staaer sig med dem. Dog kan man herhos ikke undlade at berøre, at mange Ægtefolk forsynde sig grovelig ikke aleene mod det Siette men og mod det Femte Bud, i det de af allehaande giærige, vellystige og diævelske Aarsager søge at hindre Fosternes Undfangelse. Hvad dette er for en Vederstyggelighed, og hvorledes Gud ikke lader dem, der giøre sig skyldige i samme, blive ustraffede, der kan Juda Søns Onans Exempel, I. Mos. B. 38, 9 tilfulde lære os.

d) For det fjerde regne vi til de Synder, som i Ægtestanden kunne begaaes mod det Siette Bud, naar Ægtefolkes Hierter ere adskilte og de leve i indbyrdes Strid og Ueenighed.

21

Ægtestanden beroer paa Gemytternes Overeensstemmelse, og det er langt fra, at Ægtepagten fyldegjøres for Gud dermed, at Ægtefolk aleeneste udvortes boe tilsammen, og have fælles Omgang: Guds Hensigt ved denne Stands Indstiftelse har og været, at der skulde være en indvortes Hierte-Forening mellem tvende Personer, paa det de kunde være hinanden behjælpelige paa deres Løb til Ævigheden, og staae hinandens indbyrdes bie i at bære deres legemlige og aandelige Gienvordigheder. Derfor befaler Gud saa ofte i sit Ord, at de skal elske hinanden, ja den Hellig Aand fordrer, Ephes. 5, 23. & c. at Mændene skulle elske deres Huustroer, som Christus sin Meenighed, og Qvinderne deres Mand, som Christi Brud elsker sin himmelske Brudgom. Og dertil sigter og Lutherus, naar han i det Siette Buds Forklaring siger: hver agte og elske sin Huustroe.

Hvo som i sit Ægteskab ret iagttager dette, den skal kunde føre et ret fornøyet, ja lyksaligt Liv. Bøyer man flittig med sin Ægtefælde sine Knæe for Gud, foreener man sig i at tiene sin Jesus i eet Sind, redelig og uden Svig, og at bære al Gienvordighed uden Knur med Taalmodighed; saa skal man rigeligen spore Guds Velsignelse og Bistand i alle Stykker, Jesus vil da være tredie Mand i Ægteskabet, og man skal i

22

alle Lidelser kraftigen oprettes og rigeligen vederqvæges ved den hellig Aands Trøst.

Er man derimod uden Guds Samfund, og lever med sin Ægtefælde i Had, Bitterhed og Fiendskab, o! saa har man vist en Forsmag af Helvede paa Jorden, saa er man stedse uroelig og misfornøyet i Sindet, kan ey trøste sig ved guddommelig Hielp, og hvad Gud forordner til Menneskenes Beste, det bliver saadan en til Byrde og Besværlighed; ja hvad som endnu mere er, ved saadant ufredeligt Ægteskab, tilveyebringder man sig Guds Vrede og den ævige Fordervelse. Thi Herren, den nidkiære Gud, vil ævig straffe og hiemsøge dem, som overtræde hans Bud.

e) Endelig hører til de Synder, som af Ægtefolk kunne øves mod det Siette Bud, naar man begaaer det, som Gud 3. Mos. B-20, 18 meget alvorlig har forbudet og truet at straffe.

Det betrefver en Sag, hvorføre Naturen selv pleyer at have en Afskye; og bliver derfor sammes Udøvelse, Ezech. 22, 10 regnet iblant de største Misgiæringer, som Gud ikke vil lade blive ustraffet.

II. Men ikke aleeneste i, men og uden Ægteskab begaaes mange Synder, og hører hertil fornemmeligen den skiændige Horeries

23

Synd, da en ledig Person driver Utugt med en anden

Gud siger, 5. Mos. B. 23, 17: Der skal ingen Hore være iblant Israels Døttre, og ingen Hoerkarl imellem Israels Sønner. Dette skulde meget mere være sagt om saa helligt et Folk, som de Christne billig burde være, at der ingen Hore maatte være iblant de Christnes Døttre, og ingen Hoerkarl iblant de Christnes Sønner. Thi saa meget helligere et Navn de bære end Israels Børn, og saa meget flere Aandens Naade-Gaver og Kræfter dem i det nye Testamente ere blevne forjettede end Jøderne i det gamle Testamente, ja saa meger klarere Evangelii Lys skinner for dem, end for hine; saa meget helligere skulde de og bevise sig i al deres Giøren og Laden, og desto troere skulde De omgaaes den aabenbarede og tilbudne Guds Naade, til det gamle Menneskes Dødelse og Korsfæstelse, og til at fornyses efter Guds hellige Billede. Men ach! Skam er

det, at Christi Navn for denne Synds Skyld endog bespottes blant Hedninger. Ja visseligen, blant mange hedenske Folk, gaaer det i dette Stykke ikke saa slet til, som iblant de saa kaldte Christne, hvorfore de og paa hiin Dag skal opstaae, vidne mod der Christne Folk, og høyligen beskæmme det.

24

Hertil maae fremdeles regnes mange andre Slags Synder, hvilke Viisdommens Bog Kap. 14, 16. i Almindelighed kalder stumme Synder; ikke i den Henseende, atman ikke torde paamine mod dem, eller bestraffe dem, men fordi deslige Vederstyggeligheder bedrives hemmeligen og i Løndom, og de, som begaae samme, ikke gierne selv tale derom, ja man endog i at bestraffe dem maa bruge tilbørlig Viisdom og Forsigtighed; thi det som hemmeligen begaaes af dem, er endog skammeligt at sige. Eph. 5, 12.

Hid henhøre de afskyelige Synder, hvorom Paulus Rom. 1, 24. & c. melder, at, fordi Hedningene ikke ret brugte den naturlige Guds Kundskab, og ikke ærede eller takkede ham, som en Gud, saa har Gud af en retfærdig Dom givet dem hen i deres Hierters Begieringer til Ureenhed, at vanære deres egne Legemer ved sig selv, fordi de have forventt den Guds Sandhed til Løgn, derfor haver Gud hengivet dem i skiændige Lyster; thi deres Qvinder have forventt den naturlige Brug til den unaturlige; desligeste have og Mændene forladt Qvindens naturlige Brug, og bleve optændte i deres Begiering til hverandre, saa at Mænd med Mænd øvede de skammeligeste Uteerligheder. O hvilken Vederstyggelighed.' Best er det, at man ikke engang veed og forstaaer, hvad disse ere for

25

Synder. Dog ere de almindeligere iblant den raae Mængde, end man skulde indbilde og forestille sig. Hvo som er skyldig deri, den skal Samvittigheden vel sige, hvad for Overtrædelser herved forstaaes. Ach! at Samvittigheden aleeneste ret maatte opvaagne, og saalænge ængste og foruroelige Ureenheds Slaver, indtil de fattede et alvorligt Forsæt, at afstaae derfra, og lade sig frigiøre ved den guddommelige Kraft i Jesu Christi Blod.

Mod det Siette Bud stride fremdeles Sodomiteries Synder, hvorom Gud taler hist og her i Mosis Bøger, og hvorfore han har fastsat Døds Straf. Dette er jo visselig en ganske umenneskelig Vederstyggelighed, da et Menneske derved ligesom affører sig den menneskelige Natur, og bliver værre end Besterne, der dog aleeneste holde sig til deres Lige. 2 Mos. B. 22, 19.

Det er iligemaade mod den guddommelige Orden, naar Personer, der ere for nær slægtede, træde i Ægteskab sammen; hvorfore saadanne efter den guddommelige Kiendelse 3 Mos. 20, 11. 12. skulle døe Døden.

Dog, hvo kan opregne alle de Vederstyggeligheder som i Tanker, Ord, Gierninger, Klædedragt, Geberder, og paa mangfoldige andre Maader kunne begaaes mod det Siette Bud af Mennesker, der vel

26

ere skabte efter Guds Billede, men desværre igien fra Gud affaldne, og hengivne til den ureene Aands Tieneste? Herren see dertil, og redde hvad som endnu vil lade sig redde.

Anden Deel.

Men vi skride nu videre til den anden Deel

af vor Betragtning, da vi overveye Guds Villie efter det Siette Bud, at enhver skal bevare sit Legeme i Helliggiørelse og Ære; hvad her vidtløftig kunde udføres, det ville vi aleene korteligen berøre i følgende fem Satzer:

1) Vil du, o Menneske, opfylde Guds Villie efter det Siette Bud, saa stræb for alle Ting efter, at dit Hierte virkelig forandres og fra Grunden af renses i Jesu Christi Blod.

Saalænge Syndens Kilder ikke tilstoppes, saalænge bliver de ureene Begierligheder ved at frembryde, og saalænge ville de stedse føre et usaligt Herredømme over Mennesket.

Hvo som derfor mener, at Sagen er dermed afgjort, naar han aleeneste vogter sig for Kiødets udvortes Udbrydelser, eller, naar han har levet i Kiødets Besmittelser, foretager sig igien udvortes at skye disse Synder, den bliver for den alvidende Guds

27

Øyne, som beskuer Hiertets Inderste, i høyeste Grad bedraget. Lever du endskiønt, min Ven! saaledes for Menneskene, at ingen kan beskyldte dig for Ægteskabs Brydelse, Horerie, eller andre aabenbare Kiødets Gierningen; men du endnu har et uforandret og ureent Hierte, saa du giver dine uordentlige Tanker og

Begierligheder Tøylene, saa er du for Gud ikke bedre end en aabenbare Hoerkarl og Ægteskabsbrydere. Men begynder du, naar du har levet i deslige Synder, aleeneste udvortes at afstaae derfra, og bekymrer dig ikke fornemmeligen om din indvortes Siæle-Tilstands alvorlige Forandring, saa skal du enten slet ikke kunne komme løs fra de Synder, der alt ere blevne dig en Vane og anden Natur, eller, om det endskiønt skeer, at du ved allehaande fornuftige Forestillinger udvortes bliver befriet derfra; saa beholder du dog en saaret Samvittighed, og bliver en Slave af dine onde Affecter og Begierligheder som ved forefaldende Leylighed igien ville henrive dig, og indvikle dig i den forrige Vederstyggelighed.

O! hvor uomgiængeligt fornødent er det derfor, at man ved den Hellig Aands Lys lærer at indsee den høystbedrøvelige Siæle-Skade, og under megen Angest og Bedrøvelse over sin dybe Fordærvelse med David skriger til Gud: Ps. 51. Skab i mig, Gud!

28

er reent Hierte, og giv mig en nye vis Aand, forkast mig ikke fra dit Ansigt. At det ikke er umueligt, naar det kuns bliver een alvorligt derom at gjøre, af et ureent og utugtigt Menneske at blive et reent og helligt Guds Barn, saadant viser Paulus af de Corinthiers Exempel, om hvilke han bevidner, 1 Cor. Kap. 6, v. 11. sammenligner med v. 9. 10. at de tilforn havde været Skiørlevnere, Hoerkarle, Blødgatige, Syndere mod Naturen & c., men at de ikke vare forblevne saadanne afskyelige Folk; men at de vare aftoede, de vare helliggiorte, de vare retfærdiggiorte ved den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand.

Just denne Barmhiertighed vil Gud endnu lade Menneskene vederfares, naar de aleeneste komme til ham i en sand Omvendelse og Troe til hans Søn, og Længselfuld søge hans Yndest.

2) Vil du, o Menneske! fuldkomme Guds Villie efter det Siette Bud, saa hav stedse Guds allesteds Nærværelse for Øyne, og hav en bestandig Ærbødighed for hans hellige Majestæt.

Vi bekiende vel alle med Munden, at Gud er nærværende paa alle Steder; men den mindste Deel have herom en levende

29

Kundstab. Var der saa, da skulde man undsee sig ved at begaae de Synder for en alseende Guds Øyne, som man pleyer ar skamme sig ved for ærbare Folk.

Vil man altsaa bevare sit Legeme i Helliggiørelse og Ære; saa bede man Gud, at han vil give os et kraftigt Indtryk i Hiertet om hans allesteds Nærværelse. Man lære at sige til Gud af Hiertets indvortes Overbeviisning med David: Herre du randsager mig og kiender mig; hvad enten jeg sidder eller opstaaer, saa veed du det. Du omringer min Stie og mit Leye; du kiender grandt alle mine Veye. Hvor skal jeg gaae hen fra din Aand, og hvor skal jeg henflye fra dit Ansigt? Psal. 139, 1. 2. Af denne Forestilling om den guddommelige allesteds Nærværelse vil opkomme en sønlig Frygt og Undseelse for Guds Hellighed, og samme skal ved Christi Kraft bevare Menneskene fra alle hemmelige og stumme Synder.

Et herligt Exempel derpaa have vi i den kydske Joseph, som, da han var eene med Potiphars Huustroe, og af hende blev frister til Ukydskhed, af sønlig Ærbødighed for Gud havde Afskye for denne Synd, og aflagde derved et herligt Vidnesbyrd om sit Hiertes indvortes Beskaffenhed, naar han

30

siger: Hvorledes skulde jeg gjøre saa stort et Onde, og synde mod Gud? 1 Mos. Bog 39, 9.

Derhen rettede og den gamle Tobias sin faderlige Formaning til sin unge Søn, at han, saa længe han levede, skulde have Gud for Øynene og i Hiertet, saa skulde han i saadan Sinds Forfatning kunne vogte sig for at samtykke i nogen Synd og at handle mod Guds Bud, Tob. 4, 6.

3) Vil du, o Menneske, blive bevaret fra Ukydskheds Synd, saa flye Leilighed og saadanne Personers Omgang, der kunne friste dig dertil.

Mange skulde ikke henfalde i Horeries afskyelige Last, og anden Vederstyggelighed, naar de ikke ved onde Sælskaber vare blevne forførte dertil. Disse ere Aarsagen til, at mange ellers stille og dydelskende Gemytter blive styrkede i den yderste Fordærvelse baade paa Legeme og Siæl. Onde Sælskaber ere ret en Pest i Besynderlighed for unge Mennesker, og drage mange, der i Begyndelsen ikke havde tænkt det, til at samtykke i de groveste Misgierninger.

Dina havde ikke saa let blevet en Hoere, hvis hun stille og ensom havde bleven hjem-

31

me i sin Faders Huus, og ikke havde ladet sig forlede til at besøge Landets Døttre, og derved at komme i

Bekjendtskab med Sichem. 1 Mos. B. 34, 1. 2. & c. O! at Forældre, som Gud har givet Børn, maatte af dette Exempel lære, hvor nødvendigt det er, at have et agtsomt Øye paa dem, og alvorlig at afholde dem fra alt for fortrolig Omgang med det andet Kiøn. Visselig Forældre, som heri forsømme det nødvendige, ville paa hiin Dag faae et svært Regnskab at aflegge for alt Kiøds Dommere, at de ikke bedre have givet Agt paa deres Børn, ja vel endog selv af allehaande ugyldige Aarsager været dem behjælpelige til en eller anden skadelig Omgang.

Men finder nogen sig truffet i sin Samvittighed, at han hidindtil har holdt sig til saadanne Personer, der have været ham Anledning til urene Begierligheder og allehaande Udsvævelser efter Kiødets onde Drift; den maae nødvendig, hvis han ellers vil befordre sin Siæls Salighed, herefter flye deres Omgang, og efter den guddommelige Villie afsondre sig fra dem: thi saalænge dette ikke skeer, er han aldrig i Stand til at blive løst af Ureenheds Lænker, eller at overvinde sit Hiertes utugtige Lyster.

32

4) Vil du, o Menneske, bevare dit Legeme i Helliggiørelse og Ære, saa beflit dig paa Maadelighed i Mad og Drikke.

Vor Natur er fornøyet med lider. Overflødighed i Mad og Drikke foraarsager mange Synder, berøver Menneskene deres Forstands Brug, og gjør dem vilde, frekke og ryggesløse; derfor advarer og Paulus alvorlig Rom. 13, 14. at man ey maa have Omsorg for Kiødet ti! at opvække Begierligheder, og Eph. 5, 14. siger han: Drikker Eder ikke drukne af Vin, hvoraf et uordentlig Væsen følger.

Ved denne Overflødighed forstaaes ikke aleeneste, naar et Menneske paa en grov Maade besværer sit Hierte med Fraadserie og Drukkenskab, og deri endog overgaaer de ufornuftige Creature; men i Guds Øyne er det alt Overflødighed, naar man tager mere til sig af Mad og Drikke, end man har fornøden til Livets nødtørftige Underholdning.

Thi og derved blive de kiødelige Lyster satte i Bevægelse, og, naar man engang er bleven vandt til ureene Gierninger, bliver man stedse ved Overflod paa det kraftigste fristet til sammes Udøvelse, ikke heller er man i Stand til at imodstaae dem, saa længe det gamle Menneske gives for meget Foder, hvor-

33

ved det faaer Anledning og Formue til bestandig at igientage de engang tilvandre kiødelige Besmittelser. Derfor pleyede en vis Lærer ved denne Materie altid at sige med stor Alvorlighed og Eftertryk: Denne Ureenheds Dievel udfarer ikke uden ved Bøn og Faste.

5) Vil du endelig, o Menneske, undflye Ureenheds Synder, saa iagttag troeligen dit Kalds Forretninger, og flye den skammelige Lediggang.

Efter Faldet har vi ikke aleeneste Guds udtrykkelige Befalning for os, at enhver i sit Ansigttes Sved dvs. med Møye og Arbeyde skal æde sit Brød 1 Mos. 3., 19. Men vi maae og ansee Arbeyde for et sikkert Middel, hvorved man kan bevares fra mange Sinds Adspredelser og Uordener.

Lediggang derimod lærer meget Ont: naar et Menneske intet har at bestille, saa kan Satan let komme til at dreje hans Hierte efter sin Villie. Der er et sandt Ordsprog, som læres i Skolerne: Lediggang er Dievelens Hovedpude og en Begyndelse til alle Laster.

Da David var ledig slog sig for meget til Roelighed, saa var dette ham Anledning til at bedrive Hoer og Mord; og sam-

34

me Fare ere de underkastede, der ikke troeligen og alvorligen iagttage de dem anbetroede Forretninger.

Mange Mennesker ere af den daarlige Meening, at dette er et ret lykkeligt Levnet, naar de aleeneste kunne sove, æde, drikke, gjøre Visiter, spille, eller paa anden Maade unyttigen fordrive Tiden, uden at have nødigt videre at bekymre sig om noget; og de betænke ikke, at Dievelen just derved faaer aaben Port og Dør til deres Hjerter, og at deres Siæle derved yderligen besmittes og foruroeliges. De leve i Verden for at søge og befordre Kiødets Magelighed, og forstaae ikke, at man maa korsfæste sit Kiød med Lysterne og Begierlighederne, paa det man ret kan komme til at leve, og blive ret fornøyet med sit Liv.

De Troende vide og forstaae der, hvor velsignet Arbeyde er dem. De lade ikke gierne nogen Tiid gaae forbi uden at tage sig noget fore. Begyndelsen til alle deres Forretninger gjøre de med Bøn, og deres Siæle opløfte sig under deres udvortes Arbeyde uden Afladelse til deres troefaste Abba. Ere de ledige fra udvortes Arbeyde, saa arbeyder Sielen desto alvorligere paa, stedse dybere at indtrænge i Gud, at stride Troens Strid

og daglig ved deres Jesu Blods Kraft at

35

overvinde den Onde. I saadan Orden ere de i Stand til at dæmpe alle opstigende onde Lyster, at efterjage Hellighed og i den inderligste Siele-Roe med megen Glæde alt her at nyde deres Guds Samfund, indtil de endeligen blive befriede fra alt besværligt Arbeyde, og værdigede bestandig at hvile i deres kiære Faders Skiød.

Anvendelse.

Dette er da den korte Betragtning, som vi have villet anstille over det Siette Bud, da vi have overveyet Guds Villie efter samme.

Jeg vilde herved endnu engang ønske, at det ikke havde været fornødent at man skulde tale derom paa dette Sted; men der er Eder alle bekiendt, at denne Stad, saavel som andre

Lande og Stæder, ligesom oversvømmes af saadanne Synder. Og da Satan saa uophørligen skynder sine Redskaber til denne Synds Udøvelse, ja denne Vederstyggelighed stedse tager mere Overhaand, og mange Gemytter derved forarges og forføres; saa har man umuelig kundet tie derom, men man har seet sig nødt til ved denne Leylighed at tilkiendegive, hvad Gud har forbudet og befalet, paa det ingen paa hiin Dag skal kunde

36

undskylde sig dermed, at det ey var blevet ham sagt, eller, at han ikke havde vist at det eller det var Synd.

Man kan ikke uden den største Bedrøvelse og Veemodighed tænke paa, hvor meget Kydskhed og Blufærdighed har aftaget iblant os, og hvor meget derimod et frækt, ryggesløst, hoeragtigt og ukydsk Levnet begynder at tage Overhaand. Jeg beraaber mig heri paa Eders eenstemmige Vidnesbyrd. Lader det ikke næsten ligesom Horerie blant os har faaet frit Privilegium. Ere der ikke mange i denne Stad, som uden ringeste Straf i Utugt avle mange Børn? Ere der ikke de, som, naar de blive kiede af et Fruentimmer, udvælge sig et andet, og saaledes legge Synd til Synd, og opvække Guds retfærdige Vrede? Bliver ikke denne Synd anseet for en ringe og ubetydelig Sag? Ere der ikke mange af vore Indvaanere, baade Mænd og Qvinder, der skammeligen bryde deres Ægteskabs Løfte? Ja findes der ikke hos os saadanne Huuse, hvor ugudelige Koblere og Koblersker føre unge Gemytter sammen, og for en skammelig Hoere-Løn opofre Siælene til Satan? og hvad skal jeg sige om vores arme Ungdom? Mange af vore Borgeres og Indvaaneres Døttre blive under Ægteskabsløfte gjorte til Horer. Og vore unge Karle mee-

37

ne, at de uden Undseelse kunde gjøre deres Kiøds Villie. Naar deres Lærere faderlig og troelig advarer dem og søger at bringe dem fra Lasternes Vey, da bliver saadant foragtet og slaet hen i Veyret. O hvor forfalden viser dette at den sande Christendom er iblant os! Hvilken beklagelig Tilstand maa saadant endelig bringe Staten i! HERRen opvække dog Øvrigheden, som har Magt til at hemme saadan Uorden, til at sætte sig derimod af alle Kræfter! Han iføre dem en hellig og retfærdig Iver, at de efter deres Embede og Samvittighed, ligesom en Pinehas, maa være nidkiære for Guds Villie, og derved afvende den hellige Guds Vrede fra vores Stad og Land. 4 Mos. 25, 11.

Guds Domme ere os nær, og HERRen viser os i disse Dage, hvor eftertrykkelig og alvorlig han kunde hjemsøge Menneskenes Synder. Betragte vi de forskrækkelige Hiemsøgelser, som Gud i den hellige Skrift har ladet optegne, og seer paa Aarsagerne, der have opvakt hans retfærdige Vrede, saa er der ofte Ureenheds Synder. I den første Verdens Historie læse vi, at, da Guds Børn saae efter Menneskenes Døttre, levede med dem i utilladelig Ureenlighed, og ikke mere ville lade sig straffe af Guds Aand, saa sendte Gud Syndfloden og udstattede Men-

38

neskene, som han havde skabt, af Jorden, tilligemed Qvæget, og alle Orme og alle Fugle under Himmelen, 1 Mos. 6. 1. & c. Da Indvaanerne af Sodoma og Gomorra uden Undseelse omvældede sig i deslige Synder, saa lod Gud regne Ild ned af Himmelen over dem og fortærede dem og deres Stæder, i Mos 19. Da Sichem, Hemors Søn, havde besvangret Dina, Jacobs Dotter, saa tillod Gud, efter sine retfærdige Straffe-Domme, at Jacobs Sønner, Simeon og Levi, grebe til Sværdet, og i deres Forbittrelse ihielsloge alt Mandkiøn, saavel som Sichem og hans Fader Hemor, 1 Mos. 34, 25. Da Israels Børn i Sittim bedreve Horerie med Moabiternes Døttre, saa lod Gud i sin grumme Vrede ikke aleeneste ophænge alle Folkets Øverster; men han sendte endog en Plage blant Folket, saa at fire og tive tusende Mænd deraf døde. 4 Mos. 25. Nu den Gud, som paa saa mange Exempler ved sin straffende Retfærdighed har aabenbaret sin retfærdige Afskye mod denne Synd, han lever endnu og er uforanderlig i sine Domme. Og da vi leve i de sidste Tider, saa kunde vi med

Sandhed paastaae, at den overhaandtagende Horeries og Løstigheds Vederstyggelighed, samt de dermed forbundne Misgierninger, ville opfylde den guddommelige Vredes Maal, og foraarsage ret be-

39

drøvelige Tider. Tiderne ere vist forhaanden, som Christus Luc. 17, 26. 27. & c. har spaaet om: Ligesom det gik til i Noahs Tid, saa skal der og skee i Menneskets Søns Dage, (nemlig naar han vil komme at feye sin Lade, og at adskille Avnen fra Hveden:) de aade, de drak, de toge til Ægte, og bleve udgiftede, indtil den Dag, da Noah gik ind i Arken - og Syndfloden kom og omkom dem alle. - - Paa samme Maade skal det gaae til paa den Dag, naar Menneskets Søn skal aabenbares som en retfærdig Dommere over alt det Onde, som Menneskene begaae; det bedrøveligste herved er dette, at

de fleste sove saa dybt i Sikkerhed og Ondskab,

at de ikke ville troe, at det vil faae

saa bedrøvet en Udgang med dem. Men

farer ikke vild; Gud lader sig ikke spotte;

hvad et Menneske faaer, det skal han og høste,

hvo som faaer for Kiødet, han skal høste Fordervelse af Kiødet. Gal. 6, 7. 8.

Men hvorføre anfører jeg dette, og hvorføre opholder jeg mig saa længe ved at advare mod denne Synd, og at forestille den guddommelige Straf for samme? Ach, Elskelige Tilhørere! det skeer i intet andet Øyemeed, end for af en Hiertelig Kierlighed at overtale Eder, herefter at have Afskye for denne Last, paa det I maae undgaae Guds Vredes-Domme i Tiid og Ævighed.

40

Hvor mange blant denne Forsamling ere ikke overbeviiste i deres Samvittigheder, at de ofte paa en eller anden Maade skammelige have besmittet deres Siæle! og skulde det staae skrevet paa deres Pander, vilde man see, at Tallet paa Horer, Ægteskabsbrydere, og ureene og afskyelige Mennesker er stort nok. O I arme Siæle! Man beklager af Hiertet, at I saaledes lader Eder bedaare, og af Eders ureene Lyster gjøres til Diævelens Slaver og Fanger. Men for at afdrage Eder derfra, og opvække hos Eder en Væmmelse for slige Kiødets Gierninger; saa skal endnu korteligen vises: 1) hvad for en Ulykke I drage over Eder ved Eders kiødelige Lyster; 2) hvilket herligt Gode I derved ævig berøve Eder.

Ulykken, som I tilveyebringre Eder, er mange Slags. I ruinere Eders Legemer, miste Eders Sundhed, og foraarsage Eder allehaande onde og vederstyggelige Sygdomme; thi den, som hænger ved Skøger, bliver forvoven, Møl og Orme skal ave ham. Sirach 19, 2. Den fremmede Qvindes Læber ere vel i Begyndelsen søde som Honning-Kage, og hendes Gane er glattere end Olie; men derefter bitter som Malurt, og skarp som et tveeget Sverd; hendes Fødder gaae ned til Døden, hendes Gange holde fast ved Helvede. Ordspr. 5, 3. 4. 5.

41

I forhindre ved saadan Vederstyggelighed Guds Gierning paa Eders Siæle. Blive I end undertiden rørte og bevægede, saa forsvinder dog saadant snart igien, eftersom I ved Eders Ukydskhed og Ureenhed støde den reene og hellige Aand fra Eder; og paa denne Maade løbe I lige til Helvede og den ævige Fordømmelse; thi det vil visseligen blive ved det, som Gud i sit Ord haver truet: Hverken Hoerkarle, eller Skiørlevnere, eller Blødagtige, eller de som synde mod Naturen, eller Drankere & c. skulle arve Guds Rige. 1 Cor. 6, 9. 10. Kiødets Gierninger ere aabenbare, som ere: Hoer, Skiørlevnet, Ureenhed, Uteerlighed, Utugt, Drukkenskab, Fraadserie og deslige; de som gjøre saadanne Ting, skulle ikke arve Guds Rige. Gal. 5, 19. 20. 21. De skulle (efter Hebr. 13, 4.) dømmes af Gud, og deres Deel skal være i Polen, som brænder med Ild og Svovel. Aabenb. 21, 8.

Besinder Eder, om I ville handle saa ubarmhiertig mod Eder selv, fremdeles at samtykke i saadanne Synder, og ævig at drage saa megen Elendighed over Eder.

Men kan dette endnu ikke bevæge Eders Hierter at flye Ureenhederne, saa lader det dog see ved det I videre skille høre, hvilke

42

store og udsigelige Saligheder I stille Eder ved.

Til at forestille Eder dette tydeligen tager jeg: Bevægelses-Grundene af 1 Cor. 6, 13. & c. hvor Paulus anfører sex Aarsager, der skulle afholde en Christen fra Horerie.

1) Vore Legemer tilhøre den kiære Gud, som har givet et Memieste sine Lemmer, paa det han skal bruge dem efter hans hellige Villie, til hans Navns Herliggiørelse. Den derfor, som gjør sit Legeme til et Syndens Verksted, handler mod Skabelsens Øyemeed, og kan altsaa ikke trøste sig ved sin Skaberes Maade og Bistand, v. 13.

2) Vore Legemer skulle engang opvækkes, og (efter Guds Hensigt) ligedannes efter Jesu Christi forklarede Legeme. Hvo som nu overgiver sig til Horerie, han stiller sig selv ved saadan Herlighed, og skal paa den yderste Dag opvækkes til ævig Skam og Skiændsel. v. 14.

3) Menneskene ere forløste til den Ende, at de skulle være Christi, deres velsignede Overhoveds Lemmer, og paa det nøyeste og inderligste med ham forbundne. Men ved Horerie skilles man fra Christo, og da man

43

hænger ved Skøgen, bliver man et Legeme med hende. v. 15.

4) Vore Legemer skulle efter Guds Villie være den Hellig Aands Tempel, hvori han kunde boe, og skynde os til alle Gud behagelige Dyder. Men Horerie fordriver Guds Aand, som den der ikke kan boe i et Legeme, der beherskes af Synder, v. 19.

5) Vi ere af Jesu ved hans dyrebare guddommelige Blod, med Legeme og Siæl kiøbte til at være hans Eyendom. Men hvo som hengiver sig til Ureenheds Synd, har ingen Deel i Christi Blod og Død, og saalænge han ikke gjør alvorlig Omvendelse lever han uden Gud, og uden Christo i Verden. v. 20.

6) Heraf gjør nu Paulus endelig den alvorlige Slutning: flyer Skiørlevnet: Al Synd, som Mennesker gjør, er uden for Legemet, men hvo som bedriver Skiørlevnet, synder imod sit eget Legeme, i det han svækker samme, og før Tiden bringer sig i Graven.

Nu Elskelige, hvorledes ere I herved til Sinds, da I høre saadanne eftertrykkelige Forestillinger af den hellige Skrifts Vidnesbyrd? Ville I heldst undvære Guds salige Samfund, Deel i Jesu og hans Forrieneste,

44

den hellig Aands Iboelse, Guds Børns Herlighed i og efter dette Liv, og mange andre Fordeele? Eller ville I ikke heller beslutte at fordrive Ureenhed og alle dermed forbundne Udyder fra Hierter, og at væbne Eder med guddommelig Kraft til alvorlig Strid mod disse Fiender, og ved Christi Biestand at overvinde samme, naar I angribes af dem. Betænker Eder, førend vi stilles ad, hvad I for Fremtiden ville beslutte.

Er nogen iblant Eder alt kommen til saa høy en Grad i Ondskab, at han ved alle anførte Grunde ikke vil lade sig overtale, men blive ved i sit halstarrige Sind, uden at afstaae fra de kiødelige Lyster; den vove det paa sin egen Regning; men paa hiin Dag skal han være uden Undskyldning: thi det er dig, o Menneske! endog i denne Time sagt, hvad Ret er, og hvad din Gud kræver af Dig.

Men hvo som i sin Samvittighed finder sig skyldig i Kiødets Besmittelser, og derover finder en Hiertelig Angest, at han derved saa ofte har fortørnet sin godgiørende Gud, ønsker ogsaa alvorligen at renses fra denne Vedersyggeligheds Skarn og Ureenhed, og at

erlange Herredømme over samme; han kan endnu hielpes, naar han aleeneste efter den

45

guddommelige Villie vil giøre en retskaffen Begyndelse.

For der første kan saadan en vist være forsikret, at, ligesom Gud ikke vil een eneste Synders Død, men meget mere forlanger, at Synderen skal omvende sig og leve, han altsaa ogsaa har en inderlig Kierlighed til ham, og troeligen arbeyder paa at befordre hans ævige Vel. Til den Ende har Gud baaret saa megen Taalmodighed med ham i hans Synde-Tjeneste, og forundt ham Tid til en sand Omvendelse; ja, af Kiærlighed har Gud ofte rørt hans Hierte, og tillkiendegivet ham, at han i saadan Tilstand ikke kan blive salig, og hvor fornødent det er, at af staae derfra, og begynde at føre et andet Levnet, nemlig i Hellighed og Retfærdighed.

Ved Betragtning af saadan uforskyldt Naade, maae man dernæst lade sit Hierte ret høye og nedslaae. Man blive ikke staaende aleeneste ved Kiødets udvortes Gierninger; men man gaae fornemmeligen til den onde Kilde, hvoraf alle Ureenligheder have deres Udspring. Og naar man i den hellig Aands Lys af Guds Lov har erkendt og indseet sin Siæls mange Afvigelser samt den derover optændte Guds Vrede; saa maa deraf nødvendig virkes en gudelig Bedrøvelse. Nu vil man ønske: Ach at jeg aldrig havde be-

46

gaaet denne Synd. Man vil skamme sig, at man har fortørnet sin kiære Fader i Himlen, saa ofte træder

Christi Blod under Fødder, og fordrevet den hellig Aand af Hiertet: Man vil faae er inderligt Had og Afskye, ligesom til Ureenheds Synder, saa og i Almindelighed til alle Udyder, og fatte der alvorlige Forsæt, nu aldrig mere at vælte sig i onde Lysters og ureene Gierningers Dynd; ja man vil begynde at bede og af inderste Hierte at skrige til Gud: Tænk ikke paa mine Ungdoms Synder eller Overtrædelser; men tænk paa mig efter din store Barmhjertighed. Gaae ikke til Dom med mig, din arme Skabning, og handle ikke med mig efter mine Misgierninger. Mine Synder ere flere end Sand i Havet; de gaae over mit Hover, og ere blevne mig for svare, som en svar Byrde.

Er nu Siælen i Omvendelsen bleven ret arbeydende og besværet, vil man i saadan Orden gjerne være fine Synder qvit, og forvissat om Guds Naade; saa er der fornødent, at man henvender sig til Jesus, det ganske menneskelige Kiøns Frelser og Forløser, i Tillidsfuld Fortroelighed til hans blodige Fortieneste. Denne er en Forsoning for den ganske Verdens Synder, og han er af sin Fader bleven gjort til Synd for os, paa der vi i

47

ham maatte blive den Retfærdighed, som gielder for Gud. Denne har udgydet sit Blod, som det uskyldige og ubesmittede Guds Lams, for os, at vi deri skulle renses og aftoes.

Gaaer da i Troen hen til denne korsfæstede Frelser, I bodfærdige Siæle! han vil, uagtet alle Eders Synder, antage Eder paa det venligste, og da han er den fri aabne Kilde mod al Synd og Ureenhed, saa kunne I og bade Eder i samme, blive Eders besværlige Syndebyrde qvit, og deelagtige i den af ham forhvervede Retfærdighed, saa det og skal hede om Eder, efter det alt anførte Pauli Sprog: I vare tilforn Hoerkarle, Skiørlevnere, Blødagtige, Syndere mod Naturen — men I ere aftoede, I ere helligede, I ere retfærdiggjorde ved den Herres Jesu Navn og ved vor Guds Aand.

Men hvo som ved Christum er bleven retfærdig og har erlanget sine Synders Forladelse; den vaage bestandig over sit Hierte. Sover end undertiden Ureenhedens Aand, saa opvaagner den dog ofte uformodentlig; og en hastig opkommende Lyst styrter mange pludselig i den forrige Fordervelse. Man beflitte sig stedse paa Maadelighed og Ædruelighed, og have bestandig Guds Allestedsnærværelse for Øyne. I Besynderlighed ihukomme

48

man Jesum den Korsfæstede, og dræbe ved hans Lidelses Kraft Kiødets Lyster og Begierligheder.

Men dette føres ikke alleneste dem til Gemytte, som paa en grov Maade have udøvet deres Kiøds Laster; men denne Bodfærdigheds og Troes Vey maa alle gaae, som endnu staae under de urene Begierligheders Herredømme, hvis de ellers ikke af Gud ville ansees som Hoerkarle og Skiørlevnere, og evig blive skilte fra ham.

Ingen tænke, at det, som nu er sagt, ikke gaaer ham an; thi du har, o Menneske! et Hierte, som af Naturen er meget tilbøveligt til disse Synder. Og at der hos dig ikke er kommen til udvortes Gierning, der har du alleneste din Guds Forbarmelse at takke for, eller du har kuns mangler Leylighed til at udøve dine ukydske Begierligheder. Gaae aleeneste i dit Hierte, stil dig for det guddommelige Ords Speyl: hvor mange Siælens Besmittelser vil du da blive vaer? hvor ofte har du ikke bedrevet Hoer i Tankerne? thi hvo som seer paa en Kvinde at begiære hende, han har allerede bedrevet Hoer i sit Hierte, og den som seer paa en Mand at begiære ham, hun har allerede bedrevet Hoer i sit Hierte. Matth. 5. Hvor ofte har du misbrugt din Mund til syndige og ureene Ord. Ja hvor

49

mange ere der ikke iblant os, som, fordi de ansee sig lidet bedre end gemene Folk, ved Legems Blottelse og andre utugtige Geberder noksom forraade deres hoeragtige og ukydske Hierte, og bevidne for enhver at de have forloret al Ærbarhed; hvor mange gaae aleneste i Kirken for at lade deres ukydske Øyne frit omstreife, og med utugtige Hierter at see efter Landets Døttre? Ja paa hvor mange Maader gives ikke Leylighed til disse Udyder, hvorved andre deels forarges og forføres, deels krænkes og bedrøves.

I da ogsaa, som finde Eder skyldige i disse anførte eller andre Misgierninger, enten de ere aabenbare eller forborgne for Verden, Eder opmuntrer jeg i Herrens Navn, og ombeder hierteligen for Christi Vunders Skyld, at I afstaae fra disse Laster, hvorved I bringe Guds Domme over Eder selv, ja endog over Landet Træder ind i den Orden, som allerede er bleven Eder viist, paa det I kunde erlange Barmhiertighed af Herren til Eders Synders Forladelse i Christi Blod, blive befriede fra den velfortiente Straf, og i Fremtiden føre Eders Vandel til Guds Ære.

De Troende, som leve i disse bedrøvelige og jammerlige Tider, erfare for deres Deel, hvad Petrus 2 Petr. 2, 7. 8. skriver om Loth, hvilken de skiændige Folk i So-

50

doma og Gomora krænkedes ved deres uteerlige Vandel, thi, som han var retfærdig og boede iblant dem, saa pinte han Dag fra Dag sin retfærdige Siæl med de uretfærdige Gierninger, som han saae og hørte. De lade sig af saadanne i Svang gaaende Synder bevæge til inderlige Sukke til Gud, at han vil skaane, og endnu redde mange, som en Brand, fra Helvede. De beflitte sig paa en uhykkelsk Guds frygt, paa det de ved deres Vandel kunde bestraffe den ugudelige Verdens onde Væsen, og derved overbevise andre om et helligt og ustraffeligt Levnets Nødvendighed og Muelighed.

Ja I dyrebare og udvalgte Venner! Lader os, da Verden ligger i det Onde, og ikke vil have det Gode hos Gud, i Sandhed fatte der Forsæt, at tiene Gud i vort Legeme og i vor Aand, I Cor. 6, 20., og at lade det være vor daglige Bestræbelse, at vi opofre os med Legeme og Siæl Gud til et levende, helligt og velbehageligt Offer. Lader os ved Christi Døds Kraft døde de Lemmer, som ere paa Jorden, og stedse mere rense os i Lammets Blod fra al Kiødets og Aandens Besmittelse. Vel Eder! I have udvalgt den beste Deel: I nyde her en reen Vellyst, naar I, som af en Strøm, blive drukne af Guds Huuses gode Ting.

Vel Eder! i al Ævighed; thi da I her i Naade-Tiden har gjort Eders Klæder hvide i

51

Lammets Blod, saa skulle I og blive værdigede med forklarede Legemer at skue Guds Ansigt uden Afladelse; thi I skulle see ham, som han er, og i det nye Jerusalem, hvor ingen Hoerkarl, Skiørlevnere, eller noget ureent indkommer, igiennem alle Ævigheder blive deelagtige i hans ømme Kierlighed. Salige ere de som ere reene af Hiertet, thi de skulle see Gud.

Bøn.

Du hellige og retfærdige Gud! Saa er da dette Vidnesbyrd atter aflagt for dit Aasyn, og denne tilstædeværende Forsamling, efter den Naade du dertil har forlenet. Jeg haver nu af Hiertet talt, hvad Du haver ladet mig kiende, at være fornødent i disse forvirrede Tider. Ach Gud, lad det ikke aleeneste være bleven hørt med legemlige Ører, men lad det ved din Aand dybt indtrykkes i Hiertet til manges Omvendelse og Befrielse af Diævelens Snarer, til Advarsel mod Ukydskhed, og til alle tilstædeværendes ævige Frelse. Ach barmhjertige Gud! du har hidindtil af blot Godhed og Naade skaanet os, og endskiønt du havde havt Aarsag nok formedelst Menneskenes overhaand tagende Ondskab at udøse dine Vredes Skaaler over os, saa har du dog hidindtil ventet paa vores Bedring,

52

og er endnu ikke bleven kied af Forbarmelse. Og, som vi nu af Hiertet love og prise dig for saadan din Kiærligheds Rigdom, saa bede vi dig inderligen, ach Gud! spar os fremdeles, og lad os ved din Godhed ledes til Omvendelse. Hem du selv alle i Svang gaaende Uordener. Regier deres Hierter, som du har sat til at forebygge og bestraffe det Onde, paa det Landets Synder og Sukke ved deres Bestræbelse og din naadige Biestand maa formindskes, og din Velsignelse formeres iblant os. Menneskenes Siæle høre jo dig til; thi de ere dig tilkiøbte ved din Søns Blod. Ach! tillad derfor ikke, at Satan fremdeles fører den største Deel af dem fangne efter sin Villie. Red du, o Gud! dem, som endnu ville lade sig redde, og lad deres Antal, som prise dig i deres Legeme og Aand, dagligen voxe og tiltage. Beskierme din arme liden Hob mod den Ondes Anløb, og lad dine Troende erlange en Seier over ham efter den anden; paa det vi maa bringe dig ævig Lov, Priis, Berømmelse, Tak og Herlighed, og uafladeligen besynge dit Navn, at du har gjort saa vel imod os. Ja, Amen! du vil bønhøre det for din Kiærligheds Skyld. Amen.

1

Den nu herskende Religions 1. Beskaffenhed.

2. Liighed med den Sande.

3. Mangler.

4. Farlige Følger.

Kjøbenhavn, 1771.

Trykt og findes tilkiøbs hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet.

2
3

1. Capitel.

Den herskende Religions Beskaffenhed.

Bed den herskende Religion forstaaer jeg ikke her de Grunde og Erfaringer, den største Mængde tænker og handler efter; Det Falske og Skadelige i Mængdens Tænkemaade har den fornuftige Deel i alle Nationer til deels opdaget og beskæmmet.

Ikke heller betegner jeg under dette Navn dem, som endten forkaste all Religion, og ere frekke nok til at løse hans Baand, og kaste hans

4

Reeb fra sig, som boer i Himmelen, og leer deraf; eller dog nægte den aabenbarede Religion sin tilbørlige Værdie og Myndighed. Fornuften har i mange Skrifter vundet Seyer over saadanne, og viist, at de endnu behøve at tænke rigtigt, grundigt og sammenhængende.

Men herved forstaaer jeg den, som hærsker hos den saa kaldte sundere og klogere Deel af Nationen i alle Stænder, som baade antage den hellige Skrift, som et guddommeligt Ord, ansee den, som den højeste og uigienkaldelige Regel for deres Troe og Levnet, og tildeels stræbe at rette sig derefter; Dennes Beskaffenhed vil jeg her tage i Betragtning for at see, om det ey kand passe sig paa vore Tider, saavel som før, at ikke mange vise, mægtige og velbaarne efter Kiødet ere udvalgte.

Naar man betragter den nu herskende Smag i moralske, filosofiske og theologiske Skrifter, haaber jeg, man tilstaaer mig, at

1. Adskillige Stykker udfordres til at udgiøre det Hele i den moderne Religion, hvilke Stykker ere Kundskab, ædle Følelser, og et udvortes andægtigt, ærligt, retfærdigt og kierligt Levnet. Disse Deele paastaae de beste iblant dem at bør være samlede med hinanden, men

5

dog mene de derhos, ar der ene Stykke af Religionen kand gjerne være der, skiøndt der andet fattes.

Saaledes er det almindeligt at høre Folk dømmme: Den har god Oplysning i sin Christendom: Den kan prædike vel og forstaaer sin Bibel, skiøndt hans Levnet ey svarer dertil; Hvormed de fleeste tilstaae, at Religionen kand efter deres Tanker deles, og at dens Dele ikke nødvendig hænge sammen med hinanden.

2. Giør man Mennisket endten til en virkende, eller dog medvirkende Aarsag i Religionen. Man helder meget i vore Tiider over til den første Mening: at sætte hele Religionen i Menneskers Arbejdsomhed og Flid, og den største Deel bekiender aabenbare, at deres Fornuft bør være Maalet, hvorefter de guddommelige Sandheder maae maales; Hvad der ikke passer sig til den Allen, skieres i vore Tider efterhaanden af. Nogle, som nøyere hænge ved Bogstaverne af deres Systeme, gaae vel ey saavidt, men antage en foregaaende Forbedring i de menneskelige Kræfter, hvorefter de siden troe, at Mennisket skal virke, stræbe og arbejde sig frem.

3. Erkiende de ikke de aandelige mærkelige Erfaringer af Guds Virkning paa Hier-

6

tet, som skeer, naar Mennisket igienfødes, faaer Troen, og siden faaer den hellig Aands Besegling paa Syndernes Forladelse i Jesu, og i ham en Forsmag og Begyndelse af den tilkommende Salighed, som er den

rette og eneste Kilde til den sande Helliggjørelse. Disse Erfaringer anseer nogle alleene som Privilegier for visse Personer paa visse Tider; Og de fleeste ansee dem unødvendige i Religionen, og forkaste dem endog som æquivocques, falske og enthusiastiske; skiøndt endeel beholde Navnene af disse Guds Virkninger, og forklare dem, som nogle umærkelige Erfaringer, der ey kunne kiendes, før bag efter i Naturens Forbedring.

Hvad nu Delene i Religionen angaaer, paastaae de først, at Kundskab er en væsentlig og fornøden Deel af Religionen, skiøndt de ere villige i at give efter som forhen er sagt, hvad er Christeligt levnet angaaer, at det ey saa nødvendig behøver at følge med Kundskaben; Man kand, mene de, have et slet Hierte, være en Slave af Lysterne, være hevngierrig, stolt, egennyttig, forfængelig, og dog have Kundskab, ja stor Kundskab om Gud og hans Villie.

Nu de have og Kundskab, men den Naturen kand fatte; De øse den ved eget Arbeyde af 2de Kilder, som de meene, Guds Ord og Naturen, men de øse den med eet og det samme

7

Kar, deres Fornuft. Den de hendte af Naturen, kalde de den naturlige Theologie; den de derimod lære af Bibelen, kalde de den aabenbarede Theologie, og hvem som endnu agter den gamle theologiske Klædedragt, kalde vel denne sidste Kundskab den aandelige Oplysning: vist er det, hvad de fleeste ansee for aandelig Kundskab, er ikke andet end den naturlige Kundskab, for saavidt dens Grunde samles af Bibelen; thi den er i ingen anden Ting forskiellig fra all anden menneskelig Kundskab, end i Henseende til Bogen, den tages af; ligesom et Kar bliver derfor ey til 2 Kar, fordi der øses i af 2de Kilder. Hvad ellers den naturlige Theologie angaaer, som i vore Tider har faaet en stor Anseelse, og er bleven et Forgemak, hvorigiennem man maae gaae for at komme til den aabenbarede Religion, da vil det blive vanskeligt at godtgjøre, at den ey har sin glimrende Anseelse af laante Sandheder; thi jo mindre Bibelen har været kiendt, des mindre har man vidst af denne naturlige Theologie.

Videre betragte de selv den theologiske Kundskab lige med de øvrige menneskelige Videnskaber, naar de tilskrive den en gradeviis Tilvext i Forhold med det Lys, som haves i andre Videnskaber, saa de troe, Videnskabernes Tilvext bringer Lys ind i den, og at følgelig Theologien staaer i et større Lys nu, da de øvrige Viden-

8

skaber synes at være berigede med en anseelig Tilvext, end den var i Kirke-Fædrenes eller Luthers Tid. Indtet er almindeligere at læse og høre end om de reensede, klare, meget udbredte og nøye bestemte Indsigter, Theologi nu have, imod at de forrige Theologi ansees at have talet ubestemt, forvirret, utydeligt og utilstrækkeligt. Dette viser kiendeligt, at med alle de Complimens, man gjør for den theologiske Kundskab, som tages af Bibelen, behandles den dog paa samme Fod, som de øvrige Menneskelige Videnskaber, og ansees at faae en nye Skikkelse hvert Seculum, eftersom Smagen afvexler i de øvrige Studeringer.

Hvorvidt Kundskaben bør strække sig for at blive salig er meget ulige bestemt. De som endnu agte den gamle systematiske Form, kunne ey taale at tabe een Bogstav i deres Systema; Efter deres Indsigter staaer det ey rigtigt med dem, som ey strax kand begribe alle deres Fundamentelle Articler, eller troe dem saa nødvendige, som de. De øvrige indskræke den fornødne Indsigt i snevrere Grendser; de i sær, som ere Kiendere af Smagen, og antage Hiertets Følelser for en Deel af Religionen, ere de villigste i at indbefatte det fornødne i Religionen i faa Begreber: og tilhobe ere de tilbøieligere at sætte Religionen, naar den skal fattes kort, i Guds og Pligternes Kundskab, end i Guds og Jesu Christi Kundskab og Troe.

9

Endelig er deres Kundskab i Theologien liig den i de øvrige Videnskaber, at den er læt at bevare, naar først begrebet om Tingen efter Fornuftens Maalestok er bestemt og fattet, saa gaae de frem i en meget stærk Troe, eller efter det moderne Sprog i en klar Overbeviisning; og have saa intet videre at gjøre, end at arbejde paa deres Hierters og levnets Forbedring som de kalde det.

Hvad det 2det Stykke, nemlig de ædle Følelser angaaer, da er det egentlig et nyet Stykke, som Smagens Tilvext i vore Tider har bragt ind i Theologien; thi før denne Periode bestod Theologien ikkun af Kundskab, som kaldtes Troe, og Levnet. De nu, som ved en sleben og fin Opdragelse og saa kaldede smukke og vittige Skrifters Læsning have erhvervet sig de saa kaldte finere Følelser, troe ey, at blotte Termini og Definitioner, og et stivt udvortes regelmæssigt Levnet ere nok til Religionen; men fordre der foruden en Kierlighed i Hiertet til det Gode, og de Gode, og gaae saa et godt Skridt nærmere til den sande Religion, end den øvrige Hob, og tillige have den største Anseelse af Religion for Fornuften. Dette Stykke af Religion, tilstaae de, ey at være bunden til visse Folk, Skæder, Tider eller Religions Bekiendelser; De antage deres Mynster ligesaa snart fra Persien, China, fra Athen og Rom, som

10

fra Palæstina og Christelige Lænder; ja de Mynstre, de tage, skjønt meere sielden af Bibelen, maae iføres en anden Dragt, end den, de der have, og gjøres meere kielne og bløde, førend de bydes frem til disse Følelser.

Hvilket alt er en Tilstaaelse af, at der ingen nødvendig Forbindelse er imellem deres Religions Kundskab og dette deres beste Stykke af Religionen, da de ey tør brøste sig af at have finere Følelser for Friehed, Ære og Kierlighed, end nogen af Alderdommens Heldte, Philosopher og skjønne Aander.

Hvad omsider det 3die Stykke af den moderne Religion, et udvortes Christeligt Levnet angaaer, da bestemme de sig af sig selv til Pligternes Udøvelse, og uagtet de antage er servum Arbitrium efter Kirkens Lærdom, modsige de dog dette bestandig i Pligternes Udøvelse, og selv udøve og udfordre i samme en fuldkommen frie Bestemmelse: Dog dele de sig i 2de Partier, af hvilke nogle lægge Følelser og et saa kaldet ædelt og godt Hiertes Bevægelser til Grund i deres Handlinger: De andre derimod, som ey ere saaledes Kiendere og Yndere af Smagen, bestemme sig efter Fornuft-Slutninger og Grunde tagne af deres Kundskab i Religionen; hvoraf fremkommer en udvortes Stivhed og Nøiyagtighed efter Regler, Bogstaver og

11

Ceremonier, og af hvilke en Deel kunne udøve den største Uret allene for at følge antagne Regler og Maximer.

Denne er noget nær den moderne Religions Tilstand hos Mange, som i vore Tider synes de ivrigste i at ville udbrede og følge Religionen; hvilket jeg haaber, ingen nægter mig, som giver Agt paa den Tone, der hersker i de theologiske Skrifter, som nu tildrage sig Opmærksomhed.

12

2det Capitel. Dens Liighed med den Sande. Een af de Aarsager, som tiene til at befæste

dennes Anseelse hos saa mange, er, foruden Naturens medfødte Fordervelse, som helst finder Smag i den Plan, hvor den selv kand faae Æren og virke, og desuden ikke kiender til nogen anden Virksomhed end Naturens, saalænge den er sig selv overladt, den Liighed, den i mange Poster synes at have med den Religion, Bibelen taler om; ved hvilken Liighed de forføres til at troe, at deres Religion ey trænger til Forbedring, da den baade behager Fornuften, og synes at finde Bifald i Bibelen.

Denne Liighed findes i følgende:

1. Antage de Bibelen for et Guddommeligt Ord, og dens saavel historiske, som dogmatiske og moralske Sandheder for fuldkommen rigtige, troeværdige og over alle Tvivl og Undtagelser, ja som deres høyeste Lov og Regel for all deres Forhold, og eneste Veyvisere til en fuldkommen Roe og Salighed.

13

2. Antage de alle de Begreber, Bibelen anviser om Gud, Forløsningen, Synden og Menneskers dybe Fordervelse og Nøiyvendighed til at forandres og forbedres, og om det Tilkommende; dog paa denne Maade at de lempe alle disse Begreber efter Naturens Maade at dømme og handle efter; thi

Hvad (a) den Lærdom om Gud angaaer, antage de vel en Treenighed i Guddommen efter deres Ord at dømme, men ansee dog den Eenighed ey meget anderledes, end den Eenighed imellem 3 jordiske Konger eller Brødre; hvori de rette sig efter de menneskelige Begreber, som ey anderledes kand samle 3 menneskelige Personer, men maae sætte den ene uden for den anden; hvilket de og gjøre i Henseende til de Guddommelige Personer, som de vise, naar de støde sig over, at de Troende søge den treenige Gud samlet og under eet i Frelserens Guddom.

b) Hvad den Lærdom om Forløsningen angaaer, de som de nødvendig maae blive Feil var hos dem, efterdi de antage og følge en Moral, kunne de og nogenledes indsee deres Trang til en Forløser, hvilken de og beskrive, som en guddommelig og fuldkommen Forløser fra alle Synder. Men efterdi en saa meget er Synd i deres Øyne, som dog er det

14

i sig selv, saa bliver hans Forløsning ey heller forstaaet eller antaget af dem i sin rette Fuldkommenhed, da de fleeste af dem ere karske, der ey eller dog kun lidet have Læge behov, hvorfor de og tillige ey ansee Forløsningen anderledes end som et Supplementum til deres eget Gode; hvilket kiendes bedre af

c) Deres Tanker om Synden, da de vel antage alle Definitioner og Divisioner om Synden, og vel erkiende, at alle Afgang fra Lovens Bogstaver og Regler ere Synd; men glemme en Hoved-Regel, som Mennesket blev skabt til at følge, nemlig den: at lade Gud virke Lovens Lydighed i sig, thi dertil fik vore første Forældre Guds Billede, og derfor siger Jesirs, at naar den Hellig Aand kommer, skal han overbevise Verden om Synd, nemlig den, at de troe ikke paa ham, det er, at de ikke i Troen til ham lader Gud selv udrette at ville og udrette efter

sin Velbehagelighed. Denne Synd, de ikke erkiende, er Vantroen selv, den største Hoved-Synd og Moder til alle Synder, og viser et Hierte, som bær Mistillid til Guds Kierlighed og Magt, og stoler paa sine egne Kræfter, som dog ikke ere andet, end afrevne Kræfter uden for sin rette Orden, thi dem fattes jo af Naturen den Roes, som de skulle have i Gud: Derfor ere og alle de skiønneste Virkninger af Naturens Kræfter, saavel

15

hos Guds Børn, som hos de beste Verdens Mennesker idel Synd, naar de foretages uden sin Orden, som efter Guds Ord er, at de bør gøres i, af, og for Herren; Og naar saaledes alle i Verdens Øyne skinnende gode og herlige Gierninger blive Forseelser og Afvigelser, som vist skal erfares, om ikke før, saa i Døden, naar Samvittigheden seer, at indtet holder Prøve for Guds Dom, uden hvad Gud selv har virket; Saa sees langt lettere, at de endnu mindre, kiende til Syndens fulde Strækning og Størrelse, som allene hænge i udvortes Regler, Ærbarhed og Ceremonier uden engang at kiende og følge de saa kaldte Hiertets ædle Følelser. Saadanne Folk have vel i Mængdens Øyne Anseelse af de Gudfrygtigste, saasom de udvortes vise en besynderlig Aceuratesse, Iver, Regularite og Ærlighed, men gielde dog kun lidet i deres Øyne, som agte mere et godt Hierte, og gielde i Guds Øyne efter hans Ord for store Hyklere og Guds Bespottere. Men ligesom de nu antage Lærdommen om Synden, saa fatte de og Lærdommen om

d) Naaden, nemlig Bogstaverne og Navnene deraf, og af Tingen selv ikkun saa meget, som passer sig paa deres naturlige Fornuft og Villie; thi

16

1. Først have de en Fortrydelse over Synden, ey over alt det efter Guds Ord er Synd hos dem, men over det de selv erkiende og antage derfor, som strax viser sig efter det foregaaende at være langt ringere, end den Fortrydelse, David havde, som efter det Hver og Mord, han havde begaaet, angrede ikke disse grove Feyl allene, men at han var undfangen og født i Synd; og er altsaa deres Fortrydelse ey den, hvorved Gud æres, og faaer Ret i sine Ord, naar han dømmes: Dernæst er det en ved Speculation og den Skades Følelse, Synden bringer med sig, opvakt Sorg, følgelig hører til den Classe af naturlige Gierninger, som er Synd med, saavel som det der fortrydes;

2. Dernæst have de og en Troe paa Jesum, men en Troe, som all anden menneskelig Troe, der bestaaer af foregaaende Kundskab, Bifald og naturlig Tilegnelse; Denne Sammensættelses Maade af Dele forraader kiendeligt et Menneskeligt Værk, for saavidt de betragtes adskildte og efter hinanden, saaledes som de ere i deres Troe, da derimod den Troe, som er Guds kraftige Styrkes Gierning i Mennesket, indeholder i een eneste Actus Kundskab om Christo, Bifald og Tilegnelse, og erfares aldrig nu, som en Kundskab, nu som et Bifald, og saa videre, men yttre

17

sig allene endten som en Længsel og Jagen efter Christum, eller som en Griben og Besiddelse af ham. Den moderne Troe derimod, foruden at den bestaaer af Dele, som følge paa hinanden separate, yttre sig hos dem fornemmelig som en Forstandens Virkning, hvortil udfordres ikkun et nogenledes Begreb til at fatte troeværdige og rimelige Ting, hvorføre den er ikke heller andet end en menneskelig Gierning, da det ligesaavel hører til de naturlige Gierninger, hvad der virkes af Forstanden, som hvad der virkes af Villien, hvilket ikke passer sig paa den sande Troe, som i Guds Ord sættes uden for, over, og imod all Menneske-Gierning, og all Naturens Virkning.

Derforuden slette de moderne noget ind imellem disse Dele, som ikke hører dertil, i det de lære, at man ikke med Tillid maae tilregne sig Jesu Fortieneste, førend der ere i det mindste nogle for Naturen kiendelige Spor af et Christeligt Levnet; følgelig bestaaer deres Troe af 4 Stykker, Kundskab, Bifald, Gierninger og Tillid; og derpaa sige de, at Gierningerne skal følge, for at blive ved deres System, det er at Gierninger skal følge efter Gierninger, i Stæden for de efter Guds Ord skal følge ester og flyde af Troen.

18

3. Have de og en Omvendelse eller Igienfødsel, nemlig Navnet deraf; thi i Guds Ord betegner det en guddommelig Forandring, som virkes i Mennesket ved Ordet, som er en eneste Actus, hvorved et nyet Liv skabes i Mennesket, nemlig Troens Liv til at fatte og være forenet med Gud i Jesu, og fra ham tage all guddommelig Kraft til Livet og Gudfrygtighed. Denne Gierning lignes i Guds Ord ved en Opvækkelse fra Døde, ved at komme

fra Mørket til Lyset, og ved en Skabelse;

følgelig maae et Menneske, som i Sandhed omvendes, kunde sige, naar han mærkede en saa stor, og guddommelig Forandring: Derimod er den moderne Omvendelse en umærkelig Forandring, som skeer Tid efter Tid ved Naturens Forbedring,

og har ikke andre Criteria, end at de en Tid ere lidt Klogere og bedre end før, saa

de aabenbar forvirre Omvendelsen og Igienfødselen med Helliggiørelsen, som gaaer Gradevis frem, da derimod Igienfødselen absolveres i en eneste Actus; denne Lærdom om Igienfødselen holde de moderne i Mørke, ville ikke ud med Sproget, om de ere omvendte, og naar de bleve det; Folk, mene de, skal troe dem paa deres Ord,

at de længe have været omvendte, fordi de ere forstandige og skikkelige, saa det gjerne endnu kand hede til mange, som til Nicodemus fordom: Er du en kætete i Israel og veed ikke dette? nemlig om Igienfødselen. Stolte nok ere

19

de til at helliggiøre dem, det arbeyde de ivrig paa; men saa ydmyge ere de tillige, at de endten fortie Omvendelsen, og forkaste den, som enthusiastisk og fanatisk; eller og, naar de nødes til at trække den Lærdom frem, gjøre de den til et Menneskeligt Arbeyde liigt deres Helliggiørelse.

4. Videre have de og en Helliggiørelse og gode Gierninger, som er det vigtigste, og rettere at sige det eneste Stykke i deres Religion, det er deres Anchora facra, de vedligeholde deres Anseelse og Credit ved, og forhverve sig Navn af ærlige, arbeidsomme og ivrige Folk. Som nu Grunden er, som forhen er viist, Menneske-Virkning, saa sees let, at der samme er at forstaae om deres Helliggiørelse. Men da efter vore symboliske Bøger de gode Gierninger skulle være Jesu og den Hellig Aands Frugter annammede af Troen; deres derimod ere en Continuation af af den begyndte Tænke- og Handlemaade, saa for at fyldestgiøre Bogstaverne skiere de et Stykke af deres Levnet af, og kalde det Troen, og det Øvrige Helliggiørelse. Men da disse 2 Stykker altid ere efter Bibelen samlede saaledes, at et omvendt Menniske ved Aandens Troe annammer Guds og Jesu Kraft til Frugternes Frembringelse i Naturen, saa at, naar han troer, virker han tillige, saa er derimod

20

den moderne Troe skildt vidt fra deres Gierninger. Derfor bliver det dem altid et uforstaaeligt Sprog at virke, bede, arbeyde i Troen, og at hvad der ikke gaaer af Troen er Synd; Og eftersom de ikke have den Aand, hvormed der skal troes, og hvormed de skal annamme den guddommelige Kraft, og følgelig ingen anden Kraft kiende til, end deres egen Naturs Kraft, saa endten tænke de, at deres egne Kræfter ere den Hellig Aands forlenede Kræfter, eller og forkaste de den Hellig Aands Virkning i Helliggiørelsen, som noget unødvendigt og farligt. Derover tale de Klogere iblant dem heller om deres forbedrede naturlige Kræfter, at de kunne bevare deres naturlige Arbeyde, end de ville erkiende idel skienkede og forlenede Kræfter, som differere, fra Naturens.

5. Fremdeles have de og et Haab om Salighed, nemlig et Haab af Gierninger. Da først troe de man maae gjøre sig et godt Haab derom, naar man kiendelig er voxet i Dyder og gode Bestræbelser. Et Haab om Salighed, før der er mindste gode Gierning at bygge paa, er de fleeste ubekjendt og forargeligt; og endnu mindre kiendes til et Haab af det Slags, som findes hos de sande Troende, nemlig et levende Haab, som med uomstødelig Vished seer sin Salighed. Det moderne Haab er en meere end en rimelig For-

21

12

modning, et Maaeskee, og det vilde de fleeste udtolke, som en Stolthed, i fald man vilde fordre meere af dem; Saa skiøndt vores Systemata og Guds Ord vise os, at all Salighed og det evige Liv er Guds Naade-Gave i Christo Jesu, saa vende de det dog om i Gierningen, og gjøre paa sin Catholsk det evige Liv til en Fortieneste eller Følge paa Gierningen. Sproget er nu finere og smukkere end i Luthers Tid, men Mening er den samme.

6. Videre have de og en saa kaldet aandelig Striid, nemlig imellem deres Fornuft og deres Begierligheder af samme Slags, som den, de hedenske Philosophi have følet; Men de agte ikke, at i den Strid, Bibelen taler om, er hele Naturen, Forstand, Villie og Kræfter den Fiende, der strides imod; Men dette er ubegribeligt, ja daarligt for dem, som ey kiende til det 2det Parti, som kand være i Mennesket, og er i alle Troende, nemlig Aanden. For derfor at formere saadanne 2 Partier, maae deres Natur dele sig, og deres sunde, rene, opklarede Fornuft bliver Aanden, og det øvrige maae beholde sit Navn af Natur eller Kiød. I saadan Strid imellem hemmelig allierede, er det let at indste, at det gaaer ikke altid lige redelig til; Deraf flyde en Hob mislingede Forsætter, som betegnes med Navn af Skrøbeligheder, for og at indtage den Locum

22

i Theologien, som handler om Guds Børns Svagheder.

7. Med alt dette har de endnu et Ord, hvormed de stoppe mange Huller i deres Theologie, og søge at give den en ægte Anseelse, nemlig det Ord: Levende. Naar de ansætte Kundskab, Bifald, Tillid, som Stykker af Theologien, lægge de det Ord, Levende, til, for at sammenbinde deres Speculationer med Praxis, og give den Anseelse af at være noget mere og andet, end blotte menneskelige Speculationer. Men de agte ikke, at det Liv, i Bibelen tales om, er der guddommelige Liv af Gud i Christo, af og i hvilket det Liv er, som findes hos de sande Christne, saa Christus i Ordet gaaer imellem de Troendes Troe og Gierninger, da han først maae fattes ved Troen, førend de Gierninger kand komme, som vidne om Troens Liv; Deres Liv derimod er en blok Villiens Determination til at følge de af Fornuften fattede Regler, saa her gaaer indret imellem deres Troe og Gierninger, allene Forstanden gaaer foran, Villien følger efter; hos en Troende derimod gaaer Troen foran, Christus imellem, og saa meget af ham, som ved Troen fattes, følger efter, nemlig hans Lys i Forstanden, og hans Kraft i Villien.

23

Hvad ellers den udvortes Andagt angaaer, saa er Naturen efter al Tilstaaelse en stor Kunstner i at efterabe den sande; thi eftersom

den sande Devotion er Naadens? Virkning i Naturen, saa kunne Naturlige see og kiende den i Henseende til det Naturlige, og give sig samme Anseelse. Er derfor Hoffet eller Hovedet for et Huus devout, bliver Landet og Familier i en Hast opfyldte med Folk, som i Henseende til det Naturlige i Devotionen blive snart Mestere over de sande Christne, og ikke allene ligne, men endog overgaae dem i Regularité og Røygagtighed i Stemme, Geberder og andre Formaliteter; hvorefter disse efterabende Devote i samme Periode tildrage sig den meeste Agtsomhed af Mængden, og blive anseete, som de Mynstere, hvorefter den sande Christendom bør maales. Naar da en og anden af saadanne naturlige Devote blotte sig, og kiendes uden Masque, maae den sande Christendom, som skiuler sig i Krogene, lide derfor.

Gielder derimod Devotion ikke, som en Mode ved et Hof, saa bliver man vel ikke besværet med udvortes afpassede Grimacer; Men saa tør neppe de indispensable Kiendetegn paa sand Andagt lade sig see, uden strax at mistænkes for Hyklerie eller Melankolie, og saa henvises alt det, der har Skin af Andagt, til visse Tider om Aaret, naar man communicerer

24

for Exempel, eller og bliver syg, og hastig angrebet, da det nok pardoneres, om man lader nogle Suk gaae til Gud, og gjerne vil trøstes af Guds Ord; Ellers er del bekiendt nok, at man i saadanne Tider vilde meget forsee sig imod Levemaade, ifald man vilde underholde et Sælskab med Samtale om Gud, Christo og de ved ham forhvervede Saligheder. Skal det være for en Gang taaleligt, saa maae det være om Pligter, og de Fuldkommenheder, som de Nærværende i Sælskabet endten har opnaaet, eller dog troe, de snart ere i Begreb med at faae; Men saasnart man kand, gaaer man dog heller over i en Kreds, hvor Cicero og Alderdommens skiønne Aander kunne følge med.

Jeg vil ey denne Gang indlade mig dybere i den moderne Religions Liighed med den Sande. Ikkun een Fordom vil jeg røre ved, som er een af de Grundstøtter, denne smukke Bygning hviler paa, nemlig denne: At eftersom Naturen er efter Bibelens Ord ond, og reent udygtig til det Gode, saa kand der ikke være noget saa kaldet godt hos et Menneske, uden det er virket ved Naaden. Nu mærke i sær de slebne og skikkelige Folk en Hob Egenskaber og Tanker hos dem, som stemme overeens med Lovens Bogstaver, ja et Afhold fra mange Forseelser, som de uden Skade, og endog med Fordeel kunde begaae, og de blive en Ær-

25

lighed vaer hos sig til at ville det, som kaldes

godt, at jeg ikke skal tale om de herlige naturlige Indsigter i Bibelen og andre Videnskaber, de have: Det er nu noget Haardt at agte alt saadant for Skarn og Skade for Christi Kundskabs Ypperligheds Skyld, at agte alt dette for Ondt og Indtet, og saaledes ikke have noget meere at bryste sig af, end den grove, uvidende og ryggesløse Hob. De gaae derfor en anden Vey. Nogle, i sær i friere Tider, vise den Lærdom om Naturens totale Fordervelse

den til den gamle Theolonie. on statuere lige frem, at Naturen er noget god, og kand gjøre noget godt, men skal forbedres ved Naaden. Andre derimod hænge lige frem ved Bogstaverne af deres Systema, og troe, at efterdi der er saa meget apparante Godt hos dem, maae de ikke allene være i Naaden, men ere og komme vidt i den, saa det nu i deres Tanke er meget ubeleiligt at igenfødes, da de allerede meget helliggjøres. Men herom maae agtes, at Guds Ord seer ikke allene paa, hvorvidt Regelen opfyldes, men af hvem det virkes; thi uden mig, siger Jesus, kand i slet indtet gjøre; og i herren, staaer der, er Retfærdighed og Styrke. Naturen kan vist i mange Poster efterleve Regler og Forskrifter, som sees hos Pharisæer, Sadducæer og de hedenske Philosophi, som vist den største Deel vare ærlige, vittige, indsigtsfulde, og som Sproget nu lyder,

26

dydige Folk, men Jesus og Hans Apostler indbefattede alle deres Handlinger under Synd, at Jesu Christi Retfærdighed af Troen kunde skienkes dem, som troe.

I Anledning af Pharisæerne, jeg her har nævnet, maae jeg erindre, at det Begreb, man i Almindelighed gjør sig om dem, ey er tilstrækkeligt, da de allene ansees for Folk af overdreven Devotion og Accuratesse i smaa Ting, hvilket vist og var deres Feil, som Jesus tydelig og kiendelig laster dem for; Men der lægges ey Mærke til, at disse Folk tillige med de Sadducæer udgjorde den klogeste og besttænkende Deel af Nationen, som ikke blot byggede deres Religion paa deres udvortes Devotion allene, men og tillige paa deres naturlige Efterlevelse af Loven; thi Jesus beretter, athin Pharisæer, som bad i Templeu til Gud, roeste sig af sine Almisser og Afhold fra grove Laster, hvilket vist var mere end blot udvortes Devotion, derforuden see vi hos Joh. 8. at Jesus havde langt meere at sætte ud paa dem; som at de vare ikke af Gud, ikke vare friegjortede af Sønnen, at de vare blinde og troede dog at de saae, og at de følgelig indtet kiendte til Naadens Virkninger, men virkede i og af blot Natur, ja af deres Fader Dievelen. Hvilket viiser os, at disse Folk nærmere ligne dem, som uden nogen Aandens Oplysning og Erfaring af Naadens Arbeide

27

følge Bogstaverne i deres Systema, og i det Øvrige beflitte sig paa et regelmæssigt Levnet; thi om disse ey ligne dem saa meget i udvortes Andagt, er det Tiderne at tilskrive, som ingen udvortes Devotion kand taale. Som derimod Sadducæerne ligne vore Tidens friere Theologi, som en hænge saa nøye i Lærdommens Form, men tage sig en Frihed efter den anden i at forkaste og forandre af Bibelen, hvad dem Godt synes. Men hvad vore Naturalister og øvrige Frietænkere angaaer, da høre de ey til nogen af de jødiske Skoler, men ere en aabenbar Afkom af de hedenske Philosophers Skoler, som de og ey heller skamme sig ved at sætte sig selv i Parallel med.

28

3. Capitel. Dens Mangler og Utilstrækkelighed. Mørket kiendes best, naar det holdes mod Lyset; saa meener jeg, Manglerne og Utilstrækkeligheden kiendes best i den moderne Religion, naar man sammenligner den med den i Guds Ord anbefalede, og ved den Augsburgske Bekiendelse i Landet autoriserede Lære.

Efter denne er den sande Religion en Guddommelig Virkning fra først til sidst, da efter vor Børne-Lærdom Gud er den, som ved sin Aand kalder, forsamler, oplyser, helliggjører og opholder dem, som høre til hans Menighed i Sandhed; eller efter Bibelens Ord; Gud er den, som begynder den gode Gierning og fuldfører den indtil Jesu Dag; og: han er den, som udretter at ville og udrette efter sin Velbehagelighed. Følgelig udelukkes all menneskelig Virkning og Med-Virkning, det maae synes nok saa smukt, og bæres med nok saa herlige Navne; thi Gud vil allene have Æren for

29

Helliggjørelsen, ligesom ham allene tilkommer Æren for Skabelsen og Igienløsningen ved hans Søn; hvilket gaaer til paa denne Maade,

a) Eftersom Religionens sande Væsen er at lade Gud virke i sig; Menneskets Natur derimod, som selv kand virke i den naturlige Kreds af Kundskaber og Handlinger, ey kiender til, og ey er tilbøuelig til at overlade sig til Guds Virkning, men endten gandske, eller dog tillige med, vil virke i de aandelige Ting, hvilket Selv-Arbeyde opholder Guds Virkning paa Hiertet, som en vil dele sin Ære med andre; saa maae denne Hindring fra Menneskets Side først ryddes af Veyen, og Naturen gjøres passive og stille for Gud, hvilket skeer ved at overbevise Mennesket om, at han ingen Joh. 16, 9 v. Troe har, hvorved Mennesket først bliver beqvem til at øve sande Christelige og Gud velbehagelige Gierninger, og at dette er den eneste Plan, hvorefter Gud gjør Mennesket hellig og salig, nemlig ved Troen til hans Søn Jesum, i hvilken alt dette er og faaes.

Naar nu Troe har, giver ham synes, han turlig, og maae at ham mangler ere sand Roe og Gud og Næsten,

Mennesket hører, han ingen han sig en strax over, efterdi har megen Troe, nemlig naderfor overbevises videre om, de sande Troens Frugter, som Fred i Gud, og Kierlighed til Gud og Næsten, og at følgelig hans Troe ey

30

er af den rette Art; endelig maae han overbevises om, ar han paa ingen Maade selv kand forskaffe sig denne Troe, som har saa kraftige Virkninger, men at Naturen fattes Guds Ære, det rette, Gud vil æres ved, nemlig Troen. Er nu Mennesket denne Overbeviisning lydige, saa staaer han der for Gud, ikke allene, som den der gjerne vil lade en og anden Last fare, men som den, der i ingen Maade kan hielpe sig, og ikke har det mindste at besmykke sig med, men maae begive sig paa Naade eller Unaade, uden at tør tænke paa at forbedre sig, eftersom han seer, han ingen Vey kand komme, for han faaer Troen. Middelet, hvorved denne Tilstand, som kaldes Omvendelse eller Bodfærdighed, virkes hos Mennesket, at han bliver nøgen, arm og idel Synd i sine Øyne, er Loven, det er ey allene de specielle Regler for Menneskelige Begieringer og Tanker, som

Folk i Almindelighed kalder Loven, men endog Evangelium, for saavidt den oplyser Naturen om sin Fordring, nemlig Troen; thi alt det Gud fordrer i Mennesket er Lov, for saavidt og saalænge det betragtes, som noget Mennesket skal virke. Heraf oplyses ellers den Tvistighed, der har været iblant nogle, om Loven eller Evangelium allene bør prædikes til Synderes Opvækkelse; thi af anførte sees, at Hoved-Sagen, Mennesket maae overbevises om, er at han ingen sand Troe har, derfor mene

31

nogle, at Evangelium allene er nok; men for at betage Mennesket sin gode Tanke om sin Troe, maae han føres ind i Troens Virkninger, hvilke en kiendes uden af Lovens specielle Fordringer, derfor mene andre, at Loven, som de kalde det, allene er nok; hvori maae agtes, at den Lærdom om Troen, for saavidt den forelægges Mennesket, som noget der burde være hos hans Natur, men ey er der, er egentlig en Lovens Lærdom, og bliver da først et Evangelium, naar Synderen hører, at Gud selv vil virke og skabe den med. Heraf sees kiendelig, hvi der høres nu saalidt til Opvækkelser og Omvendelser fra Mørket til Lyset, fra Satans Magt til Gud, da der dog efter manges Tanker prædikes det rene Guds Ord; og mange Præster kand vel have prædiket deres hele Embeds Tid bort uden at have mærket denne Frugt af deres Prædikener. Aarsagen er, at de fleeste prædike vel Lov, men ey fuldstændig; de foreholde vel Folk, hvordan de skulle være i en og anden Gierning, men de glemme at drive paa, at de skulle være og leve saa i Troen og af den, de fordre Troen ikke yderlig og bestemt nok, men opholde sig fornemmelig ved enkelte Handlinger; derfor faae Folk aldrig Tvivl om deres Troe, den tænke de, er temmelig god, ikkun deres Levnet tilstaae de Præsten at behøve Forbedring, og saa gaae de bort i det Forset en Gang og anden

32

Gang at forbedre sig i deres Levnet, og derved bliver det. Man kand og tilfældig Viis ved idel Evangelizeren være Aarsag i det samme, naar Hoved Sagen vel foreholdes at man skal troe, men man er for sparsom i at røre ved Troens Liv og Kiendemærke, da kand Folk og gaae hen og tænke, deres Troe er god nok. Kort dertil maae det gaae med et Menneske, som i Sandhed vil omvendes og erfare Guds Naade, at han maae erkiende, ey allene at han haver mange Feil og Skrøbeligheder, det erkiender hele Verden om sig, men og at han ingen sand Troe har til Jesum, og indtet at hielpe sig med for Guds Dom; og kommer det ikke dertil, at Mennesket vil erkiende denne sin Mangel, saa maae han med en Paulo være ustraffelig efter den Retfærdighed i Loven, være et saa kaldet dydigt og ærligt Menneske, og have de største naturlige Indsigter i Guds Ord, bliver han dog fordømt, om end al Verdens Clerisie og han selv trøster sig med det beste Haab; thi hvo som ikke troer, er Guds Plan fra Syndefaldet af, bliver fordømt.

b) Naar nu Mennesket ved Guds Aands Overbeviisning af Loven er blevet saaledes bragt paa Knæerne, at han seer, han hverken kand bede, eller gjøre det mindste Gud behagelige, fordi han ikke kand troe, og dog ville være salig, saa virker samme Aand i ham den Aand ved Evangelium, som kand troe, og hvis

33

eneste Arbeyde er at omgaaes med Christo, søge, fatte og tilegne sig ham. Denne Guds Virkning er Igienfødselen, hvorved Mennesket bliver født af Aanden, og hvad som fødes af Aand, er Joh. 3, 6. Aand, siger Jesus, følgelig noget andet, end de naturlige Kræfter, Mennesket før har havt, og maae da mærkes og erfares, som noget nyet, fremmed og andet end Naturen; hvorfor og denne Fødselse og nye Livs nemlig Troens Skienkelse absolveres i en eneste Actus, og ey som Bodfærdighed og Hiertets Sønderknuselse virkes gradatim, og efterhaanden. Om Bodfærdighed kand det gjerne siges, at den begynder med umærkelige Bevægelser, og først Tid efter anden bringes i Stand; thi det er et Arbejde paa Naturen, hvor alle Virkninger erfares deelte, og gradatim: Men Igienfødselen er en Skabelse, hvor det nye Liv frembringes paa eengang ved Guds Ord; Saa der vist hører efter Menneskets ulige Modstand og Vankundighed een Oplysning, og een Dragelse efter den anden til, inden Mennejket kommer faa dybt ned, at staae blot for Gud; Men det er en grundfalsk Tanke at applicere det samme paa Igienfødselen, ligesaa lidt, som et Menneske Deeleviis kommer til Verden, da Mennesket fødes med alle sine Kræfter oz Lemmer paa engang. Dette indvortes Menneske omgaaes med Christo, som et Barn med

34

sin Fader, og ligesom et Barn seer, betragter og holder sig til sine Forældre, som sine beste Venner, saa kiender, biefalder og tilegner Troen sig Christum i een Actus; langt anderledes end den moderne Troe, som efter Naturens Maade en Tid kiender, en anden Tid bifalder, den 3die gang tilegner sig, saa kunstig og sammensat gaaer det ey til i denne Troe, men i det den seer og kiender Christum, rekker den sig efter ham, og efter ham ene.

Hvad Nytte gjøre da de naturlige theologiske Kundskaber, ville vel nogle tænke, siden de saaledes ey komme ind i Troen med? dertil svares: De nytte ey til at danne, eller udgiøre en Deel af Troen, som mange falskelig mene; thi den Kundskab, som skal være i Troen, og som angaaer Christum ene, ligger og skienkes i Troens Liv; Men de Nytte for Naturen at betage den sine Modsigelser og berede den til at lade Troen virke i sig; thi

som Modstanden mod Guds Naade reiser sig ey allene fra Villien og Begierlighederne, men og fra Forstanden, som vil begribe og indsee, hvorfor og hvordan det skal gaae til, saa bruger Guds Ord Overbeviisning til Naturen, og lærer den at kiende Gud uden for Christum, og hvad han fordrer af dem, for at giøre dem salige. Jo mindre nu deres naturlige Forstand og Indsigt strækker sig, desmindre Overbeviis-

35

ning behøve de, som foregaaende, for Troens Virkning, og desto mindre er Modstanden fra Forstandens Side af; hvorføre og Gud begynder med sin Naades Virkninger, især Igienfødselen, hos Børn i deres spædeste Alder for at vise at hans Naade ey beroer paa menneskelige Fuldkommenheder, men virkes der, hvor ingen saadanne ere. Deri ligger og Aarsagen til at Naaden faaer sin rigeste Indgang hos eenfoldige Mennesker, som ikke længe raisonere med Gud om, at de ikke kand troe; da det derimod holder haardt med den klogere Deel, fordi de i deres Tanker ere fulde af Troe; heraf sees at jeg ikke forkaster de naturlige Indsigter i Guds Ord, men anseer dem fornødne og nyttige, og efter Menneskenes ulige Evner, ulige nyttige og fornødne til at berede Mennesket til Igienfødselen og borttage Forstandens Modstand; Men alleneste maae de holde disse naturlige fornødne og nyttige Kundskaber ude fra Troen selv, og ey giøre dem til en Deel deraf; men lade sig af dem føre, og ved dem føre andre til Erkindelse af deres Trang til Naade og Afmagt til at hielpe sig.

2. Naar man nu saaledes ved Evangelium lader sig igienføde og skienke Troen til Jesum, saa kommer man i Besiddelse og Brug af de Naader-Gaver, som ved Jesum ere forhvervede. Hvoraf den første og Grunden til

36

alle de Øvrige er Syndernes naadige Forladelse; hvilken Erfaring gjør Samvittigheden tryk og roelig, og fylder Hiertet med Fred og Glæde, og Lyst til Gud og hans Villie; hvilket Stykke den moderne Religion ey kiender til i den Orden, og ikke veed af, at Grunden til den sande Helliggiørelse ligger i Hiertets aandelige Erfaring af Syndernes Forladelse; derfor helliggiøre de sig med megen Flid, uden at bekymre sig meget om den indvortes Roe og Fred i Gud, som først maae smages; og og for at besmykke deres Mangel af denne Erfaring af Guds Retfærdiggjørelse i Hiertet, beraabe de sig paa de Stæder i Bibelen og hos Theologi, hvor der tales om at troe uden Følelse, og hvor der vises, at en Christen ikke altid føler Guds Naade; hvilket og er sandt:

Men 1. deraf flyder ikke, at en Christen aldrig erfarer Guds Naade, da Bibelen viser os iblant andet hos David, at var der de Tider, han ikke følte Guds Naade, saa vare der og de igjen, da hans Hierte og Mund var fyldt med Glæde og Taksigelse.

2. Naar en Christen ikke erfarer Naadens Følelse, som behagelig og glædende, erfarer han derimod en kiendelig Sorg og Uroe, langt anderledes end vore moderne Christne,

37

som skiøndt de tilstaae, at de ingen levende Følelse har af Guds Naade, dog ikke bekymre sig meget derover, men troe deres Sag er god nok; langt anderledes end David, som, naar han ikke følte Guds Liv, erfarede han derimod Dødens Beeskhed, og naar han ikke mærkede til Guds Lys, mærkede han Derimod desmere sit eget Mørke.

3. Kand en Christen nok gaae hen en Tid i denne Bekymring uden trøstelig Erfaring af Naaden, men er han i denne Tilstand Guds Aands Tugtelse lydig, og holder sig til Ordet, afvexler denne Tilstand igjen med den salige og glædelige Roe, som bringer Lys og Kraft i Sielen.

4. Kand ingen Helliggiørelse have Sted uden Erfaring af denne Roe, af Retfærdiggjørelsen i Hiertet; Hiertet maae være vis paa sin Fred med Gud ved Jesum, førend man kand udøve den mindste af Lovens Gierninger, førend man kand elske Gud og Næsten; thi Livet er i Jesu bundet sammen med Syndernes Forladelse, saaledes at ligesom Jesus først leed for vore Synder, og dernæst opstod til vort Liv; saa bør og først i ham ved Troen nydes og erfares Syndernes Forladelse, førend noget af det Christelige Liv kand lade sig see.

38

5. Endelig har denne Unddragelse af Følelse af Guds Naade vel Sted i en Christens Helliggiørelse, men aldrig i en Christens Igienfødselen; hvo som i Sandhed er igienfødt, og ved Troen til Jesum kommet i Samfund med Gud, maae vist i deres Igienfødsels Tid have erfaret Glæde i Hiertet af Jesu Forsoning, eftersom det er den første Frugt, som er og skienkes i Jesu; da de Omvendte Guds Ord taler om, erfarede en stor Glæde i deres første Omvendelse, hvilke enhver maa tilstaae, bør være langt kiendeligere og kraftigere, end nogen jordisk Glæde, eftersom det er en Glæde af Gud i Jesu; som og de saa Siele, som i vore Tider kiende til Christum, som Guds Kraft og Viisdom, ere enige i at de have erfaret; hvorføre de, som ere komne ind paa Helliggiørelsens Vey uden denne Erfaring, have vel Aarsag at betænke sig, om de ere komne ind ad den rette Dør til Livet, Jesum.

d) Naar nu en Christen saaledes ved Troen har ladet sig indpode i Jesu, det sande og eneste frugtbare

Vintræe, saa virker Guds Aand ved samme Ord, hvorved det Gode er begyndt i ham, den sande Helliggjørelse, og de Retfærdigheds Frugter, som skee ved Jesum Christum Gud til Ære og Lov.

Med denne Helliggjørelse gaaer det en saa muntert og uafbrudt frem, som med den moderne. I denne moderne heder det: Jeg vil

39

helliggjøre mig, blive et bedre Menneske, leve bedre, vænne mig fra det eller det Onde, og dermed giver man sig i Arbeide dermed; hvorfor det midt i all deres Ydmyghed heder, naar de end sige og tilstaae, at der fattes meget i deres Fuldkommenhed, at de ere skrøbelige og ufuldkomne, saa lægge de dog til; Det har jeg efter min Skrøbelighed giordt; Det vil jeg efter min Uformuenhed gjøre. Men dette Jeg maae ligesaa vel bort i Helliggjørelsen, som i Igienfødselen, og det maae hede med Pauli Ord: Ikke jeg, det er: mine Indsigter, min Villie, min Ærlighed, min Fromhed, min Kraft, lever, men Christus lever i mig, som han og paa et andet Stæd siger: Ikke jeg, men Guds Naade i mig; Og at saaledes den gamle Adam, dette Jeg, den hele Natur kand dødes, gaaer ikke til eller skeer i et Spring, eller een Dags Overlæg og Tanke; men udfordrer Tid. Thi skiøndt Mennisket i Igienfødselen skienkes en Aand, som har Loven skreven i sig, efterdi den fatter Christum, som er Lovens Fylde, bliver dog Kiødet, som er tilbage, Kiød, det er: Det vil hverken være Guds Lov underdanig, eller kand være det; Og som det bestandig er opfyldt med Vantro og Ulyst til Guds Villie, saa maae det ved Lovens Prædiken idelig dæmpes, svækkes og holdes tilbage, hvilket er den Aandens Gier-

40

ning, som i Helliggjørelsen kaldes Kiøbets Korsfæstelse, som ey gaaer til paa den Maade, at man med 2 eller 3 Fornuft-Slutninger tvinger en og anden Begierlighed, thi derved dæmpes vist Vantroen ikke, som opfylder baade Forstand og Villie; men det skeer saaledes, at Guds Aand trækker ved Lovens Ord det Mørke og det Onde frem, som boer i Naturen, og overbeviser de Troende bestandig, at det er ikke hans Natur, men Naaden, der skal troe og virke; thi i Mangel af denne Overbevisning kunde en Troende læt falde paa at tænke, af det aandelige Lys og Kraft, som er begyndt i ham, at hans Natur nu er blevet noget bedre, hvilket kand forlede til Stolthed, og hos nogle, som virkelig have erfaret Igienfødselsens Naade, har været Aarsag til Afveye. Paa det nu en Christen altid skal holdes i Ydmyghed, og ude fra all Fortieneste og Værdighed, skildt ved all Roes af egen Indsigt og Duelighed, saa reenses han, naar han omgaaes med Guds Ord, og ey kaster endeel bort deraf, ved at mærke til Tvivl og Vankundighed i sin Forstand i de Ting, som han før troede, han saae klarlig; saa kommer der eet og andet Sprog, en og anden naturlig Concept i Veyen, som synes at kuldkaaste det, han før har troet, og disse Tvivl ere utallige, snart om Gud og Christo, snart om Lov og Evan-

41

gelium, snart om Troe, snart om Gierninger; saa han kommer i et Mørke, hvoraf han ingen Udveye seer: Ligeledes hvad Villien og Begierlighederne angaaer, føres og dets Fjendskab mod Gud og Fordervelse frem for Lyset, ved det et Lovens Ord gaaer ind i Hiertet, og foreholder, at man har feilet i den eller den Post, som dog bør syndes hos de sande Christne, og at man føler saadanne Tanker og Lyster, som en bør være hos dem. Naar man nu under denne Tilstand erkiender sin Vantro og dens Frugter, sin Blindhed og Fordervelse, og i Hiertet tilstaaer, at man hverken kand kiende, tænke eller ville det Sande og Gode, saa fremskinner ved Evangelium Naadens Lys igien i Sielen, og den som før ey kunde troe, bede, elske Gud og Næsten, kand nu det paa engang. Lyset skinner i hans Forstand, ved hvilket han nu uden mindste Tvivl forstaaer sig paa de Ting, han før tvivlte om; han kiender Gud i Christo, i stæden for Naturens Kundskab om Gud, som er om Gud uden for Christum, hvilken er en meget Kraft- og Trøsteløs Concept; han kiender nu Lov og Evangelium, i stæden for Naturen ikke kiender uden til Loven, og den endda ey heel, eftersom naturlige Menneske en forstaae sig paa, hvordan og hvorvidt Troen hører til Loven, og denne Oplysning fra og i Christo er egentligt den sande levende Oplysning, som ikke har Stæd

42

førend man ved Troen er kommet i Samfund med Lyset og Livet, som ene er i Christo, thi om denne kand først siges de Kiendetegn, som tillægges den sande Oplysning i Guds Ord, at hvo som kiender Gud, gjør hans Villie, og holder hans Bud; hvilket ey kand siges om den Kundskab, som gaaer for Troen og bereder til Bodfærdighed, thi Gud kiendes da ey saa, at man faaer Lyst til Guds Villie; Naar da denne Kundskab, som gaaer for Troen, kaldes i vore Systemata levende, saa er det ey, fordi den bringer noget Liv og Kraft med sig, da den i sig selv kun døder Naturen, men for saavidt den kraftig bevæger Mennesket til at erkiende sin Afmagt og Fordervelse, saa det ikkun er en levende Kundskab i at kiende sig selv, naar den virkelig gjør Mennesket bodfærdigt, men ey levende i at kiende Gud og hans Villie, hvorfor den heller aldrig kaldes Lys eller Oplysning i Bibelen; Gud kiendes i denne foregaaende Kundskab, ey som han er i sig selv en Fader, en forsonet Gud i Christo, men som vi har fortient, at han skulde være nemlig en Herre uden for Christum, der seer allene paa Pligter og Dyder. Deraf kommer Den differente Maade at tale om Gud paa: Naturlige Menneske ville helst tale og høre tale om Gud allene og deres tilbørlige Forhold med ham; De som ere komne til det levende Lys, ville helst tale om Naturens Afmagt,

43

Guds Kierlighed og Naadeskatter i Jesu. Samme Tid dette Lys opgaaer i Forstanden, skienkes og forlenes Villien i og med det samme Kraft til at efterleve Guds Villie, hvilket skeer ved det Hiertet fyldes med sand Kierlighed til Gud og Næsten, og hvor den er, opfyldes Loven over og uden alle Regler, thi Kierlighed er Lovens Fylde; og denne saaledes forlenede Kraft til alle Christelige Dyder erfares som en anden, end den naturlige Kraft, eftersom den ey indfinder sig i Udøvelsen, førend man allerede under Uroe har erfarede Naturens Afmagt og Gienstridighed; saaledes bliver en Christen ikke sagtmodig, ydmyg, taalmodig, nøysom med videre, før han i forvejen har lagt i Strid, og til sin Smerte følet sin Naturs Utaalmodighed, Stolthed, Misfornøjelse, Hastighed; og jo mere de sande Christelige Dyder skinne frem hos en Christen, des dybere kand man være vis paa at han Har erfarede sin Fordervelse, og des ydmygere er han vist i at tilskrive Christo Æren og Frembringelsen af alle sine Dyder. Denne Theorie om Dyderne kiende vist vore moderne Christne lidt til, ihvorvel de indtet andet vide at skrive og tale om end Dyder og Pligter, og det vil vist være dem er uforstaaeligt Sprog, at en Christen, midt under Dydernes største Øvelse, erkiender indtet audet i sin Natur,

44

end idel Vantroer og Laster; hvorføre og en Christen ey snakker meget om sine Dyder, men øver dem; den moderne Christen derimod taler idelig derom, og øver ikke een, nemlig af de sande Christelige af Gud virkede Dyder.

Af Anførte haaber jeg, kiendelig kand sees en Forstkiel imellem den moderne og sande Christendom, saavel i Henseende til deres Begyndelse, som Fremgang, da der i den moderne hersker tillige medet prægtigt Sprog om Følelser og Dyder, en tyk Vankundighed om Naadens Virkninger og Arbeide.

45

Dens farlige Følger.

Jeg vil ey opholde mig ved den moderne Religions ulyksalige Følger i Evigheden, som er at de ingen Samfund komme i med Gud hisset, som ikke ere komne i Samfund med ham her, og at de, som ikke har erfarede Saligheden i Sielen her, komme aldrig til at smage den fuldkomne hisset, eftersom de have forkastet den Vey dertil, som Skriften lærer, som er kun een og tillige smal, og derimod udvalgt sig en, som er commod og magelig, hvor Kiødet med all sin Klogskab og Duelighed kand gaae frem. Thi Tanker om Evigheden giøre ikkun en flygtig Indtryk paa dem, som ingen Erfaring have af Guds Naadevirkninger. Den Dag, tænke de, den Sorg.

Jeg vil ikkun vise Følgerue af den moderne Religion i det Naturlige, som ere 3.

1. Formindskes derved de sunde naturlige Indsigter, og Lyset svinder efterhaanden

46

i den naturlige Kreds, og jo mere de aandelige Kundskaber sættes til Side, foragtes og ansees for fabelagtige, des mere forvildes man og fra de klareste naturlige Sandheder. Naar har Spotteren med mere Frækhed antastet og beleet de klare Sandheder om Gud, Forsynet og det Tilkommende, end i vore saa kaldede oplyste og klare Tider, og naar vare de mere ubøvelige mod Overbeviisning end nu? Sandt nok, vore moderne Christne tænke, det ere vi ey Skyld i, vi have jo skrevet og skrive meget og ivrig med dem; Det har de og giordt; men hvad har de sat mod Frietænkerne? blot Fornuft mod Fornuft, og den Modstand agte Frietænkerne ikke; thi Fornuft, lænkede, har vi og. Alting vrimler nu med Vernunftmæssiges Christenthum, og imidlertid tiltager Spotternes Hær i hele Legioner; Skulde det ey aabne Øynene?

Er man ikke sin Konge utroe, ifald man kaster de stærke Vaaben bort, han har givet til Krigen, og derfor udvælger sig nogle skrøbelige? Regjeringen vilde erkiende dem for Forrædere, omendskiønt de syntes at fægte. Ligesaa stride cg vore moderne med disse Folk, de skamme sig ved at giøre dem til Syndere, lige hele Resten, og ville gjerne have den Ære at ansees for Fornuftige af Frietænkeren; Den Roes faae de og, men Frietænkeren leer, og siger, min Fornuft er dog

47

bedre. Vist nok, en Fritænkens Fornuft er just Fornuften selv, som den i Bibelen beskrives; jeg vil derfor ikke fortænke en ærlig Fritænker i, om han troer, at de fleeste hans Modstandere parre Ting sammen, som ikke forenes med hinanden; thi den naturlige Fornuft forenes vist ikke heller med Bibelen, som naturlig, skiøndt den vel kand tage sig en udvortes Masque af Bibelens Sprog, som naar de sees ved Lyset, ere beklippede og beskaarede, og faae i Fornuftens Sprog en langt anden Betydning, end de egentlig har, som for er viist. Viis mig ellers en Frietænker iblant de Christne i de 3 første Secula; De vare dog vel ikke saa dumme, at de jo og kunde falde til at troe, at der ingen Gud og ingen Evighed var til; men da mødte man alle slags Afbigelser ey blot med Fornuftens kunstige Overbeviisninger, ey ved at capitulere med Modstanderne, kaste et Stykke

efter det andet bort af Religionen, som smaae Ting og Udenværker, men da mødte man dem tillige og fornemmelig med Aands og Krafts klare Overbeviisning.

2. Dernæst aftage og ved den moderne Religions Tilvext Dyderne, som de just synes at ville ved Dydens Lovsange frembringe og udbredes; thi hvor ere Dyderne, som nu ophøyes saa meget? hvor hersker Lydighed mod sin Konge, Troeskab

48

i sit Embede, Nøysomhed i sin beskikkede Deel, Ærlighed i Omgang, og hvor gaaer det af Kierlighed til Gud og Næsten? maae ikke den ærlige Fornuft tilstaae, at de modsatte Laster have taget Overhaud i alle Stænder? og ansees vel engang Falskhed mod sin Næste, Egennytte og Gierrighed, Vellyst og forfængelige Forlystelser nu for Laster, og det i Tider, da Pligterne saa nøye drives, og alle helst ville høre dem? Opførte de Christne sig saa i de 3 første Secula, de de under de største Forfølgelser bleve deres Forfølgere troe, og gik til Baalet med den Ære, i Sandhed at have elsket Gud og Næsten? hvorfor det? da havde de Ledere, som selv havde erfaret Naadens Kraft, og ligefrem henviiste Menighederne til Naadens Kilde, Jesum: I Stæden for vore moderne Menigheder føyes i at faae en hob Anviisninger til et saa kaldet fornuftigt Christeligt Levnet, men meget faa eller ingen, naar de skulle anvises til at troe. Giver endnu engang Agt paa den Romerske Stat, hvem myrdte Keyserne? var det de Christne? var det ikke den Deel af Undersaatterne, som lode sig regiere af philosophiske Principia? Seer til Jødernes Republique i de pharisæiske Tider, da Løvens Hellighed og naturlige Dyder vare paa den højeste Spidse i at læres og skrives om; vare da tillige ikke alle de Laster herskende, som i sin Tid vist maae ødelægge

49

en Skat og et Folk? Stode da ikke Røvere i Templet, Herrens Helligdom, som Folket just brystede sig af, at de havde hos dem? Saa galt er det ikke her, vil man sige. Aarsagen er, der ere endnu hist og her nogle faa redelige Lærere, noget Salt, som bevarer Landet fra Forraadnelse, og ved deres Bønner holde Sverdet inde. Men lad den moderne Maade at behandle Religionen paa tage til, saa skal det vist vise sig, at jo mere de tænke at bygge paa Dydernes Tempel, desto dybere synker Bygningen ned, og tilsidst gaaer under. Derfor har vi Aarsag at takke Gud for, at den Augsborgske Bekiendelse endnu ved Kongelig Authorite er bekræftet at være Landets Religion; thi saalænge den staaer, kand endnu een og anden i Medhold af den fremsætte den rene Lærdom, og de øvrige nødes dog til for Skams Skyld at tage Lærdommens Form efter den; saa at Folk, som ville see videre, kunde ledsages, og noget af den Fordervelse i Sæderne indeholdes, som ellers vilde blive almindelig.

3. Endelig ere Sæderne og Huses, Familiers og Staters Vel saa nøie forbundne med hinanden, at det sidste bliver en blot Chimære uden det første. Lad den sande Himmelske Dyd plantes i Undersaatternes Hjerter ved Naadens Virkning, saa skal der aldrig være Mangel paa retskafne Borgere og himmelske Velsignelser, aldrig Mangel paa Folk, som elske deres

50

Konge og ere Landet troe uden Hensigt til timelige Fordele. Men savnes det første, saa maaeder stoppes nok saa mange Huller i Statens Bygning, en Væg falder dog ned efter den anden, og begraver Staten tilsidst i endelig Undergang. Historien taler for mig: See de Staters fatale Periode efter, som ere udslukte, og hvoraf vi nu ikkun have Navnene; de florerede, da man agtede paa smaa Ting, da man i en simpel Ærlighed dyrkede sine Guder, og var ærlig mod sin Konge og sin Landsmand; men da den finere Smag raffinerede Religionen, da Moden undskyldte Lasterne, da man blev vellystig sorat skaffe Folk noget at leve af, da en Mængde af Fornøyer bleve ikke allene tilladte, men og fornødne, da sank de; saa de stode sig bedre, da man troede for meget, end da man troede for lidt. Kort: Tiderne skal vise, at, i hvor liden Connexion, mange troe, der er imellem Religionen og Statens Flor, det dog bliver en evig Sandhed, hvad Herren siger: Hvo mig ærer, vil jeg igien ære, og hvo mig foragter, vil jeg foragte.

Vil da nogen af mine Landsmænd vide det' beste Middel til Staters og Huses Flor, da er det:

Jesus, den eneste sande Læge, for en syg Siel, et sygt Legeme og en syg Stat.

M. P. O.

51

Den sande Gud.

52

53

Den sande Gud.

1. Den treenige Gud har efter Skriften aabenbaret sig paa 3 Maader, i Skabelsen, Igienløsningen og Helliggørelsen.

2. Da Menneskene ere og blive til deres Død urene og besmittede med Synd, er det forgieves for dem, at nærme sig til Gud, saavidt han allene findes i den første Aabenbaring, som Skabere, og alle Tings Herre, Lovgivere og Dommere. Mennesket vover ikke det saaledes at nærme sig til Gud, saasnart han føler sin Fordervelse, og finder ingen Roe, om han end i denne Tilstand gaaer hen til Gud, som Skabere og alle gode Tings Kilde; thi kommer til mig, siger Jesus, alle I, som ar-

54

beide og ere besværede, jeg vil give eder Hvile. Ikkun blinde Mennesker, som ikke kiende Loven, og sig selv ret, vove stoltelig og frimodig at omgaaes med Gud uden for Christum betragtet.

3. Da Gud kiendte Menneskets Jammer og gierne vilde findes af dem, hielpe dem, og raade Bod paa al deres Elendighed, iførte han sig sin Søns Lydighed og Lidelse, og i den nøyeste Foreening med Messia, sit velbehagelige Offer fremstillede sig for dem, som vilde frelses, og i Sandhed erfare hans kraftige Nærværelse paa Hiertet. I hvilken Henseende han i det gamle Testamente kiendtes under Navn af en Frelser, og i det nye Testamente, Da Sønnen blev aabenbaret, har antaget sig Det søde Faders Navn efter Spaadommen: Jeg vil være ham en Fader, og han skal være mig en Søn. I denne Skikkelse, nemlig foreenet med sin elskeligste Søn, thi Faderen er i mig, og jeg i Faderen, siger Jesus, paa Denne Naade-Throne, hvilken Gud haver skikket formedelst Troen til hans Blod, i denne Glands og under dette Billede, thi Sønnen er hans Herligheds Glands og hans Væsens Udtrykte Billede, er for alle Mennesker aabnet en frie og kierlig Adgang til Gud, og heri kunne de være visse paa, at erfare Guds faderlige Hierte mod dem.

55

Men saa trøstelig denne Lærdom er, saa klar den er, da det overalt i det gamle Testamente viser sig, at de Troende da tilbade en Gud over Naadestolen, imellem Offringer, og det nye Testamente viser, at Faderen vil dyrkes ved, i og formedelst Christum og hans Forsoning; og skiøndt Jesus udtrykkelig siger: Jeg er Veyen: Ingen kommer til Faderen, uden ved mig; og skiøndt Apostelen Paulus siger: at Guds Herlighed aabenbares i Jesu Christi Aasyn; har Fornuften dog til Menneskenes store Skade indført stor Mørkhed i denne Lærdom; thi deels:

a) Skiller den Faderen for vidt fra Sønnen, i at sætte ham uden for, eller ved Siden af Sønnen, imod Skriften, som siger: at Gud var i Christo; hvilken Irring har sin Oprindelse af det Begreb, man gjør sig om menneskelige Personer, af hvilke den ene er uden for den anden; Men saa maae en tænkesom de guddommelige Personer; thi Faderen er efter Jesu Ord i Sønnen, og Sønnen i Faderen. Deels: b) Samelt den Faderen og Sønnen for nær i hinanden, i at ansee Sønnen baade som Fader og Søn, baade som

56

den forligte og forligende Gud: Skriften samler dem begge i Christo, men lader hver være en Person for sig selv.

4. De sande Christne, som i den Hellig Aands Lys have lært at kiende Gud, dyrke den eneste sande Gud, som har aabenbaret sig i Skabelsen, men samlet med, indklædet i, og omgivet af Sønnen Christo; saa de paa engang og i et forestille sig Gud og Christum, naar de tilbede Gud. Herfor faaer Gud, som de Christne tilbede, i deres Gudsdyrkelse 2de Benævnelser.

a) Fader, for saavidt han betragtes som en anden Person end Sønnen adskildt fra ham, skiøndt boende i ham.

b) Frelser, for saavidt han, skiøndt adskildt fra Sønnen, boer i Sønnen, og paa det nøyeste er forenet med ham; thi Jeg og Faderen ere eet, siger Jesus.

5. Følgelig have de et urigtigt Begreb om Faderen, som gjøre sig ved det Navn et Begreb om en guddommelig Person uden for Christum; de sige, at han er deres Gud, og de kiende ham ikke; thi han er ikke i en fuldkommen Bemærkelse Men-

57

neskers, det er: Synderes Fader, thi saadanne ere Menneskene nu, uden i Christo.

6. Ligeledes have de et manglende Begreb om det kiere Frelser Navn, som naar de høre det, forestille sig og tænke paa Jesum allene, som Forløser; thi det er egentligt Faderens Navn, for saavidt han paa det nøyeste er forenet med Sønnen, ved hvem vi ere frelste.

7. At kiende Gud i Christo bliver intet af, før den Hellig Aand lærer det, thi ved ham aabenbarer Faderen i

Christo sig paa Hiertet. Naturen kand nok lære, at sige Navnene efter, og gjøre sig en nogenledes, skjønt død Forestilling derom i Hovedet; og det er for saavidt godt, og var at ønske, at vore naturlige Mennesker bevarede denne Lærdoms Form om Gud i Christo til nærmere Eftertanke for dem, som ville frelses. Men skal Gud kiendes saaledes levende, som han er i Sandhed, i Christo, maae Mennesket først blive i sine Øyne en Syndere, som ei tør see op til Himmelen, og gaae lige til Faderen selv; og for at han kand blive det, gaaer Guds Aand, den 3die Guddommens Person, ud fra Faderen, det er: først fra ham, for levende at overbevise Mennesket om, og forskrække ham over Faderens Fordringer til

58

ham; men i samme Tid gaaer han og ud fra Sønnen for at oprette det bekymrede Hierte, og vise ham Gud omgivet og skiult med en fuldkommen Betalning i Jesu dyrebare Blod.

8. Derfor omendskiønt naturlige Mennesker til en Tid kunne snakke med, og antage den Lærdom om Faderen, eller Frelseren i Christo, saa dog, saalænge de ei annamme den Aand her oven fra, forstaae de den gjerne urigtigt; thi Naturen faaer ei Lov til af Mørkhedens Fyrste at blive ved de rette Begreber, saalænge den er sig selv overladt; og derfor hælde og gaae de gjerne ud af Middel-Veyen, naar de skulle forklare sig om denne Lærdom; og falde enten hen til af en indbildt Nidkierhed over Faderens Ære, at søge Faderen ene, eller og til det modsatte, at søge Sønnen ene.

9. Ja Troende, som ved Guds Aands Lys have seet Guds Herlighed i Jesu Christi Aasyn, maae ofte ligge i Strid mod disse Afveye, og erfare deres Naturs Fiendskab mod den rette Sandhed; ja de ret lære og blive overbeviiste om, at Kjødets Sands er Fiendskab mod Gud, det er: mod ven aabenbarede Gud, Fader og Frelser, i Jesu, hvilket Fiendskab Verden ikke mærker til; thi

59

den har ingen Afskye for sin Gud; nemlig Gud uden for Christum, den gider alle tale og høre oms Men faae de noget at høre om Frelseren, om Gud i Christo, saa kaager Fiendskabet strax under den smukke Forevending, at de ville redde Faderens Ære. De Troende, siger jeg, maae ret erfare dette Fiendskab; thi naar de allerbest have lært at kiende Gud, falde de af og til igien i deres Naturs Mørkhed, for ret at kiende det, og drages da under megen Uroe, snart til Faderen uden Christum, snart til Christum eene; Men som de have kiendelig erfaret en guddommelig Magt fra Christo paa Hiertet, blive de i Almindelighed tilbøueligere til den sidste Afvey; i hvilken Vildfarelse de dog ere Sandheden meget nærmere, end deres Modstandere og sig saa kaldende Retroende, som fordi de ikke vide, hvordan det gaaer til med den Guddommelige Oplysning i et Hierte, og hvor megen Uroe derved maae overvindes, ret ere stolte af, at de saa vist kiende ren Gud i 3 Personer, uden mindste Tvivl, og vel tænke om de Troende, som ansee Frelseren for Faderen og Sønnen, at de ere nogle taabelige Folk, som ey kunne see, det de bilde sig ind, saa læt at see, da dog disse Vildfarende ere gandske nær ved den rette Vey; hine derimod kiende hverken Faderen

60

eller Sønnen, thi kiendte de Faderen, kiendte de og Sønnen.

10 Som nu Gud ikke kiendes, og Skiulet ikke borttages, uden i Christo, saa er der fornøueligt for en Troende at see, hvorledes Afguderiet, som har hersket hos saa mange Nationer, og endnu hersker i en stor Deel af Verden, indeholder saa kiendelige, skjønt forqvaklede Spor af Naadens Lærdom; thi hvad ere deres oprettede Afguds Billeder andet end et Beviis paa, at de troede Gud vilde tilbedes i og under et synligt Billede, som Naturen af sig selv ei kunde falde paa, førend den lærte af andre, at Gud i sin Tid under menneskelig Skikkelse, i Sønnen Messia, vilde aabenbare sig blant Menneskene; og vise ikke deres Ofringer en Levning af den Lærdom, at Mennesker er i sig selv saa ureent og besmittet, at det ei maae komme til Gud, uden en fremmed Retfærdighed. Det er Under, at disse klare Vestigia om den ældgamle og altid eens beskafne Naadens Lærdom ikke røre vore Tidens Skarpsindige; men det er tillige et Beviis paa Naturens Blindhed, som seer ikke noget, skjønt hele Secula og Nationer tale mod dem; og således ligne disse

61

II. De hedenske Philosopher, som havde Mod og Indsigt nok til at forkaste Almuens selv-udvalgte Gudsdyrkelser, men gik tillige fordi den sande Kierne af al Religion, som er at Finde Gud i hans Forsonittg;

Thi:

Dette er det evige Liv, at de kende dig den ene sande Gud, og den du udsendte Jesum Christum.

M. P. O.

62

1

En af sit Indhold ligesaa besynderlig, som af sin Følge velbekiendte

Condent-Prædiken,

holden for

N. N. Herreds Geistlige i Slællands Stift over

Texten i Cor. 3, v. 8.

af

Studioso S --- b -- I.

Trykt i Kiøbenhavn.

2

3

Textus:

i Cor. c. 3, v. 8.

Den som planter og den som vander ere eet.

Εισαγωγικ.

Som Herren er, saa er og Tieneren, som Læreren eller Mosteren følger, saa følger hans gemeenlig hans Disciple og Tilhørere. Er Mestesteren en Fuser eller den, der ikke forstaaer det, som han har udgivet sig før, da mane Discipelen følgelig blive ligesaa, saasom det er umueligt, at en Blind kan vise en anden Blind Veyen efter Frelserens Ord i Luc. 6, v. 39. Saaledes er det og beskaffer med Lærerne og deres Tilhørere; er Læreren eller den, som stal veilede sine anbetroede Tilhørere paa den rette Vei, ikke selv kyndig om Veyen, eller, lad være! han endog kan have Kunds

4

skab om samme, saalænge han alligevel ikke foredrager Saligheds Ord i sin rette Forstand, og paa den rette Maade efter den Hellig-Aands Sind og Mening, da er det umuelige, at Tilhørerne ved ham kan høste den rette Frugt og Nytte, og Gud ved hans Embede naae sit Øyemærke. Ikke desto mindre er der dog at beklage, at der findes kun faa, endog iblant Lærerne selv, som besidder de tvende saa høifornødne Egenskaber, nemlig Redelighed og Rundskab; thi deels forhindrer Vanvittighed mange fra at opfylde den Pligt, som dem paaligger, og deels hindrer dem og heri mange andre verslige Bekymringer, som kan foraarsages enten af Vellyst, eller af Gierrighed, eller af Ærgierrighed, iblant hvike, ei at tale om de tvende første Hoved-Passioner, nemlig Vellyst og Gierrighed, den sidste nemlig Ærgierrighed, er som oftest Aarsag dertil, og samme er saa meget desmere farlig, eftersom den ikke gjør saa stor Opsigt som de andre; det er derfor ikke uden Aarsag, at Apostelen Peder, naar han skriver sin adspredte Menighed til, og han før i Veyen har paamindet dem om adskillige dem høilig magtpaaliggende og nødvendige Pligter, han endelig til Slutning paaminder ogsaa Lærerne om de Pligter, som de ere deres Tilhørere skyldige, og iblant de samme anfører dette som en fornøden Regel for alle retskafne Lærere, at de ikke skulle være som de, der drive Herrrdom over Herrens Arv, men som de, der vare Hiordens Er-

5

empler. Hvilke Ord vi finder antegnet i I Petr.

5 Cap. 3 V. De samme Ord vi og til en ganske kort Indgang vil venne sinde betiene os af, og deri vise Apostelens Perri Formaning, til ydmyghed for alle retskafne Lærere, hvilken Formaning vi seer han grunder paa disse tvende Stykker, nemlig:

1. Derpaa, at Tilhørerne ere Herrens

Arv.

2. Derpaa, at Lærerne bør være deres Tilhøreres Exempler.

I) Hvad sig det første er angaaende, nemlig: at Apostelen Peder grunder sin Formaning til Ydmyghed for Lærerne, derpaa, at Tilhørerne ere Herrens Arv, da siger han jo reent ud om Lærerne, at de skulle ikke være som de, der drive Herredømme over Herrens Arv; Apostelen viser her, at denne Dyd ydmyghed, er for Lærerne saa saare fornøden, og det ex oppofico dvs. af den Last, som sættes derimod, nemlig Begierlighed efter Herredømme, og attsaa, ligesom Apostelen forbyder dem da at drive Herredømme, saa recommenderer og anbefaler han dem i den Sted det, som er tvertimod Herredømme, nemlig Ydmyghed, Omgjængelighed, broderlig Kierlighed og andre flere saadanne Dyder. Og Aarsagen, hvorføre Apostelen forbyder dem saaledes at drive Herredømme, er som jeg nys sagde, I) fordi Tilhørerne ere Herrens Arv, det er, de som skal eye og arve Gud, de som skal arve alle de Naadega-

6

ver og Velgierninger, som vor Frelsere Christus Jesus har fortient og tilveyebragt Menneskene med sin hellige Lydighed, Lidelse og Død, og attsaa ere de ikke at ansee som Fremmede, men som Børn, der har Rettighed til den Arv eller det Gode, som er henlagt for Dem; hvorføre sande Troende ogsaa paa adskillige Steder i Skriften med klare og rydelige Ord kaldes Guds Arvinger. E. gr. Dersom vi ere Børn, da ere vi og Arvinger, det er Guds Arvinger og Jesu Christi Medarvinger. Rom- 8, v. 17. Item: Dersom vi lide med ham, skal vi og med regnere. 2 Tim. 2, v. 12. Apostelens Perri Slutning bliver da nu denne: Ere Tilhørerne Herrens Arvinger, Jesu Medarvinger, Christi egne Børn, Guds Hjord, saa kan de ikke længere være Tienere eller Trælle, og ere de ikke længere Tienere, da er saadant et Herredømme, som udøves imod dem af deres Lærere, ikke alleneste utilladelig, men endog saa Gud i høyeste Maader mishagelig. See Elskelige, der er den første Aarsag, som findes hos Tilhørerne, hvilken Apostelen Peder vil, skal bevæge Lærerne til Ydmyghed, og ydmyg Kierlighed i deres Omgang og Behandling med dem.

2) Den anden Aarsag til denne Apostelens Formaning, eller det, som han for det andet grunder sin Formaning til Ydmyghed for retskafne Lærere paa, findes hos Lærerne selv, hvilke Apostelen vil, skal betænke den Pligt, som dem paaligger, for saavidt som de ere Lærere, nemlig: De bør

7

være er Exempel for Hiorden; Og det er og just den fornemmeste og nødvendigste Post, som udfordres af Lærere; thi ligesom Lærerne bør i Almindelighed foregaae deres Tilhørere med et got Exempel, saa bør de og i Særdeleshed, hvad denne Dyd Ydmyghed angaaer, at være dem et Exempel, og deri fornemmelig lade deres Lys skinne for dem. Mach. 5, v. 16. Det første nemlig, at Lærerne bør i Almindelighed foregaae deres Tilhørere med et got Exempel, da nægter vel ingen, at deres Embede jo fører det med sig, da det ikke alleneste her i Texten med bare og klare Ord bliver tydelig nok anbefalet, men endogsaa med Betragtning af deres Embede i sig selv, klarlig kan udledes og deduceri; enhver veed jo vel, at Lærernes Embede bestaaer derudi, at befordre sine anbetroede Tilhøreres Frelse og Salighed; Salighed erlanges ved Troen, og Troen kan umuelig være retskaffen, medmindre Hiertet er redeligt og retsindigt, og attsaa er saadan Redelighed og Retsindighed høist fornøden til det evige Liv at erholde; denne Redelighed og Retsindighed, omendskiønt den allerbest erlanges ved at bringe Tilhørerne til at ansee den, som Guds egen udtrykkelige Befaling, saa kan dog vel ingen nægte, at som et ondt Exempel tidt og ofte kan nedbryde det gode, som hos en og anden kan være begyndt, saa kan jo og iligemaade et got Exempel være et moijen, der kan tilskynde et Menneske til at udøve det gode, som ellers uden saadant Exempel kunde have været

8

uddød og bortsvunden; Exempler har da saa stor Impression og Indtryk hos alle Mrnnesker, endogsaa naar de findes hos Folk, der ere lige af Stand og Værdighed med Hinanden, men endnu giver de langt mere Indtryk, naar de kommer fra Folk, der ere Høyere af Stand og Værdighed end andre, og endelig finder de allerdybeste Impression, naar de kommer fra de Lærde selv, og deres Lærdom og Formaning bliver med deres eget Exempel stadfæstet og bekræftet. Vi har da nu anseet ydmyghed som en fornøden Egenskab for alle retskafne Lærere, det er og høilig fornøden, at samme Dyd udøves af Dem imod de dem anbetroede Tilhørere, som vi allerede har viist i Anledning af vor Indgangs Ord; men at det derhos ogsaa er ligesaa

fornødent, at Lærerne udviser samme Dyd indbyrdes imellem dem selv og imod hverandre. Det viser Apostelen Paulus os videre her i vores forehavende Text: i Cor. 3, v. 8, hvor han siger: At den som planter og den som vander ere eet. Af hvilke Ord jeg vil tage Anledning til at forestille Guds Ords Tieners Lighed i deres udvortes Ulighed, og derunder agter vi igien disse to Stykker, nemlig:

- 1) Forskiellen eller Uliigheden imellem Ordets Lærere.
- 2) Ligheden eller Overensstemmelsen iblant de samme.

Adfis interea Benigiffime Jesu!

9

Vi har i Anledning af vores Text lovet at forestille Guds Ords Tieners Lighed, deres udvortes Ulighed, og deri igien at vise: 1) Forskiellen og Uliigheden imellem Ordets Lærere. 2) Ligheden og Overensstemmelsen imellem de samme. Nu da

1) angaaende det første, nemlig: Forskiellen eller Uliigheden imellem Ordets Lærere, da taler Apostelen tydelig nok derom i Texten, naar han siger: Den som planter og den som vander; thi i det at her siges nogle at plante og andre igien at vande, saa fornemmes strax at Forskiellen eller Uliigheden bestaaer altsaa i de diverse og adskildte Forretninger, som enhver af Dem især tilkommer at udøve imod de dem anbetrede Tilhørere, da den Lignelse, som Apostelen her bruger, er tagen af en Gartner eller Urtegaardsmand, hvis Embede eller Forretning derudi bestaaer, at han i rette Tid kan see sine Gevexter, Urter og Blomster, bragt til deres Moedenhed og Fuldkommenhed, og for at tilvejebringe dette, har han derved disse tvende Ting at iagttage: 1) At han i rette Tid nedlægger sit Frøe eller Sæd i Jorden, (thi uden dette gaaer foran, kan han ikke vente at paafølge nogen Host, hvorføre

Apostelen Paulus ogsaa siger paa et andet Sted: at den som sparsommeligen saaer, maae og sparsommeligen høste, da derimod den, som saaer i Velsignelse, kan og høste Velsignelse. 2 Cor. 9, v. 6. Men det er endnu ikke nok eller

10

dermed giort, at han har nedsaet sin Sæd i Jorden, men han har endog 2) at see til, at den Sæd eller det Frøe, som han allerede har nedsaet, ikke skal af Solens Hede borttørres eller forvisne, og for da at forebygge dette, maae han i rette Tid vande Jorden og forsyne den med saadanne Vædsker, som kan forhjelpe til at frembringe Sæden, som i Jorden er nedlagt, og i saa Fald, forstaae, saafremt han rettelig observerer og iagttager disse forberørte tvende Poster, har han ei nødig at frygte, at jo Sæden skal komme til sin Moedenhed og Fuldkommenhed, og med Tiden frembringe en riig og ønskelig Høst. See! Elskelige, denne Lignelse er det som Apostelen her applicerer og hentyder paa Lære-Standen, og samme Lignelse er saa meget desmere beqvem, efterdi Guds det sande og alene saliggjørende Ord, som alene kan frembringe i Mennesket det andelige Liv og den sande Forening med Gud og Christo, bliver paa mangfoldige Steder i den hellige Skrift lignet ved en Sæd, et Frøe eller Korn, saasom E. gr.: Es. 55. Mach. 13. I Petr. i. og andre flere Steder. Denne Sæd er det, som Ordets Lærere har at handle med. Den Sæd maae og først udsaaes, førend den kan ventes at give nogen Frugt af sig, og omendskiønt det egentlig, stricte at tale, er Gud selv, som udsaaer denne Sæd, hvorføre han og paa det anførte Sted hos Mathæum lignes ved en Sædemand, der gaaer ud at faae sin Sæd i sin Ager. Mach.

11

13, v. 24. Gaa bruger han dog dertil Ordets Lærere, endskiøndt dog ingenlunde som de, der skal meddele Sæden sin Kraft, thi Guds Ord er sig selv levende, kraftigt og skarpere end noget tveegget Sværd, det trænger igiennem, indtil det adskiller baade Siel og Aand, baade Ledemod og Marv. Ebr. 4, v. 12. Men aleneste, som de der mundtlig skal foredrage og fremføre for andre den Sandhed, som de skriftlig af Gud selv har annammet, som Apostelen Paulus vidner om sig: Jeg annammede det af Herren, som jeg har overanvordet Eder. i Cor. 11, v. 23. Saa og som de, der skal dele Sandheds Ord rettelig, eftersom enhvers Begreb, Forstand og Omstændigheder er beskaffen, i hvilken Henseende Apostelen taler i Begyndelsen af samme Capitel, hvoraf vor Text er tagen, naar han siger: Jeg gav Eder Melk at drikke og ikke haard Mad; thi I kunde ikke endda fordøye den v. 2. Naar dette Guds Ord, den andelige Sæd, saaledes er nu da udsaaet, saa behøves endnu mere, saafremt det skal komme til sin Fremvekt og ikke neddøe eller bortvisne; Jorden eller Menneskets Hierte maae saaledes dyrkes, reenses, hægges og vedligeholdes, at det kan være i Stand til at frembringe Sæden, og blive frugtbar, og denne Gierning kaldes her af Apostelen med et Ord at vande: Den som Planter og den som vander, siger Apostelen, saa at det er just i disse tvende Forretninger, Apostelen Paulus i vor foretagne Text sætter Lærer-

12

nes Forskiel og Uliighed, da en har dermed at gjøre, hvorledes han ved Guds Maade og Ordets Prædiken kan

udsaae Sæden i GudsAger-Land; en anden, hvorledes han ved samme Ordets Prædiken kan vedligeholde Sæden og bringe den til ønskelig Fremvext; anden Forskiel paa Ordets Lærere veed Apostelen Paulus ikke af at sige, han vil og ikke heller vide deraf, at den ene skal hovmode sig over den anden, agte sig Høgere end den anden, affectere en større Ærbødighed og Høragtelse end den anden; thi just denne Høragtelse, da den ene vil være mere end den anden og prætendere mere at venereris end den anden, var det som Apostelen Paulus høilig laster hos sine Corinthier; det er just det, som har givet ham Anledning til dette Capitel; ja! til den hele Epistel, hvor samme Capitel er indført; thi de Corimhier vare saa forblindede, at nogle af dem holdte Paulum for den fornemste, andre igien Apollo, andre Petrumog atter andre Kephas, som de, der vare meest Ære værd, og det saaledes, at de endogsaa overskred det Maal af Ærbødighed, som de vare deres Lærere skyldige, i det ærede ærede deres Lærere ikke som Lærere aleneste, men som Herrer og Mestere for Troen. Ja! for at give denne deres Høragtelse og Ærbødighed imod deres Lærere desudtrykkeligere tilkiende, nævnede de sig endogsaa efter deres Læreres Navn, saaledes, at de som hørte Paulum, sagde: Vi ere Pauli, vi høre ham til; de, som vare underviste af Apollo, kaldte sig Apol-

13

los, sigende: Vi hører Apollo til, ligesom fordem har været brugelig hos de hedenske Phiiosophi, at deres Disciple og Tilhørere havde kaldet sig og deres Lærdom efter Deres Læreres og Mesteres Navn, og derved efterladt saa mange philosophiske Secter, som tildeels af deres efterladte Skrifter, og tildeels af de Lærde Historier er noksom bekiendt, Men det var der Apostelen Paulus ansaae for saa farlig en Sag, at i hvor langt han end for nærværende Tid var borte fra sine Corinthier, saa holdte han der dog fornødent og magtpaaliggende med Brev-Vexling at underrette dem om deres Vildfarelse, og at give Dem bedre Oplysning om saa høivigrig en Sag. Han kalder derfor de Corinthier i Begyndelsen af dette Capitel NB-kiødelige, det er, saadanne, som endnu ikke havde faaet den rette Smag paa Guds Naade-Gaver, saadanne, som endnu ikke vare komne i nogen Kraft eller levende Erfaring, men vare aleneste Begyndere og unge Børn i deres Christendom. Apostelen kunde langt fra ikke fordrage, at den ene af Lærerne blev agtet Høgere end den anden, og i hvorvel Paulus selv ved samme Lejlighed skulde synes at kunde profitere, efterdi de fleste af Tilhørerne vare endnu for nærværende Tid paa Pauli Side, og ansaae ham som den fornemmeste Læremester, saasom han med en særdeles Skarphed og ret iginnemtrængende Gaver, som den der var oplært i Philosophie og andre Videnskaber, opfød ved Gamaliels Fødder, Act. 22, v. 3, kunde prædike Ordet; saa var det

14

dog Apostelen ikke om den Ære at gjøre, som han paa saadan en Maade kunde indlægge sig, naar Christi Kirke og Orders sande Fremvext derunder skulde lide; nei! Apostelen er langt anderledes sinder, han vil heller være an seet for den ringeste iblant Apostlerne, for den som ikke engang var værdig at kaldes en Apostel, naar det kunde være til Guds Kirkes Forfremmelse; see! saadant et Sind fandtes der hos Apostelen Paulum, og det var at ønske, at samme Sind maatte ogsaa findes hos alle hans Efterfølgere eller hos alle Ordets Lærere, saa at de ikke love sig mærke med, enten at udøve noget Herredømme imod den dem af Gud betroede Hiord, eller at eftertragte en Slags Superioritet, den ene over den anden, men at de alle i den Sted betænkte, at i hvad Stand, i hvad Omstændigheder de ere, med hvilke Gaver og med hvor stor Duelighed og Dygtighed de end af Gud ere udrustede, saa ere og ansees de dog for intet andet end Tienere, Ordets Tienere, Christi Tienere og de, som prædike Ordet i Christi Sted 2 Cor. 5, v. 20. Og at der var ingen anden Forskiel imellem dem, end den, som havde sin Grund i deres Forretninger, af hvilke den ene er ligesaa fornøden og magtpaaliggende som den anden, saa at ligesaa fornødent som det er at plante, ligesaa fornødent er det og at vande, uden hvilken al Planten bliver omsonst og frugtesløs; ligesaa fornødent som Orders Udsaaelse er, ligesaa fornødent er ogsaa alt der, som tiener og hjælper til dets Fremvext, ligesaa magtpaalig-

15

gende som det er, af Ungdommen undervises i de første Elementer og Grunde, som angaaer deres Christendom og Troens Begyndelse, ligesaa magtpaaliggende er det og, at Troen videre og videre forplantes hos Mennesker. Af ligesaa stor Vigtighed og Betydenhed, som det aandelige Liv er, Derved Lærernes; Flid bør at antændes; af ligesaa stor Vigtighed er og dets Vedligeholdelse, som ved Guds Ords Prædiken mere og mere bestyrkes og forøges, og naar nu Lærerne da ikkun overvejer disse Ting, da seer de lettelig, med hvad Grund den ene kan paastaae noget Herredømme over den anden, da de alle ere lige nødvendige, alle lige nyttige, saalænge de med Redelighed og den fornødne Ordets Kundskab ere begavet; og altsaa kan den ene ikke formedelst sin store Veltalenhed, sine mange Gaver, sin megen Erudition og Lærdom, prætendere eller paastaae noget Fortrin for den anden; thi i saa Fald kunde ellers Apostelen Paulus ogsaa gierne have ladet sig kalde Doctor Paulus, og paastaaet et Fortrin for Peder, og Apostelen Peder kunde ligeledes ladet sig kalde Mester Peder og paastaaet Fortrinnet fremfor nogle af de andre Apostle, saasom der ogsaa i deres Maade at prædike og foredrage Ordet paa, i deres Lærdom og andre Omstændigheder har være ulige Forskiel; thi Paulus, som han var oplært i Philosophie, som vi forhen hørte, saa var han en Mand, der forstod got at raisonere, han kunde uddrage lange Fornuft-Slutninger af det Forudsat-

16

te, han foredrog og udførte sin Mening med stor Empfindtlighed og Eftertryk hos sine Tilhørere. Petrus derimod, som hans Forældre aleneste havde været Fiskere, nogle simple og enfoldige Folk, og han selv var fra Barns Been af opfød ved samme sine Forældres Profession, saa har han og været simpel og enfoldig, ikke forstaaet sig saavel paa de philosophiske Termini, eller saaledes kunde udlede de Følger, som af en anden Ting kunde synes at flyde, som Paulus kunde, for hvilket han af Paulus selv bliver laster, naar han siger: Der Petrus kom til Antiochia, imodstod jeg ham under Øyen, thi han var at laste Gal. 2, v. 11. Ikke desmindre seer vi dog, at Apostelen Paulus, alt saadant uagtet, bliver ved sin forrige Thesin eller Sentiment, at de Corinthier ikke burde agre den ene af Lærerne Høyere end den anden, saasom der var ingen anden Forskiel imellem dem, end den, som havde sin Grund i deres Forretninger, som bestod i at udsaae Ordet, og bringe det til ønskelig Fremvext; thi saa længe Guds Kirke er i sin blomsterende Tilstand, saa længe Ordets Lærere ere retsindige, og alene intente paa der dem foresatte Maal, nemlig: Guds Ære og dens Udbredelse, Christi Riges Fremover og Tiltagelse, og Tilhørernes Forbedring og Opbyggelse, saa længe er og forbliver det ved denne Apostelens Pauli Paastand, at Læreres adskildte Forretninger i og for sig selv (uden nogen Hensigt til andre dertil kommende Omstændigheder) ikke

17

kan forskaffe den ene nogen Høyagtelse for den anden, men derimod, saasnart Guds Kirke begynder at aftage, saasnart et secterisk Væsen, mennestelig Paasund og ugrundede Traditioner bliver indførte, saasnart bliver ogsaa den ene Lærere formedelst en eller anden fremmed Mening den anden foredraget, ja! denne Vildfarelse, naar den først kommer saavidt, som den allerede var her kommen hos de Corinthier, at den ene af Tilhørerne formedelst deres Læreres Navn, som de paatogs sig, søgre at skille sig af med den anden, saa bliver saavant et urimeligt Paafund, endog i sig selv Aarsag til et secerisk Væsen, som vi ved adskillige Leiligheder og Tilfælde af Kirke-Historien tydelig, nok kan see. I den Corinthiske Menighed har ikke alleneste iblant Lærere været saadanne, som har været redelige og retsindede, og aleneste seer paa at befordre deres Embede, nemlig Tilhørernes Opbyggelse og Guds sande Riges Fremvext, hvilke dog med største Kiedsommelighed har maattet erfare, hvorledes den ene af Lærerne blev den anden foredraget, og saadanne har Paulus og Apollo været. Men der har endogsaa i samme Corinthiske Menighed været de iblant Lærerne, som har haft et stolt og opblæst Sind, og vel mueligt derved kan have foraarsaget saadan de Corinthiers Vildfarelse, og af dette Slags har Diotrephes været, hvilken Johannes bestriver som den, der ikke vilde være fornøyer med den Ære, som hans adskilte Forretning kunde give ham: om ham ta-

18

ler Johannes 3 Epist. v 9. Diotrephs, siger han, som vil være den ypperste iblant Eder, annammer os ikke. NB. Mærker engang her Apostelens Ord, han siger om Diotrephes, at han vil være den ypperste, som han vilde sige saa meget: at hvad enten andre hans Medbrødre vil gjøre saadan Ære af ham, og agte ham for den ypperste eller ikke, saa vil han dog, saa prætenderer han dog at være den ypperste; enten denne Ære-Charge tilkommer ham med rette eller ikke, saa siger dog Johannes, at Kan vil være den fornemste; om ikke de andre vil holde ham derfor, saa er han det dog i sine egne Tanker; han mener, at ingen iblant de andre Lærere ere hans Lige, og derfor paastaaer han et Fortrin fremfor dennem; men hvor skadelige saadanne høye Tanker, saadanne store Indbildninger, saadan et stolt Mod og saadan et opblæst Sind ere, som Diotrephes har om sig selv, det lærer os fremdeles Apostelen naar han siger: Han annammer os ikke, det er: han vil ikke omgaaes enten med Paulo eller de andre Brødre, dertil holdte han sig for god; han søger ingen Conversation og Omgængelse med dem, han befrygter at han derved skulde lide Skade paa sin Ære, Reputation og Anseelse, eller tabe noget af den Høyagtelse, Respect og Estime, som han var i og havde hos de Corinthier. Ja! det som mere er! Apostelen Johannes beskriver 06 fremdeles samme Diotrephes, som den, hvis Ord, Gierning og Væsen ei var overenstemmde med Sandhed, naar

19

han strax derpaa raader Gajum, at han ikke skal efterfølge det Onde, hvor han ved det Onde mener Diotrephes, som den ver var Aarsag ikke til det Gode men til det Onde. 3 Joh. v. II. Det bliver altsaa ved det, som forhen er meldet, at denne Lærdom om den ene Læreres Høyagtelse for den anden er ikke aleneste ugrunder, men endogsaa Utilladelig, og foraarsager, at den sande Lærdom derunder maa lide, og at Enighed, der er som Sielen i Guds Faarestie, bliver derved tilsidesat, da derimod, naar Lærernes Forskiel sættes i deres Embeders Forretninger efter Apostelens Pauli Regel, bliver Enighed derved mere og mere befordret og forfremmet. Men det er endnu ikke nok, at Apostelen Paulus har indskrænket Lærernes Forskiel til disse tvende Forretninger: at plante og vande Guds Menighed som det rette Urte-Beed; han tænker endnu paa de Følger, som en og anden deraf kunde uddrage sig, nemlig at denne Forskiel (i hvor liden den end var) kunde den dog af nogle blive anseet som en Forskiel af Betydenhed, saa at de snart maatte tænke, at den enes Embede var mere betydelig, mere ypperlig, mere ærværdig, mere kraftig end den andens, den enes Gierning mere nødvendig og magtpaaliggende end den andens, faa for ar forekomme dette og at betage baade Lærere og Tilhørere slige Tanker, da er det at Apostelen Paulus ikke aleneste vil, at de i Henseende til denne Post ere forskiellige, men endogsaa at de ere lige med hinanden, ja at de ere eet-

20

hvorfor han fremdeles siger: Den som planter og den som vander ere eet. Og det er

2) Del andet Stykke i Texten, som vi har kortelig at betragte, nemlig: Ligheden eller Overeensstemmelsen imellem Orders Lærere. Denne Lighed, som her tales om, og Paulus sætter imellem Ordets Lærere, man vi agte, er ikke en slet og ret Lighed, hvilken man kan sætte i et Tertio comparationis, eller hvilken man kan udtrække saa lang som man vil, saaledes, at om tvende vare endogsaa ganske fraskildte fra hinanden, baade i Henseende til Sæder, Religion og alt hvad andet man kan nævne, saa fandt man dog altid en Slags Lighed imellem dem, i Særdeleshed, naar man vilde henflye til abstracte Concepter. Der er ikke heller nok, at denne Lighed bestaaer i den Religion, som de kommer overeens med hinanden i, i den Gud, som de alle har tilfælles, i Daaben og de samme Saligheds Midler, som for alle ere eens, om hvilket og Apostelen Paulus taler: Vi har alle een Herre, een Troe, een Daab, een Gud og alles Fader, som er over alle, ved alle og i alle. Eph. 4, v. 5, 6. Thi paa den Maade skulle alle baade Lærere og Tilhørere være lige; det er og endnu ikke nok, at de i deres Embede ligner hinanden, at de alle derudi kommer overrens, at de ere Ordets Lærere, Sendebud i Christi Sted. 2 Cor. 5, v. 20. Nei! Denne Lighed tilstaaer vel enhver; og de Corinthier selv, som vidste, hvad Religion var, hvad Hensigt og Øye-

21

mærke Lære-Standen havde, nægtede vel heller ikke denne Liighed. Men derudi bestaaer egentlig den Lighed, som Apostelen Paulus taler om, at Lærernes arskildte Forretninger i og for sig selv ikke kan forskaffe den ene nogen Høyagrelse for den anden, og for at give denne Lighed des udtrykkeligere tilkiende, da er Apostelen Paulus ikke engang fornøyet med det Ord: Liighed at bruge, men han siger end mere, at de ere eet. Den som planter og den som vander siger han, ere eet. Fundamentet eller Grunden til denne Lighed er alle Læreres Embede i sig selv, hvilket, omendskiønt det er adskildt i adskillige Forretninger, gjør dog alligevel ingen Forskiel eller Ulighed imellem dem, saasom deres Intention og Øyemed med Embeder er et og det samme; en og den samme Gud og Herre har udsendt dem alle, en og ven samme Lov paaligger dem alle, i et og det samme Ærinde gaaer de alle, et og det samme Sted har de alle at betræde, et og det samme Ord har de alle at forkynde, en og den samme Lærdom har de alle at føre; see, Elskelige! af Denne Eenhed og Lighed, som Grunden og Fundamentet følger ogsaa den anden Lighed, som Apostelen her sigter til, og som allerede er vist nemlig: Lige Værdighed; thi at det er den Lighed, Apostelen her mælder om, der vises os noksom, og tildeels er allerede viist af Connexionen med det Foregaaende, da det var Apostelens Pauli Hoved-Hensigt, at betage de Corinthier den Vildfarende Mening, som de havde om

22

nogle af deres Læreres Værdighed til Præjudice for de andre; dog bliver dette herved at observere, at den Orden, som for nærværende Tid imellem Lærerne er indstiftet, ingenlunde derved bliver destrueret og tilintergiort; thi lav være, at Lærernes Embeds-Forretninger i og for sig selv ikke kan forskaffe den ene nogen Høyagtelse for den anden, saa er det dog ganske fornødent, at saadan Orden er indstiftet og anrettet, at ligesom der er Orden i den verslige Skat, der ligeledes i den geistlige kan være saadan Orden, som kan contribuere til Kirkens des større Lustre og Enighed. I den første christen Kirke (da den endnu var i sin Barndom og var nødig begyndt at plantes) var saadan Orden ikke muelig eller giørlig at faae indført og fastsat, efterdi den Jurisdiction, som dens Lemmer paa den Tid var underkaster, mestendeels har dependeret af saadanne Hoveder, som enten vare hedenske eller fravendte fra den sande Religion, men siden efter og nu, da den verslige Jurisdiction er samler under er Hoved tilligemed den geistlige, er saadan Orden ikke alene muelig, men endogsaa nyttig og nødvendig, og til at bevise dette, tiener Guds egen Orden tit enhver sand Christen om at adlyde sin Øvrighed, Rom. 13, v. 1. Ligesom Gud ogsaa selv har anseet samme Orden nødvendig, da han indsatte nogle til Propheter, nogle til Evangelister, nogle til Apostler, og nogle til Hyrder og Lærere til de Helliges fulde Beredning, til Embedets Gierning, til Christi Legems Opbyggelse. Eph. 4, v. 10, 11.

23

Dog maa denne Orden ingenlunde saaledes outreris, at den ene Lærere skulle paastaae nogen Herredømme over den anden, thi lad være, at der vel er saadan en Forskiel imellem dem i Henseende til den verslige Jurisdiction, saa dog alligevel, hvad den geistlige Jurisdiction angaaer, saa er og bliver der her ved Apostelens Pauli Udsagn og afsagde Slutning, at de ere lige, ja! det som er mere, de ere eet; den Myndighed, som mange udviser i Ansigt og Gebærder, enten til Foragt eller ringe Agtelse for andre, er noget, som ikke engang bør have Sted i den verslige Skat, meget mindre i den geistlige, som burde være et Lys og Exempel for den anden. Den Trældom (saa at sige) som foraarsages af al Subordination og som nødvendig for Republiqvns Rolighed at tilvejebringe har udfordret, kan være smertelig nok, foruden at den ikke med er piqvant Væsen skal gøres des større, og Enighed, som i Særdeleshed i den geistlige Jurisdiction er saa fornøden, bliver derved ganske og aldeles udryddet og forjager. Nu da!

I Elskelige! mine ærværdige og hæderlige Tilhørere, I har nu her i Dag været og ere endnu med hinanden forsamlede, for at optænke og istandsætte de Midler, som kunde tiene til Kirkens og Guds sande Riges

Fremvezt, dette bør være, dette vil jeg ogsaa formode virkelig har været og endnu er Eders fornemste Intention; Hoved-Hensigt og Øyemed ved denne Eders Convent og Samling; men som nu den, der vil holdes

24

for en viis Mand, ingenlunde lader sig forlede til at begaae noget, som kan være imod eller hindre ham fra at opnaae det Maal og Øyemed, han har foresat sig. Saa haaber jeg ogsaa, at nu I her i saa vigtige Affairer har været samlede, I da ei skulle have begaaet noget, som kunde hindre Eder fra at opnaae det Eder saa høit magrpaaliggende Maal og Øyemærke. Et stolt Sind, et opblæst Gemytte, er Herredømme, som den ene skulde affectere over den anden, tænker jeg ingenlunde skulde finde Sted iblant Eder, da I som lærde og fornuftige Mænd vel selv vide, at samme er høist skadelig i saa vigtig en Sag. Den Enighed, som udkræves til Republiqvns Flor og Fremvezt at tilveyebringe, kan umulig have Sted, naar Ærgierrighed og Regierings Orm (Syge) først har taget Overhaand iblant Lemmerne. Kirken bliver derved forderver, Guds sande Ord fordreyet og menneskelig Paafund og Affecter finder der deres fulde Løb; tænker derfor paa disse Apostelens Pauli Ord her i Texten, og viser, at I som har efterfulgt Paulum i Embede, ikke vanslægter fra ham i Sindet, viser at I ere Verdens Lys og et Exempel for Eders Tilhørere, viser at I søger Eders anbetroede Hiords sande og evige Velfærd, og ikke Eders egen Ære: thi saa ere og saa bliver I rette Lærere, saa bliver Enighed forfremmet, Siele opbygget og Guds Rigeudbredt heri Tiden og hisset i Evighed. Amen. SOLI DEO GLORIA.

1

DE VITA MENTALI.

Eller:

Om det overnaturlige Liv.

Fremsat udi en

Samtale

Imellem en Mester og en Discipel.

Om:

Hvorledes Siælen kand komme til guddommelig Beskuelse og Hørelse, hvad dens Børnlighed er i det naturlige og overnaturlige Liv; og hvorledes den kand vende sig fra Naturen til GUD, og atter fra GUD til Selvraadighed; saa og hvad Siælens Salighed og Fordærvelse er. Skrevet i Aaret 1622. af JACOB BÖHMEN. Oversat af det Tydste i det Danske Sprog af METTE MAGDALENA KYHNELN.

Paa Oversætterindens egen Bekostning.

Christiania, trykt hos S. C. Schwach.

1771.

2

3

Fortale.

Milde rettdømmende Læser!

I disse Tiider at oversætte Skrifter af det Tydske og lægge for Lyset i det Danske Sprog, er et Arbejde, som

kræver lærde Folk: Hvilke ey alleene ere begge Sprogene mægtige; men endog velgrundede i de grammatikalske Regler. En Læg (især det skrøbeligere Slags) haver derfor saa megen større Aarsag at befrygte de mange Anstød, der ville møde, om saadan Oversættelse, af de rette Sprogkyndige, strængeligen og nøye skulle sættes paa Prøve-

4

Fortale.

Steenen. Jeg (i min ringe Deel) veed derfor intet bedre Raad, end at tilstaae redelig min Uformuenhed, saavel i dette som meere; og dernæst udbede mig Læserens milde Bevaagenhed og Yndest for mig og min liden Oversættelse, i Forhaabning: At den dog torde falde i nogles Hænder, som besidde den ædle Gave, at ansee andres Tilstand med lige saa stor Ømhed, som deres egen, derved de og lætteligen indsee: Hvorledes den kand være til Mode, der haver en hiertelig Lyst til at forrette en nyttig Gierning; Men er tillige i Banghed og befrygter at han ej skal kunde formaae at fuldføre samme, efter det gode Øjemed, hvortil han sigter. De, som ikke ere af en saa øm Tænkemaade, ville kortelig svare:

5

Fortale.

Det er jo best, at ikke befatte sig med det, som man ikke grundig forstaaer, saa er man saadan Bekymring qvit; Men de Ømtænkende, gjøre mildere Slutninger, og holde min eenfoldige Tænkemaade ikke aldeles ugrundet, naar jeg tør sige: At dersom slet ingen flere Gierninger, end de der skee gandske uden Bekymring, skulde foretages, da maatte endog mange nyttige, ja de højst Magtpaaliggende Ting blive uforrettede, hvilket var uforsvarligt; Thi vel er en sømmelig Frygtsomhed baade nødvendig og tienlig, men bryder den ud til Forsagthed, da er den øverskridet den tilbørlige Grad, og falder tillige gjerne hen til Efterladenhed i det Gode: staaer altsaa Fare for at komme i en Tilstand,

6

Fortale.

om hvilken meldes følgende: Væ et frygtagtigt og efterladent Hierte; det troer ikke, derfor skal det ikke beskyttes. Syr. 2, 12. 13. De billige og milde vide vel hos sig selv: At omendskiøndt de ønske hierteligen at kunde forrette meget godt, saa formaaer dog kun den mindste Deel Mennesker at fuldbringe neppe som nogle Solegrand Godt, imod det meget Gode som de agte sig skyldige til: Derfor pleje de og ofte at tage Villien for Verket hos andre, betænkende: At hvo som vil gjerne tiene enhver trolig med det lidet han formaaer, den giver tilkiende, at han i det mindste har et redebont Hierte; og om ham vederfares en saa god Held, at blive lemfeldig beegnet, da kand han med Tiiden

7

Fortale.

forbedres. Den bevaagne Læser vilde mildeligen betænke: Hvad Lejlighed jeg (som et Barn, der blev tidlig Forældre-løs og arvede intet betydeligt, uden en grundig Børnelærdom og Læsning; med hvilken beste Tære-Penge, jeg i mit Alders 13de Aar, maatte forlade Genjen i Nordland, som er mit Føde-Stæd) kand have havt til at nyde nogen grundig Underviisning i rette Tiid. Men formedelst en skiult Fortrøstning, samt god Forhaabning om Læserens milde Bevaagenhed og Yndest, der mig saa oftest (særdeeles ved min simple Harpe-Musik) er vederfaret, fatter Modet sig nogenlunde til at komme frem med denne liden Oversættelse, som en Particul af mine 16 Aars Forlængsel efter at oversætte nogle

8

Fortale.

af den Sal: Jacob Bøhmens Skrivter; og er dette det allerførste, som af mig gives i Trykken. At jeg ikke allevegne, og Ord fra Ord, haver bundet mig til Autors korte Udtale, det bekiender jeg, efterdi bemeldte Sal. Mand vidner selv: At særdeeles nogle af hans Skrivter, ere i Førstningen kun optegnede til en Memorial for ham allene; og bekiender derhos: At næsten alle hans Skrivter, ere skrevne med en fyrig Snarhed, naar Erkiændelsen haver teet sig i hans Gemyt, da han melder: at have maattet skrive saa hastig, at Haanden har skiælvet derved, just for at faae det antegnet inden det dalede igien, hvilket han og ofte melder, at være skeet, fordi Erkiændelsen er kun Stykke-viis hos

9

Fortale.

os her i Tiiden, og haver ikke altiid lige stor Klarhed, men fordunkles lættelig af det idelige foranderlige Kiød og Blod. Men da bemeldte Sal Mand fornam: At nogle af hans Skrivter (hvilke han efter fortroelige Venners Bgiæring kun havde laant dem til at giennemlæse) vare af andre atter udskrevne, og i andre Lande allereede trykte: Saa erindrers han ofte, at en Deel deraf, burde tydeligere og forstaaeligere udføres: hvilket og fornemmes at være sandt; thi uagtet den store Flid han haver brugt til at skrive tydelig, saa haver dog ikke Tiden tilladt ham, at udføre alting saaledes, som han gjerne ønskede, saa at der hører et øvet Gemyt til, at forstaae samme; hvilket og vel Deels haver været

10

Fortale.

Aarsage til disse Skrivters Vanrygte, at de ere blevne udraabte som skadelige, samt gandske uforstaaelige; hvilket befindes tvertimod, naar de retteligen betragtes, ja, mange gudfrygtige og grundige lærde Mænd, baade geistlige og verdslige, have vidnet, at forbemeldte Sal. Mand haver skrevet saa grundigt og vel, baade hvad det guddommelige Væsen angaaer, samt og om Mennesket og den gandske Natur; saa at man kand finde al den Siæls og Sinds Fornøjelse, som man ved Læsning (næst den Hellige Skrivt) kand ønske sig. Men især om Vor Herres JEsu Christi allerhelligste Manddoms Annammelse, og hans store Igienløsnings Verk; hvilket Autor saa grundigt og herligt haver beskrevet,

11

Fortale.

saa at, om en Siæl var i næsten yderligste Forvirrelse, og nær ved at fortvivle, da kunde den dog ved den Allerhøjestes Bistand glemme al sin Nød, og i den Stæd, inderligen priift Gud; hvis store Kiærlighed og grundløse Barmhiertighed man ret efter Ønske kand betragte i disse dyrebare Skrivter. Naar derfor min liden Oversættelse maatte falde i saadanne Hænder, der baade tiende ovenbemelte Skrivter, og forstaae det Tydske Sprog, da bedes ydmygeligst, at see over med mig, fordi jeg paa mueligste Maade haver stræbet, at skrive forstaaeligt, for de Eenfoldiges Skyld. Især da den største Deel af mine kiære Landsmænd, forstaae slet intet af det Tydske

12

Fortale.

Sprog, saa var det mig just om at gjøre, at Oversættelsen baade nogenlunde kunde klinge efter det Danske Sprogs sædvanlige Tale-Maade, og tillige være forstaaeligt; thi med uforstaaelige Tale-Maader ere ikke mange tiende. Og hvo der tilbyder en anden sin Tieneste, maae rette sig efter den, som han giver fore at gjerne ville tiene. Saadant er Aarsagen hvorføre her og der findes nogle Ord, til at udføre Meeningerne desto forstaaeligere, efter den liden Indsigt mig er forundt, under 16. Aars Bekiendtskab og Øvelse i forbemeldte Skrifter. Men fra Autors Grunde, i Erkiendelsen, haver jeg med mit Vidende ikke i nogen Maade viget. Men om denne liden

13

Fortale.

Oversættelse faldt i nogle Eenfoldiges Hænder, hvilke syntes at nogle Ting vare endnu uforstaaelige, da er mit venlige Giensvar følgende: At det ikke denne Sinde har været mig mueligt at oversætte det tydeligere, uden tillige at have maattet vige fra Autors Erkiændelse, og naar dette var skeet, saa kunde det ikke med rette kaldes en Oversættelse. At mit Hierte haver meent det eenfoldigt og vel, tør jeg dog vidne. Og ligesom mig i disse sidste 13. Aar, i hvilke jeg paa den østlige Kant af mit Fæderneland, har vanket som Fremmed, er vederfaret Over-Mænds Bevaagenhed, og Lige-Mænds Yndest, ved en jævn eenfoldig Vandel, saa øndsker og hiertelig

14

Fortale.

denne Sinde: At Over-Mænds Gunst og Bevaagenhed maatte værdiges denne min liden Oversættelse, samt at Lige-Mænds Yndest maatte vendes til den. Derved mit (af adskillige Trængsler nederslagne) Sind kunde opmuntres, til at give saavel nogle af mine egne eenfoldige Betænkninger over endeel Skrivtens Sprog, som og at oversætte fleere af ovenbemeldte Sal. Bøhms Skrivter; hvilket, om GUd skiænker Liv og Sundhed, og dette lidet Verk vorder gunstigt optaget, vist skal skee. Da min Tanke er først at oversætte Sal. Autors Besvarelse paa de 40. Spørsmåle om Siælen: hvilke af en adelig Herre ere opsadte og sendte til J. Bøhmen. Dem han

15

Fortale.

og, saa grundig og ypperlig, til den Sal. Herres, samt mange fleeres Forundring og store Fornøjelse, har besvaret, saa at det vel er værd at læse ofte igiennem, ligesaavel i det Danske, som og disse Skriver næsten i alle bekjændte Sprog, med Begiærlighed ere vordne oversatte og læste. Ved et upartisk Sind, og en billig Tænkemaade, som giver sig Taalmodighed, til at prøve alle Ting nøje og beholde det Gode, befindes ofte, at det, som er udraabt for at være skadeligt, ej alleene er uskyldigt, men haver end og stor Velsignelse og herlig Nytte i sig; om hvilket (dersom GUD behager) skal meldes udførligere paa en anden Tiid.

16

Fortale.

Herren befordre mit lille Arbejde, og velsigne samme paa dennem, som læse det.

Saadant ønsker hiertelig

Den, som med Ydmyghed og al tilbørlig Hengivenhed,

Er den bevaagne og velydende

Læsers

Ydmygeste og ærbødige Tienerinde

M: Magdalena Kyhneln.

17

DE VITA MENTALI.

Eller:

Om det overnaturlige Liv.

Fremstillet i en

Samtale

Imellem en Mester og en Discipel.

1. Discipelen spurgte Mesteren saaledes: Hvorledes kand jeg komme til det overnaturlige Liv, saa at jeg kand see GUD og høre ham tale?

Mesteren svarede: Dersom du et Øjeblik kand svinge dig didhen, hvor intet Creatur boer, saa hører du hvad GUD taler.

18

2. Discipelen spurgte: Om det er nær eller langt borte?

Mesteren svarede: Det er i dig (selv), og dersom du en liden Stund kand bringe din Villie samt gandske Sind til Taugshed, saa skal du høre u-udsigelige Guds Ord.

3. Discipelen sagde: Hvorledes kand jeg høre, naar min gandske Villie og Sind er ligesom dæmped ved Taugshed?

Mesteren svarede: Naar din selvraadige Villie og Sind, er tyst og stille, saa vorder den evige Hørelse, Syn og Tale aabenbaret i dig, saa at du kand høre og see GUD, som boer i dig; thi din Egenvillie, Hørelse og Syn, forhindrer dig fra at see og høre GUD.

4. Discipelen sagde: Hvorledes skal jeg kunde see og høre GUD, efterdi han er over Natur og Creatur?

Mesteren svarede: Naar din Egenvillie formedelst Stiltienhed lader af fra det, som den selv vil, saa est du det, som GUD var, førend Natur og Creatur blev til, og af hvilket han haver skabt din Natur og Creatur: Saa hører og

19

seer du med det, som GUD saae og hørde med i dig, førend din Egenwillie, Syn og Hørelse begyndte.

5. Discipelen sagde: Hvad holder mig da op, at jeg ej kand komme didhen?

Mesteren svarede: Din Egenwillie, Hørelse og Syn forhindrer dig, i det du modstræber det, som du est kommen af; thi formedelst din Egenwillie afbryder du dig fra GUDs Villie, og med dit eget Syn, seer du ikkun ind i din Egenwillie, og din Villie forstopper din Hørelse med naturlige og jordiske Tings egensindige Begiærlighed, hvilken indfører dig i en Grund, og overskygger med det, som din Egenwillie begiærer, paa det du ej skal komme til det Overnaturlige, som overgaaer al Sands.

6. Discipelen spurgte: Men efterdi jeg staaer i Naturen, hvorledes kand jeg da komme igiennem den, uden Naturens Sønderbrydelse, i det jeg trænger ind i den overnaturlige Grund?

Mesteren svarede: Dertil hører trede Ting. Det Første er: at du overgiver GUD din Villie, og nedsænker dig gandske i hans Barmhiertighed. Det

20

Andet er: at du hader din Egenwillie, og ikke gjør det, som din Egenwillie attraaer. Det Tredie er: at du i Taalmodighed underkaster dig vor HERres JEsu Christi Kors, paa det du kanst udstaae Naturens og Creatures Fristelse: Om du dette gjør, saa skal GUD tale i dig, og formedelst sig Selv indføre din overladne Villie i den overnaturlige Grund, saa at du kandst høre.

7. Discipelen sagde: Dersom jeg gjorde det, saa maatte jeg forlade Verden og mit Liv.

Mesteren sagde: Dersom du forlader Verden, saa kommer du ind i det, som Verden er gjort af; og dersom du taber dit Liv, saa at din Formue vorder afmægtig, saa staaer du just i det for hvis skyld du forlader Livet, nemlig: i GUD, af hvilken Livet kom i dit Legeme.

8. Discipelen sagde: GUD haver skabt Mennesket i det naturlige Liv, til at hærskes over alle Creature paa Jorden, og at være en Herre over alt Liv i denne Verden, derfor maae man jo Ejendommeligt besidde det.

21

Mesteren sagde: Dersom du hærsker ikkun blot over Creaturene udvortes, saa fører du dit Herredømme paa Dyr-viis, og i saadan Dyr-Art staaer din villie kun udi et figurligt og forgiængeligt Herredømme: Dertilmed saa indfører du og din Begierlighed i Dyrenes Væsen, derved vorder du anstukken og fangen, saa at du bekommer Dyrs Art: Men dersom du forlader den figurlige eller bildende Art; saa staaer du over alt det, som er figurligt, og hærsker i Grunden over alle Creature, nemlig: i den Grund af hvilken de ere skabte; og da kand intet paa Jorden skade dig, thi du est vorden alle Ting liig, og intet er dig uligt.

9. Discipelen sagde: O kiære Mester! Lær mig dog, hvorledes jeg paa det nærmeste kand komme derhen, at vorde alting liig?

Gierne, svarede Mesteren: Betænk vor HERres JEsu Christi Ord, som han sagde: Uden I omvende Eder og bliver som Børn, skulle I ingenlunde see GUDs Rige. Matth. 18. Er det nu saa, at du vilt vorde alting

22

liig, saa maae du forlade alting og vende din Attraae fra dem, saa du ikke begiærer eller antager Noget at besidde som en Ejendom; thi saa snart du indtager eller fatter det Noget i din Begiærlighed til en Ejendom, saa est du skyldig til at beskierme og antage det som dit eget Væsen: Men indlader du ingen Ting i din Begiærlighed, saa est du frie fra alle Ting, og hærsker paa samme Tiid tillige over alting; thi du haver ikke indladet Noget i din Tilegnelse, men est vorden alting som et Intet, og alting er vorden dig som et Intet; du est da ligesom et Barn der ikke forstaaer hvad en Ting er, og om du end forstaaer det, saa forstaaer du det dog uden din Villies Anrørelse, paa samme Maade, som Gud hersker over alle Ting og beskuer alle Ting, og kand ikke begribes af nogen Ting; Men at du badst mig lære dig hvorledes du kunde komme dertil, saa betragt Christi Ord, som sagde: Uden mig kunde I intet gjøre: Joh. 15, 5. Ved din egen Formue kandst du ikke komme til saadan Hvile, at intet Creatur skulde røre eller

23

anfægte dig, uden saa er, at du gandske og aldeeles indgiver dig i vor HERres JEsu Christi Liv, og overlader ham din gandske Villie og Begiærlighed, saa staaer dit Legem i Verdens Egenskaber, og din Fornuft under vor HERres Christi Kors; Men med din Villie vandrer du i Himmelen, og staaer i den Grund af hvilken alle Creature ere komne, og didhen de atter gaae; saa kandst du beskue alle Ting udvortes med Fornuften, og indvortes med Gemyttet, og herske i og over alle Ting med Christo, hvilken er given al Magt i Himmelen og paa Jorden. Matth. 28.

10. Discipelen sagde: O Mester! Creaturene hvilke leve i mig holde mig tilbage, ak jeg ikke kand gandske overgive mig, hvor gierne jeg end vilde.

Mesteren sagde: Dersom din Villie vender sig fra Creaturene, saa ere de forladte i dig, og ere ikkun i Verden, og da er kun dit Legeme hos Creaturene, men din Aand vandrer med Gud; og i det din Villie forlader Creaturene, saa ere Creaturene døde i den, og leve kun i dit jordeske Legeme i Verden, og dersom din

24

Villie ikke indlader dem i sig, saa kunde de ikke røre Siælen; thi St. Paulus siger: Vor Vandring er i Himmelen. Item: I ere den Hellig Aands Tempel, som boer i Eder. I Cor. 6,19. Saa boer da den Hellig Aand i din rette Villie og Creaturene i dit Legeme.

11. Discipelen sagde: Naar da den Hellig Aand boer i Gemytters Villie, hvorledes kand jeg da blive bevaret og vogte mig, at han ej viger fra mig?

Mesteren svarede: Hør vor HERres JEsu Christi Ord, som han sagde: Dersom I blive i mig, saa bliver og mine Ord i Eder. Saafremt du nu bliver i Christi Ord med din Villie, saa bliver og hans Ord og Aand i dig; Men dersom du indgaaer i Creaturene med din Villie, saa haver du afdraget dig fra Gud; Derfor kand du ikke bevares paa anden Maade, end at forblive i bestandig Ydmyghed ved stedsevarende Poenitentse; saa at det idelig fortryder dig, at Creaturene leve i dig; Dersom du gør dette, saa dødes Creaturene daglig i dig,

25

og du staaer i en daglig Himmelfart med din Villie.

12. Discipelen sagde: O kiære Mester! Lær mig dog, hvorledes jeg kand komme til en saadan stedsevarende Poenitentse?

Mesteren svarede: Naar du forlader det som elsker dig, og elsker det som hader dig, saa kand du stedse staae i en saadan Tilstand.

13. Discipelen sagde: Hvorledes skal jeg forstaae dette?

Mesteren svarede: Dine forfængelige Creature i Kiød og Blod, samt alle de som elske dit kiødelige Sind, de elske dig, fordi din Villie gjør deres Begiering, disse maae din Villie forlade og holde dem for Fiender; Derimod hader din kiødelige Sands vor HERres JEsu Christi Kors, med hvilket følger Verdens Spot, dette maae du lære at elske og paatage dig til din Poenitentses daglige Øvelse; Saa skal du stedse finde Aarsag til at hade Creaturets Forfængelighed som boer i dig, og at søge den evige Hvile, deri din Villie kand have Roe, som Chris-

26

stus siger: I Verden haver I Angest, men i Mig skulle I have Hvile.

14. Discipelen sagde: Hvorledes kand jeg udstaae den Angest som er i Verden?

Mesteren svarede: Naar du eengang hver Stund eller Time trænger dig ind i Guds allerpureste Barmhertighed, i vor HERres JEsu Christi Lidelse og Død, som overgaaer al Fornuft og creaturlig Sands; saa bekommer du Kraft over Synden, Døden, Diævelen og Helvede, saa at du kandst herske over dennem og bestaae i al Anfægning.

15. Discipelen sagde: Hvorledes vilde det vel gaae med mig arme Menneske, om mit Gemyt kunde naae didhen, hvor intet Creatur boer?

Mesteren svarede hannem gandske venligen: O kiære Discipel! Dersom din Villie kunde en liden Stund rive sig løs fra alle Creature, og trænge sig dighen som intet Creatur boer, da blev den indført med Guds Kiærligheds højeste Glands, og fik smage vor HERres JEsu Christi allersødeste Kiærlighed, som intet

27

Menneske kand udsige; ja den fik at føle og smage vor HERres JEsu Christi udsigelige Ord om hans store Barmhierlighed i sig; og da skulle du fornemme: At vor HERres JEsu Christi Kors vilde forvandles dig til den allerstørste Vederqvægelse og Velgierning, saa at din Villie vilde mere elske det samme, end som al Verdens Ære og Gods.

16. Discipelen sagde: Men hvorledes vilde det da gaae med Legemet, efterdi det maae leve i Creaturet?

Mesteren svarede: Legemet blev stillet i vor HERres JEsu Christi Efterfølgelse, hvilken sagde: Mit Rige er ikke

af denne Verden. Saa begyndte Legemets Dødelse indvortes og udvortes: Udvortes afdøde det Verdens Forfængelighed og onde Gierninger, og blev al Overdaadighed fiendsk og hadsk; og indvortes afdøde det den onde Lyst og Tilbøjelighed efter haanden, og bekom et nyt Sind og Villie, hvilket stedse var til Gud indrettet.

17. Discipelen sagde: Men Verden vilde dog hade et saadant Menneske,

28

fordi han imodsagde den, og levede anderledes end den lever?

Mesteren svarede: Dette vilde han ikke optage saaledes, som hannem derved skeede nogen Lidelse: Men vilde derimod glæde sig hierteligen, fordi han var bleven agtet værdig til at blive vor HERres JEsu Christi Billede lig; og vilde derfor gerne bære saadant Kors efter vor HERre, naar han kun maatte nyde Guds allersødste Kiærligheds Indgydelse.

18. Discipelen sagde: Men hvorledes vilde det gaae med hannem, naar han indvortes blev angreben af Guds Vrede og udvortes af den onde Verden, ligesom der skeede med vor HERre Christo?

Mesteren svarede: Det gik da med hannem, ligesom med Christo, hvilken, da han blev korsfæstet og bespottet af den onde Verden og Præsterne; saa besat ede han sin Siæl i sin Faders Haand, og skildtes saa fra denne Verdens Angest, i det han gik ind i den evige Glæde. Paa samme Maade vilde og et saadant Menneske trænge ind i sig selv, ud fra et Verdens Spot og Angest, og nedsænke sig i

29

Guds store Kiærlighed, derved han og i det søde JEsu Navn blev vederqvæget og opholdet; og fik saaledes at see og smage en nye Verden i sig, hvilken igiennemtrænger Guds Vrede: I dette nye Verdens Væsen vilde han indsvøbe sin Siæl; og agte alle Ting lige, enten Legemet var i Helvede eller paa Jorden, efterdi hans Gemyt er i Guds største Kiærlighed.

19. Discipelen sagde: Men hvorledes kunde han da ernære sit Legeme og forsørge sine i Verden, naar al Verdens Ugunst paafaldt hannem?

Mesteren svarede: Han bekommer en større Gunst, end der er i Verdens Formue: thi han haver GUD og alle Hans hellige Engle til Venner, som beskykker ham i al Nød: Dertilmed velsigner og Gud hannem i alle Ting; og om det end syntes som Gud ikke havde Agt paa ham, saa er saadant kun en Prøve og Kiærligheds Dragelse, paa det at han desto inderligere skal bede til Gud, og befale ham alle sine Veje.

20. Discipelen sagde: Men han taber dog alle sine gode Venner, og ingen

30

er med hannem, som i Nøden kunde staae ham bie?

Mesteren svarede: Han bekommer alle retskafne gode Venners Hierte til Ejendom, og taber kun sine Fiender, hvilke have tilforn elsket hans Forfængelighed og Ondskab.

21. Discipelen sagde: Hvorledes skeer det, at han bekommer sine gode Venner til Ejendom?

Mesteren svarede: Han bekommer alle deres Siæle til Brødre og sit eget Livs Medlemmer, hvilke tilhøre vor HERre JEsu; thi Guds Børn ere i Christo kun Et, der er Christus i Alle: Derfor bekommer han dennem alle til legemlige Medlemmer i Christo; thi de have de himmelske gode Ting tilfælles, og leve i Een Guds Kiærlighed, ligesom Greenene paa Træet af Een Saft: Dertilmed saa kand det ikke mangle hannem paa udvortes legemlige Venner, ligesaa lidet som vor HERre Christus manglede udvortes Venner; omendskiøndt de ypperste Præster og Verdens Lærde ikke vilde elske hannem, fordi de ikke hørde hannem til,

31

ej heller vare Hans Lemmer og Brødre, saa blev Han dog elsket af dennem, som annammede og kunde fatte Hans Ord; Ligesaa vilde og de, som elske Retfærdighed og Sandhed, elske et saadant Menneske; Ligesom Nicodemus der elskede JEsu for Sandhedens skyld i sit Hierte, og kom til JEsu om Natten, fordi han frygtede sig for den udvortes Verdens Had: Saaledes bekom og et saadant Menneske Venner, hvilke ikke tilforn havde været ham bekiendte.

22. Discipelen sagde: Men det er dog en meget haard Ting, at være foragtet af al Verden?

Mesteren svarede: Hvad dig nu synes at være tungt, det kommer du herefter til at elske allermest.

23. Discipelen sagde: Hvorledes kand det lade sig gjøre, at jeg kand elske det, som foragter mig?

Mesteren svarede: Nu elsker du jordisk Viisdom; Men naar du vorder iført med den himmelske Viisdom, saa seer du, at al Verdens Viisdom er kun Daarlighed, og da bliver du vaer, at

32

Verden hader kun din Fiende, nemlig: Det dødelige Liv, hvilket du og hader selv: Derfor saa begynder du og at elske saadant dødeligt Livs Foragtelse.

24. Discipelen sagde: Men hvorledes kand det skee, at et Menneske kand elske og tillige hade sig selv?

Mesteren svarede: Det er ikke din Selvraadighed i saa Maade, som du elsker hos dig selv; Men du elsker den guddommelige Grund i dig, thi den er en Guds Kiærlighed som dig er skienket, derved du elsker Guds Viisdom og underlige Gierninger, samt dine Brødre: Derimod hader du billig din Selvraadighed i hvilken det Onde hænger ved dig; Dette Had kommer deraf, at du vilde gjerne gjøre Selvraadigheden til Intet, og gandske sønderbryde den, at den kunde vordet til en guddommelig Grund i dig. Kiærligheden kand ikke fordrage Selvraadigheden, men hader den, fordi den er en dødelig Ting, og disse Tvende kunde ikke vel skikke sig tilsammen; thi Kiærligheden besidder Himmelen og boer i sig selv: Men Selvraadigheden besidder Verden, samt dens

33

Væsen og boer ogsaa i sig selv: Ligesom Himmelen behersker Verden og Evigheden behersker Tiiden, saaledes hersker og Kiærligheden over det naturlige Liv.

25. Discipelen sagde: Kiære Mester! Siig mig dog, hvorfore Kiærlighed og Lidelse, Ven og Uven, maae være tilsammen: var der ikke bedre at der var idel Kiærlighed?

Mesteren svarede: Dersom Kiærligheden ikke boede hos Lidelse, saa havde den intet som den kunde elske; Men efterdi dens Væsen er at elske den arme fangne Siæl som staaer i Lidelse og Piine, saa haver den Aarsag til at elske sit eget Væsen, og at redde det af Piinen, paa det den kand vordet elsket igien; Desuden, saa kunde ej heller kiendes hvad Kiærlighed var, dersom den ikke havde det, som den gad elske.

26. Discipelen spurgte: Hvad er Kiærligheden i sin Kraft og Dyd, samt i sin Højhed og Storhed.

Mesteren svarede: Dens Dyd er det Intet, og dens Kraft igiennemtrænger alle Ting: Dens Højhed er saa høj som

34

Gud, og dens Storhed er større end Gud: Hvo som finder den (nemlig Kiærligheden) den finder intet og Alt.

27. Discipelen sagde: O kiære Mester! Siig mig dog, hvorledes jeg skal forstaae dette?

Mesteren svarede: At jeg sagde: Dens Dyd er det Intet, det forstaaer du naar du vender dig fra al Natur og Craetur, da du vorder som et Intet for Creaturet, saa est du i det evige Eene, det er Gud selv, og da føler og smager du Kiærlighedens højeste Dyd. Men det jeg sagde: at dens Kraft igiennemtrænger alting; det befinder du i din Siæl og Legem, naar den store Kiærlighed vorder andtændt i dig, saa brænder den stærkere end som nogen Ild formaaer at brænde: Dertilmed, saa kand du og see det paa alle Guds Gierninger, at Gud haver udgydet sin Kiærlighed i alle Ting, saa at den er alle Tings inderste og yderste Grund: Indvortes efter Kraften og udvortes efter Skikkelsen. Men at jeg ydermeere sagde: Dens Højhed er saa høj som Gud: det fornemmer du i dig selv: Naar Kiærligheden for-

35

medelst dens egen Kraft fører dig saa højt som Gud, hvilket du kandst see paa vor HERres Christi menneskelige Natur, den Han antog af os; hvilken Kiærligheden i Guddommens Kraft haver indført til Guds højeste Throne. Men at jeg og haver sagt: Dens Storhed er større end Gud; dette er og sandt: Thi hvor Gud ikke boer, der gaaer dog Kiærligheden ind, thi: Da vor HERre Christus stod i Helvedes Angest, saa var Helvede jo ikke Gud, men Kiærligheden trængde sig derind og sønderbrød Døden. Ligesaa og, naar du ængstes eller er i Angest, da er Angesten ikke Gud; Men Hans Kiærlighed trænger ind i din Angest, for at føre dig udaf Angesten, og indføre dig i Gud. Ligeledes haver det sig og, naar Gud skiuler sig i dig; saa er Hans Kiærlighed der tilstæde, og aabenbarer Ham i dig. Og at jeg sagde fremdeeles, at: Hvo som finder Kiærligheden, den finder Intet og Alt; Dette er og sandt: Thi han finder en overnaturlig og overvættets Grundløshed, som behøver intet Stæd til sin Boelig, og finder Intet som er den Liigt:

36

Derfor kand den best ligned ved Intet; thi man kan ikke ligne den ved Noget, efterdi den er dybere end det Noget: Altsaa er den alle Ting som et Intet, fordi den er ubegribelig og ufattelig; og efterdi den er som et

Intet, saa er den frie fra alle Ting, og er det eeneste Gode, hvilket man ikke egentlig kand udsige, hvad det er. Men at jeg og sagde: Hvo den finder den finder Alt; Det er og sandt: Thi den haver været alle Tings Begyndelse, og den regierer alle Ting; Dersom du finder den, saa kommer du ind i den Grund af hvilken alle Ting ere fremkomne, og deri de staae, og formedelst den est du en Konge over alle Guds Gierninger.

28. Discipelen sagde: Kiære Mester! Hvor boer den i Mennesket?

Mesteren svarede: Hvor Mennesket ikke boer selv, der haver den sit Sæde i Mennesket.

29. Discipelen spurgte: Hvor det er som Mennesket ikke boer i sig selv?

Mesteren svarede: Det er i den til Grunde Gudhengivne Siæl, hvilken afdøer sin egen Villie, og begiærer ikke at

37

leve sig selv, men at leve i Gud, der boer den; Thi saa meget som Villien er afdøet sig selv, saa meget haver den faaet Plads; Thi hvor Egenvillien boede tilforn, der er nu Intet, derfor er Guds Kiærlighed alleene virkende deri.

30. Discipelen sagde: Men hvorledes kand jeg faae fat paa den, eller gribe den, uden min Egenvillies Dødelse?

Mesteren svarede: Dersom du vilt gribe den, saa flyer den for dig: Men dersom du gandske og aldeeles hengiver dig den, saa est du din Egenvillie afdøet, og da bliver Kiærligheden din Naturs Liv; thi den døder dig ikke, men levendegjør dig i sit Liv; og da lever du ikke din, men Kiærlighedens Villie: thi din Villie bliver Kiærlighedens Villie, og da est du dig selv død, men lever i Gud.

31. Discipelen sagde. Hvoraf kommer da det, at saa faae Mennesker finde den, og enhver vilde dog gerne have den?

Mesteren svarede: De søge den alle, i Noget, saasom i forestillede Meeninger og Egenbegiærlighed. Desuden saa have

38

de og nesten alle, en Egennaturlig Lyst, saa at omendskiøndt Kiærligheden tilbyder sig dennem, saa finder den dog intet Stæd hos dem; Thi Egenvilliens Forestilling haver sadt sig i Kiærlighedens Stæd, og denne Egenlystes Indbildning vil have Kiærligheden i sig: Men den flyer for denne Egne-Lyst, thi den boer allene i Intet; og det er Aarsagen hvorfore de ikke finde den.

32. Discipelen sagde: Hvad er dens Embede i Intet?

Mesteren svarede: Dens Embede er at virke og indtrænge i Noget; og dersom den i det Noget, finder et Stæd som staaer stille; da indtager den et saadant Sted; og fryder sig meere deri end Solen i Verden; Thi dens Embede er: At den uden Afladelse antænder en Ild i det Noget, at forbrænde det samme, og dermed overvættes inffammere sig.

33. Discipelen sagde: O kiære Mester! Hvorledes skal jeg forstaae dette?

Mesteren svarede: Dersom du tillader den, at antænde sin Ild i dig: Saa skal du befinde og føle, at den fortærer

39

din Egenraadighed, og fryder sig saa højlig i samme Ild som den haver antændt i dig, at du lodst dig heller døde, end som du indgik i det Noget eller i din Egenraadighed igien: Thi dens Lue er saa stor, at den forlader dig ikke, omendskiøndt det giælder dit Liv; Men gaaer i sin fyrige Kraft i Døden med dig; og om du endskiøndt nedfoer i Helvede, saa forstyrrede den Helvede for din Skyld.

34. Discipelen sagde: Kiære Mester! Nu kand jeg ikke længer fordrage at noget skal forhindre eller gjøre mig tvivlraadig: Hvorledes kand jeg finde den nærmeste Vej til den?

Mesteren svarede : Gak derhen, hvor Vejen er haardest: Annam det som Verden forkaster, og forkast det som Verden antager, saa at du i alle Ting vandrer Verden imod; saa kommer du den nærmeste Vej til den.

35. Discipelen sagde: Dersom jeg i alle Ting vandrer Verden imod, saa maatte jeg jo leve i idel Nød og Uroe, og agtes for at være daarlig?

Mesteren svarede: Jeg byder dig

40

ikke at gjøre noget Menniske Lidelse: Men Verden elsker ikkun Sviig, Bedragerie og Forfængelighed, og vandrer paa en falsk Vey; Og dersom du i alle Ting vandrer paa den rette Vey, saa bliver du Verdens Vey en Modsigelse; Thi den rette Vey er alle dens Veye imod. Men det du sagde: At du maatte idelig være i Angest, dette vederfaredes dig efter Kiødet, og giver dig Aarsag til bestandig Poenitentse: Men i saadan Angest er Kiærligheden allernærmest med sin Ilds Antændelse. Men det du og sagde: At du maatte agtes som daarlig for Verden, det er og sandt: Thi Veyen til Guds Kiærlighed er Verden en Daarlighed, men Guds Børn en Viisdom; Thi naar Verden seer saadan Kiærligheds Ild at tee sig i Guds Børn, saa siige de: At de ere blevne daarlige; Men den er Guds Børns største Liggendefæ, hvilken ingen Mund kand nævne, og intet Liv eller Tunge kand udsiige, hvad Guds Kiærligheds Ildflammende Lue er: Hvilken er hvidere og klarere end Solen, sødere end Honning, og kraftigere end som nogen Spiise og

41

Drik, og lifligere end all denne Verdens gandske Glæde: Hvo som erlanger den, han er rigere end nogen Konge paa Jorden, og ædlere end nogen Keyser kand være, og stærkere end all Magt.

36. Discipelen spurgte Mesteren fremdeles: Hvorhen Siælen farer, naar Legemet dør, hvad enten den er salig eller fordømt?

Mesteren svarede: Den behøver ingen Hedenfart eller Udfart; Men det dødelige Legems udvortes Liv skiller sig ikkun fra den: Siælen haver Himmelen eller Helvede i sig tilforn; Ligesom skrevet staaer: Guds Rige er inden i Eder. Item: Guds Rige kommer ikke udvortes begribeligt, saa at man kand tage derpaa, de skulle en heller siige: See her, eller der er det! Thi det er i Siælens egen Grund. Dersom Siælen her i Tiden haver hengivet sig Gud, saa er Guds Rige aabenbaret i den, saa at Siælen staaer allerede deri. Men dersom Siælen er ugudelig og haver ikke omvendt sig til Gud, saa er Helvede aabenbar i den og Siælen staaer allerede deri.

42

37. Discipelen sagde: Farer den da ikke ind i Himmelen eller Helvede paa nogen faaøn Maade som man gaaer ind i et Huns, eller ligesom man kunde krybe ind i den anden Verden igiennem et Hull?

Mesteren svarede: Ney, den behøver ingen saadan Indfart; Thi Himmelen og Helvede er nærværende over alt: Siælens Hedenfart er intet andet/ end dens Villies Indvendelse enten i Guds Kiærlighed eller Vrede: Begyndelsen til denne Indvendelse, Skeer i delte Lives Tiid; Om hvilken Paulus saaledes taler: Vores Vandel er i Himmelen; Ja Christus siger ogsaa: Mine Faar høre min Røst, og jeg kiender dem, og de følge mig, og jeg giver dem det evige Liv, og De (skulle aldrig fortabes, og ingen skal slide dem af min Haand: Joh: 10, 27. 28.

38 Discipelen spurgte: Hvorledes og paa hvad Maade skeer da saadan Villiens Indgang i Himmelen eller Helvede?

Mesteren svarede: Naar Villien til Grunde overgiver sig til GUD, saa synker den ud fra sig selv uden for all Grund og

43

Stæd, hvor GUD alleene er aabenbar baade med sin Villie og Virkning. saa bliver da Siælen i sig selv som er Intet, og da fuldfører Gud sin Villie og Virkning i den, og boer i dens overladne Villie, derved vorder Siælen helliget og kommer til Guddommelig Hvile: Naar da Legemer dør, saa er Siælen igiennemtrængt med Guddommelig Kiærlighed og igiennemlyset med Guds Lys; Ligesom Ilden igiennemgløder Jernet, derved det taber sin Mørkhed. Dette Lys og Kiærligheds Igiennemtrængelse er Christi Haand, thi Guds Kiærligheds Lys haver taget den gandske Siæl i sin Vold og boer over alt i den Gud-hengivne Siæl med sit skinnende Lys og er et nyt Liv i den: Altsaa er Siælen i Himmelen og er den Hellig Aands Tempel, og er selv Guds Himmel deri han boer. Derimod vil den ugudelige Siæl ikke overgive Gud sin Villie her i Tiden, men farer stedse fort i sin egen Lyst og Begjærighed, med Forfængelighed og Falskhed; Deri den følger Dievelens Villie: Samler kun altsaa, Ondskab, Løgn, Hoffærdighed, Gierrighed, Avind

44

og Vrede i sig, og giver sin Villie ind i saadane Laster: Derved bliver og den samme Forfængelighed aabenbar og virkende i Siælen, og igiennemtrænger den gandske og aldeles ligesom Ilden igiennemtrænger Jernet. (Skeer det nu at saadanne farer i slig Tilstand af Tiiden) saa kunde de ikke komme til nogen guddommelig Hvile, thi Guds Vrede er aabenbaret i dennem med en evig Angest og Fortvivelse naar Legemet stilles fra Siælen; Thi de føle at de ere blevne til en idel ængstende Vederstyggelighed, og skamme sig naar de kun tænke paa at indtrænge til Gud med deres falske Villie; Ja de kunde ey heller indtrænge efter Legemet Død;

thi de ere fangne i Grumheden, ja de ere selv en Grumhed, i hvilken de have indspærret sig selv formedelst deres falske Begiærlighed, som de have opvakt i sig; Og efterdi at Guds Lys ikke skinner i dennem, og hans Kiærlighed ikke rører dem: saa ere de i et stort Mørk, og en piinlig ængstende Ilds Ovale, som bærer Helvede i sig selv, og kunde ikke see Guds Lys: Men de boe i deres eget Helvede, og behøve ingen

45

Indfart; Thi i hvor de end ere, saa ere de i Helvede; Og om de endskiønt kunde svinge sig mange Hundrede Tusinde Miile fra deres Stæd, saa ere de dog i det samme qvælende Mørk.

39. Discipelen sagde: Hvorledes gaaer det da til, at de hellige Siæle kunde ikke her i Tiiden fuldkommeligen føle til saadant Lys og stor Herlighed, og de Ugudelige ikke heller føle Helvede, efterdi at begge Deelee ere i Menneskene og virke i Menneskene?

Mesteren svarede: De Hellige føle vel Himmerig, som virker i deres Trøe, og smage desformedelst Guds Kiærlighed, derved og deres Villie hengiver sig Gud; Men deres naturlige Liv er omgivet med Kiød og Blod, og staaer i Guds Vredes Formaal eller Figur, omgivet med Verdens forfængelige Lyst, hvilken stedse igiennemtrænger det udvortes dødelige Liv: da Verden paa den eene Side, Diævelen paa den anden Side, og Guds Forbandelse i Kiød og Blod (formedelst Syndsens Iboelse) paa den tredie Side igiennemtrænger og sigter Livet: Derved Siælen

46

ofte staaer i Angst, i det at Helvede trænger ind paa den og vil aabenbare sig i den; Men den synker ind i det Guddommelige Naades Haab, og staaer som en deylig Rose midt iblandt Tornene, indtil denne Verdens Rige falder fra den ved Legemets Død. Da bliver Guds Kiærlighed først ret aabenbaret i den, naar ingen Ting forhindrer dem meere. Her i denne Verdens Tiid maa den vandre med Christo og Christus forløser den af dens eget Helvede, i det han igiennemtrænger den med sin Kjærlighed og staaer hos den naar den ængstes af Helvede, ja forvandler dens Helvede til Himmerig. Men at du spurgte, hvorfor de Ugudelige ikke her i Tiiden føle Helvede? Derpaa svarer jeg dig, at: De føle det vel i deres falske Samvittighed, men de forstaae det ikke; Thi de have endnu den jordiske Forfængelighed, med hvilken de forlyste sig, og deri de have deres Fryd og Vellyst: Desuden saa har og det udvortes Liv, Naturens udvortes Lys her i Tiden, deri Siælen forlyster sig, derfor kand ikke Piinen blive aabenbaret i den; Men naar Legemet dør, saa kand ikke Siælen nyde saadan

47

timelig Vellyst meere: dertilmed, saa er og det udvortes Verdens Lys udslukt for den, og da staaer den udi en evig Tørst og Hunger efter den samme Forfængelighed hvormed den haver her i Tiden forlystet sig; Men erlanger intet meere deraf, end kun alleene den blotte falske Villie, som den haver indfattet i sig: De Ting som den i dette Liv haver havt formeget af, og dog ikke ladet sig nøye, dem har den hisset forlidet af, derfor er den i en evig Hunger og Tørst (som begiærer) Forfængelighed, Ondskab og Letfærdighed: De ville altid og stedse, gjerne gjøre meere Ondt, men efterdi de have intet som de kunde fuldbyrde det udi, saa skeer saadan Ondskabs Fuldbyrdelse i dem selv. Saadan Helved-Hunger og Tørst kand ikke fuldkommeligen vorde aabenbaret i dennem førend Legemet dør, med hvilket de her have horet i Vellyster; Thi Legemet tilføjede dennem det, som dennem lystede efter.

40. Discipelen sagde: Efterdi at Himmelen og Helvede i denne Tiid er i Striid i os, og Gud er os saa nær, hvor boer da imidlertid Englene og Dievlene?

48

Mesteren svarede: Hvor du ikke boer med din Selvraadighsd og Egenvillie, der boer Englene hos dig og allevegne, men hvor du boer med din Selvraadighed og Egenvillie, der boer Dievlene hos dig og allevegne.

41. Discipelen sagde: Det forstaaer jeg ikke.

Mesteren svarede: Hvor Guds Villie virker i og med en Ting, der er Gud aabenbare: I samme Guds Aabenbarelse boe og de hellige Engle. Men hvor Gud ikke er foreenet med en Tings Villie, der er Gud ey heller aabenbar i Tingen, men boer ikkun i sig selv, uden Tingens Medvirkning: I en saadan Ting er Egenvillie uden Guds Villie, og der boer Dievlene og alt hvad som er uden Gud.

42. Discipelen spurgte: Hvor langt er da Himmelen og Helvede fra hinanden?

Mesteren svarede: Saa langt som Dagen er fra Natten, og saaledes som Noget og Intet: De ere i hinanden, og det eene er som Et Intet for det andet, og foraarsage dog hinanden Fryd eller Lidelse: Himmelen er allevegne i den gandske Ver-

49

den og uden for Verden, overalt og uden Forskiel, Maal eller Stæd, og virker kun i sig selv formedelst Guddommelig Aabenbaring, saavel som og i det som indgiver sig dens Virkning; og i hvilken Ting Himmelen vorder aabenbaret, der vorder og Gud aabenbaret; Thi Himmelen er intet andet, end som det evige eeneste Godes Aabenbaring, udi hvilken alle Ting virker og vil i stille Kiærlighed. Helvede er ogsaa allevegne i den gandske Verden, hvilket ligeledes boer og virker kun i sig selv, samt og i de Ting hvorudi Helvedes Fundament vorder aabenbaret, saasom nemlig: I Selvraadigheden og en falsk Villie. Denne synlige Verden haver begge disse Dele (nemlig: Baade Himmelen og Helvede) i sig; Men Menneskets timelige eller naturlige Liv, er kun af ven udvortes synlige Verden, derfor seer man ikke den aandelige Verden i dette udvortes Lives Tiid; Thi den udvortes Verden med sit Væsen er et Skiul for den aandelige Verden, ligesom Siælen er skiult med Legemet; Men naar det udvortes Menneske dør, saa bliver den aandelige Verden

<?V.

50

aabenbaret i Siælen, enten med det evige Lys hos Englene, eller med det evige Mørk hos Diævlene.

43. Discipelen sagde: Hvad er da en Engel eller et Menneskes Siæl, efterdi Guds Kiærlighed og Vrede kunde saa aabenbare sig i den?

Mesteren svarede: Englene og Menneskets Siæl ere af eens Oprindelse, nemlig: Et Stykke udaf den guddommelige Villies Videnskab, udsprungne af det guddommelige Ord, og indførte i et guddommeligt Kiærligheds Formaal: De ere af den evige Grund, deraf Lys og Mørk udspringer; Thi Egen-Begiærlighedens Tildragelse er Mørket, men Lyset er i den hellige Villie som virker med Gud: Naar Siælens rette ejendommelige Villie er Gud underdanig og vil hvad Gud vil, saa virker Guds Kiærlighed i den. Derimod virker Guds Vrede Ængstelse og Piine i den siælske Villies egne Tildragelse, og dette er et Mørk, paa det at Lyset maa vorde erkiændt.

Derfore er en Engel samt og Menneskets Siæl intet andet end som en guddommelig

51

Villies Aabenbaring, enten i den aandelige Lyses eller Mørkheds Verdens Egenskab.

44. Discipelen sagde: Hvad er da Menneskets Legeme?

Mesteren svarede: Menneskets Legem, er den synlige Verden: Et Billede og Væsen udaf alt det som Verden bestaaer af; og den synlige Verden, er en Aabenbaring af den aandelige Verden (hvilken i dette dødelige Liv er os usynlig); Et Formaal af det evige Lys og af det evige Mørk (frembragt) af det aandelige Virkend: Altsaa er den synlige Verden Evighedens Udkast eller Modell, ved hvilken Evigheden haver gjort sig synlig (derved kand fornemmes) at egen Tildragende Villie, og ligeledes en overladen Villie haver virket med hverandre, og enhver af dem virker efter sin Egenskab godt eller ondt. Et saadant Væsen er og det udvortes Menneske; Thi Gud skabte det udvortes Menneske udaf den udvortes Verden, og indblæste ham den aandelige usynlige Verden til en Siæl og et forstandigt Liv: Derfor kand Siælen andtage

52

og virke baade godt og ondt i den udvortes Verdens Væsen?

45- Discipelen spurgte: Hvad bliver der da siden, naar denne Verdens Tiid er omme, og Alting forgaaer?

Mesteren svarede: Det materialske Væsen, nemlig: De fiire Elementer, samt Solen, Maanen og Stierne skal kun ophøre, og da bliver den indvortes aandelige Verden gandske synlig og aabenbar; Men hvad som i denne Tiid er virket formedelst Aanden, være sig ondt eller godt, det stiller sig ad efter aandelig Art i enhver Gierning: Da det Gode indgaaer i Lyset, og det Onde gaaer ind i der evige Mørke; Thi alt hvad enhver Villie haver føed, det indtrænger sig i sin Grunds Liighed igien; og da bliver Mørket kaldet Helvede (eller Hule) saasom en evig Forglemmelse af alt godt; og Lyset bliver kaldet Guds Rige, hvilket er de Helliges evige Fryd og Lovsang, fordi de ere forløste fra saadan Piine. Den yderste Dom, er Guds Kiærligheds- og Vredens-Ilds Antændelse: Deri alt det udvortes synlige Væsens Materie for-

53

gaaer; Da enhver Ild (nemlig: Kiærlighedens- saavel som Vredens-Ild) drager sit Væsen som er dens Lige ind i sig: (forstaae: Hvad som er virket i en god og reen Hensigt, med oprigtigt Hierte, det drager og annammer Guds Kiærligheds Ild til sig; thi det er dens Lige, og er virket ved dens egen Bistand: Men hvad som er virket i ond Hensigt med et falskt Hierte, det drager og annammer Vredens Ild til sig, thi det er dens Liige og haver sin Oprindelse af dens Egenskab). Det reene Væsen brænder i Kiærlighedens Ild, paa den allerlifligste Art og

Maade; og (samme reene Væsen) giver sig gerne med Begiærlighed ind i Kiærlighedens Ild, og skinner i ubegribelig Klarhed formedelst Kiærlighedens Ilds Igiennemtrængelse. Derimod fortærer Vredens Ild det falske Væsen, som er virket i Vreden; og naar da det falske Væsen er fortæret, saa staaer den piinagtige Villie, som haver virket Falskheden, blot i sin egen Skikkelse og Form. 46. Discipelen sagde: I hvilken

54

Materie eller Skikkelse skulle vore Legemer opstaae?

Mesteren svarede: Der faaes et naturligt, grovt elementariskt Legeme; hvilket i denne Tiid, er liigt de udvortes Elementer: Men i det samme grove Legem er en subtil Kratt, hvilken er god og kommer overeens med Solen; thi (samme gode Kraft) er i Begyndelsen kommen og udsprungen af den guddommelige Kraft: Af denne gode Jords Kraft er Legemet taget: Denne gode Kraft, som i denne Tiid ligger skiult i dette vort dødelige Legeme, skal igien opstaae i en dejlig igiennemskinnende Crystalinisk-Materialisk-Egenskab, i aandeligt Kiød og Blod (som er uforgiængeligt) og vedvarer evindeligt. Ligeledes skal ogsaa den gode Kraft i Jorden vorde lutret og crystalliseret, og da skinner det guddommelige Lys ubehindret i alt Væsen. Og ligesom den grove Jord forgaaer, og skal ikke meere komme igien, saaledes forgaaer og Menneskets grove Kiød, og skal ikke arve Guds Rige. Men alle Ting maa fremstilles for Dommen, ved hvilken det Onde vorder skilt

55

fra det Gode, saavel i Jordens Materie, som og den Menneskelige Legems Aske. Thi naar Gud bevæger endnu eengang den aandelige Verden, saa drager enhver Aand sit aandelige Væsen til sig igien; (nemlig: En god Aand og Siæl, drager sit aandelige gode Væsen til sig, og en Ond sit Onde); Men man maae forstaae en Kraftes materiale Væsen, hvilket er idel Kraft, ligesom en materialisk Tinctur der bestaaer af idel Kraft.

47. Discipelen sagde: Altsaa skulle vi ikke opstaae med de synlige Legemer, og ej i dennem leve evindeligt?

Mesteren svarede: Naar den synlige Verden forgaaer, da forgaaer og tillige alt det som haver været synligt eller udvortes begribeligt, med alt hvad som deraf er kommet; og intet meere bliver besftaaende af denne Verden, end som den crystalliniske Art og Form; og ligeledes bliver den aandelige Jord bestaaende i Mennesket; Thi Mennesket bliver gandske ligt den aandelige Verden, som endnu er skiult.

48. Discipelen sagde: Skal og Mand og Qvinde, Børn eller Slægtin-

56

ge, forbinde sig med hverandre ligesom her i Tiden skeer?

Mesteren svarede: Hvi est du saa kiødelig sindet? Hisset er hverken Mand eller Qvinde; Men de ere alle ligesom Guds Engle, nemlig: Mandelige Jomfruer: Hverken Søn, Datter, Broder eller Søster; Men de ere i Christo alle een Slægt: De ere alle som Een, ligesom et Træ i sine Greene; og dog adskillige Creature; Men Gud er Alting i Alle: Dog have de en aandelig Erkiendelse til ar viide hvad enhver har været, og hvad enhvers Forretning har været; Men der er aldeeles ingen Tilegnelse, ej heller nogen Begiærlighed til saadant Væsens Antagelse i dennem.

49. Discipelen sagde: Skulle de og alle nyde den evige Glæde og Herliggiørelse i lige Grad?

Mesteren svarede: Skriften siiger: Saadant et Folk og saadan en Gud. Item: Hos den Hellige est Du hellig; og hos en Forvendt beviiser Du dig fortrædeligt, Psalm 18, 26. 27. Og St. Paulus skriver: At

57

de Hellige skulle i Opstandelsen overgaae hinanden, ligesom Solen Maanen og Stjernene. 1 Cor. 15, 41. Derfor saa viid nu: At de skulle alle nyde guddommelig Kraft og Virkning; Men deres Kraft og Oplysning bliver gandske ulige (og teer sig herligere eller mindre) alt efter den Kraft, hvormed enhver i denne Tiid er bleven iførdt i sin ængstende Virkning (her gielder det, om at have iført Christum, og formedelst den Hellig Aands Bistand trænget sig igiennem Ængstelighedens Grund); Thi denne Tiids Creatures ængstlige Virkning er den guddommelige Kraftes Aabenbaring og Fødsel, formedelst hvilken Guds Kraft vorder bevægende og virkende: De som nu i denne Tiid have efterfulgt Christum og virket ved hannem, og ikke fulgt Kiødets Lyst, disse have en stor Kraft og overvættes Herliggiørelse i og hos sig: Men de andre, hvilke ikkun have ventet paa en tilregnet Retfærdighed, og imidlertid tient Bugens Gud, men have dog tilsidst endeligen omvendt sig, og erlanget Guds Yndest; Disse have ikke saa stor

58

Kraft og Oplysning: Derfor skal der være Forskiæl imellem dem, ligesom der er Forskiæl imellem Soel og Maane og Stjerner; og ligesom Markens Blomster overgaaer hinanden i Dejlighed, Kræfter og Dyder.

50. Discipelen sagde: Hvorledes eller ved hvem skal Verden dømmes?

Mesteren svarede: Ved guddommelig Bevægelse, formedelst Christi Person og Aand, hvilken formedelst det Guds Ord som blev Menneske skal skille det fra sig, som ikke hører Christum til, og vil gandske aabenbare sit Rige i denne Verdens Stæd, nemlig: paa det Stæd som nu Verden staaer; Thi Adskillens Bevægelse skeer paa samme Tiid tillige overalt.

51. Discipelen sagde: Hvor skal da Diævelene og de Fordømte vorde henkastede, efterdi denne Verdens gandske Rige hører Christo til, og skal vorde forklaret; skulle de da drives uden for denne Verdens Ort og Stæd, eller skal Christus aabenbare og have sit Riges Herredømme uden for denne Verdens Stæd?

59

Mesteren svarede: Helvede bliver allevegne i denne Verden, men dog forborgen og skiult for Himmerig; ligesom Natten er skiult og forborgen i Dagen; Lyset skal evindeligen skinne i Mørket, og Mørket kan ikke begribe det: Altsaa er Lyset Christi Rige, og Mørket er Helvede, deri Diævlene og de Ugudelige boe; og da blive de nederrykke og lagte til Fodskammel af Christi Rige, og saaledes giort til Spot.

52. Discipelen spurgte: Hvorledes og paa hvad Maade skulle alle Folk fremstilles for Dommen?

Mesteren svarede: Guds evige Ord, af hvilket alt aandeligt creaturligt Liv er ganget frem, bevæger sig paa samme Tiid, efter Kiærlighed og Vrede, i alt Liv som er udaf Evigheden, og fremfører Creaturene (eller Skabningerne) for Christi Dom. Formedelst dette Ords Bevægelse, vorder alle Gierninger som ethvert Liv haver virket, aabenbaret i det samme Liv eller Creatur som haver virket dem, saa at enhver seer og befinder sin Belønning eller Dom i sig; Thi saa snart det men-

60

neskelige Legem dør, saa bliver Dommen strax aabenbaret i Siælen; Men den yderste Dom er kun det aandelige Legems Igienkomst samt Verdens Adskillelse, da det Gode skal stille sig fra det Onde, saavel Verdens Væsen som og det menneskelige Legeme, og enhver Ting indgaaer i sin Forvaring; og saaledes aabenbarer Gud sin skiulte Hemmelighed i alt Væsen og Liv.

53. Discipelen sagde: Hvorledes skal Dommen fældes?

Mesteren svarede: Bese Christi Ord; Hvilken skal sige til dem hos den Højre Siide: Kommer hid I Min Faders Velsignede! og arver det Rige, som Eder har været bered fra Verdens Begyndelse; Thi jeg var hungrig og I gave mig at æde, jeg var tørstig og I gave mig at drikke, jeg var fremmed og I toge mig til Eder, jeg var nøgen og I have klæd mig, jeg var syg og i Fængsel, og I kom til mig og besøgte mig. Da skulle de Retfærdige svare og siige: HERre! naar

61

have vi seet Dig hungrig, eller tørstig, eller fremmed, eller nøgen, eller syg, eller i Fængsel og have tient dig? Og Kongen skal svare og siige til dem: Hvad I have giordt Een af disse Mine mindste Brødre, det have I giordt Mig. Da skal han og siige til de Ugudelige hos sin venstre Haand: Gaaer bort fra Mig I Forbandede! i den ævige Ild, som er bered Dievelen og hans Engle; Thi jeg var hungrig, og I gave mig ikke at æde; jeg var tørstig, og I gave mig ikke at drikke; jeg var fremmed, nøgen, syg og fangen, og I have ikke tient mig. Da skulle de og svare og siige til hannem: Naar have vi seet Dig hungrig, tørstig, fremmed, nøgen og have ikke tient dig? Da skal han og svare dennem: Sandelig siiger jeg Eder; Hvad I ikke have giordt Een af disse Mine Mindste, det have I og ikke giordt Mig. Og de skulle gaae ind i den evige Piine, men de Retfærdige i det evige Liv.

62

54. Discipelen sagde: Kiære Mester! hvorfor siger Christus: Hvad I have giordt disse Mindste, det have I giordt mig; og hvad I ikke have giordt dennem, det have I og ikke giordt Mig? Hvorledes beviiser man Christum slige Velgierninger saaledes, at det vederfares hannem Selv?

Mesteren svarede: Christus boer væsentlig i deres Troe, som sig have gandske overgivet til hannem; og Han giver dem sit Kiød til Spiise, og sit Blod til Drikke, og besidder derved deres Troes Grund i deres indvortes Menneske; derved en Christen er en Green paa Christi Viin-Træe, og bliver kaldet en Christen, fordi Christus boer aandelig i hannem; og hvad Godt man nu beviiser en saadan Christen i hans legemlige Nød, det beviser man Christo selv, hvilken boer aandelig i den Troende: Thi en saadan Christen er ikke sin Egen, men er Christum gandske hengiven: Derfor skeer der Christo selv, efterdi et saadant Menneske er Christi Ejendom. Og hvo som unddrager sin Haand fra et saadant nødlidende Chri-

63

stent Menneske, og ikke vil staae ham bie med Hielp i Nøden, den støder Christum fra sig og fører ham i hans Lemmer; Thi naar er Christen! Menneske, som er fattigt i denne Verden, beder dig, og du nægter hannem din Hielp i hans Nødtørftighed, saa haver du forviist Christum selv; og hvad man gjør et saadant Chris stent Menneske til Lidelse, det gjør man Christo selv. Naar man bespotter, forhaaner, laster og støder et saadant Christen! Menneske fra sig, da gjør man alt saadant imod Christum selv. Men hvo som annammer, bespiser, lædsker, klæder og holder sig til hannem i hans Nød, den gjør alt saadam ved Christum og sit eget Legems Medlemmer, ja han beviiser sig selv alt dette, saafremt han er en Christen; Thi i Christo ere vi alle Et, ligesom Træet i sine Greene.

55. Discipelen sagde: Hvorledes vil da disse bestaae paa Dommens Dag, hvilke plage den Fattige og Elændige, og udsue hans Sved af ham, ja trænge og trække ham til sig med Vold, og agte ham som deres Fodskammel, kun i den

64

Hensigt, at de kunde være Selv-Egne-Mægtige, og fortære hans Sved i Vellyst med Hovmodighed og Overdaadighed?

Mesteren svarede: Alle disse gjøre dette imod Christum Selv, og høre til hans strænge Dom; Thi formedelst saadan Medfart lægge de Hænder paa Christum, forfølge Ham i hans Lemmer, og hielp dernæst til at formere Diævelens Rige; Og ved saadan deres Medfart og Tvang afdrage de den Fattige fra Christo; saa at den Fattige og søger ofte en u-lovlig Vej til at fylde sin Bug; Ja, de der trænge den Fattige, gjøre intet andet end som Diævelen selv, hvilken uden Afladelse imodstaaer Christi Rige, som virker i Kiærlighed; Thi alle som ikke af gandske Hierte omvende sig til Christum og tiene hannem, de maae indgaae i Helvedes Ild, udi hvilken er idel saadan Egenhed.

56. Discipelen sagde: Hvorledes skulle da disse bestaae, hvilke i denne Tiid trætte og kives om Christi Rige, og for sammes Skyld, forfølge, skiænde, forhaane og laste hinanden?

65

Mesteren svarede: Alle disse have endnu ikke erkendt Christum, men staae ikkun i en Skygge, og stride med hverandre om Overvindelser, ligesom Himmel og Helvede. All Hovmodigheds opblæsende Høyhed, i hvilken man strider kun om Meeninger, er Egenraadighedens Eyendoms Billede: Hvo som ikke haver Christi Aand og staaer ved hannem i Troen og Ydmyghed, den er kun bevæbnet med Guds Vrede, og tiener Selvraadighedens Figur, nemlig: Mørkhedens og Guds Vrede; Thi all Egenhed skal paa Dommens Dag gives Mørkheden, og altsaa tillige de Kivagtiges unyttige Trætte, hvilken de ikke føre i nogen kiærlig Hensigt, men kun i forestillet Egenhed, derved at lade see deres Meninger at de ere lærde, og opirre Fyrsterne til at krige om saadanne førudsattede Meeninger, ja bestorme og ødelægge Folk og Land med saadan forestillet Skygge-Striid: Alle disse henhøre til Dommen, som skal stille det Falske fra det Retskafne: Da skulle alle Meeninger og Skyggeværk ophøre; Og alle Guds Børn skulle vandre i Christi

66

Kiærlighed og han i os. Alt hvad som i denne stridende Tiid ikke er nidkiært formedelst Christi Aand, og begiærer at befordre den rette Kiærlighed, men søger kun Egen-nytte i sin Strid, det er af Diævelen, og henhører til Mørket, og skal skilles fra Christo; Thi i Himmelen tiene alle Gud deres Skaber i Ydmyghed.

57. Discipelen sagde: Hvorfore tillader da Gud saadan Striid her i Tiiden, og hvorfor skeer saadant?

Mesteren svarede: Livet staaer udi Striid af den Aarsag, at det formedelst samme Striid kand vorde aabenbarligen samt føleligt og kiendeligt, saa og at Viisdommen kand i adskillige Maader vorde erkendt; Og alt dette tiener til Overvindelse; Thi der skal udspringe stor Lov og Priis i de Hellige (som ere og leve) i Christo, fordi at Christus i dennem haver overvundet Mørket og all Naturens Egenhed, og forløst dem fra Striid; Derover de evindeligen fryde sig, efterdi de faae at see og erkiende, at den Ugudeligen betaales med sin egen Ondskab. Derfor saa lader Gud nu alle Ting staae

67

i frie Villie, paa det at det evige Kiærligheds og Vredes samt Lysets og Mørkets Herredømme kand blive aabenbaret og kiendeligt, saa at ethvert Liv kand (utvunget) foraarsage og opvække (enten sin) Dom eller Belønning i sig; Thi hvad som er en Striid og Piine for de Hellige i denne deres Trængsels Tiid, det skal forvandles for dem til stor Glæde og Fryd: Derimod skal det som er en Lyst og Fryd i denne Verden for de Ugudeligen, forvandles til evig Skiendsel for denne: Af saadan Aarsag formaner Skriften de Hellige til at døde de jordiske Lemmers Attrae, fordi de Helliges Fryd udspirer og grønnes igiennem Dødsen, ligesom Lyset udspirer af Ilden formedelst Taandens Dødselse og Fortærelse; Thi ved saadant Forhold løses Livet fra Naturens Piinagtighed og besidder en anden Verden; Og ligesom Lyset haver en gandske anden Egenskab end Ilden, thi Lyset er givende og mildt, hvilket skinbarlig kand deraf sees, at det oplyser der gandske Huus:

Derimod er Ilden sig selv fortærende og opslugende. Saaledes grønnes og Sagt-

68

modighedens hellige Liv igiennem Døden, i det Egen-villien dødes, da Guds Kiærligheds Villie regierer og virker alle Ting i alle.

Thi paa samme Maade haver det Ævige andtaget en Besindelse og Adskillighed, og formedelst samme Besindelse førdt sig ud igiennem Døden, og derved førdt sig ind i Glædens store Rige, hvorved der er en evig Leeg og evig Aarsag til Frydens Rige i den u-endelige Eenighed.

Derfore maae Piinagtigheden være en Grund og Aarsag til saadan Fryds Bevægelse.

Og udi alt saadant ligger Guds Viisdoms skiulte Hemmelighed.

Hvo som beder, den faaer; hvo som leder, den finder; og hvo banker paa, for hannem skal oplades.

Vor HERres JEsu Christi Naade, dg Guds Kiærlighed; og den værdige Hellig Aands Samfund, være med os alle, Amen.

1

En moralsk Betragtning over Kierligheden

adskildt fra den

løsagtige Elskovs Vellyst.

Oversat

ved

P. B. Giørup.

Phil. Mag. og Præst i Lolland.

Sperne voluptaus; nocet emta dolore Voluptas.

(Horat.)

Det er:

Foragt den lumpen Lyst, den bliver dig til Skade;

Det Krøb fortrydes vist, der Sorg vil efterlade.

Kjøbenhavn, 1771.

Trykt hos Morten Hallager, boende i store Fiolstræde i No. 196.

2

3

Gunstige Læsere:

Denne liden Afhandling er skrevet paa Fransk af den berømte

Pierre du Moulin, fordum

Prædikant ved det Engelske Hof, og udgjør det tredie Capitel i den tredie Bog af hans ypperlige Skrift kaldet

Traité de la paix de l'ame & du Contentement de l'Esprit eller om Sielens Fred og Sindets Fornøielighed. Jeg har længe havt en Dansk Oversættelse i agt af dette læsværdige Skrift, heldst jeg ikke hidtil veed nogen anden Oversættelse, deraf i det Danske eller det Tydske, hvilket det dog vist frem for Endeel andre lidet unyttige franske Piecer havde fortient: Tør jeg vente den Lykke at finde Bifald ved denne Prøve, vil det snart opmuntre mig til at fuldføre det øvrige, i hvilken Hensigt dette til Forsøg for det første udgives.

Det Stykke jeg har udvalgt, er baade et af de udførligste Capitler i Skrif-

4

tet og indeholder en Morale, der ikke nok kan drives paa i en Tid, da Forkrænkelses Tienere love Frihed til Kiødets Begjæringer; gid i det mindste de endnu uforkrænkede unge Gemytter maatte heri finde en Modgift for den bedragelige Vellystens Tilløkkelser, og alle Fornuftens og Dydens Elskere bestyrkes i det Forsæt, at skyde den Forkrænkelighed, som er i Verden udi Begjærighederne!

Saadant kan maaskee bedre ventes af denne Afhandlings anstændige Alvorlighed, end af Endeel bidende og pasquilmessige Satirer, hvorved det Onde mueligt snarere læres end hemmes, hvilke saa hyppige flyver om iblant os fra ubenævnte Forfattere. Hvorfor tør man ikke, naar man holder sig inden Anstændigheds og Beskedenheds Grændser, være bekjendt af at laste aabenbare Synder, som ikke kan eller bør finde Medhold under en vis og christelig Regjæring? Og denne Forsikkring har betaget mig al Betænkning i at sætte mit Navn for denne Afhandling, som

Oversætter.

5

Om Kierlighed.

Kierligheden er den første af det menneskelige Sinds Lidenskaber, og Aarsagen til de fleste af de andre. Den er en Sielens Bevægelse imod de Gienstande, som love os Roelighed og Fornøielse; det er ved denne, at Menneskene ere gode eller onde, lykkelige eller ulykkelige, eftersom den falder til visse Ting at elske, som ere enten gode eller onde.

Der er i ethvert Menneskes Sind en overherskende Kierlighed, som regierer alle de andre Lidenskaber, og underkaster dem den fornemmeste Gienstand, som den elsker; denne Kierlighed er fuldkommen efter denne sin Gienstands Beskaffenhed; thi ligesom de Ting, der komme for øjesynet, forandre i nogen Maade Øiestenen til samme Farve og Dannelse, som de selv har, saaledes og, naar man i Sindet fatter Billedet af den Gienstand, man elsker, forvandles man, saa at sige, til den samme, og

6

antager dens Egenskaber; hvo som elsker en ringe Ting, bliver deraf selv ringe og foragtet. Hvo der f. Ex. elsker sine Hunde med denne fornemmeste Kierlighed, den samler sig derved saadanne Egenskaber, som høre til de ufornuftige Dyr; hvo der elsker en høi og vigtig Sag, faaer derved et høimodigt Gemyt; hvo som elsker Gud, det høieste Gode, faaer derved i sin Siel dette høieste Gode; og bliver selv ved denne guddommelige Kierlighed god og lyksalig: Vel ere der adskillige og mange medhielpende Aarsager til Fornøielse, men Kierligheden er deriblant en Hoved-Aarsag, og man kan sige med Sandhed, at der er hverken i Himmelen eller paa Jorden noget saa angenem, og intet, som saa fornøier, som Kierligheden. Gud selv er Kierlighed siger St. Johannes, (*) og jeg holder for, saa vidt som ellers min endelige Forstand tør gjøre sig et Begreb om den uendelige Gud, at det er denne væsentlige Kierlighed, der ligesom omfavner de tre Guddommens Personer, hvori deres personlige Forening og deres Lyksalighed bestaaer. (**)

(*) 1 Joh. Ep. Cap. 4. V. 16.

(**) Tre-Enigheden i Guddommen er dog og bliver en for den menneskelige Fornuft uigienemtrængelig Hemmelighed, som ei ved noget Fornuftens Begreb kan bestemmes.

7

hen talet om den Kierlighed, som forener os med Gud, hvor jeg har viist, at denne er baade Menneskets store Pligt, og tillige hans høieste Lyksalighed. Herefter har jeg at tale om den Kierlighed til Næsten, som Religionen lærer, (*) og om den Kierlighed til et vis Sælskab, som ellers kaldes Venskab; i alle Hensigter er Kierligheden en Dyd, som man enten selv forhverver sig eller af Gud indgives. Men vi ville her bettage den som en naturlig Sinds Bevægelse, hvilken vi altid bør stræbe at gjøre en Dyd af, og til den Ende kan det ei være andet, end vi jo endnu maa røre noget ved den foromtalte Kierlighed til Gud.

Den naturligste Kierlighed er den, som kommer af Forskiellen imellem det ene Kiøn og det andet. Denne Tilbøielighed er aldeles sandselig, og den er tilfælles for Menneskene med de ufornuftige Dyr. Det er denne, der kommer den meeste Allarm afsted i Verden og i Mennesket selv. Denne er det, som gjør de høimodige Gemytter blødagtige, og nestyrter Sielen fra de høie himmelske Betragtninger til den

(*) I det Franske hedder det L'amour religieux du prochain, qvi s'apelie charité; dette sidste er udeladt, som i det Danske ei kan udsiges med andet Ord end det første.

8

jordiske Materies Bærme og Søle; naar ikke denne Lidenskab var, kunde Mennesket her i Verden opnaae en høi Grad af Englernes Hellighed i Himmelen. Det er derfor høit fornødent, at man lærer at undertrykke den; thi at man ville ganske afskaffe den, var det samme, som man vilde nedbryde Naturen, og imodstaae Guds egen Anordning, som har givet den til alle levende Creature, for at drive dem derved til deres Slægtes Forplantelse. Men efterdi Gud har tillige givet Mennesket Fornuften frem for de andre Dyr, og Christne Mennesker sin Kundskab frem for Mennesker, saa er det fornødent, at denne naturlige Kierlighed maa ledsages og bestyres ved en bedre Anfører end den blotte Natur; den bliver ellers fæisk og bæstisk, men det, som hos et Fæe eller Bæst kan være uskyldigt, er hos et Menneske lastværdigt, og i steden for den Fornøielse, som den med stor Heftighed tragter efter, tilbringer den derimod det Menneske, som deraf er indtagen. Sorg og Græmmelse, Vanrygte, Samvittigheds Nag og ødelægger Legem og Siel, samt Gods og Formue. Det er en skrækkelig Dom,

at ingen Skiørlevner eller Ureen haver Arvedeel i Guds Rige. (*) Hvad er der da

(*) See Ephes. Cap. 5, 5.

9

ikke for en syndig og ret beklagelig Daarlighed at gjøre en Fordømmelses Snare af den Lyst, som den milde og vise Skaber har givet Mennesket, for at skynde det til at vedligeholde sine Efterkommere i Verden; og man handler vist meget ubilligt i at søge denne Lyst ved ulovlige og farlige Veie, saa længe at Ægteskab giver os dertil et let Middel, og da baade Gud og Menneskene, baade Ære og Skyldighed, Nytten og Sagens Lethed tilskynder os dertil.

Naar Kierligheden er ganske og aldeles kiødelig, da er det ikke Personen men Vellysten, som man elsker, (uden for saavidt, at man ved Personen forstaaer sig selv.) Kierlighed til en Skiønhed er da intet andet end Kierlighed til sig selv, og ikke til Personen, som man forlanger, eftersom man jo ikke forlanger Personen uden for sin Fornøjelse. Naar derimod denne Kierlighed af et Kiøn til det andet er forenet med en alvorlig Velvillighed imod en Person, og denne Velvillighed er grundet paa Dyden, og opmuntret ved indbyrdes Tilbøielighed for hinanden, da er det, at Kierlighed og Venskab kommet tilsammen, og hielper indbyrdes til at formere og bestyrke hverandre, og dersom Ægteskab følger derpaa, da kan og derved den største af jordiske Fornøielser til veie bringes.

10

Men ligesom man i den ulovlige Kierlighed behøver Afholdenhed for at holde den i Tømme, saa er det og fornødent at holde Maade i den anstændige og tilladte Kierlighed for at styre den. Maadeligheden er det, der vedligeholder Kierligheden, og tillige Fornøielsen. Saa vel det ene som det andet tabes ved at gjøre formeget deraf; og ligesom Luen af et Lys, som man vender need ad, udflukkes just ved det, der næret det, saa udslukkes og Kierligheden ved alt for overflødig Næring; men om det endog var mueligt, at den kunde holde Stand og blive den samme, naar den gik for vidt, og hverken Legemet eller Sindet tabte noget derved i deres Kraft, saa skulde dog derudi være mere Tab end Vinding, efterdi al hidsig Gemyts Bevægelse forstyrrer Sielens Munterhed, og alt det, der gjør Forstanden Begierligheden underdanig, fornedr Sielen fra Høihed og Ypperlighed, fornemmelig naar Begierligheden er blot og allene legemlig.

Saa som der i Ægteskabs Kierlighed kommer tvende Slags af Kierlighed sammen, nemlig Kierlighed for kiønnet, og Kierlighed for Sælskabet, men det første Slags forgaaer ved Alderen, saa gjør man forsigtig i at binde

11

den sidste fast med alle Klogskabs og Velvilligheds Baand; disse Baand ere Guds frygt, en mild og sagtmødig Omgang, den ømme Omhyggelighed for sin Ægtefælle, Taalmodighed i at fordrage dens Feil, og en liden frivillig Forblindelse, for ikke at see alt det, der kunde formindske Venskabet, paa det at man maa drage al den Fordeel, som mueligt er, at et Kiøb, som man ikke siden kan ophæve; thi denne uopløselige Ægteskabs Knude, som for de daarlige er et tungt og trykkende Aag, er derimod for de klogere Hielp til Fornøielse, da den gjør, at de helst vil elske det, som de bør at elske, og at de finder just deres Lyst i at efterkomme deres Pligt.

Kierlighedens Hede er dog ikke den største i Ægteskab; thi deri kan og nogen Koldsindighed løbe ind, ei heller i den utugtige Kierlighed; thi den opfylder sin Lyst paa Samvittighedens Bekostning, men Heden er størst, i det man tragter efter Ægteskab, det som gjør denne Elskovs Hede end mere heftig, er det lovlige Maal, man deri foresætter sig, og denne smigrende Forestilling af Tilbøieligheden for Samvittigheden, at man ikke kan elske det for meget, som man elsker paa en skikkelig Maade; dersom nu denne Elskovs Hidsighed treffer nogen Modstand, saa

12

forøges den endnu mere ved Vanskeligheden, og man har ofte desmere Kierlighed, naar man har mindst Forhaabning, som Porten siger: Jo

mindre han haaber, jo mere har han

Lyst. Denne Sinds Bevægelse virker i den Forliebtes Indbildning et fordeelagtigt Billede af den Gienstand, som elskes, der stiller sig uafslædig for ham, der lader sig see for ham i Drømme, der afbryder hans Søvn, der forstyrrer hans beste Tanker og meest magtpaaliggende Forretninger, der sætter hans Sind i stedsevarende Bevægelse ligesom Havets oprørte Bølger, og gjør det endog i de roeligste Mellemtider bedrøved og tankefuld; det værste er, at Gud derved forglemmes, og at Kierligheden til Verden udslukker Kierligheden til Gud.

Da denne Anstøds Steen er saa farlig og saa sædvanlig forekommer, saa behøves en besynderlig stor Flid og Varsomhed for ikke at lide Skibbrud derpaa; og dette saa meget mere, som vore christelige Philosopher have lidet bekymret sig om, at anvende deres Lægedoms Midler paa denne Sygdom; thi naar de raaber imod Kierligheden som kiødelig og lastefuld, saa skeer det, at de stakkels Forliebte, som indbilde sig, at deres Kierlighed er ganske og aldeles dydig, og

13

som vel ikke skulde ville, om de endog kunde, have en utilladelig Nydelse af det, som de attraaer, de da mene, at de med denne Dom blive alt for aardt behandlede, eller vil og, at den ikke strækker sig til dem; imidlertid veed dog Gud best, at deres Kierlighed er alt for kiødelig, vare de end i Tankerne ganske Jomfruerene, heldst da endogsaa den umaadelige Kierlighed af en Moder til sit Barn er kiødelig og lastværdig. Derfor er det paa den Maade, man bør tage Sagen med dem, i det man viser dem, at deres Kierlighed kan ikke være reen i sin Beskaffenhed, fordi den gaaer for vidt i Storheden, og at just denne Umaadelighed for en jordisk Gienstands skyld er en meget ureen Kierlighedens Beskaffenhed; thi denne herskende Kierlighed, hvorom jeg før har talt, som har Overherredømmet i Sielen, og som gjør alle de andre Lidenskaber sig undergivne, den skyldes til Gud allene, ham der vil være elsket af vort ganske Hierte,

af vor ganske Siel, af al vor Formue, og af vor ganske Forstand; dette

kalder vor Herre Jesus det første og det store Bud, (*) det store, fordi det indbefatter alle de andre, og det første, fordi det er som en Forklaring paa det første Bud i Loven: Du

(*) Se Matth. Cap. 22. V. 37. 38.

14

skal ikke have andre Guder for mig.

Som man da ikke maa tilbede noget andet, end Gud allene, saa maa man og ikke elske noget uden Gud allene med den fornemmeste Kierlighed, hvorved vi giver en anden fuldkommen Herredømme over os. Virkeligen er og denne Kierlighed en Tilbedelse; thi den lader jo alle Sielens Kræfter ligesom nedkaste sig for den Gienstand, man elsker, og frembyder den Hiertet til et Offer, derfor maa disse Kierligheds Bevægelser, som saa heftig indtage Sielen, med al Ret kaldes Røverier; thi de ere jo intet andet end aabenbar Rov og Vold mod de Rettigheder, Gud tilkommer, som er den rette og lovlige Overherre af vort Hierte; det burde være for hans skyld, vi skulde have disse Henrykkelser og heftige Kierligheds Anstød, paa det vi maatte elske ham af vort ganske Hierte, og af al vor Formue. O hvor ere dog disse Voldsomheder langt adskilte fra det Slags,

hvormed man gjør Vold paa Himmelens

Rige,*) og hvor mange Taarer og Klager, frembragte af en bidende Samvittigheds Nag, burde ikke fældes og udøses for at gjøre Bod for saa megen daarlig Graad, og saa mange andre Klager, som ved egensindig Skrøbelighed vir-

(*) See Match. Cap. 11. V. 12.

15

kes og yttre sig: Undertiden er det skeet, at disse tvende Slags Taarer for saa ulige Aarsager ere komne sammen mod hinanden hos ædelmodige og gudfrygtige Gemytter, som imellem disse heftige Bevægelser af den kiødelige Kierlighed have paa samme Tid fundet sig bevægede af en gudelig Iver, i det Samvittigheden har viist sin Fortrydelse over, at en anden, end Gud, bemægtigede sig Overherredømmet af Hiertet, og har derfor anstillet et skarp Klagemaal imod Begjærligheden. Ofte har Kierligheden til Gud, sukkende under Verdens og Kiødets svare Byrder, gjort sig stærk til Fortræd for den kiødelige Kierlighed, og er just ved den sammes Modstand bleven dobbelt større; endelig efter en haard Strid har den beholdt Overhaand, og er bleven allene Mester af Pladsen. Det er kuns Ulykken, at der ofte maa begyndes paa nye Strid igien, og at Kiødets Kierlighed kommer stedse igien, naar Striden er forbi; thi Sandserne, der ere ligesom Sielens Dørvogtere, holde Venskab med den kiødelige Kierlighed, og aabne Døren for den uden Forlov af Fornuften, i det de føie sig efter den Gienstand, man forlanger, ved at gjøre stærke Indtryk paa Indbildnings-Kraften, da des imidlertid det guddommelige Væsens Skiønhed, der

16

er uden Materie, har ikke noget, der kan hefte ved Sandserne, og intet, som udi Indbildningen kommer den til Hielp; men til Vederlag derfor opfylder den Forstanden med en liflig Klarhed, og kraftigen virker paa Tilbøielighederne, saa den forskaffer den Kierlighed til Gud en saadan Seiervinding, at den kiødelige Kierlighed maa ganske rømme ud, eller om den end lader Naturen tale til sit Forsvar, og faaer Tilladelse at forblive, den dog bliver bragt til saadan Undergivenhed, at den ikke mere bevæger sig uden regelmæssig inden Fornuftens og Gudfrygtigheds Grændser, og ikke besidder mere Tilbøielighed, end saavidt Kierligheden til Gud finder for got at lade den have.

Disse Fornuftens og Gudfrygtigheds Grændser og Regler for at vælge en Person til at elske ere det som er mueligt, det som er tilladeligt og det som er sømmeligt. Maalet paa Kierligheden bør være indrettet efter Gienstandens Værdie, om hvilken man altsaa i Forveien maa søge at skaffe sig et rigtig Begreb; men naar Kierligheden derfra kommer til Ægteskab, behøver den at indrettes efter et andet Maal, som er Forbindelses og Skyldigheds. For Ægteskabet er Kierligheden tilbøielig til at

17

sætte en høi Priis paa det den elsker, men den maatte dog erindre sig, at de fuldkommenste Personer ere menneskelige Skabninger, og at den bør elske dem som Mennesker, og ikke vise dem en guddommelig Tieneste, hvilket skeer, naar vi give dem Herredømmet over vort Hierte. Man man ogsaa betænke, at deres Skiønhed forgaaer med Tiden, at deres Yndighed og Mildhed forandres til Suurseenhed, og endelig at deres Person dør engang; dette kan da nok forringe deres Priis; Demanterne, som have den smukkeste Glands, skulde ikke kjøbes saa dyre, dersom de vare det undergivne, at de kunde fordunkles og opslides. Det bebøves kun, at man ret kiender de elskværdigste Personer for ikke at lade dem komme i Samling med Gud til at besidde vort Hierte.

Kierligheden tragter jo efter Fuldkommenhed; man maa derfor over Alting elske den, som gjør dem fuldkomne, der elske sig; dette kan de skiønne Fruentimmer ikke gjøre, i hvor fuldkommen de end maatte være; men ved at elske Gud, som er den høieste Fuldkommenhed, blive vi efter vor Maade ham selv lige, og forandres til det samme Billede.

18

Og eftersom Fornøielsen er det, der tillokker Kierligheden, saa maa man over alle Ting elske den, som mætter os med de sande Fornøielser, det er Gud, for hvis Ansigt er Mættelse

af Glæde og Liflighed hos hans høire Haand evindeligt. (*) Den kiødelige

Kierlighed sætter Sindet i Fortrædenhed, den er narrisk og uroelig, den gjør skiønne Løfter, og holder dem ikke, den giver for en Fornøielse tusinde Smerter, men Kierligheden til Gud er en stedsvarende Vellystes Nydelse, en bestandig Fred, en velgrundet Glæde, og om man end undertiden maa lide noget for den, saa giver den dog for en Smerte tusinde Forlystelser.

I den kiødelige Kierlighed elske mange uden selv at blive elskede igien; men hvo der elsker Gud, maa være

forsikret, at Gud igien elsker ham, ja endogsaa at Gud har elsket ham, førend han elskede Gud, og at den Kierlighed, han har til Gud, er just en Virkning af den Kierlighed, som Gud bærer til ham. Er det da ikke en stor Opmuntring til at elske, at man er forsikkert om at elskes igien? Dens Kierlighed, som allene fortjener at elskes allerhøiest, er let at finde; de andre Gienstande for vor Kier-

(*) See Psalm. 16. V. 12.

19

hed som ere langt derunder, ere uden Liighed noget mere vanskelige. (*)

Denne Guds Kierlighed pines og qvæles ikke ved de Elskendes Fraværelse, som det gaaer med den kiødelige Kierlighed. Man udøser der ikke Sukke, som ere forlorne, eller Klager, som ikke bønhøres. Gud er nær hos dem, som

sukke til ham, og han samler deres Graad i sin Flaske. (***) Herren er nær hos alle dem, som kalde paa hannem. (***)

Han gjør dem Sælskab paa deres Reiser, han følger med dem til Skibs paa Havet, han tager Herberge med dem ja i dem selv; han forsøder deres bitterste Lidelser, han giver dem Svar ei allene paa deres Ord, men ogsaa paa deres Hiertes Tanker.

Vi elske ofte saadanne Personer, som kan intet got gjøre os, omendskiønt de intet elske os; end mere den Kierlighed vi bære til

(*) Forfatteren vil vel ikke frietage den første Kierlighed og Umage, som ellers maatte forringe dens Værdie; nok at Arbeidet er gavnligt, og Byrden let, fordi den lettes ved den Elskedes Hielp.

(**) See Ps. 56, V. 9. (***) Ps. 145. V. 18.

20

dem, gjør os ofte selv fattige; men den Kierlighed, vi bære til Gud, gjør os rige; thi han er den, fra hvilken al god Gave kommer,

Livets Kilde er hos ham og i hans Lys see vi Lyset. (*) At elske ham er at ophøies til den fuldkommenste Rigdom og Lyksalighed.

Kort sagt, hvo som vil have de rette Gunstes Beviisninger, de venlige Øiekast, den søde og behagelige Omgang, (som man ellers søger i Kierlighedens Handel.) Hvo som vil have den sande Besiddelse, Nydelse og Mættelse af Glæde ævindeligt, den henvende og rette sin høieste Kierlighed mod Himmelen. Kierligheden til Gud skal gjøre ham baade god og lyksalig i høieste Grad; sligt maa ikke ventes af den kiødelige Kierlighed; den er en Sygdom, den er det samme i Begierligheden, som en Feber i Blodet, bestaaende snart i Kulde og snart i Hede; den er en bestandig Ebbe og Flod af Frygt og Forhaabning: Det er og intet andet mueligt, end at den jo stedse maa være skielvende og frygtsom, da den lader sin Lyksalighed henge af en Person, som selv ikke har nogen, og den gjør Mennesket gemeenligt til en Slave af en Person, (*) Ps. 36, V. 10.

21

der er mere skrøbelig og trængende end han selv. Dersom disse Uleiligheder findes i den anstændigste Kierlighed imellem begge Kiøn, hvor meget mere maa de da findes i den utilladelige og utugtige?

Det sædvanligste, men ikke det beste Raad for denne Sygdom, er at fordrive en Boelerske med en anden, hvilket dog ikke kan være at faae sin Frihed igien, men kun at ombytte sin Trældom, og ligesom at løbe an paa en Klippe, for at redde sig af en anden. Hvo som vil dæmpe Kierlighed ved Kierlighed, bør udvælge en saadan Kierlighed, der forandrer hans Trældom til Frihed, og denne Frihed skal han finde allene i Kierligheden til Gud. Sandelig dette er det store Lægemedel for den kiødelige Kierlighed, at man øver sig i denne Guds Kierlighed, og vel betænker, hvilket Ran og Røverie vi begaae imod Gud, naar vi i vort Hierte, der er Guds Helligdom, opretter en liden Afgud af vor sandselige Begierlighed, og hvilket oprørisk Afhold det er, at antage en anden end Gud til Herre og Besiddere af vor Hierte.

Heraf kommer nu sædvanlig et af tvende Onde. Enten at Gud i sin Nidkierhed over at see os elske en anden mere end ham, til hvilken vi dog skylde al vor Kierlighed, gjør vore An-

22

slag til intet, og lader os gaae feil af det, som vi med saa stor Hidsighed jage efter; eller og at han i en endnu større Fortørnelse lader os faae det, som vi agte mere end ham, og hvoraf vi vente vort høieste Gode, hvilket derefter omvendes for os til bitter Sorrig og Ødelæggelse; man kan see, hvor der er Tilløb efter et slet og

utugtig Fruentimmer, at mange hidsige Medboelere støde hinanden til Side, ligesom det gaaer med Fiskene, som man vil have til at bide paa den skadelige Krog; den stærkeste, men derhos den ulykkeligste, bortjager de andre, og selv bliver derved fangen og omkommet. Salomon, som herom har talt af Erfarenhed, siger:

Jeg har fundet en Ting bedskere end Døden, en Kvinde der er som Garn, og hvis Hierte er som Fisker-Garn, og hendes Hænder som Baand; den som er Gud behagelig skal undkomme derfra, men en Synder skal fanges

ved hende. (*) Fruentimmeret kunde vel og sige det samme om Mandspersonerne: Der er ingen Slags Bedragerie eller Fortryllelse liig med den udi Kierligheds Sager, og intet som frembringer bedrøveligere Virkninger, af hvilke den sædvanligste er, at man forliser Sielens

(*) See Salom. Præd. Cap. 7. V. 26.

23

Roelighed; et Tab, som alle Elskovs Forlystelser ikke kan erstatte.

Der er og ikke nogen Sinds Lidenskab, hvormed man mere forsynder sig imod denne i Sandhed baade christelige og filosofiske Regel, som er, at holde sig til sig selv og ikke søge sin Fornøielse uden for sig selv,

hvilket er det samme, som at søge sin Fornøielse i Gud; thi det er i Gud, vor sande Væsen bestaaer, og Gud selv findes i os, naar han giver os Naade til der at søge ham retteligen; men den kiødelige Kierlighed søger al sin Fornøielse uden for Gud, og uden for sig selv; den gjør, at Sielen er aldrig hos sig selv, men altid uden for sig selv, og altid under en andens Magt.

Saa er der og ikke nogen Lidenskab, hvorved man mere forseer sig mod tvende Yderligheder; thi denne, (nemlig den kiødelige Kierlighed) forhøier Prisen af det, man elsker over Naturen og over Mueligheden, og for at erlange den Person, som den gjør til sin Afgud, lader den gjerne fare Gods, Ære, Roelighed, Samvittighed og Livet selv, som Ting, der have intet at betyde.

Det skulde og være underligt, om Ungdommen, der naturligviis ere tilbøielige til denne hidsige Feber, ikke og skulde faae den paa Hal-

24

sen i Henseende til den store Umage, man gjør sig for at føre dem den paa; thi hvor mange Bøger skriver man ikke udtrykkeligen derom, og hvor mange Elskovs Fabler og Romaner, hvis Sammensætning og Læsning er deres Arbeide, som intet har at bestille. Disse undervise unge Mennesker om, at Dyden bestaaer i at drive Sinds Bevægelserne over al Yderlighed, og at der ikke kan gives store Bedrifter eller høi Lykke i Verden uden for de Forliebte; derved lærer ogsaa de unge Piger i sær at blive forliebte til Fortvilelse, at blive skindhellige, hofmodige og blodgierrige, og at bilde sig ind, at Alting bør staae til Rede for deres høieste Magt, eftersom de see af disse Bøgers Læsning en heel Verden forstyrret af Krige formedelst nogle medbeilende Fyrsters Jalousie og mange tusinde Mennesker opofrede for en Dames smukke Øine. De lære deraf, at blive listige Elskerinder og onde Koner; disse behøve just at lære Lydighed, og slige Bøger lære dem tvertimod at føre et uindskrænket Herredømme. (*) Da man

(*) Man har i vor Tid begyndt at skaffe unge Fruentimmer en bedre Læsning, og det er høi Tid at anføre dem dertil, om Tugt, Ære og Dyd skal ikke tage Afskeed fra dette ædle Kiøn.

25

og seer de unge Fruentimmer mere hengivne til dette Slags Læsning med Mandspersonerne, saa bevise de dermed, at omendskiønt de vel har mindre Elskovs Hæftighed end Mandspersoner, de dog ikke destomindre have dertil en bestandigere Tilbøjelighed.

Hvo som da vil bevare sig ubesmattet paa Legem og Sind, og beholde sin Siels Munterhed frie fra denne uroelige Lidenskabs Storm, den gjør klogeligen i at skye slige Bøgers Læsning, som opvække den samme; og jeg veed ikke, hvilket der er det farligste at læse enten de liderlige Bøger, som gjøre et grovt Narrespil af den kiødelige Kierlighed, og ret aabenbar forestille dens Ureenhed og Daarlighed, eller dem som gjøre deraf en ret ærbar og alvorlig Studering, og under Skin af Høflighed, af Standhaftighed, og af en paa Kunst indrettet og tapper Opførsel forblinde Sindet med en halsstarrig Begierlighed, og forvirre det med narriske Indbildninger, hvoraf nogle har reent mistet Forstanden. (*) Og det er vist, at naar man vil følge de Narrerier, som findes i Romaner,

(*) Hvad skal da siges om Endeel af vore artige Comoedier, der dog ofte gaae ud paa Kierligheds Intriguer baade først og sidst? Kan en Comoedie ei skrives god uden dette forslidte og ret overtroiske Narrerie?

26

maa man langt afvige fra sund Sands og Forstand, da der er intet, som gjør Hiertet mere versligt, mere kiødeligsindet, og intet som fører det længere fra Gud. Jeg vil heri beraabe mig paa dem, som efterat de have slaget sig fra det Slags Læsning, har siden vildet begive sig til Gudfrygtigheds Øvelser, at de i deres Samvittighed maa sige, hvor langt de har fundet sig afdraget fra Gud, og hvor uskikkede til al god Gierning.

Det er og ikke uden Aarsag, at disse Romanskriver indføre igien de falske hedenske Guder. Det kommer deraf, at de blues ved at nævne den sande Gud iblant deres Fabler, og fordi Samvittigheden nøder dem til at erkiende, at deres Skrifter føre til Sinds Forvirringer og Afvigelser fra Gud; og saasom det er en af deres fornemmeste Elskovs Complimenter, at lade de misfornøiede Elskeres Vrede øses ud over det guddommelige Væsen, saa ere de forsynede med en Undskyldning mod dem, som vilde beskyldte dem for Guds Bespottelse; thi, ville de sige, det er ikke Bespottelse mod den sande Gud, men imod de hedenske Guder, som en Homerus og Hesiodus digtede. Imidlertid lære deres Læsere af slige Bespottelser mod de falske Guder snart at bespotte den

27

sande Gud selv, og at hævne sig over ham for alt det, som sætter sig imod deres voldsomme og heftige Begierligheder. De samme Elskovs Bøger undervise og i den mordiske Lære om Dueller og Tvekamp, som en Elskeres Artighed, hvorved de Forliebte besegle deres Hengivenhed for deres Kierester med deres Medbeileres, eller og med deres eget Blod.

Endnu ere der og andre Ting, der optænder denne vilde Elskovs Ild, hvilke man med al Flid maa søge at undflye, saasom letfærdige Discourser, onde Folkes Sælskaber, som søge at besnære og fange alle dem, som de have Omgang med, ikke for at beholde dem for sig selv, men kuns for at rose og glæde sig deraf, og siden at lade dem fare, saa de efterlade dem kun Sorg og Græmmelse, og sig selv Fornøielsen af en forfængelig Seir. (*)

Man maa og vogte sig sig for Ledighed; den er Satans Hovedpude og en Raadgiver til Laster. Hvo som intet gjør, tænker paa at gjøre Ondt. Saa bør man og vogte sig for Umaadelighed i Æden og Drikken; den kiødelige Kierlighed er saaledes nedsiunket i den jordiske Materie, at alt det, der ophidser Blodet, sætter og den onde Lyst i Oprør og Allarm; derfor er det Propheten Jeremias samler Umaadelighed og

(*) Gid da Forældre og Foresatte vilde nøie bevogte de unge fra slette Sælskaber. Den stærkeste Vagt over en Søn eller en Daatter er ikke Laas og Lukkelse, men bestandig Omgang med dydige Folk.

28

Ukydskhed ligesom et Par med hinanden;

De ere, siger han, ligesom vel foerede Hefte, naar de aarle opstaae, vrinsker enhver af dem efter sin Næstes Hustrue.

(*) Man maa og vænne sin Begierlighed til at imodstaaes i tilladelige og smaa Ting for at gjøre den føielig at styre i de store Anfægtninger, og desto lettere at afvende den fra de utilladelige Ting.

Endelig ere der tvende vigtige Lægemedler af Gud beskikkede til at kiølné denne Lystes Hidsighed, det ene Middel er legemligt, som er Ægteskab, en Stand, der er hellig og ærværdig, og naar man derudi vil omgaaes, er den største Behagelighed i dette Liv. Men hvad enten man nyder den, eller man søger derefter, bør man vel tænke paa Forfængeligheden og den korte Vedvarenhed af de meest angennemme Ting i denne Verden, paa Livets Forgiængelighed, paa Dødens Vished og dens Times Uvished, alt for at drage deraf den Slutning, som Paulus:

Men dette siger jeg Eder mine Brødre, at Tiden er trang, og de, som have Hustruer, skal være som de der ingen have. (**)

Og for den samme Aarsag bør og de, som søge efter en Hustrue, at skikke sig, som de ikke søgte hende, det er at sige, det bør skee med en ret Maadelighed, som kommer af den rette

(*) See Jerem. Cap. 5. V. 8.

(**) 1 Cor. Cap. 7. V. 29.

29

Kundskab om Verdens og dette Livs Forfængelighed, saa at de bruge denne Verden, som de, der ikke misbruge den; thi denne Verdens Skikkelse forgaar. (*)

Hvorfor vil man da vel med saa stor Hæftighed elske det, som vi dog ikke kan beholde, efterat vi har erlanget det, og som vi engang skal forlade, eller det skal forlade os.

Det andet Lægemiddel imod Elskovs Sygdom er aandeligt, og dette er den store Pligt bestandig at øve sig i Kierligheden til Gud: Maatte kun denne hellige Lyst altid beholde det fornemmeste Sted i vore Tilbøieligheder! lader os da give Gud det han i sit Ord forlanger af

os: Min Søn giv mig dit Hierte, (**)

og lader os bevare dette Hierte saa vel, at ingen skal stjæle det fra ham.

Naar da den Kierlighed, som vi bære til en værdig Person, er saaledes indrettet, skal den blive lovlig og til Fornøielse: Der er intet saa angenehm i det menneskelige Livs Tilstand, der kan lignes med en indbyrdes Kierlighed, ja det er den eneste angenehme Ting iblant alle dem, som Menneskets Villie hjælper til; Men ligesom de sigtbare Floder og Strømme, der tilbringe Landet Handel og Overflødighed, tvertimod ødelægge det, naar de med en voldsom Fart løbe over deres Bredde og Dæmninger, saaledes tilbringer og Kierligheden baade Nytte

(*) 1 Cor. 7. V. 31. (**) Sal. Ordspr. Cap. 23 V. 26.

30

og Fornøielse, saa længe den holder sig inden de rette Grændser, men naar den gaaer derover, medfører den Misfornøielse og Ødelæggelse.

Den Kierlighed, som ikke paa begge Sider svarer til hinanden, den uddør med Tiden, men den Vise skal forekomme ved Forstand det, som ellers Tiden vil gjøre, og ikke holde fast ved at opvarte med Kierligheds Beviisninger en Person, som ikke vil elske ham igjen; thi af hvad Priis end saadan en Person maa være, saa er den i Henseende til ham for intet at agte.

Anhang.

Et Par korte Stykker maatte endnu tiene til Prøve paa den grundige Morale, som hersker i hele Skriftet.

1.) Af den 2den Bogs 20 Cap. mod Slutningen. Det, som forvolder, at vi klage over at Tiden er ond, er, at vi ikke see uden et Stykke deraf; men Gud, som med et eneste Øiekast betragter Tidens hele Løb fra dens Oprindelse i Skabningen indtil det Udløb, hvor denne store Tidens Flod engang forsvinder i Evighedens Hav, han seer nok, at hvad der end synes Ondt i Stykkeviis betragtet, er got i det Store og Hele; og det er for lidet sagt, at han seer det; thi han tillige bestyrer det viseligen, og vi bør heri overlade os til ham. Det er en stor Trøst, for vort Sind, og en stor Hielp for vor Bedømmelse i de offentlige Forvirrelser, og iblant vore

31

egne besynderlige Gienvordigheder, at vi forsikre os om, at Gud er overalt tilstede, at han handler og virker i alt, og at de slemmeste Ting, som skee i Verden, ere dog i hans Haand gode Redskaber, for nogle til hans Retfærdighed, for andre til hans Godhed, og for alle til hans Viisdom at udøve og vise.

Iblant saa meget Ondt er der dog endnu Dyd til i Verden, og hvor den end ikke adlydes og følges, er den ikke desto mindre agtet og æret. — — —

Det er Dydens rette Øvelse at forsvare sig for Lasterne og de Lastefulde. Verden er et Sted, hvor Storm og Uveir regierer, hvor Farligheden støder sammen allevegne: Men der er dog intet Sted i Verden saa usikkert eller fuld af Uroelighed, hvor jo Fredens Gud kan have sin Boelig, og hvor man jo kan være roelig og sikker under hans Vinger; Verden skal dog aldrig blive saa ond, eller saa viderværdig, at det jo kan være mueligt at gjøre Vel imod den, endog imod dens Villie.

2.) Slutningen af den 5te Bogs 7de Cap.

Lader os ikke betragte det Onde i Verden uden tillige at eftertænke Aarsagerne dertil; og dersom det er saadan en Sag, som overgaaer vor Formue at raade Bod paa, da lader os i det mindste deraf lære Beskedenhed i vore Domme, og Medynk over den menneskelige Skrøbelighed, som ikke er i Stand til at besidde noget got bestandig, som omvender det Gode for sig til Ondt i at tage det paa den rette Maade, og saa ofte, saa at sige, dræber den Syge for at helbrede Sygdommen.

32

Salomon, som havde seet alt det Gode og Onde, som er i Verden, og havde betragtet det med et retskiønnende Øie, han giver os angaaende denne Sag følgende Beskedenheds Leveregler: Vær ikke alt for retfærdig og hold dig ikke selv alt for Viis. (*) Den som med alt for stor Strængthed bedømmer det Onde, som

skeer i Verden, deels ved Vildfarelse i Forstanden, deels ved Heftighed i Sindsbevægelserne, den betænker ikke nok sin Artes og sin egen Skrøbelighed, og viser dermed, at han intet kiender til Verden. — Vildfarelser, Forfængelighed, Overtroe, Ødelæggelser i Krig, Laster i Fred, skønne Forevendinger og onde Gierninger, egen Fordeel under Skiul af det almindelige Gavn, nogle faa Personers Forfremmelse ved manges Undertrykkelse, Tossernes Nidkierhed i at være Slaver for de Trædskes Ærgiærrighed. Alt dette er intet andet end Verdens Løb; det gik saaledes i Verden for vor Tid, det vil endnu gaae ligeledes til efter os; den som forundrer sig over disse Ting, høre hvad Salomon siger: Siig ikke, hvor kommer det sig, at de forrige Dage vare bedre end disse? Thi det som du spørger derom, kommer ikke af Viisdom. (**) Den Vise forundrer sig ikke over noget, men drager Fordeel af alle Ting.

(*) Præd. Cap. 7. V. 16.

(**) Præd. Cap. 7. V. 10.

I det første Sprog gives intet Medhold til Uretfærdighed, Ukydskhed, eller andre Laster. Sprogets rette Mening er denne: Søg ikke din Ret for meget, eller at hevne dig over Forurettelse; i saa Fald er det som og en Hedning har sagt: Summum Jus summa injuria, den største Ret er den største Uret.

1

Godhed uden Retviished er ingen moralsk Dyd. Kiøbenhavn, 1771. Trykt i det Kongel. Universit. Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleveskle, og findes sammesteds tilkiøbs.

2

Prov. 29. 7. v. Den Retfærdige kiender de Fattiges Sag; den Ugudelige after ingen Fornuft.

3

Et got Menneske kalder man den, som har et ømt, Blødt og medlidende Hierte; som røres strax over sin Næstes mindste Modgang, som ey er genegen til Straf imod den, som i nogen Maade har forseet sig; som ey regner Nøye med den, der er hannem noget skyldig; som er snart Redebon til Forson-

4

lighed, og snart bevæges til Medynk, naar nogen klager over sin Elendighed.

Saadanne Mennesker ere mestendeels behagelige i Omgang, og derfor elskede af andre; men naar deres Godhed ey styres af en sund Eftertanke, eller er blandet med den Retviished, som Guds og Naturens Lov fordrer, saa elsker man dem ikke anderledes, end man holder af et spagt og fromt Creatur, frem for et andet der er grumt, arrigt og uregierligt. Om Godheden hos saadanne Folk stal kaldes Dyd, da er den blot fysisk eller naturlig (om jeg saa maa sige). Den er en blot mekanisk Rørelse, uden Aarsag og tilstrekkelig Grund; de kunde ikke handle anderledes, og alt hvad som strider derimod, blev for dem en piinagtig Tvang og en utaalelig Byrde. Dog saa behagelige de ere, blot som Mennesker, saa uduelige ere de som Borgere, eller naar

5

man betragter dem i Samqvem, større eller mindre. Gud har foreskrevet visse Pligter, hvilke Forældre mod deres Børn, Husbonder mod deres Tienere, Øvrigheds Personer, eller de, som ere i deres Sted, bør udove, (og alle Mennesker indbyrdes mod hverandre) uden hvilke intet Samqvem kan bestaae. At være god, det er en Egenskab, fom udkræves af alle, der staae i Forbindelse med andre. Men som Retviished er den Egenskab, der tildeler hver og en det ham tilkommer, saa kan Godheden aldrig blive af den rette Art, eller

opfylde de Pligter, som Gud af os fordrer, og ere fornødne til Samqvemmes Bestandighed, om den ikke har Retviisheden i følge med sig. Denne Anmerkning er af større Vigtighed, end man, maaskee, ved første Anseelse, torde finde; thi jeg fordrister mig til at paastaae, at en ilde anvendt Godhed dagligen gjør saa megen Skade, og saa stor Uret som

6

den aabenbareste Uretviished. Forsættet er vel ulige, men Gierningen bliver dog den samme.

Om en Dommer lader sig bestikke, da gjør han Uret med beraad Hu, af Egennyttighed; men er han tossegod, da gjør han just det samme, skiønt hans Mening er ikke ond. Den første er til Fals for Penge, og den sidste for Bøn og Taare. Den første dømmer til deres Fordeel, som meest betaler, og den sidste til deres som meest eller sidst græder. Veyen til begge staaer aaben for Bedragere saavel som for ærlige Folk; dog snarere for de første, efterdi ærlige Folk ikke gierne kiøbe sig til Retten, hverken med Penge eller hykkelske Gebærder. En Dommer, som allene styres af Tosse-Godhed, spørger en efter hvilken af Parterne har meest Ret, men hvilken der er meest nødtrængende. Med et Ord: han

7

er et godt Menneske, men en uduelig Dommer. Han bør miste Tienesten, som en Meen-Eeder, og dømmes til at være Fæehyrde, eller som en Eremit at boe udi Udørkener; thi hans Godhed kan være nyttig for ufornuftige Dyr, men er skadelig iblant Mennesker. Samme Beskaffenhed er med alle andre Embedsmænd Høye og Lave, endskiønt ingen Doms Afsigelse er dem anbetroet. Det er nødvendigt og behageligt at de ere Menneske-Venner, men de bør og tillige være retsindige; Thi om denne Egenskab fattes hos en Embedsmand, da kan han en forrette sit Embede uden Partiskhed, han seer da sielden saa meget paa Sagen som paa Personen; da han alligevel burde med 100 Øyne, om han havde dem, see paa Sagen, men være blind i Henseende til Personen.

8

Om et saadant Menneske sidder ved et oeconomist Verk, hvor Rigets Eyendom skal behandles, da handler han de fleste Tider efter Godtbefindende, men sielden efter Ret og Billighed. Lad Philander forordnes til Skatmester, saa skal man see hvorledes de offentlige Midler vil blive Ravneføde. Han taaler ingens Misfornøjelse, derfor er hans Hovedregel at skikke sig saa, at han kan være Ven med alle. Han har Nidkierhed for det almindelige Beste, det nægter jeg ikke; han arbeyder alligevel paa dets Opkomst; men uden Orden, uden Grandskning, uden Retsindighed. Projectmagere og Bedragere ere hannem kierkomne, naar de kun love Guldbierge og have Ærlighed paa Tungen. Thi om de have den i Hiertet, saavidt strækker sig ikke hans Omsorg, og det, som værre er, han maa lade sig bedrage ustraffet; thi han kan ikke see nogens Ulykke, endskiønt den er

9

vel fortient. Saaledes beegner han Skielmer og ærlige Folk paa lige Maade; derfor er paa Ærens vegne lidet hos ham at fortiene; men for Egennyttighed saa meget som kan ønskes.

En Skielm som er nødlidende eller ulykkelig, er et langt værdigere Formaal i hans Øyne, end en ærlig Mand, som er skikkelig, eller riig, og derved kan tiene det Almindelige; han lader den første nyde ald sin Beskyttelse, og nægter den den sidste, i fald han ey kan tiene begge tillige. Skulde han due til noget, da vilde jeg gjøre ham til Fattiges Forstander, dog kun til en Prøve, og indtil videre:

Denne forkeerte Dyd eller Gemyts-Svagthed, hvorum den svenske Autor Kryger, et værdigt Medlem af Videnskabernes

Societet, udi sit deylige Skrift, kaldet

10

Tankar ved lediga Stunder.

har gjort ovenstaaende Reflectioner, har her i Landet igiennem rum Tid været en hemmelig dog ret følelig Plage for mange troe og duelige Undersaatter, Landet til utrolig Skade; men en gylden Sag for Hyklere, Bedragere og slette Personer. Hvor Dyd og Udyd, Fortienester og Forseelser, Duelighed og Uduelighed, ikke nøye efter sin forskellige Vægt og Værd ansees, og i Henseende saavel til Straf som Belønning, paaskiønnes, der voxer Ukrudet snart den gode Sæd over Hovedet, saa man tilsidst har ont ved at stille det ene fra det andet. Da tverimod hvor Retviished har Sted, der undersøges Nøye, der straffes og belønnes efter Fortieneste, der qvæles Uretfærdighed, der forjages Laster, der æres Dyden, Duelighed belønnes efter sit større og mindre Forhold, der er Fred og Flor og got at opfylde sine Pligter.

11

Saa tænkte Kong David. Psal. 101 saaledes talende:

1.

Om Naade og om Ret tillige Jeg her vil siunge som jeg bør Og dig, min Gud og Herre! sige Den Lov og Ære dig tilhør,

At Mildhed og Retviished med Du gavst udi mit Hierte Sted.

2.

Thi vil jeg viseligen vandre Og følge i din Fodestie:

Ey Retten nogen Tid forandre

Af Gunst og Had; men staae mig

bie,

O Herre! Thi din Viisdom gjør,

At dele Retten som jeg bør.

12

3.

En forurettet og uskyldig Han være fattig eller riig,

Ven eller Uven, lige gyldig:

Naar jeg ham finder uden Sviig:

Hans Sag jeg tager an som min; Men Retten nyder han som sin. 4.

De Onde derimod som vove Uret og Vold, og driste sig At overtræde dine Love,

Dem straffer jeg heel haardelig, At ingen Ond skal lide paa Ved noget Middel at undgaae.

5. Banartige jeg ey fordrager,

En Ond skal vige langt fra mig, Bagvaskeren mig ey behager,

Den Stolte er mig viderlig,

13

Jeg fra mit Ansigt driver dem,

Hos mig de have intet Hiem.

6.

Jeg søger derimod og vinder Trofaste Folks Fortrolighed;

Jeg ærer dem, naar jeg dem finder, Samt giver dem hos mig et Sted. Den som fin Vey gaer redelig,

Er saadan han skal tiene mig.

7.

Hos mig maa Hyklere ey være, Jeg Løgnere ey lide kan: Det er imod mit Huses Ære At holde en udydig Mand, Jeg jager ham udaf mit Slot Hvis Forhold er mit Huses Spot.

14

8. Ugudelige jeg af Landet I Tide rydder ud for Fod: Misdædere med saadant andet Jeg rykker op med Top og Rod Og Hader med et trofast Had Dem, som vanære Herrens Stad.

Godhed uden Retviished
er
ingen moralsk Dyd.
En Continuation af det forige.
Kiøbenhavn, 1771.

Trykt i det Kongl. Universit. Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverske.

og findes sammesteds tilkiøbs.

2

Prov. 22de Cap. 6. v. Hvorledes man vænner den unge, der lader han ikke af, naar han bliver gammel.

3

Lader os gaae til Huusholdnings Standen, og see, hvad denne Tosse Godhed udretter.

Hvad er der vel, som meere forderver Børne-Optugtelsen end denne Egenskab; den ypperste Præst Elis Exempel er ikke

4

saa usædvanligt, endskiønt det er det eeneste af den Art, som er optegnet i den hellige Skrift. Dog troer jeg, at mand ey uden føye kunde ligeledes gjøre nogen velgrundet Anmærkning imod Kong David, naar man betragter hans Forhold imod sine Børn.

I alle Tider har Forældres ilde anvendte Godhed været Aarsag til deres Børns Ulykke, og maaskee endnu mere i de nyere Tider end i de gamle. Ingen maae tænke, at jeg priser Streghed, eller en bestandig Tvang, som et tienligt Middel til Børne Optugtelsen. Ney, jeg troer snarere, at man derved afværger ondt med det som er en halvgang verre, hvilket jeg alligevel i adskillige af mine Skrifter har lagt for Dagen.

Om Opdragelsen skal have Fremgang, saa bør Børnene have Fortrolighed til de-

5

res Forældre; men hvorledes kand de det, uden at elske dem, som deres beste Venner! kan ikke Kierligheds Tønder drage dem til det, som er godt, saa kan Øyemaalet aldrig opnaaes ved Ferle og Riis.

Disse kunde vel gjøre Hyklere og Slaviske Gemytter; men aldrig fornuftige og dydige Mennesker. Dog saa unægteligt dette er, saa fornødent er det, at Kierligheden eller Godheden bør være blandet med Alvorlighed, om noget gavnligt skal udrettes. Det er sandt, at ingen kan drives til Dyden med Pidske og Svøbe. Men som Mennesker ere af Naturen meest tilbøvelige til det, som Ondt er, og allermeest Børn, førend deres Forstand og Hjerter blive forbedrede; saa bør de i det mindste vide, og ved disse Tilfælde fornemme, at Riiset er til deres Tieneste, naar kierlige og alvor-

6

lige Formaninger intet hielp. Dog bør alligevel den virkelige Revselse være blandet med Kierlighed og Ømhed; thi ellers giver den kun Anledning til Forbittrelse. Med et Ord: Børns Kierlighed til deres Forældre bør ey være uden Ærbødighed, og denne kan ey opvækkes ved Godhed allene, men udkræver nogen Art af Frygt, dog ikke saadan, som findes hos Trælle mod deres Tyranniske Herrer.

Frue Benigna har ingen større Afgud end sin Datter; denne synes at være hendes Siel, af hvilken hun styres, som en

Maskine i alle sine Gierninger. Alt hvad Pigen vil, det bør hun faae, om det var aldrig så skadeligt, saa kan hun ey sige ney dertil, naar det er Pigens Befaling. De

største udyder ere Artigheder i hendes Øyne, naar de alleneste fornøye den lille hierte-

7

Unge. Vil Faderen bruge en skiællig Myndighed imod Barnet, saa bliver Moderen dets Forsvarerske. Ja, om hun ey kand hindre, at han nogensinde griber til virkelig Revselse, saa faaer man at høre, hvorledes Moderen beklager sin Øyesteen, beskylder Faderen for Haardhed, og bruger tusende søde Ord og andre deslige Midler, for at stille Barnet tilfreds igien. Intet Modveyr maae komme hende nær, intet, som hun har Lyst til, maae negtes hende; og ingen Møye eller Arbeyde hindre hendes roelige Timer.

Bliver hun noget større, da omgaaes Moderen med hende, som med sin fortroligste Leege Søster. Hun aabenbarer for Pigen alt, hvad hun har, eller nogen sinde har haft paa sit Hierte. Hendes Levnets Løb, indtil de største Daarligheder, ere en

8

u-udtømmelig Kilde, som giver Materie nok til hendes daglige Samtale.

Og naar dette ikke strækker til, saa maae alle Folk i Byen gaae Mynstring igiennem, paa det Datteren maatte i god Tiid blive saa svadsig som Moderen er, og lære

at qvidde samme Sang.

Imod Tieneste Folkene skikker Frue Benigna sig kun lidet anderledes. Hun omgaaes med sine Piger, som de vare hendes jævnlige. Om deres Levemaade er aldrig saa uordentlig, saa har hun dog ikke Hierte til at sige dem et ondt Ord. Ville de gjøre hende nogen Tieneste er det vel; men behager det dem ikke, saa gjør hun det heller selv, saa godt som hun kan, eller lader

det forrette ved Pigernes Haandlangere, eller Rende-Kiællinger. Det maae gaae

9

til i Huusholdningen, hvordan det vil, saa lever hun ubekymret, slaaes noget itu, saa er hun Glad, at hun faaer noget nyt i stædet.

Det eeneste Tilfald, hvorved hun kan opirres til at viise sig Vred, er, naar Pigen ey viiser den den Ærbødighed og Ømhed mod hendes lille Bellone, som hun paastaaer; Thi mestendeels elsker hun Mennesker og ufornuftige Dyr i lige Grad, og denne Kierlighed holder lige vægt imellem begge, saa længe, indtil den eenes Omstændigheder synes hende at fordre større Ømhed og Medlidenhed end den andens. Nu forsvarer hun Pigen imod Manden, nu atter Hunden imod Pigen; nu begræder hun en Person, som er Død for 50 Aar siden; nu leer hun over de alvorligste Ting. Med et Ord: Benigna er et godt stakkels Fiog, men et Huuskors for en fornuftig Mand. Man holder

10

vel gemeenligen for, at denne Egenskab findes meest udi Uorden hos Qvinde Kiønnet; men det staaer og ofte ikke bedre til med Mandkiønnet, hvilket er saa meget verre, som det Almindelige lider endnu meere derved. Hvad Godhed, uden Retviished, gjør for en skadelig Virkning hos Embedsmænd, derom er forhen noget meldet; og det er vel ustridigt, at den samme forvolder i Huus-Standen i det mindste saa stor, om ikke større Uorden, end om Qvindekiønnet sagt er; lad Manden i Huuset være saadan som Frue Benigna og hendes Lige, saa har det ikke alleneste samme Følger, men og derudi verre, at det tilkommer ham at styre heele Huusholdningen, hvilket ey kan udøves uden Myndighed; saasom atter denne af sig selv forfalder, hvor der ikke er Alvorlighed udi Befalingerne, saavelsom udi Tilsynet, hvorledes de blive efterlevede. Melissantes

11

er et mecanisk godt Menneske, alting er ham til maade, hvor forventt det end er, eller om noget skulle mishage ham indvortes; saa har han dog ikke Hierte til at tale et eeneste Ord derom. Han er færdig til at lade

sig styre af hvem, som helst det behager; derfor er han alleeneste Herre af Navnet, men Tieneren er det i Gierningen selv. Han kan ikke afslaae nogens Begjæring, og af denne Grund flyder hans meget berømte Gavnildhed, Han laaner bort uden Forskiæl, og uden Forsikring om Betaling; thi han troer enhver paa sit ærlige Ansigt; og alles Ansigter ere i hans Øyne ærlige. Han skiænker saa længe, til han selv lider Nød; da falder han i Bedrageres og Aagerkarles Hænder, allerhelst da disse tale meest om Ærlighed, naar de have Skielmen i Hiertet. Men som han selv ikke regner nøye med sine Skyldnere, saa troer han, at an-

12

dre bør igien gjøre det samme mod ham, endskiønt de ere ham i ingen Maade forbundne. Deraf kommer det, at han er den sletteste Betaler i heele Byen, og hans Koldsindighed røres ikke det mindste derved, at Creditorer i Dosinviis banke Dagligen paa Hans Dørre, eller at hans Tieneste Folk ey have det hvormed de kunde skiule deres Nøgenheds Blussel, mangen fattig Haandverksmand kræver forgiæves af ham Betaling for det Arbeyde, som han alleeneste har ladet gjøre til den Ende, at skænke det til uværdige Gulvskræbere; thi den Vanære, ey at betale hvad man er skyldig, er i hans Øyne ringe mod den Ære at priises overalt for Gavnildhed. Om jeg vilde være vidtløftig, da kunde jeg Viise, at denne Egenskab ey siælden falder hen til Gierrighed, da man sælger Ære og Samvittighed for Gaver og Stikpenge, til in-

13

gen anden Ende, end at kunde fremture i samme skødesløse Huusholding, og ødsele Levemaade; dog det maae være nok denne Gang. Hvor meget den største deel Mennesker bedrage sig i deres Dom, naar de give saadan Godhed, som her er blevet beskrevet, Navn af Dyd, det behøver vel ey yderligere at bevises. Virkninger, der ere saa skadelige, kunde vel umueligen flyde af een saa reen Kilde, som Dyden er: eller hvorledes kan det Menneske kaldes dydtigt, som ey gjør Forskiæl imellem godt og ondt, eller forholder sig ligedan imod Bedragerer og ærlige Folk! eller hvorledes kan jeg kalde det Dyd, som er en blot naturlig Tilbøyelighed, hvilken driver Menneskene til visse Handlinger, ikke for at opfylde de Pligter, som Gud har befalet, men efterdi de

14

kunde ikke gjøre det anderledes? Dog maae ingen indbilde sig, at, da jeg kalder en saadan Godhed mecanisk, de Mennesker ere undskyldte, som følge denne deres mecaniske Drift. Fornuften er givet til at styre de naturlige Tilbøyeligheder, efter Naturens Lov, til Skaberens Øyemeed; eller (at jeg maae tale med Skriften) de bør ved den Hellig Aand lade sig hellige til det, som er Godt og Gud vel behageligt. Ellers skulde man ligeledes sige, at Ukydskhed eller andre onde Tilbøyeligheder vare en Fornødenhed hos dem, som af Naturen ere hengivne til disse Udyder; hvilket var en Sætning, der kaster over Ende baade den naturlige og aabenbarede Religion. Det er ikke umueligere, ved en sund Sæde-Lære, og endnu bedre ved en retscaffen Omvendelse, at for,

15

andre Tossevorenhed til Alvorlighed, end det er for et Haardt og grumt Menneske, at blive spagt som et Lam. Men saalænge man holder den Egenstab for Dyd, hvilken i Grunden er ikke andet end Udyd, saalænge kan man umueligen blive anderledes.

Saa vidt af Hr. Krygers sindrige Tanker, som vel alle fortiente i vort Danske Sprog at oversættes; men da dette just ikke er min Sag, har jeg villet udgive denne liden Prøve, deels for at opmuntre en bedre skikket Oversætter dertil, og deels for at gjøre denne bagvendte Dyd mere bekiendt i Henseende til sine skadelige Følger iblant mine Landsmænd i sær i Hovedstaden, hvor denne overdrevne God-

16

hed end og blant mine Medborgere af Middelstanden, besynderlig dem, der for deres Fromhed og Dyd ere meest rosende, allermest øves til ubodelig Skade saavel for det enkelte som det Almindelige.